Fugiți de urgia bolșevică

Tațiana Vlad Guga

Tațiana Vlad Guga

FUGIȚI
DE
URGIA BOLȘEVICĂ

FUGIȚI DE URGIA BOLȘEVICĂ
Tațiana Vlad Guga

ISBN 978-973-1913-65-0
Copyright © 2012 Tațiana Vlad Guga

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
VLAD GUGA, TATIANA
Fugiţi de urgia bolşevică / Tatiana Vlad Guga. – Bucureşti
Editura Christiana, 2013
ISBN 978-973-1913-65-0

821.135.1-32

PUBLICAT ÎN ROMÂNIA

Tațiana Vlad Guga

FUGIȚI DE URGIA BOLȘEVICĂ

MĂRTUIRILE AUTOAREI
ȘI ALE ALTOR
REFUGIAȚI DIN VECHEA BUCOVINĂ

EDITURA CHRISTIANA
2013

Pildă de slujire românismului

Drama națională a României, provocată în vara nefastă a anului 1940 de către tiranii Stalin și Hitler, pe care nicicând n-o să-i ierte istoria, a deschis și în sufletul unei adolescente, silită, în împrejurări tragice, să părăsească Cernăuții, o rană sufletească ce nu s-a cicatrizat în tot decursul unei vieți îndelungate. De pe drumurile spinoase ale refugiului a revenit, după scurtă vreme, în capitala Bucovinei, care timp de un an s-a aflat sub călcâiul bolșevicilor, pentru a-și definitiva studiile liceale, ca apoi să se încadreze în învățământul primar și să participe cu elan tineresc la instruirea și educarea copiilor vrednicilor gospodari din Iordăneștii de pe Siretul superior, al căror părinte duhovnicesc era însuși tatăl ei, preotul Constantin Vlad. Când partea de nord a Bucovinei a fost reocupată de sovietici, iarăși a luat calea bejeniei, sperând că va sosi odată și odată ceasul izbăvirii românilor de pe plaiurile ștefane, care au rămas să îndure jaful și teroarea, dezrădăcinarea din locurile de baștină, prin exilări și întemnițări, șfichiuirile usturătoare și păgubitoare de suflete ale cnutului ideologic bolșevic. Acel ceas a întârziat fatal și drama românilor înstrăinați de neam a fost și continuă să fie și drama personală a venerabilei doamne Vlad-Guga. Stabilită la Vatra Dornei, la marginea dinspre Ardeal a Bucovinei istorice, dumneaei n-a uitat unde îi sunt rădăcinile, de unde a plecat, cine i-au fost părinții și toate șirurile de înaintași. Cu sentimentul dârzeniei moștenite de la „detrunchiatul" Zaharie Voronca, unchiul mamei sale (cel care alături de Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Orest Popescu și Eugen Siretean, care, făcând parte din comitetul „Arboroasei" cernăuțene, au dat, la 1877, neamului românesc din

Bucovina o lecție de patriotism), dumneaei înfruntă orice obstacol de ordin material, oboseala drumului, disconfortul moral al trecerii prin vămile din inima Bucovinei, pentru a ajunge, barem o dată pe lună, la românii rămași în afara țării. Însoțită de Constantin (Nucu), unicul dumneaei fiu, doamna Vlad-Guga ne aduce vești din Patria noastră istorică, cărți și reviste, participă la manifestări culturale, vizitează sate transprutene, unde se întâlnește cu oameni ce și-au mai păstrat vrednicia, limba, datinile și demnitatea națională, pentru a le sprijini, prin vorbe înțelepte, prin îndemnuri echilibrate năzuința de a-și păstra adevărata identitate. N-a lipsit aproape de la nici o ediție a sărbătorii noastre de suflet „Limba noastră cea română", organizată anual, din 1989, de către Societatea de Cultură Românească „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți, ba, dimpotrivă, în câteva rânduri, în ajunul acestei sărbători a venit împreună cu fiul ei ca să repare, atât cât le-au stat în puteri, unele monumente funerare de pe mormintele pângărite de venetici din Cimitirul Central din Cernăuți.

Ca să-și slujească neamul și cu peniță, s-a consacrat, dând expresie unor năvalnice sentimente, și scrisului. A debutat, în plan editorial, oarecum târziu, abia în 1997, dar a preferat ca acest debut să aibă loc tot în partea detrunchiată a Bucovinei, ca să fie mai aproape de tărâmul mirific al copilăriei, al adolescenței, al primei iubiri, de locurile în care pe vigurosu-i ram sufletesc i-a înmugurit credința în vitalitatea și izbânda neamului românesc. Timp de un deceniu și jumătate a tipărit, nouă cărți de versuri cu mare priză la cititori, fiindcă sunt scrise cu maximă sinceritate, cu obiectivitate și pe temeiul veridicității evenimentelor și faptelor derulate

într-un colț de țară invadat de hoardele bolșevice, fiindcă au, ca sursă emotivă, dorul nestins de plaiurile natale, fiindcă mai constituie și un avertisment pentru generațiile ce vin: lașitatea diriguitorilor în anumite momente de cumpănă pentru țară poate duce la o adevărată catastrofă națională. Scrierile doamnei Vlad-Guga sunt veritabile cărți ale memoriei unui neam răstignit pe steaua cu cinci colțuri a hidrei comuniste.

Energică, răzbătătoare, dotată cu un dezvoltat spirit de observație, adeveritoare, și prin scris, a ceea ce într-o orânduire a depersonalizării umane și a denigrării valorilor morale creștine a fost crimă, oroare, suferință, nonagenara Tatiana Vlad-Guga ne dă încă o relevantă lecție de slujire a românismului.

Dumitru COVALCIUC,
președintele Societății Culturale
„Arboroasa" din Cernăuți

Cuvânt despre autoare – O viață în refugiu

Întotdeauna am fost impresionat de felul cum doamna profesoară Tatiana Vlad-Guga își iubește satul copilăriei sale. Nu s-a întâmplat vreodată ca, întâlnindu-ne, să nu mă întrebe despre Iordăneștiul nostru iubit, destăinuindu-mi frumoase amintiri care o leagă de satul rămas în altă țară. Petrecându-și copilăria în fermecătoarea luncă a Siretului, adesea își amintea cu duioșie de acele clipe fericite trăite cu câteva decenii în urmă, pe care le povestea cu profundă dragoste și har.

Refugiindu-se pentru a doua oară în Martie 1944 în inima României de frica terorii ocupației sovietice, când

Armata Roșie începuse bombardamentele în nordul Bucovinei, tânăra învățătoare de la școala de pe malul stâng al Siretului, nu-și mai văzu baștina zeci de ani la rând. Împreună cu tatăl preot părăsiră casa parohială pe care au revăzut-o doar din drum, peste un sfert de veac, aici fiind grădinița și punctul sanitar din localitatea devenită sovietică, având numele schimbat în Podlesne.

După cincizeci de ani de la refugiu, profesoara de liceu din Vatra Dornei își amintește în mod special de numele elevului Aurel Șapcă dintre micuții săi discipoli iordănești de odinioară. Această amintire, ca și altele la fel de duioase, o fac să revină în satul visurilor dulci, legând o fidelă prietenie cu familia noastră. Astfel, de douăzeci de ani, întotdeauna, cu mare dragoste, vine în nordul Bucovinei și tot de-atâția ani este o participantă nelipsită la sărbătorile Limbii Române de la Cernăuți.

Nu-și uită înaintașii, rudele și cărturarii români ce-și dorm somnul de veci în cimitirul orașului adolescenței sale și, când revine pe aceste meleaguri, numai niște situații deosebite o pot împiedica de a nu trece pe la Iordănești.

Prin cele două refugii, a scăpat de deportările sovietice, dar nu și de teroarea regimului comunist din România, care, în anumite perioade, a fost chiar mai aspru, mai dur decât cel din U.R.S.S., lăsându-i în suflet numeroase amprente dureroase...

După căderea comunismului, doamna profesoară Tatiana Vlad Guga, deși pensionară, desfășoară o activitate de susținere și renaștere a legăturilor de prietenie și culturale cu românii din nordul Bucovinei și Basarabia. Participă la deosebite activități ale acestora și, în același timp, îi invită și le oferă cu mare dragoste masă și casă

la Vatra Dornei.

În anul 1997 a pregătit pentru tipar prima plachetă de versuri scrise pe parcursul vieții și le-a înmănunchiat sub titlul „Ibi domo sum", care, în fond, o consacră amintirilor despre satul Iordănești și acelor clipe de urgie pe care le-a petrecut în timpul războiului și imediat după terminarea acestuia. În mod simbolic a ținut ca această carte să fie tipărită în nordul Bucovinei și astfel a văzut lumina tiparului la Hliboca, centru raional căruia îi este subordonată și comuna Iordănești.

Până la prezenta carte a mai publicat un șir de volume, toate fiind cu caracter patriotic și n-am întâlnit vreuna în care să nu fie atinse strunele amintirilor despre satul de pe Siret și orașul de pe Prut. Aceste două râuri care își duc apele acum dintr-o țară în alta, de parcă ar fi două șuvoaie de lacrimi ale acelora care au avut de plâns în urma evenimentelor de vitregire a soartei lor, iar printre aceștia și Tatiana Vlad-Guga. Și fiecare pagină a acestei cărți parcă tot ar fi câte o lacrimă, fie că de amar, fie că pe undeva și de vreo bucurie, și toate la un loc alcătuiesc acel bocet al inimii autoarei în care își împărtășește amintirile trăite din copilărie și până acum, la aproape nouă decenii. Iar aceasta este o pagină din istoria neamului nostru pe care au trăit-o sute de mii de români.

Nicolae ȘAPCĂ,
vicepreședintele Societății pentru Cultură Românească
„Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți,
iordănestean

Capitolul 1

Primul refugiu

Siretul e de lacrimi plin
și geme Prutu-n Cernăuți,
iar Nistrul plânge în Hotin.
Fug oameni mulți spre Rădăuți.

Nu vin muscalii de-a călare,
și nici un glonte nu s-a tras,
ci intră tancuri prin trădare...
Sărmana vatră de pripas!!!

Bijuterii de familie

Lina adiere a zefirului, ce pătrundea prin oberlihtu-rile deschise ale ferestrelor clasei, ne mângâia fruntile și îmbălsăma aerul cu dulce parfum de tei. Sfârșit de primăvară. Sfârșit de an școlar la Liceul Ortodox de Fete „Elena Doamna" din Cernăuți, unde absolvisem clasa a cincea. Gândurile adolescentelor de numai 15-16 ani zburau visând la o vacanță fericită. Așa zburam și eu cu automotorul din Cernăuți la Iordănești, satul copilăriei mele. Aici mă aștepta tata. Luasem cu mine toate hainele și cărțile mele din casa unchiului la care stătusem în gazdă. Însă n-am reușit să gust din plin luminoasele zile de vacanță, pentru că în ziua de 27 Iunie 1940 a trebuit să mă reîntorc la Cernăuți pentru a fi operată de amigdale de către doctorul Scharfstein. Operația a reușit,

dar aveam febră mare, 40 de grade, din care cauză trebuia să mai rămân în locuința mătușii și a unchiului meu. Ei locuiau într-un apartament compus din trei camere și bucătărie, aflat pe strada Gheorghe Lazăr la numărul 17. Erau zile calde, liniștite de vară și cu toții speram că vom avea o vacanță deosebit de plăcută, pe care o vom petrece în Iordănești, acasă, la tata.

Elevele clasei a cincea de la Liceul Ortodox de Fete din Cernăuți, 1935 -1936

A doua zi, pe 28 Iunie 1940, zi blestemată, pe la orele 10 dimineața, intră unchiul ca o furtună în casă:

–Fugim, fugim! Aglaia, ia repede actele, banii, bijuteriile și niște haine, pune-le într-un cufăr, că fugim, fugim... striga el ca scos din minți, alergând încolo și încoace prin camere. Era roșu la față și-i curgeau broboane de sudoare pe frunte.

–Dar ce-i cu tine, omule? De ce să fugim? Unde să fugim? Cine te alungă? riposta mătușa, speriată și ea de asemenea veste cu totul neașteptată.

–Vin rușii, vin comuniștii. Porțile închisorii s-au deschis, orașul e plin de derbedei, hoți, criminali și comuniști. Fugim, fugim! În oraș nu mai e nici o autoritate. Toți conducătorii au părăsit Cernăuțiul, ne-au trădat.

–Dar cu fetița ce facem? Are 40 de grade febră.

–O ducem repede la spital, n-avem încotro.

Pe mine m-au podidit lacrimile. Inima-mi bătea să iasă din piept de spaimă, că rămân sub bolșevici. Știam de la o colegă de clasă, Irina Lowendal, fiica renumitului pictor bucovinean, de origine daneză, ai cărei părinți fugiseră din Rusia bolșevizată, ce orori există acolo. Îmi dădeam seama că dacă aș rămâne aici, cu siguranță nu voi scăpa de deportare și cine știe de câtă batjocură aș avea parte. Dar tata? Tata să nu mai știe nimic de mine și eu nimic de el? Să rămân aici orfană și copil de izbeliște?

Tremurând și plângând, cât ai clipi, am scris pe un petec de hârtie: „Vă rog, nu mă lepădați ca pe un câine, nu mă duceți la spital, luați-mă cu dumneavoastră, vreau să mă întâlnesc cu tata! Vă implor, nu mă lăsați pradă bolșevicilor!". Biletul l-am dat mătușii, care s-a speriat de căutătura mea disperată. A căutat să mă liniștească, spunându-mi:

–Nu mai plânge, nu te abandonăm. Apoi, lăcrimând și ea, a adus un geamantan mare, l-a pus lângă un dulap, a aruncat în el mai întâi actele, apoi niște bani mari de hârtie, câteva rochii de vară, un costum de haine al unchiului, niște prosoape și lenjerie de corp pentru ea și pentru el, a închis geamantanul, s-a așezat pe el și a

început să plângă în hohote. Se gândea, probabil, cum se va descurca mai târziu cu atât de puține haine, tocmai ea, care, în tot timpul vieții sale, a fost obișnuită să fie foarte elegantă. N-a zăbovit mult așa. A adus apoi alt geamantan, ceva mai mic, rotund, s-a apropiat de alt dulap, a oftat adânc și a scos caseta cu bijuterii. Acestea erau foarte legate de sufletul ei, fiindcă le primise în decursul copilăriei și tinereții de la bunicii din partea ambilor ei părinți. Era singura fiică a unui director de liceu, profesor de matematici, limba greacă și latină, iar bunicii, cu o bună stare materială, fuseseră preoți și-i dăruiseră frumoase inele și brățări de aur cu pietre scumpe. Se uita cu jind și la nenumăratii cercei pe care-i primise de la mătușile ei, elegantele surori ale bunicului Comoroșan, profesor universitar cu care se mândrea adesea. Apoi, după ce a terminat de sortat și mângâiat bijuteriile atât de îndrăgite, a scos numeroase blănuri și blănițe scumpe de diverse culori, gândindu-se, probabil, că le va putea vinde, la nevoie.

Unchiul, care trecea ca înnebunit prin cele trei camere mobilate, se răsti la ea:

–N-ai terminat încă? Vrei să ne prindă rușii sau hoții?

–Sunt gata, hai să-mi ajuți să îmbrăcăm fata! Oare va putea merge?

În șoaptă i-am spus că pot. Ei m-au luat de braț și m-au condus până la ușa de la intrare. S-au întors apoi după bagaje și, ajungând în fața ușii, sună cineva. Era băiatul de la spălătorie, care-i aducea unchiului, într-un cufăr rotund, gulerele și lavalierele pe care le folosea la robă, în ședințele de judecată de la tribunal.

În grabă, unchiul i-a plătit băiatului și am ieșit cu toții din casă, încuind, bineînțeles, din obișnuință, ușa.

Oltea Cudalbu și elevele clasei a șaptea de la Liceul Ortodox de Fete din Cernăuți, 1937-1938

Dar de ce, mă întrebam eu în gând, mai încuiau casa, dacă o părăseau? Poate se gândeau că nu plecau decât pentru câteva zile și că vor mai găsi cele trei camere frumos mobilate cu toate hainele din dulapuri, cu toate covoarele, cu bucătăria plină de vase și tacâmuri. Cu siguranță, nu-și puteau închipui că vor rămâne numai cu aceste două geamantane.

Nemaigăsind nici un taxi, nici o mașină particulară, nici măcar o birjă, a trebuit să călătorim cu tramvaiul până la gara mare, de unde urma să luăm trenul până la Suceava.

Părăseam acum locuința unchiului, care se afla peste drum de Grădina Publică, vizavi de depoul tramvaielor. De la noi nu erau nici măcar cinci minute de parcurs

până la prima stație de tramvai, care se afla în apropierea intrării în Grădina Publică. Peste drum de aceasta, la cazarma Batalionului 8 Vânători, spre uimirea unchiului, nu se zărea nici un soldat de pază la poartă.

Gara Mare din Cernăuți

Era o minunată zi de vară cu soare strălucitor și arzător, zi bună pentru scăldat și plajă. Ce n-aș fi dat să fiu atunci în satul meu, Iordănești, în luncă, pe malul Siretului sau bălăcindu-mă în caldele-i valuri! Dar acum eram îmbrăcată în costum străjeresc: fustă albastru-închis, cu o centură de piele, bluză albă cu cravată triunghiulară gri. În picioare aveam sandale negre și șosete albe, iar pe cap basca străjerească, albă. Asta era toată îmbrăcămintea cu care m-am refugiat. Restul de haine le dusesem cu o săptămână în urmă, acasă, la Iordănești.

Abia am reușit să ne urcăm în tramvaiul care era arhiplin. N-am putut pricepe de ce era tramvaiul tic-sit de lume. Toți călătorii aveau priviri speriate și erau

muți, parcă.

Pe strada Ștefan cel Mare nu era picior de om. De ce oare? Dar când am ajuns în strada Regina Maria, stradă cu foarte multe magazine mari, ce să văd și totodată să mă cutremur? Pe ambele părți ale străzii, vitrinele erau sparte. Prin ele și prin ușile larg deschise, ieșea golănimea orașului încărcată cu de toate: blănuri, haine, saci cu ghete, saci cu zahăr, cafea, sticle cu băuturi, stofe de tot felul, coșuri cu vase, o imagine tulburătoare, nu alta. Apoi, când treceam prin Piața Unirii, pe lângă Primărie, și în continuare pe strada Regele Ferdinand la vale, auzeam mereu spărgându-se câte o vitrină. Mă îngrozea acel jaf, temându-mă ca nu cumva să fie atacat tramvaiul și să i se spargă ferestrele.

Oamenii țipau, se încăierau pe străzi, unii fugind, alții vociferând și dând din mâini. Un întreg vacarm, un oraș în plină debandadă și dezordine, oraș părăsit de toate autoritățile. Trotuarele erau pline cu bucăți de sticlă căzută din vitrine.

N-aveam răbdare să ajungem la gară, unde speram să găsesc o atmosferă mai calmă, dar aici, alt infern: sute, poate mii de oameni, toți nervoși, toți foarte grăbiți, vociferând în tot felul, îmbrâncindu-se.

Cu mare greutate am reușit să urcăm în trenul ticsit. Dar ce spaimă cumplită am trăit, când, trecând printr-o pădurice, s-a tras asupra trenului, fiind împușcați câțiva soldați și civili, care erau pe scările trenului și pe acoperișurile vagoanelor.

Trenul avea mers de melc. Așa ni se părea. Nu știu de ce înainta atât de încet, însă am ajuns abia către seară în Suceava, frânți de oboseală.

Ne-am oprit la o mătușă, vestită învățătoare, Maria Flaișer, care era nemăritată și avea o casă mare, cu patru camere, bucătărie și verandă, deci loc suficient pentru o familie ca a noastră. Ea ne-a primit cu bucurie, dar și foarte mirată:

– Ce vizită neașteptată! Mă bucur că vă văd, bine ați venit la mine, dar de ce sunteți așa de supărați, ce-ați pățit?

– Cum, nu știi? Am venit să ne refugiem pentru moment la tine.

– Să vă refugiați? De ce? Ce vi s-a-ntâmplat?

– Trădare! Cernăuțiul e ocupat de sovietici, s-a cedat Bucovina.

– Nu se poate! Și ați văzut soldați bolșevici? Cum arată?

– Noi n-am apucat să-i vedem, dar e mare debandadă în oraș. Nu mai există nici o autoritate. Peste tot mișună vagabonzi, comuniști, derbedei și hoții au spart vitrinele, au devastat magazinele. E dezastru. Noi, când am aflat că vin bolșevicii, am fugit cu primul, poate chiar cu ultimul tren, că mie atâta mi-ar fi trebuit să mă prindă după câte condamnări am dat derbedeilor de comuniști, a lămurit-o unchiul.

– Și ce ați apucat să luați cu voi?

– Mai nimic, a răspuns repede mătușa, oarecum bucuroasă că, în sfârșit, a tăcut soțul ei. Aceste două geamantane; în cel mare am ceva haine pentru noi amândoi, dar în cel rotund se află toată speranța mea. Aici am bijuteriile și blănurile cele scumpe. Le voi vinde încetul cu încetul. Ce să fac? Știu că tare greu o să mă despart de ele, că unele-s de la străbunica mamei din Polonia și de la bunica tatălui meu, care a fost boieroaică venită din

Grecia, continua mătușa Agluca să se laude cu bogățiile neamurilor ei.

– Arată-mi și mie bijuteriile, poate ți-oi cumpăra și eu câteva, că tare te-am mai admirat în tinerețe, pe la baluri, cât erai de elegantă și cum străluceau bijuteriile pe gâtul tău, pe brațe și în urechi.

– Ție o să-ți dăruiesc câteva, dacă vrei să ne primești pe mai multă vreme, pentru că nu se știe când o să ne putem întoarce la Cernăuți.

– A, nu, ți le voi cumpăra și-ți voi da un preț bun, că am de unde, ripostă, cu bucurie și oarecare mândrie, domnișoara învățătoare, verișoara mătușii mele, foarte dornică de perle veritabile, broșe de aur cu sclipiri de briliante.

Încântată de acceptul rudei sale, mătușa îl chemă repede pe soțul ei:

– Cornele, am cumpărători, dă-mi, te rog, cheile de la geamantanul meu!

– Of, of, și tu cu lauda și vânzarea, de asta ne arde nouă acum? se răsti unchiul la ea.

– Nu mă dăscăli, se enervă mătușa, dă-mi imediat cheile! Pentru a evita o ceartă în atmosfera și așa destul de încărcată, unchiul îi aduse cheile cerute cu atâta insistență. Mătușa se repezi să descuie geamantanul cu tezaurul ei, dar nu reuși și, din nou, foarte enervată, își chemă soțul în ajutor:

– Vino înapoi, ai mână de bărbat, descuie tu, vezi doar că eu nu pot!

– Vrei servită, ca-ntotdeauna!

– Iar mă apostrofezi? Unchiul încercă și el să deschidă, dar nu reuși.

– Nu se poate, ai încurcat cheile, adă altele!

–N-am alte chei, celălalt geamantan l-am deschis deja, nu avea cheie.

–Atunci le-ai pierdut, cum ești tu neglijent și uituc, nu-i de mirare că le-ai pierdut pe undeva. M-ai nenorocit, omule, dacă mi-ai pierdut cheile! și începu a plânge în hohote.

După mai multe încercări cu diverse alte chei de pe la ceilalți din casă sau chiar din vecini și după încă o ceartă penibilă, forțând geamantanul cu un cuțit și un clește, l-au deschis. Dar, ce să vezi? În loc de tezaur, de blănuri parfumate și sclipiri de aur și briliante, în locul brățărilor și perlelor mult râvnite și așteptate, erau... gulerele și lavalierele albe și scrobite pentru roba de procuror a unchiului.

Toți au rămas cu ochii ieșiți din orbite, cu gura larg deschisă, iar mătușa a leșinat.

Ce se întâmplase? La ieșirea din locuința din Cernăuți, mătușa sau unchiul, nu se știe care din ei, când au încuiat ușa, au luat geamantanul băiatului lăsat acolo, uitându-l pe cel cu bijuteriile, tot lângă ușă, dar în casa încuiată.

De atunci, ani de zile, a tot povestit mătușa despre minunatele ei bijuterii de familie, după care a plâns mereu. Eu o comparam cu bătrâna Popescu din nuvela „Două loturi" de I.L. Caragiale, care căuta cioburile farfuriilor sparte de soțul ei, când nu găsise loturile „câștigătoare".

Pierderea bijuteriilor a avut drept urmare o anumită degradare psihică a mătușii, iar mie mi-a creat un adevărat dispreț față de podoabe, și în toată viața mea n-am vrut nici să cumpăr și nici să port bijuterii.

LACRIMI

CUMPLITE FRĂMÂNTĂRI pentru noi toți, dar mai ales pentru mine, care eram acum complet orfană. Mama-mi murise pe când aveam numai doi ani. Tata nu s-a mai căsătorit. Pe mine mă crescuse un timp bunica maternă. Apoi, în timpul liceului, ne-a dat pe mine și pe fratele meu, Mircea, în gazdă, la fratele său.

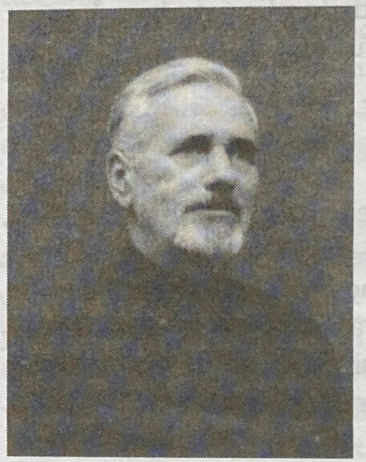

Tata

Mama

Tata, tata, ce se întâmplase cu el? Oare a plecat și el din sat? Tata și fratele meu, unde, unde erau ei acum? Nu-mi păsa că n-aveam nici haine de schimb, nici cămașă de noapte, nici șosete, nimic, nici că îmbrăcam dimineața încă jilave hainele pe care mi le spălam seara.

Nimeni și nimic nu mă putea consola. Fugeam adeseori în grădina de flori a mătușii din Suceava, să nu mă mai vadă cineva cum îmi curg lacrimile. De atâta jale-n suflet, nu puteam nici să dorm, nici să mănânc. Așa a

trecut mai bine de o săptămână de chin.

Mătușa din Suceava mă trimisese într-o zi la o familie al cărei copil era corigent la franceză și la latină, să-l meditez, și astfel să-mi pot cumpăra câte ceva strict necesar, îmbrăcăminte. La întoarcere, ce mare surpriză găsesc? Tata și Mircea! Alt plâns, dar acum de infinită bucurie!

După îmbrățișări duioase și lacrimi reciproce de bucuria regăsirii, au început povestirile pline de haz, haz cu necaz, ale tatălui și fratelui meu.

POVESTIREA TATEI

Pe 28 Iunie știam că veți veni cu toții la Iordănești și, ca bun gospodar, cum mă știți, l-am luat pe Mircea la moară, să aducem câțiva saci cu făină de grâu și de porumb, să avem cu ce să vă hrănim toată vacanța. După ce am măcinat grâul, secara și porumbul, am încărcat căruța cu făină și ne-am dus bucuroși spre casă. Pe drum, m-am întâlnit cu câțiva soldați amărâți, lăsați la vatră.

– Ați dezertat din armată? i-am întrebat eu. De ce? O să aveți mari necazuri.

– Nu, părinte, ne-au dat drumul, că nu mai au nevoie de noi și am aflat că de-amu om fi sub conducere rusească. Sfinția Voastră rămâneți cu noi ori veți pleca de aici?

La așa vorbe, am înlemnit. Nici nu mai știu ce le-am răspuns. Am dat bici cailor și am plecat în trap spre casă. Aici, fără a sta mult pe gânduri, am descărcat repede sacii cu făină, i-am înșirat pe lângă peretele casei, am alergat la dulapul cu haine din camera mare, am luat actele, banii ce-i mai aveam, mi-am îmbrăcat reverenda

peste straiele încă pline de făină, am pus ceva fân în fundul căruții, i-am spus lui Mircea să aducă-n fuga mare două pături de lână să le punem pe scândurica pe care ședeam în căruță, și... la trap cu caii, pe care nici nu-i dezhămasem, de atât de mare panică am fost cuprins. Mircea, văzân
mboxdu-mă schimbat la față, a tăcut mâlc, nici n-a întrebat ce și cum și de ce iau astfel de hotărâri pripite, negândite.

– Chiar pripite și negândite, l-a întrerupt mătușa. Cum să lași totul de izbeliște și să pleci fără a lua măcar sacii de făină cu tine? Sau măcar hainele, să iei câteva orătănii, doar în căruță puteai pune de toate, să ai pentru un timp cu ce trăi.

– Ei, aș, în panica ceea, când aflasem că rușii-s pe aproape, mă gândeam cum să dispar cât mai repede din calea lor, că doar le ieșise buhul ce făceau bolșevicii cu preoții, cum îi batjocoreau și-i spânzurau. Îmi păsa mie de lucruri în panica ce m-a cuprins?

– Dar de ce ai ajuns atât de târziu la Suceava?

– Eram total dezorientat. Nu știam până unde vin rușii, unde va fi noul hotar. M-am oprit în mai multe sate, pe la preoți și am tot întrebat. Unii m-au oprit la ei, spunând că granița se va stabili pe râul Siret. Îmi venea să mă întorc, că doar satul nostru, Iordănești, se află pe ambele maluri ale Siretului, care este brâul lui de argint... Și tot așa, din sat în sat, până am ajuns în Suceava, unde m-am gândit că, poate, vă voi găsi și pe voi. Dar, între timp, unii, care aveau radio, au aflat povestea trădării: regele renunță la Bucovina și Basarabia fără a trage un glonț, iar armata a primit ordin să se retragă fără luptă, lăsându-i pe invadatori să intre după bunul lor plac pe pământurile

noastre.

Câtă lașitate, ce trădare! Nemaipomenit! Și nici măcar acești măgari de sovietici n-au ținut cont de ultimatumul pe care l-au dat. Ne-au invadat imediat, fără să aștepte cele trei zile în care populația s-ar fi refugiat, că doar mult mai mulți ar fi vrut să plece. Cine știe câți vor fi deportați și uciși dintre bunii români rămași acolo fără voia lor!

S-a muiat glasul tatii și-i curgeau lacrimile. Și cu toții am început a plânge de jalea celor rămași sub blestemata cotropire sovietică. Nu mai regretam că am devenit săraci lipiți pământului, pierzând totul. Măcar am scăpat cu viață, nu trăim cu frica deportării precum cei din nordul Bucovinei și din Basarabia, care n-au mai putut pleca, rămânând sub cnut străin și atât de hain.

Despre cât de hain a fost cnutul bolșevic vom afla abia după un an, când ne-am întors pentru puțină vreme la Cernăuți și Iordănești, și apoi, după mult mai mulți ani, când am stat de vorbă cu oameni-schelete întorși din deportare.

NU VREAU MAMĂ DE HÂRTIE

Nu-l mai văzusem pe tata plângând de când eram copii mici, îndată după moartea mamei, în iarna din 1927. Era o iarnă grea. Tata era dus în sat, să spovedească și să împărtășească un bolnav, iar pe noi ne-a lăsat dormind. Trezindu-ne singuri în toată casa, am început să plângem. Mircea, care avea trei ani și câteva luni, a început să strige: „Mamă, mamă!“, apoi, așa, numai în cămășuță, a ieșit afară, în curte. Eu, hopa, hopa, după el. Desculți, am pășit în uliță, tot strigând

amândoi cât ne ținea gura: „Mamă, mamă! “.

Înghețându-ne piciorușele, ne-am suit pe un gard, răcnind din răsputeri, de se speriaseră cocoșii, găinile, ba chiar și câinii din vecini începuseră a lătra. Deodată, din colțul uliței a apărut tata, parcă înotând vijelios prin nămeți:

– Ce-i cu voi aici? De ce ați ieșit din casă așa dezbrăcați? Of, of, puradeilor! Dar noi, și mai tare:

– Mama, mama, vau la mama, vau la mama!

Pe loc ne-a înșfăcat tata pe amândoi, ne-a pus pe umerii lui și, pășind ca un uriaș prin omăt spre casă, ne-a liniștit așa:

– Vă duc la mama, nu mai urlați, că spărieți câinii și bietele gobăi!

Noi, auzind că ne duce la mama, ne-am bucurat și pe loc am tăcut. Intrând în casă, mai întâi s-a scuturat de zăpadă, apoi ne-a șters pe noi cu un ștergar aspru, să nu răcim. Ne-a luat de mânuțe, pe unul de-a dreapta sa, pe altul de-a stânga și ne-a dus în salonaș, unde, pe perete, deasupra patului, era tabloul cu fotografia mamei:

– Iaca mama, na-v-o pe mama și nu mai urlați!

Cât ai clipi, din mânuța încă înghețată a lui Mircea, a zburat un bulgăre ca de piatră în tabloul mamei. Zeci de bucăți de sticlă ne-au rănit piciorușele. În hohote de plâns băiatul a reușit să strige cu disperare:

– Nu vau mamă de hâltie, nu vau mamă de calton, vau mamă de calne! Și, amândoi, ca la comandă, am reînceput să ne văietăm:

– Doale, doale, tata, doale!

Repede, ne-a înșfăcat din nou, ne-a dus în bucătărie, ne-a spălat de sânge piciorușele rănite, dezinfectându-le

cu puțin iod, urmând acum, bineînțeles, alte țipete disperate. Așezați pe amândoi genunchii tatei, el sufla pe rănile noastre să treacă durerea și ne tot legăna, plângând și șoptind:

– Puii tatii, puiuții tatii, iar lacrimile-i curgeau, stropi mari și calzi pe creștetul meu.

Tot așa picurau și acum ochii lui, din nou disperați, ca și atunci, în iarna aceea după moartea mamei... Revăzându-l pe tata plângând, retrăiam durerea lui de atunci și mi se sfâșia inima. Desigur că se gândea în primul rând la noi. Încă nu știa ce va face, unde va locui, unde va munci, unde vom urma noi școala. Era total dezorientat. Noroc că a venit fratele său, care l-a chemat într-o altă cameră, unde au discutat ore în șir, fără amestecul cuiva.

În casa mătușii

Mătușile au pregătit masa în viitoarea noastră cameră. A fost un prânz bun, hrănitor, servit în deplină tăcere, mai trist ca la un parastas, iar după masă, bătrânii s-au retras în camera lor. Eu am fost „poftită" în bucătărie, la spălatul vaselor, ca de obicei. Mircea urma să aranjeze trei paturi pentru dormit în „camera noastră".

Casa în care am locuit în acest an al primului meu refugiu era, după cum am mai spus, o casă considerată pe atunci, mare și frumoasă, situată pe strada Samuil Isopescul, nr. 1, nu departe de parcul orașului Suceava și aproape de Școala Primară, unde lucrase mătușa Flaișer Maria ca institutoare. În față, spre strada Alexandru cel Bun, era o grădinuță cu flori, mai ales trandafiri, împrejmuită de un gard de sârmă vopsit în alb.

Starea mea sufletească era acum cu totul alta, nu mă mai simțeam copilul nimănui, nu mai eram orfană, doar îl aveam pe tata și pe fratele meu!

Nu mă mai simțeam nici săracă: aveam câțiva lei în buzunar câștigați de la cele câteva ore de meditație și știam că voi mai câștiga, deoarece urma să dau lecții de franceză, de latină, de germană, de limba română, ba chiar și de matematici, care se plăteau mai bine. Eram tare mândră că puteam fi de folos, că nu mi se va mai spune că-s proastă, cum obișnuiau, uneori, să-mi zică mătușile și unele verișoare.

Mircea, ajutat de tata, a aranjat de minune camera noastră: trei paturi, priciuri de scânduri pe care au pus câte o saltea umplută cu paie. Acestea au fost aduse de la o altă mătușă din Suceava, care avea gospodărie, grajd și șură și a avut bunăvoință și înțelegere să ne dea din toată inima acest ajutor.

Așternut, perne și plapume am primit de la mătușa Flaișer, împrumut pentru tot timpul ședерii noastre la ea, iarăși un gest de mărinimie, pe care nu l-am uitat, și pentru care și acum când ajung în Suceava, după atâția ani, îi mai aprind o lumânare pe mormânt. Faptele bune nu trebuie uitate și nu am simțit niciodată recunoștința drept grea povară, cum este, din păcate, pentru mulți. Camera noastră arăta exact ca o cameră de internat de pe vremea aceea: o sală destul de mare, cam de 4 metri lățime și 5 metri lungime, cu trei uși, pe trei laturi și o fereastră în al patrulea perete. Două paturi erau puse cap la cap în toată lungimea camerei, iar al treilea, pe lângă celălalt perete, până la ușa de intrare. Între ușă și sobă era o etajeră pentru viitoarele noastre cărți și caiete. În mijlocul camerei trona o masă lungă, acoperită cu față de

masă, o cuvertură, tot de culoare întunecată. Aceasta era un fel de sală de mese pentru noi toți, la prânz și seara, la cină. Aici ne așezam cu toții, noi, așa zișii oaspeți nepoftiți, în număr adesea destul de mare. În afară de noi șase, mai venea o verișoară cu viitorul ei soț, iar mai târziu, vărul Luțu cu Lili, nepoata mătușii gazdă, care erau studenți în București.

Nu pot uita ce gafă am făcut eu când am cunoscut-o pe Lili, prietena, apoi logodnica și soția lui Luțu. Ea era studentă la Filosofie. Era înaltă, zveltă, avea un cap frumos, trăsături regulate, ochi mari, inteligenți, verzui, sprâncene arcuite, păr buclat natural, de culoare roșietică. După ce am făcut cunoștință, a dat mâna cu mine, privindu-mă de sus, iar eu, cu stângăcie, i-am spus cu toată sinceritatea:

– Îmi pare tare bine că te cunosc și că te cheamă Lili ca pe iapa noastră, cu care semeni mult, e și ea înaltă, roșcată și frumoasă ca tine. Pe Lili a noastră, Luțu o călărea cu plăcere, dar, odată, de ziua lui, l-a dat jos și, inteligentă cum era, nu l-a călcat, ci s-a oprit, așteptând să se scoale dintre picioarele ei și s-o încalece din nou.

Toți au început să râdă în hohote de mine, iar urechile mele au auzit un glas plin de indignare:

– Am știut că-i limitată, dar nici chiar așa, să dea cu bota în baltă.

Eu am ieșit atunci imediat în bucătărie, hohotind în plâns. N-am mai stat la cină cu ei și m-am tot întrebat cu ce am greșit. În mintea mea cea proastă, credeam că-i fac o plăcere lui Lili s-o compar, s-o asemăn cu iapa mea iubită și frumoasă, care l-a salvat pe tata. Nu puteam înțelege de ce s-au supărat toți pe mine, desconsiderându-mă. Eram din cale afară de naivă, pe

bună dreptate mă considerau limitată. Abia după mai mulți ani mi-am dat seama de oribila mea gafă, care a supărat-o atât pe Lili, cât și pe Luțu.

Am rămas toată seara aceea în bucătărie, unde mi-am căutat de lucru. Bucătăria era și ea o încăpere mare și întunecoasă, mai mult lungă decât lată, având pe cele două laturi mai înguste câte o ușă brună, una spre camera noastră, așa zisa sufragerie, și alta spre scara dinspre curte, unde se afla fântâna și șura de lemne, precum și intrarea la beci. Lângă peretele cel lung trona o masă pe măsură, iar aproape lipit de ea, un dulap cu rafturi pentru toate farfuriile, cutiile și cutiuțele cu diverse alimente și arome, dar și cu sertare pentru tacâmuri și alte accesorii necesare bucătăritului. Mătușa gazdă era extrem de pedantă și de pretențioasă. Toate oalele străluceau în diverse culori, agățate fiind pe o ramă mare, de lemn, prevăzut cu niște cârlige metalice, de care erau atârnate tigăile, cratițele, oalele și ulcelele, după mărime. Fiecare-și avea locul și întrebuințarea sa, vai și amar dacă fierbeai ceaiul în oala pentru lapte, sau dacă schimbai locul ulcelelor. Pentru fiecare mâncare era menit alt vas și fiecare își avea locul său. Nu era permisă nici o schimbare, în caz contrar se isca un adevărat scandal de lungă durată. Toată vesela trebuia să strălucească de curățenie. Era spălată cu cenușă și frecată cu nisip, apoi clătită cu apă multă, pe care o aduceam de la fântână și o încălzeam pe plită. Nu exista aragaz, nici detergent, iar focul se făcea cu lemne și se aprindea cu surcele cioplite cu un cuțit special de bucătărie, pe care n-aveai voie să-l folosești la tăiatul pâinii sau al cărnii. Toate aceste reguli le-am învățat foarte greu, mai ales că eu eram cea care trebuia să devină gospodină și deci să muncesc în bucătărie până

seara târziu. O făceam alături de o servitoare bătrână, inițiată și bine dresată de mătușa, care-și dădea toată osteneala să mă dreseze și pe mine în ale artei culinare, având în vedere că nu aveam mamă și prin urmare trebuia să devin de pe acum o bună gospodină. Nu eram eu prea încântată de această dresură prematură, care-mi distrugea copilăria, respectiv adolescența. Aveam numai 15 ani și jumătate și tare m-aș mai fi dus și eu la o plimbare sau măcar la vreo verișoară, în vizită, că mi-era urât să stau, cât îi ziulica de lungă, între oale și ulcele.

ULIȚA COPILĂRIEI

DIN CÂND ÎN CÂND, în zile de Duminică sau sărbătoare, mă duceam cu mare plăcere la un unchi care locuia pe aceeași stradă, Samuil Isopescul, stradă pe care am numit-o „ulița copilăriei". Acolo era casa bunicilor materni, unde, după moartea mamei, m-a dus tata. Când mergea departe la vreo înmormântare, trebuind să lipsească mai mult, se temea, tata, ca noi, fiind fără nici o supraveghere singuri în casă, să nu ne scoatem ochii, bătându-ne. De aceea, a preferat să mă dea pe mine la bunica, pentru că eu aveam mai multă nevoie de o îngrijire din partea ei.

Repede m-am acomodat la bunica! Și acești cinci ani, de la vârsta cea mai fragedă a copilăriei, de la trei ani, până când am împlinit opt, a fost perioada cea mai fericită și mai senină din întreaga mea viață. Aici, în ulița copilăriei, am trăit ca-n rai, îmi spuneam eu adesea. Bunica semăna, după părerea mea de copil, cu Sfânta Vineri din povești. Era foarte blândă și atotștiutoare.

Ea m-a învățat limba germană, așa, în joacă, dar făcând

Casa bunicilor din strada Samuil Isopescul

„treabă importantă": dând de mâncare la cățel, la pisică, la găinuțe, la puiuți și la rățuște, lăudându-mă pentru fiecare cuvânt nou pe care-l rosteam. La fel, în grădina de flori și de zarzavat, când pliveam împreună cu ea, vorbeam cu toate plantele și apoi cu toate orătăniile pe limba lor și în limba germană. Și ne înțelegeam de minune! N-am primit nici o pălmuță de la ea. Doar o singură dată, o aspră dojană și o „bătaie" cu un ziar peste păr. Ce se întâmplase? Un frate de-al mamei, cel mai în vârstă, nu se prea înțelegea cu un alt frate, cel mai tânăr din familie. Acesta i-a spus odată unchiului bătrân: „Ești un prost!". Eu, într-o zi, trecând unchiul cel bătrân pe lângă poarta bunicii, am avut obrăznicia să-l salut:

–Sărut mâna, unchește, prostule!

Furios, unchește a fugit după mine, să mă bată, că meritam, dar eu, repede, m-am ascuns în șura de lemne. Unchește, foc de supărare, i-a spus mamei sale că mezinul m-a învățat să-l salut astfel și că vrea să mă învețe el cum să mă port. Avea un baston „ucigaș" în mână. Bunica m-a chemat imediat, dar, până să ajung la locul judecății, i-a spus răspicat fiului ei:

–Să nu cumva să mi te atingi de copilă, eu o s-o pedepsesc mai aspru decât tine cu bastonul tău!

Pe mine m-a lovit cu toată puterea cu un ziar, de nici nu s-a strâmbat fundița ce-mi lega părul, spunându-mi cu un ton sever:

–Să-ți fie rușine, nu m-am așteptat ca tu să-mi faci un asemenea necaz. Cere-ți iertare și să pleci din fața mea!

Eu, izbucnind într-un plâns amar, ca și cum ar fi curs sânge din cap, am cerut, printre sughițuri, următoarea iertare:

–Vă rog frumos să mă iertați, că n-am să vă mai spun niciodată „sărut mâna, unchește prostule".

–Așa-i că Paziu te-a învățat? Spune „da" și te-am iertat!

La aceasta, bunica i-a replicat:

–Abia acum văd că fetița a avut dreptate...

Au mai stat ei de vorbă puțin, în timp ce eu eram din nou în șură și plângeam că am supărat-o pe bunica. Aceasta a fost unica dată când m-a „bătut" bunica și a ridicat tonul la mine.

Ce minunată grădină avea bunica! Livada cu pomi: meri, cireși, gutui, pruni, corni, șapte nuci și un păr uriaș, bătrân, cu o scorbură enormă, în care aveam eu „palatul năzdrăvan al păpușilor" și ascunzătoarea cea

Lângă părul cel scorburos, 1930: Bunica Amalia Matilda, nepotica Tațiana și două mătuși

mai strașnică, unde nu mă putea găsi nimeni când ne jucam de-a v-ați ascunselea.

Se împlineau nouă ani de când plecasem din Suceava, de lângă bunicuța mea și din grădina fermecată. Acum, mergând agale pe ulița copilăriei, depănam în gând amintiri fericite și oftam că nu mai era nimic ca atunci. Bunica murise, fără ca eu să fi știut. Nu mi se spusese la timp și asta m-a durut cumplit.

Grădina fermecată de altă dată era acum înjumătățită din cauza acelui unchi pe care-l jignisem eu, pe când aveam patru anișori. El își luase partea lui de moștenire, rupând frumoasa grădină în două, tăind-o cu un gard înalt și urât. Nu mai exista acum nici grădinuța cu mândrele flori, cu măsuța și băncuța de sub castan, unde adormeam adesea, ascultând basme de Ion Creangă și

În grădina bunicii, 1940

Frații Grimm, spuse cu atâta căldură de bunicuța mea. Nu mai erau pe ulița copilăriei nici fetițele Burac cu care mă jucasem în acei ani fericiți. Ele erau cu câțiva ani mai în vârstă decât mine, terminaseră liceul, iar una, Zebica, cea mai mică, apropiată de vârsta mea, se dusese și ea în lumea de dincolo, poate lângă bunica mea și a ei, gândeam eu cu tristețe. Ce pustie mi se părea acum ulița copilăriei de altă dată! Și, totuși, când terminam de spălat vasele, mă furișam cu drag pe această uliță până la capătul ei, trecând cu strângere de inimă pe lângă casa bunicii, pe lângă pârâul Căcăina din fundul grădinii și, ajungând la casa mătușii Sidonia, soția unchiului cel bătrân, cel cu bastonul. Acolo locuiau patru verișori și o verișoară, Luți, mai în vârstă cu 12-13 ani decât mine, bună ca pâinea cea caldă. Ea era o apicultoare pasionată și ne îndulcea adesea cu miere de la albinuțele ei harnice. Luți, întotdeauna, în acel an al refugiului, ne-a ajutat cu ce a putut, ușurându-ne situația atât de precară cu daruri

de legume, cu lapte și alte bunătăți din gospodăria lor. Mama ei, mătușa Sidonia, era din cale afară de pasionată în ale grădinăritului.

Ulița aceasta mi se părea acum mai îngustă, iar casele mult mai mici și mai joase decât cu nouă ani în urmă. Mă uitam cu mult interes la fiecare casă, căutând să-mi amintesc și numele proprietarului. Peste drum de mătușa Flaișer, casa cu numărul 2, aparținea unui croitor evreu, Wagner, cu a cărui fetiță mă jucasem cu păpușile, pe când aveam trei-patru anișori. După casa acestuia, era una lungă, văruită în alb-gri, cu două uși spre stradă, albe și ele. Acolo locuia „americanca", o doamnă mai în vârstă și ciudată, fiindcă, în camera cu ușile spre stradă, se afla sicriul ei, pus pe o masă, având toate cele necesare pentru înmormântare: pe ambele părți ale sicriului tronau două sfeșnice mari, în care erau două lumânări lungi și groase, dar neaprinse, iar pe perete era o fotografie mare în care o vedeai pe americancă, în chip de moartă, culcată în acest sicriu. Am intrat și eu odată în această casă, la îndemnul unui verișor, care voia să mă sperie, văzând această ciudățenie. Într-adevăr, m-am speriat puțin, dar mi-am revenit repede, datorită doamnei, care ne-a servit cu dulceață de cireșe amare, explicându-ne că, neavând pe nimeni, voia să fie pregătită cu tot dichisul pentru ultimul drum, pentru ca vecinii să n-aibă nici o greutate când o vor conduce la cimitir. Mi s-a părut, totuși, bizar, să ne vorbească despre înmormântarea ei ca despre o nuntă. „Ciudățenie americană", mi-am zis în gând, dar n-am mai intrat niciodată în această casă. La colțul străzii se afla o casă mare, de piatră, cu gard de sârmă, prin care se vedea o ordine desăvârșită în ogradă: era casa domnului profesor Iencean, un domn foarte respectat

de către toți locuitorii străzii. Lângă casa mătușii, locuia doamna Pollak, care nu vorbea prea bine românește și-i mai certa din când în când pe copiii prea gălăgioși. La colțul străzii, era o clădire ovală, zugrăvită frumos, cu ușă chiar pe colț, ușă prevăzută cu un clopoțel, să se audă când intră cineva. Aici era o mică prăvălie-băcănie, la care mă trimitea, pe vremuri, bunica, să cumpăr franzeluțe, covrigei, unt, lumânări, chibrituri, naft (petrol), cuiuțe și papiote cu ață. Ce bucuroasă mai eram eu când, de-o șchioapă fiind, o fetiță de patru-cinci anișori, mă trimitea bunicuța după asemenea cumpărături, dovedindu-mi că poate avea încredere în mine, „fată mare și deșteaptă foc", care se descurcă de minune, mergând la domnul Lefnic după cele de trebuință. Număram pe degete câte lucruri aveam de cumpărat, le învățam apoi pe de rost ca pe o poezie, aranjându-le pe sorturi, ce voi ține în mâna dreaptă și ce în stânga, ca nu cumva să se amestece cele de mâncare cu celelalte obiecte care au miros. Și ce țanțoș mai mergeam eu pe stradă cu cele două săculețe brodate de bunica! Oftând, priveam acum îndelung vechea prăvălioară și mă întrebam dacă o mai fi trăind domnul Lefnic și dacă se mai vinde și acum aici câte ceva, mai ales brânză de iepure, adică halva, care-mi plăcea mie cel mai mult și cu care mă răsplătea bunica, după ce-i aduceam, victorioasă, cele „comandate". De aici, din acest colț fermecat de stradă, traversam lunga și întortochiata stradă a Cutului, care te ducea până la cimitir. Continuam să număr și să fotografiez cu ochii celelalte case de pe strada Samuil Isopescul: pe dreapta, pe un povârniș, se afla o poartă misterioasă, înaltă, de culoare maro închis, poartă cu portiță încuiată cu cheie, din care ieșea rareori o domnișoară sau doamnă bătrână,

bătrână, poate avea o sută de ani, gândeam noi, copiii, sau, poate că e vreo soră de-a Sfintei Vineri. Mergea atât de încet, punând un picior lipind călcâiul drept de vârful pantofului stâng, făcând cu pașii mărunți o dâră ca a melcului, prin praful drumului.

Când trecea ea pe stradă, noi, copiii, tăceam brusc și, de cele mai multe ori, ne opream din mers până reușeam s-o vedem că-și descuie portița și intră în grădina plină de flori. Ce mult mi-aș fi dorit să intru și eu odată în acea grădină și să miros o floare parfumată, pe care s-o duc bunicii! Dar nu mi-a fost dat să am o asemenea bucurie. Acum o mai fi trăind acea doamnă-domnișoară de vreo sută de ani? Cine să-mi răspundă? Urma, îndată după această casă cu grădină misterioasă, una de piatră, asemănătoare cu cea a bunicii, casa altei prietene de păpuși, nepoata părintelui Brătianu. Dar cine mai locuia acum în ea? După ea, se înălța, cochetă, o vilă mai nouă decât toate celelalte, casa unui fotograf, Plesciuc, renumit în toată Suceava. La zidirea acesteia am asistat și eu pe vremuri, în fericita perioadă când frecventam grădinița de copii și prima clasă primară. Copil fiind, ajutasem și eu la sădirea unor meri, în gropița cărora am turnat apă adusă de mine din fântâna bunicii. Aveau acum nouă ani acești meri. Erau mari, aveau coroană frumoasă, cu umbră deasă, iar merele roșii, mari și gustoase. Găsisem unul pe drum, l-am șters de praf și l-am mâncat cu poftă. Din stradă, am recunoscut-o pe doamna Plesciuc, fotografa, dar m-am jenat să-i bat în poartă, nu voiam să-i văd mila sau compătimirea. Și, în sfârșit, la numărul 13, m-am oprit, cu lacrimi în ochi, la casa bunicii, care, după cum am mai spus, nu mai era nici pe departe ce-a fost. Voiam să-mi revăd o verișoară, care nu reușise la

examenul de admitere în clasa a cincea de liceu. Ea nu era refugiată, locuia în Suceava. Eram cu un an mai tânără, deci de vârstă apropiată. Aș fi vrut să încheg o prietenie cu ea, pentru că mă simțeam tare străină în acest oraș al primei și fericitei mele copilării. Intrând, însă, în curte, am auzit muzică. Ascuțindu-mi urechile, mi-am dat seama că e o petrecere. Răsunau râsete din mijlocul grădinii și, în curte, am zărit câteva fete elegant îmbrăcate. Ce să caut eu aici? Ca un hoț, am făcut repede cale-ntoarsă și, cu pas foarte grăbit, m-am întors în bucătăria care mă aștepta cu încă vreo sumedenie de vase bune de spălat.

GRIJI NOI

ZILELE TRECEAU monotone și înlăcrimate pentru mine, pline de griji pentru tata și pentru fratele său. Unchiul primise serviciu la Tribunalul din Suceava și se ducea zilnic la slujbă, dar venea mereu indispus acasă, vorbind în șoaptă cu tata și mătușa despre vremurile grele și nesigure pe care le trăim. Tata primise și el un fel de serviciu ca ajutor de preot în sătucul Sfântu Ilie, la o depărtare de aproape trei kilometri de locuința noastră, dar nu știu de ce ofta ori de câte ori se ducea încolo. Totdeauna se întorcea trist și foarte îngândurat, dar nu ne spunea ce-l îndurera.

Într-o zi de sfârșit de August, pe o căldură insuportabilă, auzim:

– Faceți-vă bagajele, pornim iarăși la drum! Era același glas răgușit, aproape disperat, al unchiului. Ochii ni s-au umezit imediat.

– Unde și de ce? au răsunat glasurile tuturor.

– Granițele nu-s sigure, ne este teamă de eventualitatea înaintării trupelor sovietice. Vreau să ajung în inima țării, unde vom fi mai în siguranță. Poate găsesc acolo un loc la tribunal.

– Dar unde, omule? întreabă mătușa revoltată.

– La Pitești, e un orășel destul de aproape de București, cu o climă bună și, ce e mai important, e departe de graniță.

– Nu, nu vreau să mă mut în vechiul regat.

– N-avem timp de discuții. Hai, fă bagajele și la drum!

– Cum la drum? Cu ce?

– Doar nu cu avionul, cu trenul, cu ce altceva? Repede bagajele, că peste două ceasuri pleacă trenul din gara Burdujeni.

Ca niște automate, fiecare ne-am adunat puținele bagaje, fără a mai zice nici pâs, ca nu cumva să-l mai supărăm pe unchiul, care se schimbase la față, fiind la fel ca acum două luni, la Cernăuți.

Tăcuți, triști, ca la o înmormântare, am părăsit casa mătușii-gazdă, după ce ne-am luat un rămas bun fugitiv de la ea, pornind, cu câte un mic bagaj în mână, spre locul de staționare a birjelor din Suceava. Acolo, am urcat cu toții în două birje, plecând cu acestea până la gara Burdujeni, de unde am luat trenul spre Pitești. Întrucât era și tata cu noi, nu-mi făceam prea mari griji, dar totuși, mă întrebam, în gând, încotro și de ce plecăm din nou spre necunoscut? Răspuns la întrebările mele mute nu puteam primi de nicăieri și, cum vagonul de clasa a treia scârțâia și ne legăna, simțindu-ne ca-ntr-un leagăn vârtos, am adormit bușteau până dimineață, când am fost trezită, ajungând la destinație. În gară, lume multă și pestriță, gălăgie, forfotă mare de tot. Ce se întâmplase? Veneau

refugiați din Transilvania ocupată de unguri, dar nimeni nu povestea nimic. Domnea o tăcere înfricoșătoare. De ce? Nu-mi dădeam seama. Nici eu nu îndrăzneam să întreb pe cineva ceva, deși ardeam de curiozitate.

–Stați cuminți, nu vă mișcați de pe aceste bănci, nu vorbiți cu nimeni, așteptați-ne aici. Noi mergem să găsim un hotel unde vom locui deocamdată, ne-au spus tata și unchiul, iar noi, împreună cu mătușa, cu Luțu și Lili ne-am conformat ordinului ce suna foarte categoric. În sinea mea, clocoteam de revoltă, dar tăceam ca o lașă. Mă durea durerea țării atât de sfâșiate. O țară plină de refugiați. Unde o să încăpem atâția? În mintea mea de copil, credeam că toți locuitorii din Basarabia, Bucovina, Ardeal și Dobrogea vor veni în restul României și nu vor mai avea unde locui și unde lucra ogoarele. Unde vor găsi servicii? Îmi puneam întrebarea: cu ce vor putea supraviețui toți refugiații până se vor putea reîntoarce la casele lor? De ce au fost cedate aceste teritorii fără a se lupta împotriva dușmanilor acaparatori? Noi, copiii, nu citeam ziare și nu făceam politică, dar auzisem că regele Carol al II-lea e un mare cartofor, un afemeiat, un imoral, care și-a alungat soția, că bietul Mihai, fiul său, suferea din cauza lipsei mamei sale și că tatăl său e cumplit de aspru cu el. În sinea noastră, îl uram pe rege și mai ales acum, când a trădat interesele țării, lăsând-o de izbeliște, să fie ciopârțită. A retras trupele de pe graniță, iar întreaga populație a rămas fără nici o apărare în fața hoardelor invadatoare, fie sovietici, fie maghiari.

–Gata, adunarea și plecarea, răsuna iarăși glasul autoritar al unchiului, de data aceasta, ceva mai bucuros.

–Unde? Ce-ați găsit? E departe?

–Nu chiar, vreo jumătate de kilometru. Hai, ce mai

așteptați? Urmați-ne!

Fără a mai spune ceva, ne-am luat cele câteva bagaje și, cu fețe mai luminoase, am luat-o din loc, mergând pe trotuarele sparte și pline de praf ale orășelului Pitești. După ce am trecut de câteva dughene amărâte și am traversat niște străduțe înguste, am ajuns relativ repede la minunatul hotel: o casă lungă, cu un etaj, cu obloane la ferestre și cu un cerdac larg de-a lungul întregii clădiri. Pe acesta alergau încoace și încolo nenumărați copii, ce se jucau de-a prinsa, fiind uitați de părinții lor. Când am trecut pe lângă ei, s-au dat, cuviincioși, la o parte, lăsându-ne să trecem și salutându-ne, ceea ce ne-a impresionat destul de plăcut.

ÎNTR-UN HOTEL

Am luat în primire două camere destul de spațioase, cu câte două paturi duble. Era un hotel vechi, fără apă curentă. Aveam, însă, în camere, lighean și căldare cu apă pentru spălat. Prânzul l-am luat la restaurant, într-o sală de la parter, o încăpere întunecoasă, neprietenoasă, cu multe muște supărătoare, care te stinghereau și voiau neapărat să guste și ele din ciorba aproape sleită.

Cumplite mi se păreau nopțile din cauza nemiloaselor plosnițe. De aceea, adesea voiam să dormim dimineața mai mult, dar și atunci nu puteam, din cauza mușteloor. Așa s-au scurs aproape două săptămâni de ședere în foarte monotonul și neospitalierul orășel Pitești. Am vizitat mânăstirea Trivale, impresionantă prin minunata-i așezare cu călugări tineri și frumoși ca niște icoane, de care, nu știu de ce, mi-a fost tare milă, întrebându-mă ce decepții i-au determinat să se retragă din lume. Pe atunci,

la vârsta aceea, credeam că numai decepțiile sentimentale te pot determina la îmbrățișarea monahismului, nu o credință mare, infinită dragoste și dorință de slujire a lui Hristos și a Neamului. A doua amintire cu adevărat ieșită din comun trăită în Pitești a fost o manifestație legionară în ziua de 6 Septembrie, când abdicase regele Carol al II-lea. Era seara. Ne întorceam de la Trivale, obosiți și îngânduraţi. Nu aveam habar de ceea ce se petrecea în țară. Pe unchiul îl durea faptul că nu putea primi un post la tribunalul. Credea că aici va fi numit, eventual, cineva venit din Transilvania, fiindcă el doar își avea locul său în Suceava, dar de frica sovieticilor dorise să ajungă în inima țării. Tata era trist că nu putea nici el găsi pe aici o parohie vacantă, iar noi, copiii, ne plictiseam de moarte că n-aveam nici prieteni cu care să stăm de vorbă, nici cărți de citit, nici un fel de joacă sau distracție.

Deodată auzim răsunând: „Sfânta tinerețe legionară" și vedem, trecând pe lângă noi, prin mijlocul străzii, un grup mare, de vreo 100-200 de tineri, cei din față, în marș ordonat, cu torțe arzând în mâini, în perfectă disciplină. Dar cei de pe la urmă, mergeau cam alan-dala și cântau fals.

– Ce caută oare acești semivagabonzi alături de cei din față? am zis noi pe șoptite, iar unchiul ne-a ordonat:

– Haideți acasă, n-avem ce sta în aglomerație!

Între timp se adunase pe străzi și pe trotuare o mulțime de gură-cască.

– Care acasă? aici nu suntem acasă?

– Ba, o să fim în curând înapoi la Suceava, nu mai stăm aici. Mergem acum repede la hotel și, poate, chiar mâine o luăm spre Suceava noastră.

– Și de acolo la Cernăuți!

– Ba nu, la Iordănești!

– O să plecăm și încolo, dar ceva mai târziu. Acum pășiți mai repede, că ne apucă noaptea și cine știe ce se mai poate întâmpla cu vagabozii ăștia...

– Legionarii nu-s vagabonzi.

– Ei, poate, nu, dar cei din capătul coloanei? Numai a legionari n-arătau.

Aceasta a fost una din ultimele nopți în care ne-am mai lăsat mușcați, fără vociferări, de nemiloasele plosnițe. Eram, cumva, fericiți că în curând ne vom duce spre Bucovina, deși numai până la Suceava. Dar, totuși, vom fi mai aproape de casele noastre. Se termina atunci cu o parte importantă din griji.

ÎNTOARCEREA

– Haide, șatră, iar la drum!

– Încotro, unchișule?

– Cum încotro? La gară, peste o oră avem tren spre București și, de acolo, direct la Suceava, ce mai întrebați?

Era nervos din cale afară unchișul nostru, care nu s-a putut aciua aici, în Pitești, în inima țării, unde nu-l mai puteau ajunge rușii, comuniștii. Se temea, după cum am mai spus, să nu ocupe și Suceava, dar acum trebuia să revină în vechea cetate a lui Ștefan, unde, de bine, de rău, i se asigurase un post, căruia tare i-ar mai fi dat cu piciorul, dacă ar fi găsit altul mai bun. Rău cu rău, mai rău fără rău.

Cu puține bagaje, cu și mai puțină mâncare, dar cu foarte multă răbdare, în trenuri aglomerate, destul de murdare, în vagoane de clasa a 3-a, după o zi și o noapte

de călătorie, fără a închide un ochi, am ajuns, în sfârșit, din nou, în casa primitoare a mătușii învățătoare, care ne-a primit bine, dar și cu puțină ironie:

– Nu v-a mers tocmai foarte bine între regățeni, în inima țării, de v-ați întors așa de repede, nu-i așa?

– N-a fost nici rău, nici bine. Am stat într-un hotel unde ne-au mâncat ploșnițele, bine c-am scăpat de acolo, am spus noi, copiii, într-un glas.

– Dar cine v-a întrebat pe voi ceva? Duceți-vă și spălați-vă pe mâini, aduceți apă de la fântână și nu vă mai amestecați în discuțiile celor mari.

Am înghițit noduri, mi-am mușcat limba, să nu răspund ceva pe un ton nepermis și am executat poruncile, eu, în bucătărie, Mircea, după apă, la fântână. Dar el a dispărut imediat de acasă, probabil la niște prieteni. El era mai independent și nu-i prea păsa de observațiile cam prea severe ale unchiului.

ÎN LICEUL DE FETE „DOAMNA MARIA" DIN SUCEAVA

Cei mari s-au retras în camera lor, împreună cu tata. Discutau, probabil, problemele lor de viitor, de organizare și, desigur, despre școala noastră, că doar se apropia noul an școlar și ar fi trebuit să ne înscrie mai departe la liceele din Suceava. N-aveam acte. Pe ce bază ne pot înscrie?

Până la urmă, după câteva zile, a mers tata la Liceul de Băieți „Ștefan cel Mare", apoi la Liceul de Fete „Doamna Maria" și la Inspectoratul Școlar, a dat o declarație pe proprie răspundere că am absolvit clasa a cincea în Cernăuți, că n-am rămas corigenți și ne-a înscris, pe mine și pe fratele meu, în clasa a șasea la aceste licee din Suceava.

N-am să uit cu ce emoție am intrat în noul meu liceu, care nu era nici pe departe atât de frumos, spațios și elegant ca cel de la Cernăuți. Eram, totuși, fericită că m-au primit fără acte. Au fost înțelegători inspectorul și directorii liceelor, dar colegele sucevence ne-au privit cu suspiciune. M-a durut nespus, când una m-a apostrofat:

– De unde știu eu că într-adevăr ai terminat clasa a cincea și că nu ești corigentă?

– Păi, a dat tata o declarație în acest sens.

– Ce, parcă tatăl tău nu poate minți?

– Tatăl meu nu minte! E preot.

– O, câți preoți mincinoși am mai văzut!

– Să-ți fie rușine să vorbești așa! i-am zis și i-am întors spatele, cu lacrimi în ochi.

Trecând tocmai atunci pe lângă noi o doamnă mică de statură, brunetă, cu aspect de femeie energică, voluntară, care, probabil, auzise tonul mai ridicat al discuției noastre, s-a oprit, fulgerându-ne cu privirea:

– Nu cumva vă certați?

Colega a salutat-o, grăbit, cu „Sărut mâna".

– Dumneata ești nouă în școala noastră?

– Da, răspund eu, plecând ochii, de rușine că n-am salutat-o.

– De unde vii?

– Din Cernăuți.

– Ești refugiată, probabil.

– Da.

– Vedeți, voi fetelor, s-a adresat ea elevelor sucevence care erau acolo, aveți colege noi, să le primiți colegial, prietenește, pe cele refugiate, să vă purtați ca niște surori cu ele. Să n-aud ton ridicat, ceartă, lacrimi. Clasa noastră trebuie să fie pentru toate o a doua familie, așa v-am

învățat eu și anul trecut. Cred că ne-am înțeles, da? Și a dispărut din fața noastră, tot atât de repede după cum apăruse.

– Da, doamnă dirigintă, sărut mâna, a răsunat glasul mai multor eleve din Suceava.

Așa am aflat că diriginta noastră și totodată profesoara de limba și literatura română va fi severa doamnă Rudolf.

COLEGA MEA, MARIA HAIVAS POVESTEȘTE

MARE mi-a fost bucuria, întâlnindu-mă la școală cu mai multe colege de la Cernăuți, câteva din clasa paralelă de acolo și două din aceeași clasă cu mine.

Ceea ce mă miră, însă, acum, la bătrânețe, când scriu aceste amintiri, este faptul că nu le-am întrebat atunci pe nici una dintre ele cum au reușit să plece din calea cotropitorilor. Cum au plecat? Când? Ce au putut lua cu ele? Abia după ani și ani, reîntâlnindu-mă cu Maria Haivas, fosta mea colegă din clasa întâia de liceu, iată ce-mi povestește ea despre acest monstruos refugiu din anul 1940, fuga de urgia bolșevică:

„În dimineața zilei de 28 Iunie 1940, noi nu auzisem nimic de pretențiile rușilor de a veni peste noi. Nu aveam aparat de radio pentru că nu eram încă racordați la curent electric și nici nu auzisem vreun zvon. Ne mutaserăm de curând în casă nouă, în Roșa, suburbie a orașului Cernăuți, clădire încă neterminată în totalitate. Eram abia de două zile cu toții în această casă. Urma să se pună dușumelele și să se zidească sobele. Materialele: cărămizi, teracote, nisip, ușițe, și altele, erau depozitate în podul casei. Servitoarea noastră, Olga, o ucraineancă, pe care o aveam de mulți ani la noi, plecase la soțul ei,

care era portar la clădirile noii Universități. Tata se dusese la Liceul Ortodox de Băieți, unde era secretar. Cei doi frați ai mei se jucau în grădină, iar eu cu mama merseserăm în piață, după cumpărături și ne întorseserăm pe la orele zece. Tata, pe la orele unsprezece, a venit acasă, speriat; ne găsise pe toți foarte liniștiți. El aflase ce urma să se întâmple și nici o clipă nu dorea să dea ochii cu bolșevicii, iar mama, după ce a aflat de pericolul invaziei lor, s-a cutremurat. Ea trăise în timpul Revoluției Sovietice Comuniste, pe când era studentă la Petrograd, și fusese îngrozită de atrocitățile văzute și trăite în evenimentele cumplite de atunci. Părinții, căutând să nu ne sperie și să nu ne facă conștienți de ceea ce ne așteaptă, au hotărât să mergem pe jos, deoarece tata știa că la gară era o cumplită înghesuială, curată moarte de om. Nu se găsea nici un mijloc de transport, cal sau căruță. Și am plecat toți cinci, părinții și noi trei copii minori cu două biciclete, pe care am pus cele câteva bagaje pe care le puteam lua: paltoanele tuturora și ceva hrană. Am lăsat câinii și toată casa pustie. Eu, prostuța de mine, am scos ceasul de la mână și stiloul, la care țineam foarte mult, le-am pus pe masă, ca nu cumva să le pierd!

Prima oprire a fost la Universitatea nouă, să-i spunem Olgăi să aibă grijă de casă, de animale și de tot ce lăsasem în urmă. Dânsa a acceptat și, probabil, s-a mutat în casa noastră. Noi, pe jos, spre orașul Siret, care era ținta imediată. Încă în Cernăuți, lângă o cazarmă dinspre Horecea, calea ne-a fost tăiată de un cordon de soldați români, cu baionetele spre noi, și nu ne lăsau să trecem. Eu eram îngrozită să nu ne ajungă rușii din urmă, să nu mă despartă de părinți și de frați și să nu mă violeze. Asta simțeam eu! Tata a reușit să-i înduplece pe militari,

care, până la urmă, ne-au lăsat să mergem mai departe. Ieșind din oraș, pe dealul drumului spre Siret, ne-a prins o furtună cumplită, cu ploaie torențială, cu fulgere și tunete ingrozitoare. Am avut mare noroc de bunăvoința unor oameni din acele locuri, care ne-au adăpostit în casa lor, până s-a mai potolit ruperea de nori. Deși curgeau încă șuvoaie de apă pe drum, noi am pornit-o, gâfâind pe urcușul destul de abrupt. Băieții și tata împingeau bicicletele încărcate. A venit noaptea. Eram frânți de oboseală, doream să ne odihnim și să dormim, dar tata nu ne-a dat voie!

– Trebuie să înțelegeți ce pericol ne așteaptă, dacă suntem capturați. Trebuie să rezistați până ajungem la Siret. Atunci ne vom odihni, fiindcă acest orășel nu este în teritoriul cedat. Așadar, am mers toată noaptea, dormind pe picioare, obosiți nevoie mare, nici nu ne mai ardea de mâncare, eram cu frica-n sân, să nu care cumva să fim prinși pe drum ca fugari. Dimineața, pe lumină, am ajuns, în sfârșit, în salvatorul oraș, Siret, fostă capitala a Moldovei[1]. Bucurie estompată, deoarece aici găsim o aglomerație imensă, câtă frunză, câtă iarbă: soldați, refugiați, căruțe și convoaie militare, de nu ne mai puteam vedea unii cu alții, dacă nu ne-am fi ținut de mână. Tata, mai sprinten, învârtindu-se cu mai mult curaj prin mulțime, intrând și prin niște ogrăzi unde nu erau câini slobozi, a reușit să ne găsească o cameră cu un pat mai lat. Gospodina casei ne-a dat lapte cald și pâine

[1]Siret, unul dintre vechile orașe din România, a fost a doua capitală a Moldovei, în perioada 1359–1365. Prima capitală a Moldovei a fost Baia, a treia Suceava și a patra orașul Iași. Așadar, în județul Suceava se găsesc trei dintre cele patru localități care au fost capitale ale Moldovei.

neagră, iar noi, după ce ne-am potolit foamea și setea, am căzut ca niște butuci pe pat, adormind imediat.

Bietul tata nu s-a odihnit, ci a mers după informații. Astfel, a aflat de la militari că evacuarea continuă, trupele au ordin să se retragă fără nici o ripostă, fără a opune nici o rezistență, fără a trage vreun glonte, și că încă nu se știe unde va fi granița.

Îngrozit de asemenea știri, a alergat spre casa unde ne-am găsit micul adăpost, ne-a trezit din somn și, așa, încă frânți de oboseală, am pornit-o iarăși la drum spre necunoscut, dar spre interiorul țării. Noi, copiii, mergeam din nou ca somnambulii, pășeam în neștire, fără să mai întrebăm nimic. Habar n-am pe unde am trecut, știu doar că pe un drum pietruit, că ne mai împiedicam de câțiva bolovani, că ne mai împroșcam cu resturi de noroaie și apă murdară, rămasă pe șosele după ploaia torențială de ieri. Și tot gâfâind pe aceste căi necunoscute, ne-am întâlnit, la un moment dat, cu o coloană militară care se retrăgea și din care făcea parte unchiul meu, frate cu tata, Xenofon-Alexandru Haivas, medic, acum ofițer. Acest unchi, Xeno, cum îl numeam noi, l-a convins pe un militar, șofer de camion, să ne ia pe noi toți în mașină, în schimbul bicicletelor. Pe una a luat-o unchiul și pe cealaltă, militarul care conducea camionul. Am adormit în mașină, trezindu-ne abia în Adjud, unde a trebuit să ne urcăm într-un tren arhiaglomerat, plin de refugiați. Trenul pleca spre București. În toate gările și haltele de tren, membri ai Crucii Roșii ne serveau cu ceai cald și cu pâine. La un moment dat, nu mai știu în ce gară, a aflat tata că cei ce vin din orașul Cernăuți și fac parte din Inspectoratul Școlar de acolo, (funcționari, învățători, profesori) trebuie să se îndrepte spre orașul Piatra Neamț,

unde li se asigură cazarea și serviciul. Repede, în nu mai știu ce gară, am coborât, pentru a lua alt tren, într-o altă direcție decât Capitala.

Conduși de tata și încurajați mereu de el, noi am fost printre primii care am ajuns în minunatul oraș Piatra Neamț, care mi s-a părut din primul moment o localitate de basm. Aici eram așteptați și ni s-a dat o locuință provizorie frumoasă, care mi s-a părut o adevărată oază salvatoare. Am fost luați în evidență și am locuit bucuroși până la începutul noului an școlar, când mama, profesoară de matematici, a fost numită la Liceul de Fete „Doamna Maria" din Suceava. Cu mare regret, ne-am făcut din nou cele câteva bagaje și a trebuit să părăsim plăcuta locuință și frumosul oraș Piatra Neamț, aproape plângând.

Nu mai țin minte cum am ajuns în Suceava, unde am rămas doi ani, locuind pe strada Vasile Alecsandri numărul 20, într-o casă umedă și rece. Astăzi nu mai există nici strada, nici casa, deoarece, după ploi torențiale și cutremure, strada a alunecat și casa s-a prăbușit.

Îndată ce am ajuns în vechea capitală a Moldovei lui Ștefan cel Mare, mi-am dat corigențele la latină și franceză, devenind elevă în clasa a șasea la Liceul de Fete „Doamna Maria", unde te-am reîntâlnit pe tine și pe Ana Zaionț, precum și pe câteva colege din clasa paralelă de la liceul nostru din Cernăuți. Eu am mai rămas un an în Suceava la acest liceu, dar clasa a opta am urmat-o din nou la Cernăuți, unde iarăși ne-am reîntâlnit, dar eu eram la reală, pe când tu la umană.

Ca și tine, mă întreb și eu acum: de ce oare, atunci, când eleve fiind, nu ne întrebaserăm niciodată unele pe altele despre felul cum ne-am refugiat și despre cumplitele traume prin care am trecut."

FRĂMÂNTĂRI

TOAMNĂ poleită cu aur în toată Suceava plină de grădini cu pomi ale căror frunze ruginii erau duse de vânt și foșneau sub pașii noștri în drumul zilnic spre Liceul „Doamna Maria", ce se afla peste drum de curtea bisericii Sfântul Dumitru. Toate diminețile le petreceam între zidurile școlii, mai mult în sala de clasă, chiar și în pauze. Atunci îmi făceam eu majoritatea temelor sau îmi învățam la repezeală câte o lecție, deoarece după-amiezele îmi erau ocupate cu diverse meditații la franceză sau germană, pe care le dădeam unor elevi mai mici decât mine. Astfel îmi câștigam niște bănuți sau doar haine. Alte colege ieșeau în pauze în curtea sau grădina din spatele clădirii și se jucau sau își povesteau diversele pățanii din vacanță. Eu n-aveam aici prietene și n-aveam nici cui și nici ce să povestesc. Cine mi-ar fi înțeles durerea de refugiată? Învățământul se desfășura ca în Cernăuți. Profesoarele, la fel de distante și severe, își făceau datoria, intrând la ore și predând lecțiile, dând note bune sau rele, pe bună dreptate, în funcție de cunoștințele noastre. Noi trebuia să fim disciplinate și îmbrăcate în uniformă. Aceasta nu era decât un halat negru cu guleraș alb, pe care-l îmbrăcam peste hainele obișnuite protejând o rochie nouă sau ascunzând o ruptură.

STRĂJERIA[2]

OBLIGAȚIA de a purta uniforma de străjer în zilele de sărbătoare a dispărut, îndată după plecarea Marelui Străjer, regele Carol al II-lea, pe care nu-l regreta nimeni. Uitasem cu totul de străjerie, dar fuste și bluze albe puteau fi purtate în voia cea bună, bineînțeles, fără insigne. Parcă și uitasem că fusesem cu un an înainte străjere. Eram chiar încântată că scăpasem de ridicola manifestație din curtea liceului din fiecare Luni dimineața, cu ridicarea drapelului pe catarg, continuată cu un program de cântece patriotice, iar în fiecare Sâmbătă la prânz, o altă manifestație similară, coborârea drapelului. Consideram aceste manifestări o pierdere de timp și chiar un fel de bătaie de joc de tricolorul țării, pentru că era o formalitate de care nimeni nu avea chef; era o manifestare patriotardă, nu patriotică, făcută, de fapt, pentru elogierea regelui. Iar cântecele străjerești, aproape nu mi le mai aminteam, deși le cântasem încă din clasele primare ani de-a rândul. Ce mai știam atunci, poate-mi reamintesc destul de vag și acum: *„Noi, străjeri de pretutindeni, veseli, sprinteni și vioi...“* atât, nici un cuvințel mai mult; sau: *„Victoria și gloria, sună victoria pentru noi, ce veseli suntem noi, ce veseli suntem noi, da, da, suntem noi, că mergem la război“*.

[2]Străjeria era o organizație pentru elevii de clasele I-XII, organizată sub patronajul regelui Carol al II-lea, care dorea educarea tineretului în spiritul cultului personalității sale, mimându-se o inflăcărată dragoste de țară. A fost asemănătoare organizației de pionieri și a celei de tineret, U.T.C.-ul, din vremea comunistă. Pentru că era o organizație impusă și doar formală, nu era prea agreată de elevi, știindu-se că Marele Străjer, Regele Carol al II-lea, era un dictator corupt.

Care glorie, care victorie? Cuvinte, în fond, frumoase, dar deșarte ca sens pentru noi și, de aceea, nici nu le-am reținut. Mai frumoase erau versurile din „Cântecul lui Ștefan cel Mare“: *„Hai frați, hai frați, la năvală dați, Steagul, Crucea, Țara s-apărați, Hai frați, la năvală dați!“*

La coborârea pavilionului cântam un cântec duios: *„O clipă din viață, de vrei orișicare, în orișice vreme, nu-l poate uita... aprinde-s-ar focul, scânteia ce moare...“* sunt frânturi de versuri pe o melodie tristă, de vagă aducere aminte.

Costum de străjer

Azi, ar trebui să scotocesc prin cine știe ce arhive de pe vremea aceea ca să revăd acele poezioare cântate cândva de generația de la 1933. La ce bun? În anul 1938 s-a instalat dictatura regală, iar în 1940 s-a schimbat o dictatură cu alta. Cea regală, care s-a terminat la 6 Septembrie 1940, a fost înlocuită cu dictatura antonesciană, dar noi, copiii de școală, nu prea știam ce se petrece acolo sus, în conducerea țării. Nu citeam ziare și nu discutam politică. Ne durea enorm că țara ne-a fost mutilată, îl detestam pe regele Carol al II-lea, despre care știa toată lumea că și-a alungat soția, că a fost un fel de aventurier, că se purta extrem de dur cu fiul său, Mihai, pe care noi îl simpatizam foarte mult, încă de pe vremea când venise la Cernăuți, la sfințirea unui nou edificiu al Universității. Acum, în 1940, eram bucuroase că Mihai este regele nostru, tânăr, aproape de vârsta noastră și ni se părea că îl și iubeam.

Mircea Vlad, străjer

Tatiana Vlad în costum străjeresc

FRĂȚIA DE CRUCE

În liceE, din anii 1930 și poate chiar și mai înainte, exista organizația elevilor numită Frăția de Cruce la băieți, iar la fete, Cetățuia, organizații ale Mișcării Legionare. În aceste organizații, însă, pe atunci, nu putea intra orice elev sau elevă. Aceasta se făcea numai după o prealabilă apreciere timp de mai multe luni sau chiar unul sau doi ani, în care se constata că respectiva persoană are o sumă de calități sufletești necesare unui viitor frate de cruce. Astfel, erai verificat fără să știi: dacă ești un bun creștin, dacă postești, mergi regulat la biserică, că ești un om de cuvânt, punctual, cinstit, un om de caracter în toată puterea cuvântului; trebuia să fii un elev foarte bun, dar și să dovedești că ai voință, răbdare, că nu ești invidios sau orgolios, că nu bârfești, nu minți, nu copiezi, în plus trebuia să dovedești că ai un suflet bun,mărinimos, gata oricând să-ți ajuți aproapele, indiferent de naționalitate sau religie. În acea vreme, erau

destul de puține fete în liceul din Suceava care erau membre ale Cetățuii și de asemenea, destul de puțini frați de cruce, deoarece, oameni de caracter în adevăratul sens al cuvântului nu se găsesc și nu se formează prea ușor.

Din păcate, însă, în Septembrie 1940, la îndemnul generalului Antonescu devenit șeful guvernului, au fost primiți în aceste organizații mulți tineri, fără nici o verificare. Aceasta s-a întâmplat atât în liceul nostru, cât și în liceul de băieți, ceea ce a dăunat, în general, pentru că o organizație sau o asociație nu poate progresa, dacă nu are oameni de caracter. Cu oameni incapabili și corupți, egoiști și nepăsători în fruntea țării, nu puteam progresa. De aceea am ajuns să trăim într-o țară ciopârțită, ca vai de ea. Așa gândeam eu pe atunci. Aflasem că și în Mișcarea Legionară intraseră o serie de fripturiști neaveniți, care au produs mari dezordini, ceea ce a dus ulterior la defăimarea sa.

Mircea Vlad și doi colegi în fața Liceului Ortodox de Băieți Mitropolitul Silvestru din Cernăuți, 1940

În școală singura mea preocupare era de a învăța. Eu nu cunoșteam decât drumul cel mai scurt de acasă până la liceu. Nu mergeam la nici o petrecere și nici nu știam dacă vreo colegă organizează petreceri acasă. Știam că

toate colegele mele sunt fete cuminți, de o moralitate ireproșabilă. Încă nu aveam simpatii printre băieți, nici nu ne întâlneam cu băieți. Pe frații de cruce îi consideram frați, camarazi, îi stimam, ne salutam, dar nu ne plimbam cu ei, așa cum se plimbă astăzi fetele cu prietenii lor.

PROFESOARELE NOASTRE

NE RESPECTAM și chiar ne iubeam profesoarele. Mi-aduc și astăzi cu drag aminte de ele. Doamna directoare Sbiera Ilaria, o persoană distinsă, totdeauna cu un zâmbet discret în colțul gurii mici, ochi verzi care emanau blândețe, o frunte înaltă, de om inteligent, încadrată de un păr castaniu scurt, puțin ondulat; era totdeauna elegant îmbrăcată, nu strident, un exemplu viu de ținută demnă. Era profesoară de limba română, dar nu la clasa mea. Elevele ei o adorau. Vorbea clar și rar, cu răbdare față de oricine, iar nouă, elevelor mari sau mici, ni se adresa cu „domnișoară" sau cu „dumneata", și ne răspundea frumos când o salutam. N-am auzit-o vreodată vorbind cu un ton ridicat. Era stimată și respectată de tot colectivul liceului. Dar și celelalte profesoare erau prețuite de noi. La matematici, doamna profesoară Marcian, o brunetă mai puțin calmă decât directoarea, foarte severă și cu destui corigenți; doamna Haivas, blândă, foarte modestă, refugiată din Cernăuți, era chiar prea răbdătoare cu noi; fiica ei, Musica, ne era colegă, dar cu ea era mult mai severă decât cu noi, încât aveam uneori impresia că o și persecută. La geografie o aveam pe tânăra și frumoasa doamnă Rădășanu; era mai elegantă decât celelalte profesoare; unele dintre colegele mele își spuneau că peste ani își

vor face și ele un costum asemenea doamnei Rădășanu. La istorie era domnișoara Slevoacă, relativ în vârstă, o adevărată somitate; la Științe Naturale și la Fizică erau domnișoarele Popovici, surori, refugiate și ele din Cernăuți; la limba română și dirigenție, doamna Rudolf, pe care am văzut-o îndată după înscrierea mea în liceu; la franceză am avut-o pe amuzanta doamna Tabacu, care știa să ne entuziasmeze să învățăm și să vorbim cât mai cursiv limba lui La Fontaine. Limba germană o preda doamna Poliacu. Nu mă pot pronunța într-un fel oarecare despre dumneaei, fiindcă eu, cunoscând limba, ședeam de obicei în ultima bancă. Spre rușinea mea, nu eram atentă și, în timpul orei, mă pregăteam la alt obiect sau scriam versuri. Nu aveam carte de limba germană, de altfel, multe cărți îmi lipseau în acel an. Din această cauză nici nu știam adesea să răspund la lecție, neauzind întrebarea. De aceea doamna profesoară rămânea cu impresia că eu nu cunosc limba. Întrucât la aceste ore se făceau lecții începătoare, eu mă plictiseam și-mi căutam altceva de lucru, așa că atitudinea mea nu era chiar de condamnat. Dacă profesoara ar fi știut aceasta, poate mi-ar fi dat să citesc lecturi mai grele, interesante, dar așa, m-a lăsat în voia mea, considerând, probabil, că-s o „impertinentă, îngâmfată" de Cernăuți, pe când eu eram tocmai contrariul. Să n-o uit pe domnișoara profesoară de limba latină, Marusia Almazova, o dulcinee! Fusese mare străjeră, dar nu pentru că l-ar fi idolatrizat pe regele Carol al II-lea, ci pentru că-i plăceau copiii și mai ales excursiile cu elevii. Eu, din păcate, n-o avusesem în anii trecuți, dar fostele ei eleve povesteau cu încântare despre cele văzute și trăite prin țară în diverse expediții și drumeții sub îndrumarea dumneaei. Limba latină, limbă

moartă, cui să-i placă? Dar la orele de latină predate de domnișoara profesoară Almazova, te trezeai la viață: plecai din clasă cu lecția aproape știută, și cu învățături morale despre demnitatea și eroismul strămoșilor noștri romani. Aș putea povesti multe despre aceste ore, care mi-au rămas întipărite pentru toată viața, vrând și eu să devin în viitor o profesoară ca domnișoara Almazova.

Mă trezesc povestind despre profesoare și nu despre colege. Oare de ce? Pentru că în acest an școlar nu m-am putut atașa de vreuna. Le vedeam dimineața la intrarea în liceu, ne puneam hainele în cuierele de pe peretele din spatele clasei, gențile sau ghiozdanele cu cărți și caiete, în bănci. Apoi ne uitam repede la teme, eventual le mai corectam la repezeală, sau le scriam, dacă nu le aveam, mai reciteam o lecție, deci nu apucam să vorbim între noi. Nici în pauze nu vorbeam cu colegele. O singură dată țin minte că am avut un fel de ceartă cu o colegă suceveancă:

– Ce rău îmi pare că nu l-am tras de perciuni pe bătrânul Șloim, măcar două fire să-i fi putut smulge!

La aceste vorbe, eu am sărit ca arsă:

– Cum te-ai putut tu gândi la așa un gest meschin? Ce vină avea bietul evreu că e evreu? De ce să-ți bați joc de cineva care e de altă nație sau religie?

– Uitați-vă la ea, apărătoarea jidovilor! Voi, cernăuțencele sunteți niște jidovițe! Ha, ha, ha!

– Bravo, așa te învață Căpitanul? Află că el n-a fost antisemit! A fost numai împotriva corupției evreilor ca și a românilor corupți. Noi n-avem nimic împotriva evreilor cinstiți. Deci atitudinea ta față de acest evreu este total incorectă, nu faci cinste organizației noastre. Numai cuziștii erau antisemiți, îi băteau pe evreii săraci

și, pe de altă parte, făceau afaceri cu cei bogați.

– O faci și tu pe deșteapta acum. Lasă-ne în pace cu moralizările tale!

– Treaba ta, dar nu-i frumos cum gândești și ne faci de râs, i-am mai răspuns eu și am plecat de lângă ea, ocolind-o pentru totdeauna. Mi-am dat seama că astfel de ființe cu asemenea atitudini n-ar avea ce căuta nici în Cetățuie și nici în Frățiile de Cruce.

Amintiri prea multe din acest an școlar, 1940-1941, nu am. Viața era pentru mine destul de monotonă: cursuri plăcute dimineața, iar în pauze aveam prea puține discuții cu colegele. Recreațiile mi se păreau întotdeauna mult prea scurte pentru a repeta o lecție, și cu atât mai mult pentru a închega o prietenie.

„REBELIUNEA LEGIONARĂ"

DOUĂ EVENIMENTE din anul 1941 au rămas adânc întipărite în memoria mea: Rebeliunea, de fapt lovitura de stat dată de Antonescu, impropriu denumită rebeliune legionară din Ianuarie și Ziua de 22 Iunie, începerea Războiului Sfânt de Eliberare a Bucovinei și Basarabiei.

Era o minunată zi de iarnă, la circa o săptămână după vacanța de Crăciun. Pe timpul vacanței de iarnă ni se dăduseră mai multe teme de scris, iar la Limba și Literatura Română aveam de parcurs și o bogată lectură particulară, mai ales din cronicari. Aveam de învățat pe de rost fragmente din „O Samă de Cuvinte" de Ion Neculce și „Portretul lui Ștefan cel Mare" de Grigore Ureche. Era ora de Limba Română. Majoritatea dintre noi tremuram în bancă, neștiind cui îi vine rândul să prezinte textul ce descrie portretul marelui voievod al Moldovei.

Unele ridicau cu mândrie două degete, vrând neapărat să primească un zece și lauda dirigintei, doamna profesoară Rudolf, dar ea numea tocmai pe fetele care nu aveau mâna ridicată, presupunând că acestea nu știu. Era o liniște mormântală în clasă, parcă ni se auzea și inima bătând de emoție, spunându-ne în gând că acum e rândul meu să recit: *„la lucruri de război, meșter, și unde nu gândeai, acolo-l aflai...“*. Cam la acest pasaj, spunându-mi-l în gând, crezând că voi fi ascultată, a ciocănit cineva la ușă și a intrat o elevă din clasa a opta[3]:

– Sărut mâna, doamnă profesoară, vin cu permisiunea doamnei directoare să vă rog să-mi permiteți a comunica ceva clasei.

Doamna Rudolf i-a răspuns amabil:

– Vorbește, spune ce ai de spus!

– Dragi camarade, dragi eleve, țara este în mare pericol. Noi, tineretul țării, avem datoria să manifestăm, arătând că ne iubim Patria și Regele. Putem dovedi aceasta printr-o manifestație, printr-un marș disciplinat prin tot orașul. Deci, cu aprobarea doamnei profesoare, cine vrea să-și dovedească dragostea de Țară și de Rege, să părăsească sala de clasă în perfectă ordine. Îmbrăcați-vă, luați-vă ghiozdanele și încolonați-vă câte trei în rând, pe trotuar, în fața liceului. Coristele, cele care știu cântecele noastre, să meargă în fruntea coloanei, iar celelalte, în continuare. Vă rog, disciplină perfectă, cine nu vrea sau nu poate fi disciplinat, să plece acasă sau să rămână mai departe în clasă. Sărut mâna, doamnă profesoară, și a ieșit pe ușa prin care intrase.

---

[3] În sistemul actual de învățământ, clasa a VIII-a de atunci corespunde clasei a XII-a.

Noi am rămas, pentru moment, ca năuce. Eram, în sinea noastră, cumva, speriate. Ce se întâmplase de era în pericol țara? Eu, în gândul meu, mă cutremuram la ideea că poate năvălesc și în București bolșevicii, de e în pericol și Regele ăsta frumos și tânăr. Pe de altă parte, ne și bucuram că scăpăm de unele ore la care poate nu eram destul de bine pregătite. Așa că, toate, absolut toate elevele ne-am îmbrăcat imediat, fără a mai aștepta aprobarea sau îndemnul profesoarei, care și ea se îmbrăcase între timp, și ne-am încolonat, cum ni s-a spus, câte trei în rând. Am așteptat puțin până s-au încolonat și alte clase. Apoi am pornit cu cântec, în marș cadențat „stâng, drept, stâng“, pe aproape toate străzile orașului Suceava. Am coborât mai întâi strada liceului spre strada Cernăuților, spre Itcani, apoi am urcat pe strada Petru Rareș, am coborât din nou pe Ștefan cel Mare, apoi, prin spatele parcului, pe lângă biserica Sfânta Înviere, spre strada Samuil Isopescul. De acolo, am mers în jos, la stânga, pe strada Cutului, până spre dealul cimitirului, unde ne-am întâlnit cu un grup de manifestanți țărani. Unii dintre aceștia erau îmbrăcați cu sumane, iar alții cu cojocele. Cântau și ei, ca elevii, cântece legionare ca: „Ștefan Vodă“, „Imnul tinereții“, „Imnul Muncitorilor“. I-am lăsat, la un moment dat, pe țărani să ne depășească, noi, continuându-ne drumul, tot în marș, după ei, dar am rămas cam în urma lor, pașii noștri fiind mult mai mici. Apoi ne-am întors din drum și nu știu cum am ajuns până la urmă din nou în centrul orașului, chiar în fața Primăriei, care se află peste drum de biserica catolică. Aici s-au oprit toate coloanele de manifestanți: cea a țăranilor, care ajunseseră înaintea noastră, cea a elevilor de la Liceul Ștefan cel Mare, care

mărșăluiseră ca și noi pe diferite străzi ale orașului, și cea a studenților de la Facultatea de Teologie, care-și aveau sediul în fosta Școală Primară (astăzi, Biblioteca Municipală „I. G. Sbiera"). La Primărie, în poziție solemnă am cântat cu toții „Imnul Regal". Am observat atunci că în fața treptelor mărețului edificiu erau câțiva soldați și o tanchetă. Noi, elevele încolonate, ne aflam acum în mijlocul străzii, câte șase sau chiar mai multe în rând, iar pe trotuarele de pe ambele părți era o mulțime mare de oameni. Printre aceștia am zărit și pe multe dintre profesoarele noastre, precum și profesori ai liceului de băieți, învățători, lume, lume. Se adunaseră și mulți elevi gură-cască în parcul în care se află biserica catolică. Aceștia se uitau, ca și noi, la niște scări roșii, extrem de lungi, puse pe latura stângă a Primăriei. Pe ele se urcau diverși tineri, elevi sau studenți, care încercau să ajungă până în balconașul de lângă turnul cel mai înalt al clădirii. Mi se tăia respirația, văzându-i cum urcă, și mă temeam pentru ei să nu cadă cumva de la așa o înălțime. Privind în sus și bucurându-mă chiar văzându-i pe câțiva ajunși teferi în acel balconaș, n-am observat busculada de la intrarea pe ușa Primăriei. Ce se întâmplase? Câțiva țărani și elevi mai mari au urcat, alergând, pe cele câteva trepte ale Primăriei, vrând să intre cu forța, împingându-i pe soldații de la intrare. Nu știu ce s-a întâmplat acolo, dar am auzit un foc de armă. Am aflat apoi că un țăran a murit, fiind împușcat în cap, iar un elev a fost rănit în umăr de glontele ricoșat din perete. Deodată a răsunat din tanchetă un glas răgușit și foarte răstit:

– La o parte, că trag! iar tancheta ce se afla pe trotuar, lângă intrarea în Primărie, începu să se miște încet spre stradă, unde se aflau coloanele de elevi. Cei care stăteau

în fața tanchetei s-au dat la o parte. Deodată am văzut cum țâșneau din ea gloanțe înspre biserica catolică. Au fost câteva focuri de armă trase din tanchetă care au semănat panica în rândul tuturor. La un moment dat, mai mulți elevi au luat-o la fugă spre parc. Două dintre gloanțe l-au rănit în burtă pe un elev care trecea pe acolo. Acesta nu participase la manifestație, întârziase la școală și se afla pe acolo doar în trecere. Vasile Turtureanu, șeful Frăției de Cruce, un elev eminent și foarte bun organizator, a improvizat imediat o targă și l-a transportat rapid la spital. Deodată, s-au deschis niște ferestre de la etajul Primăriei și un glas bărbătesc, foarte puternic și clar a răsunat:

– Liniște, liniște! Atențiune, atențiune! Drag tineret, dragi elevi, dragi copii, oameni buni! Duceți-vă imediat la casele voastre! Problemele țării se discută la București și fiți siguri că se va ajunge la o înțelegere. Voi, tineret școlar, aveți datoria de a învăța, duceți-vă acasă și făceți-vă temele. Țara are nevoie de voi când veți fi mari. E frig, e iarnă. Acasă cu voi!

Nu mai țin minte ce a mai spus și dacă a mai spus ceva acel ofițer din fereastra Primăriei, dar glasul lui a răsunat atât de convingător, încât aproape toți din stradă ne-am îndreptat spre casele noastre, pentru că eram și înghețați și tare, tare speriați de cele văzute și întâmplate.

Ajungând acasă destul de târziu, bineînțeles că am primit o ceartă pe cinste din partea unchiului, care era de părere: „departe de îmbulzeală (gloată)!", după un vechi proverb german: „Weit vom Gedraenge!"

Noi habar nu aveam ce dispute erau între cei mari din conducerea Țării, dar știu că s-a emis un ordin că nu avem voie să mergem în grupuri pe stradă și, dacă nu

ne supunem soldaților care ne despart de grup, puteam fi arestați. Am aflat că manifestarea noastră, precum și alte acțiuni similare din mai multe orașe, s-ar fi denumit „rebeliune împotriva generalului Antonescu".

A doua zi, la școală, învățământul s-a desfășurat ca întotdeauna, cu examinări și predări de lecții noi. Nimeni n-a mai vorbit nimic despre marșul nostru disciplinat prin tot orașul cu cântece legionare, dar aceste cântece nu au mai fost permise. S-a interzis activitatea Frățiilor de Cruce. Antonescu era foc și pară acum față de legionari, cu care până ieri condusese țara, îmbrăcând și el cămașa verde.

De la niște colege am aflat de soarta băiețelului rănit lângă biserica catolică. Eram bune creștine? Da! Atunci, hai să mergem și noi, câteva, la spital să-l vedem și să-l ajutăm! Și, fără să știe cineva din familie, într-o după-amiază, pretextând că am ore de pregătire la școală, am mers la spital cu un ceai, cu o lămâie și o portocală, să-l vedem pe erou. Cine era? Un elev din clasa a treia (clasa a șaptea) de la Liceul Ștefan cel Mare, Dumitru Oniga. Îi intraseră niște gloanțe în burtă, fusese operat și trebuia să mai stea câteva zile în spital. Era un adolescent frumușel, copil de țăran din Stupca lui Ciprian Porumbescu. Ce căuta el acolo, lângă biserică? Ajunsese la liceu după ce elevii porniseră deja marșul prin oraș, iar el, găsind clasa goală, trecea tocmai atunci prin parc spre a se duce la internatul de băieți și se uita uimit la coloanele de pe străzi, precum și la cei ce se urcau pe lungile scări roșii, probabil ale pompierilor, pentru a ajunge lângă turnul primăriei. Pe atunci, parcul era împrejmuit de un gard care se continua și prin fața bisericii, în dreptul căreia era o portiță spre stradă. El ne-a povestit de marele său

ghinion: gloanțele care i-au intrat și rămas în burtă ar fi putut foarte bine să nimerească și să se oprească în cărțile de școală pe care le purta în brâu.

Era încă îmbrăcat în costumul său național care i se potrivea de minune. În ochii mei, el apăru ca un veritabil Făt-Frumos, un haiduc-erou în suferință, ce trebuia ajutat de camarazi și camarade. Mi-a căzut imediat cu tronc. De la acea vizită, nu l-am mai văzut decât abia după cincizeci și doi de ani, când, tot într-o zi de Ianuarie mă aflam la sediul Asociației culturale „Pro Basarabia și Bucovina" din București.

– Am bucuria să vă prezint pe un ilustru membru bucovinean al asociației noastre, în persoana domnului Oniga, mi-a spus domnul Gellu Caraza, secretarul de atunci.

Imediat am tresărit și l-am întrebat:

– Ați fost elev în Suceava?

– Da.

– Și ați avut un mare necaz în luna Ianuarie 1941?

– Da, dar de unde știți?

– Sunt bucuroasă că vă reîntâlnesc. Nu-i momentul și locul să vorbim aici. Bună ziua și la revedere, domnule Caraza!

Am ieșit amândoi din incinta sediului asociației. Ningea frumos, ca și atunci, în 1941. Eram acum, doi bătrâni... Pecetea suferinței își lăsase amprenta cu o vădită distincție. Era grav bolnav de inimă, după prea multe și nedrepte suferinți. Ne-am plimbat vreo două ore pe străzile capitalei. Mi-a povestit trista sa viață, începând cu acel eveniment nefericit din 22 Ianuarie 1941, așa zisa rebeliune legionară, care n-a fost de fapt altceva, decât o lovitură de stat a generalului Antonescu.

Aspecte din viața lui găsim în minunatele sale volume de poezii precum și în cartea lui de proză, „Urme, lacrimi, sânge, morminte", o carte, oglindă vie a suferințelor unui copil nevinovat, întemnițat, inițial la frageda vârstă de 16 ani de ciracii lui Antonescu, și apoi de comuniști, trecând apoi, timp de 19 ani, prin calvarul închisorilor comuniste.

CE ESTE O REBELIUNE?

DUPĂ VREO DOUĂ săptămâni, pe la începutul lunii Februarie 1941, toate elevele liceului am fost chemate în sala de gimnastică, unde stăteam înghesuite ca sardelele, dar într-o liniște de înmormântare. În fața noastră, doamna directoare, câteva profesoare și, alături de ele, trei ofițeri impozanți, înalți și foarte încruntați. Privirea lor ne speriase la început. Un glas răgușit, de fumător, a zguduit tăcerea ca un tunet:

– Să se scoale în picioare cine a participat la rebeliune în ziua de 22 Ianuarie!

Noi, toate, ca la comandă, ne-am ridicat. Profesoarele au făcut fețe-fețe, speriate. Atunci, alt ofițer, cu o voce mai blândă, de bariton plăcut, ne-a întrebat, zâmbind:

– Cine-mi poate răspunde ce este o rebeliune? dar mai întâi așezați-vă, apoi gândiți și-mi dați răspunsul.

Noi am amuțit. Văzând că tăcem, el ne-a mai întrebat:

– Să zicem că o rebeliune este un fel de răscoală. Împotriva cui v-ați răsculat?

A urmat iarăși o tăcere penibilă.

– Ați aruncat cu pietre sau cu bulgări de zăpadă în cineva?

– Nuuu, a fost răspunsul nostru într-un glas.

– Ați spart geamuri?

Din nou a răsunat un „Nu" puternic.

– Spuneți-mi, ce-ați făcut la această rebeliune? Spune tu, și a arătat cu degetul spre o elevă, care, tremurând, a spus cu o voce pițigăiată:

– Am mărșăluit pe străzi și am cântat.

– Ce ați cântat de cele mai multe ori?

– Trăiască Regele! am răspuns mai multe cu curaj acum.

– Și asta-i rău? Asta se cheamă la voi rebeliune? Sunteți niște prostuțe! Fiți atente acum. Dacă va mai veni cineva să vă întrebe dacă ați participat la rebeliune, nu vă avântați eroic să spuneți da, cum ne-ați spus nouă, pentru că se poate interpreta greșit și s-ar putea să aveți și voi și profesoarele și părinții voștri necazuri. Ne-am înțeles?

N-au mai așteptat ofițerii răspunsul nostru, s-au ridicat și au plecat rostind un cuviincios „Sărut mâna" către doamnele profesoare.

Nu regret că am participat la așa zisa rebeliune legionară, pentru că am cunoscut o realitate despre care și în zilele noastre, în locul adevărului, se răspândesc născociri. Așa a decurs așa zisa rebeliune în orașul Suceava, unde, de fapt, n-a fost nici o rebeliune, ci o simplă manifestație de simpatie și dragoste față de Regele Mihai, pe care-l credeam în pericol și, în naivitatea noastră, credeam că-l putem ajuta cu marșul nostru.

Mare noroc am avut noi, fetele, de acești ofițeri, care ne-au lămurit că de fapt n-am participat la o rebeliune, iar în alte localități din țară, participanții la astfel de manifestări au primit ani grei de închisoare. Din păcate, băieții nu au avut același noroc ca noi. În Suceava elevi

nevinovați, ca: Dumitru Oniga, Vasile Turtureanu și alții de la Liceul Ștefan cel Mare au gustat amarul temnițelor antonesciene din 1942-1944 și apoi în continuare al celor comuniste până în 1964.

„OSTAȘI, TRECEȚI PRUTUL!"

ALT EVENIMENT important din acest an al refugiului a fost în Ziua de 22 Iunie 1941. Mergeam pe lângă Primăria din Suceava, aducându-ne aminte de marșul nostru „revoluționar" din iarna ce a trecut. Era o zi însorită de vară, prima zi după solstițiu, cea mai lungă zi din an. Eram cucerită de mireasma florilor din copacii parcului, când liniștea orașului a fost întreruptă de un glas înflăcărat: „Ostași, treceți Prutul!"

Ca la comandă, toată lumea ce se afla pe stradă, a îngenunchiat, și-a făcut cruce, implorând ajutorul lui Dumnezeu ca acest război sfânt să elibereze ținuturile cotropite de bolșevici. Îmi bătea inima de bucurie, în speranța că ne vom întoarce acasă. Cine n-a fost refugiat poate oare înțelege starea noastră de spirit de atunci?

Anul școlar se terminase, dar noi tot în Suceava locuiam și tot tânjeam după „acasă". În sfârșit, prin acest război ne vom vedea visul împlinit!

Capitolul 2

VREMELNICĂ ÎNTOARCERE

REVENIREA LA CERNĂUȚI

N-A DURAT prea mult și, după trei luni, prin August 1941, pleacă tatăl meu cu căruța, împreună cu fratele meu și cu alte cunoștințe, la Iordănești, iar unchiul, singur, cu trenul, la Cernăuți. Eu am rămas împreună cu mătușile, soția unchiului și sora tatălui, în Suceava, urmând ca unchiul să revină după un timp să ne ia și pe noi încolo. Așteptarea ni se părea cumplită, nu mai aveam răbdare. Așteptam vești, fie de la Iordănești, de la tata, fie de la Cernăuți. Dar veștile nu veneau ușor. Poșta mergea greu. Era război, scrisorile erau cenzurate, deci soseau foarte târziu, rar cine avea telefon. Pe atunci, în Suceava, nici nu exista un oficiu telefonic. Trebuia deci, răbdare. Dar de unde atâta răbdare?

Mătușile erau din cale afară de nervoase și nu știu cum, orice făceam eu nu era pe placul lor, de-mi venea adesea năstrușnicul gând s-o iau pe jos spre Iordănești, să fiu lângă tata și Mircea. În sinea mea eram chiar foarte supărată pe tata întrebându-mă, în gând, de ce m-a părăsit, lăsându-mă printre străini. Asta i-am și reproșat în Cernăuți, când ne-am reîntâlnit, abia în luna Octombrie. Tata m-a lămurit:

– Vă iubesc pe amândoi la fel. L-am luat pe Mircea cu

mine pentru că putea să mă ajute la vreo nevoie, fiind mai voinic, pe când tu, nu ai fi avut rezistența necesară unei asemenea călătorii cu căruța pe drumuri grele și nesigure, că doar e război.

Unchiul plecase pentru a-și relua serviciul și a rezolva problema locuinței. Noi locuiserăm în Cernăuți cu chirie pe strada Gheorghe Lazăr, 17.

În luna Octombrie a venit unchiul la Suceava și ne-a luat la Cernăuți. Am călătorit fericiți, tot cu trenul foarte aglomerat, nu înlăcrimați ca acum un an și jumătate. Eram sigură că vom ajunge la vechea locuință și speram că vom regăsi acolo toate cele lăsate atunci când plecaserăm în fugă. Coborând la Gara Mare din Cernăuți, unchiul a luat o birjă care ne-a dus la o altă adresă, în strada 11 Noiembrie, colț cu strada Sfânta Treime, prin care puteai intra în strada Universității. Era o casă liberă, pe care unchiul a primit-o cu chirie de la noua administrație a orașului Cernăuți.

– De ce se cheamă strada noastră 11 Noiembrie?

– Se vede câtă istorie mai învățați voi! Ești o incultă!

– Aveți dreptate, dar vom învăța Istoria României abia în clasa a opta de liceu. Vă rog, spuneți-mi, ce știți despre această zi, probabil că a fost un important eveniment istoric.

– Ține minte pentru toată viața: în data de 11 Noiembrie 1918, după înfrângerea Austriei, care ocupase și stăpânise întreaga Bucovină din 1774 și până în 1918, au intrat trupele românești eliberatoare, în frunte cu generalul Zadig, în Cernăuți, după ce, pe 6 Noiembrie, păsiseră în Suceava.

– Acolo i-am întâmpinat pe ostași cu buchete de flori și cu urale, a zis, mândră, mătușa.

– Și aici, în Cernăuți, au fost mari manifestații de bucurie când s-a unit Bucovina cu Țara Mamă. Întreaga noastră familie a participat: și bunica ta și tata și mătușa Tarangul de Valea Uței, întreaga familie Comorașan,... n-am eu timp acum să-ți povestesc ce entuziasm i-a însuflețit atunci pe toți românii de pe aici. Cu toții am dansat în plină stradă „Hora Unirii".

– Mulțumesc, unchișule! că...

Dar unchiul m-a întrerupt, vorbind în continuare:

– Aici vom locui noi de acum înainte. Vom avea de plătit statului chirie pentru casă și grădină.

Eram bucuroasă și nu prea. Unchiul cumpărase ceva mobilă și un birou elegant, cu telefon, dar atât. Unde-s hainele noastre? Unde-i biblioteca? Unde-i vesela?

– Ce s-a întâmplat cu lucrurile noastre din vechea locuință?

– Acolo, toate camerele-s goale. Fiți bucuroase că am primit această casă. Peste ani și ani, vom putea fi foarte fericiți aici. N-am avut niciodată o locuință atât de mare, cu grădină, cu subsol, unde va fi spălătoria și uscătoria. Avem și podul nostru. Sus, am mai putea construi un mic apartament pentru copii. Încetul cu încetul, ne vom cumpăra cele de trebuință. Bine că am ajuns, în sfârșit, în orașul nostru iubit și că suntem sănătoși. Eu, până ieri, am dormit în biroul meu de la Curtea de Apel. Sunt frânt de oboseală.

– Dar de tata ce știți? Când pot pleca la Iordănești?

– Deocamdată, nici vorbă să pleci. Acolo, la casa parohială, au fost dărâmați doi pereți pe care tatăl tău și cu Mircea îi rezidesc. Din trei camere s-a făcut o sală mare, de club. Tata și Mircea dorm în micuța cancelarie, într-un singur pat. Tu n-ai unde să dormi acolo, deocamdată.

De luni va începe învățământul, tu trebuie să mergi la școală.

– Dar Mircea, el nu mai merge la școală?

– Ba da, dar el va continua la liceul „Regele Ferdinand I" din Storojineț. El nu mai vine la Cernăuți.

Tare m-am mai întristat și au început a-mi curge lacrimile. Dar oricum, acum eram într-un fel acasă și nu mă mai consideram refugiată. Însă tot săracă eram, pentru că nu aveam haine; numai câteva, destul de puține, cele dobândite în Suceava, cumpărate sau căpătate.

Desigur, nu asta era acum cea mai mare preocupare a mea. Peste câteva zile trebuia să merg la liceul meu. Eram curioasă dacă voi avea noi profesoare. Dar colege și prietene, câte din cele de altă dată vor mai fi? Trebuia să încep repede să-mi fac o nouă uniformă, pentru că cea de satin negru cu gulerașul cel alb și broderia specifică liceului nostru era greu de realizat într-un timp atât de scurt. A, dar poate găsesc acasă la Iordănești uniforma mea din clasa a cincea!

– Unchișule, cum se poate ajunge până la Iordănești și înapoi într-o zi?

– Pentru ce?

– Așa, să-l văd pe tata și pe Mircea și să-mi iau uniforma și cărțile mele de acolo.

– Te credeam mai deșteaptă! Acolo, dacă s-au demolat pereții, poți crede că mai găsești ceva?

– Dar mi-e tare dor de tata și de Mircea!

– O să-ți treacă dorul, muncind aici, până-ți vei aranja camera. Vei locui cu mătușa ta. Trebuie să-ți faci curățenie, să-ți aranjezi patul, să-ți faci rost de cărți și caiete și să ți le pui toate în ordine într-o bibliotecă. Uite, te duci chiar acum la anticariat și vezi ce manuale ți-ar

trebui.

– Dar unde-i acum anticariatul? Nimic nu mai este acum aici, cum a fost. Alte magazine, alți oameni. Strada Poștei văd că nu mai există. Librăria „Marca Țării" doar se mutase la Suceava. Acolo a rămas și colega mea, Ana Zaionț. Tatăl ei avea acel anticariat. Există acum altul, unde?

– Nu mai discutăm inutil, du-te la treabă! Tata, când va putea, va veni, nu-i purta tu de grijă! În afară de asta, încă nu se poate circula fără aprobare dintr-o localitate în alta; este război, ce vrei? Sunt dispoziții severe, dușmani la tot pasul! Știi că seara la toate casele, ferestrele sunt camuflate și pe stradă e întuneric beznă. N-ai ce umbla pe drumuri!

Vocea autoritară a unchiului mi-a tăiat repede orice piuit. Așa că am rămas cuminte acasă, făcându-i pe plac, numai să nu-i mai aud glasul.

Zilele au trecut vertiginos. La școală, multe și mari schimbări. Directoarea nouă, doamna Tarangul, distantă și severă. La franceză, doamna Cudalbu Oltea, un suflet mare, dăruit fără precupețire elevilor, ne-a determinat să citim și să vorbim cursiv limba lui Voltaire, ca și doamna Tabacu din Suceava. Voiam să urmez reala, dar, pentru că în Suceava nu s-a predat engleza, trebuia să recuperez un an de engleză, ceea ce era foarte dificil și nu puteam, în două luni, să reușesc la acel examen de recuperare. La secția reală se preda engleza, iar la cea umană, germana. A trebuit deci, să optez pentru secția umană și să particip la orele de germană, care nu-mi făceau nici o plăcere, deoarece, ca și în Suceava, erau cursuri pentru începători.

Am regretat mult faptul că unele colege au rămas în localitățile în care se refugiaseră, iar altele, bietele,

au fost deportate de bolșevici și nu se mai știa nimic despre ele. După câteva zile de școală, am aflat cu multă durere că și din orașul Cernăuți au fost deportate foarte multe familii, fiind luate în toiul nopții, cu copii mici și cu bătrâni bolnavi și duși cu camioanele în direcții necunoscute de unde nu s-au mai întors.

Ducându-mă să-mi vizitez o prietenă, Melitta Retter, fiica proprietarului blocului în care locuisem pe vremuri, în strada Mircea Vodă, am aflat că toată familia lor a fost deportată de sovietici, împreună cu alți evrei bogați.

Dorind să-mi revăd foști învățători, am pornit într-o zi spre școala Meisler, care se afla pe o stradă paralelă cu strada Romană (azi strada Rusească). Mare mi-a fost mirarea și supărarea, când niște soldați înarmați nu mi-au permis să intru pe acea stradă.

– Unchișule, de ce nu-i voie să mergi pe străzile acelea de pe lângă strada Romană?

– Acolo e ghetou pentru evrei, pentru că au pactat cu sovieticii.

– De unde se poate ști cine a pactat și cine nu? Poate unii n-au putut pleca și de aceea au rămas pe loc.

– Tu nu te amesteca, nu întreba prea multe, nu umbla pe unde nu-i voie! E dictatură, trebuie să ne supunem legilor în vigoare și să nu crâcnim. Ai înțeles?

Înțelegeam și nu prea, dar nu puteam fi de acord cu multe anomalii, de exemplu, când îi vedeam pe mulți evrei, bărbați mai în vârstă, având o stea galbenă pe piept și măturând zăpada în Piața Unirii, fiind păziți de soldați, care nu te lăsau să vorbești cu ei. Eram foarte revoltată, dar trebuia să tac.

De asemenea, am fost scandalizată când mi s-a povestit o întâmplare ciudată despre îngustimea minții

unor autorități românești din vremea aceea. Întâmplarea mi-a fost relatată de către Nicolae Nedelcu, vărul soțului meu:

În preajma intrării trupelor sovietice în Cernăuți, la 28 Iunie 1940, tatăl lui Nicolae, Vasile Nedelcu, subcomisarul Poliției din Cernăuți primise ordin de la superiorii săi să predea arhiva Poliției autorităților sovietice și abia apoi să părăsească orașul. Ascultător, slujbașul s-a conformat ordinului. I-a spus soției ce trebuie să facă și a rugat-o să se pregătească, pentru ca, după întoarcerea sa, să poată pleca împreună la București, la părinții ei. Maria Nedelcu, fiindcă așa se numea soția lui Vasile, a tot așteptat în zadar să i se întoarcă soțul, despre care nu a mai putut afla nimic. În consecință, ea a rămas un an singură în Cernăuți, tremurând de frica deportării. Fiul ei era ofițer în armata română, la un regiment în țară, nici ea nu mai știa unde. Acum, după un an, când Cernăuțiul face parte din nou din România, fiul ei, Nicolae Nedelcu, a venit să-și caute părinții. S-a cutremurat când a aflat de dispariția tatălui și a dorit să plece împreună cu mama sa la București. Fiind război, în gări se verificau actele tuturor călătorilor. Vrând să urce în tren, mamei nu i s-a permis, pe considerentul că este „suspectă de colaborare cu inamicul". Cu indignare am constatat că același tratament de „suspect" s-a aplicat tuturor celor rămași sub ocupația sovietică, vina aparținând de fapt guvernului României și lui Carol al II-lea, care au cedat peste noapte nordul Bucovinei și Basarabia.

Într-o zi, doamna directoare m-a chemat la direcțiune și mi-a propus să scriu o poezie, o odă, pentru mareșalul Antonescu.

– Nu pot scrie poezii la comandă, am răspuns eu.

–Dar cum, nu-l iubești pe domnul mareșal?

–Nu pot scrie poezii la comandă, am repetat eu, gândindu-mă la refuzul lui Grigore Alexandrescu într-o situație asemănătoare.

Nu știu dacă pentru acest răspuns sau pentru faptul că într-o zi am fost reclamată de un profesor, care și-a notat numărul meu de pe mâneca uniformei, când m-a văzut pe strada Iancu Flondor, unde prezența elevilor era interzisă, am primit nota 9 la purtare, motiv de „teribilă" întristare și mai ales dojană. Elevii purtau pe atunci pe brațul stâng al hainei un număr matricol, cu însemnele liceului. Noi, elevele de la Liceul „Elena Doamna", aveam ca semn distinctiv un triunghi albastru pe care erau cusute cu ață aurie inițialele liceului, L.O., iar sub aceste inițiale era brodat cu aceeași ață numărul matricol, prin care puteai fi identificat dacă încălcai vreun regulament școlar. Fiecare liceu avea pe atunci semnul său distinctiv pe care elevii erau obligați să-l poarte pe mâneca de pe brațul stâng al uniformei.

Deși nutream sentimente de admirație pentru Conducătorul Statului, care a început Războiul Sfânt de Eliberare a Bucovinei și Basarabiei, am avut, totuși, un cui împotriva celui din ordinul căruia au fost închiși frații și frățiorii de cruce, elevi cu vârste începând cu treisprezece ani, la ani grei de închisoare, fiind total nevinovați. Ce făcură ei? Ședințe în care își verificau faptele de dăruire pentru aproapele, își povesteau cărțile citite, își spuneau, ca la spovadă, prietenește, păcatele: lipsa punctualității, copiatul la vreo teză sau extemporal, întârzierea la slujbele religioase, încălcarea postului, bârfa, zgârcenia, lipsa camaraderiei față de cineva, lipsa modestiei, egoismul,

lașitatea, lăcomia, lenea, orgoliul, lauda de sine, mândria. Ne mărturiseam reciproc greșelile, care ar fi putut determina lacune de caracter pentru un viitor legionar, ce trebuia să devină un om desăvârșit, spre binele țării. La sfârșitul ședințelor fiecare își lua o autopedeapsă și i se recomandau anumite cărți educative. Ședințele se încheiau cu un cântec și o rugăciune. Mă durea sincer situația acestor tineri frați, știind că sunt nevinovați. Tot cu ani mulți de detenție au fost pedepsiți unii numai pentru faptul că au trimis un pachet unui coleg care era în închisoare. Îmi doream, uneori, în capul meu de copil, să am curajul să mă duc în audiență la Mareșal, cerându-i clemență pentru acei frați de cruce. Oare aș fi reușit? Sau făceam și eu închisoare alături de ei? În orice caz, spre rușinea mea, mi-am dat seama că nu aveam curajul necesar pentru așa ceva și, oricum, nu aș fi avut nici un fel de șansă. Dimpotrivă, aș fi adus mari necazuri întregii familii.

ACASĂ LA IORDĂNEȘTI

După ce cursurile primului trimestru s-au încheiat înainte de sărbătorile Crăciunului din 1941, am plecat cu un tren până la Adâncata (Hliboca), apoi cu altul până la Ropcea și, de acolo, un kilometru pe jos, până la Iordănești. Tata nu se aștepta să vin, dar s-a bucurat nespus. Ce-am găsit acasă? Toate schimbate. Din vechea mobilă nu mai era nimic. Tata făcuse niște paturi improvizate. M-am mirat văzând perne, plapume, precum și o parte din vechile pături.

–Tată, unde ai găsit așternuturile și păturile noastre ?

–Bine faci, bine găsești, fata mea! Oameni cinstiți au

venit la mine și mi-au adus multe dintre lucrurile pe care le-au salvat după plecarea noastă.

I-au dat o serie de oale, de farfurii și de tacâmuri de argint sau de alpaca, acum ruginite, pentru că fuseseră ascunse în pământul din țintirim, ca bolșevicii să nu pună stăpânire pe ele. Primise tata și o juncă de la un gospodar din vecinătate. Acesta îi salvase tatei patru vaci, dar nu le mai avea pe toate pentru că trei îi fuseseră confiscate de sovietici drept cotă. Cu mare tristețe am aflat despre deportările unor țărani și ale familiilor lor din Iordănești, care la 1 Aprilie 1941 au încercat să treacă granița la Fântâna Albă. Acolo se adunaseră mii de țărani din mai multe sate, familii întregi. În drumul lor spre graniță, au fost mitraliați și îngropați, unii chiar de vii, în gropi comune, iar cei rămași acasă, rude, prieteni sau cunoscuți, au fost deportați fără a se mai ști nimic despre ei.

–Mare, mare jale am găsit aici în sat, spunea tata cu lacrimi în ochi.

Am plâns și eu alături de el, de mila iordănești lor. În casă era cam rece. Tata, împreună cu Mircea, rezidiseră pereții dintre cele două camere, dar aceștia încă nu se uscaseră, iar umezeala lor dădea senzația de frig.

Imediat am făcut-o pe gospodina, improvizând o cină bună. Am aranjat paturile în camera de lângă bucătărie și ne-am culcat toți trei în această cameră cu perete nou și umed. Toată noaptea am tot ascultat povestirile tatei și ale lui Mircea despre cumplita jale a celor rămași sub cnut sovietic, când numai calicii și beții vii, leneșii satelor au fost conducătorii, jefuitorii și turnătorii.

După vacanța de Crăciun și Anul Nou, 1942, iarna și-a arătat colții, cu viscol și ger, ninsoare zile și nopți,

enorme troiene de zăpadă, din care cauză, uneori, nici trenurile nu puteau circula.

Cele aproape trei săptămâni petrecute în Iordănești lângă tata, departe de forfota orașului mare, Cernăuți, mi-au priit. Ne-am împrietenit cu familia noului învățător, Melnic, refugiat din Ardealul ocupat de unguri. De la această familie am aflat de atrocitățile petrecute în unele sate la venirea armatei maghiare. Nimeni nu-i înțelegea pe aceștia mai bine decât noi, care gustaserăm din amarul refugiului. Directorul școlii primare, Dionisie Cuparencu, le-a cedat locuința din incinta școlii, el mutându-se în casa sa, undeva spre marginea satului, în hotar cu satul Ropcea.

DE SFINTELE PAȘTI, 1942

VACANȚA de Sfintele Paști, în primăvara anului 1942, primul Paști după primul refugiu, sărbătoare cu adevărat fermecătoare, a fost de neuitat. Era o primăvară ca-n povești. Se întorseseră rândunelele la cuiburile lor, iar puișorii ciripeau atât de zglobiu când părinții lor, în zbor săgetător, îi hrăneau. Reveniseră și cocostârcii, iar pomii înfloriseră, împrăștiind parfumul lor prin toate grădinile și odăile cu ferestrele larg deschise. În Săptămâna Patimilor, am fost în fiecare seară la denii, unde ne întâlneam cu multă plăcere cu familia învățătorilor refugiați din Vișău. Mi-erau tare dragi cele două fetițe ale lor, una Larisa și a doua... O, cum de i-am putut uita numele?

În seara de Joia Mare din Săptămâna Patimilor, biserica era plină de oameni, bătrâni, femei și copii, care băteau mătănii și se rugau pentru întoarcerea celor deportați cât

și a celor plecați în război. Corul era condus de șeful Arcașilor, Nicolae Șapcă. În Noaptea Învierii, curtea bisericii era plină de coșuri cu ouă roșii, cârnați, pască, sare, hrean, diverse copturi, precum și alte bunătăți, din care se dăruiau celor mai necăjiți. Corul ieșea în curte, iar preotul sfințea alimentele din coșuri. După aceea, gospodinele acopereau coșărcuțele cu câte un ștergar frumos, țesut de ele și se duceau bucuroase spre casele lor, păstrând încă aprinsă lumânarea de la Înviere, deși se luminase de ziuă. Răcoarea zorilor de zi și ciripitul păsărelelor ne însoțeau sărbătorește până acasă.

Mie îmi părea rău că locuiam peste drum de biserică și nu mă puteam duce cu oamenii din sat spre casele lor. Pe ulița noastră erau puține case, însă cotind puțin drumul, pe lângă o grădină mare, pe dreapta, era casa fetelor surdo-mute din naștere, casa Melniciților, cum le spuneau sătenii. Ele, deși cu această infirmitate, erau gospodine harnice. Aveau două vaci și o grădină bine lucrată de două dintre ele. Cea de a treia era o croitoreasă foarte apreciată de tot satul. Știind că tata și Mircea mai zăbovesc puțin în biserică, m-am dus și eu cu câțiva oameni cu lumânarea aprinsă și m-am oprit la Melnicițe, să ciocnesc cu ele primul ou roșu sfințit. Mare bucurie le-am mai făcut cu scurta mea vizită. Ne înțelegeam prin semne și cu ajutorul unui alfabet pe care-l învățasem și eu, mânuind degetele. Lor trebuia să le fiu recunoscătoare pentru faptul că ne salvaseră un serviciu deosebit de frumos de cafea, la care țineam mult, fiind primit de mama, la nunta ei. Când s-a întors tata din refugiu, ele i-au adus, bucuroase, ceea ce reușiseră să salveze. Scurta mea întâlnire cu acestea l-a bucurat și pe tata. El mă îndemna să mă mai duc pe la vecini și să fiu cât mai

prietenoasă și apropiată de oamenii din sat. Această Duminică Pascală mi-a rămas vie în minte pentru că am fost pe la mai mulți vecini și la prietenele mele Olguța și Viorica, fetele fostului primar, Ilie Costinean, care locuiau peste drum de Melnicițe. Acolo, în ograda cea mare, erau două case: una micuță, a pălimarului, părinții primarului, și alta, mai mare, a lui Ilie și a leliței Casandra, care aveau șapte copii, cinci băieți și două fete, cu care noi amândoi, Mircea și eu, eram buni prieteni. Am trecut atunci cam pe la toți vecinii, care ne-au primit cu lacrimi în ochi, povestindu-ne din multele lor necazuri petrecute în anul de cotropire.

Nu pot uita povestea tristă pe care am ascultat-o pe prispa casei altei vecine de pe ulița noastră, lelea Catrina Lutic. Femeia aceasta, o vrednică gospodină, avea casa cea mai frumoasă, mare, în patru ape, casă tipic românească, văruită în alb, înconjurată de o prispă mai lată și mai lungă decât alte prispe. Casa se afla în mijlocul curții, era păzită de doi dulăi fioroși, de te temeai să intri în ogradă fără voia stăpânei. Lelea Catrina era văduvă din primul război mondial. Avea patru copii, două fete și doi băieți. Pe băieți i-a purtat la școli. Aurel, cel mai mare, era ofițer și se afla acum pe front, iar Traian termina în acești ani Academia Comercială, în București. Plângea, biata femeie, când ne povestea cum i-au fost luate fetele împreună cu soții lor în deportare și nu mai știa nimic nici de ele și nici de gineri. Ea îngrijea acum de micuțul Traian Malaicu, nepoțelul orfan, copilașul uneia dintre fete. Se ruga mereu Tatălui Ceresc pentru toți copiii pe care i-a crescut cu atâta greutate și nu pierdea nădejdea că va veni și ziua revederii tuturor.

Ultima casă pe care am vizitat-o a fost cea a lui Ionică

și Simion Bostan. Era a treia casă pe dreapta din ulița noastră, o căsuță mai mică, sărăcăcioasă, dar cu oameni de mare omenie, vorbăreți și glumeți, nevoie mare. Ionică era mai în vârstă. El apucase și câteva clase primare făcute sub Austria, pe când Bucovina era sub dominația Imperiului Habsburgic și mai rupea cuvinte nemțești, povestind cu haz întâmplări de pe vremea „ordinii" nemțești, când nici un fost „domn hoț" nu era primit în slujba statului, dacă a fost cândva pedepsit pentru furt.

În după-amiaza de Luni și de Marți, de Paști, era obiceiul să fie horă pe toloaca din sat. Duminică, după-amiază, însă, nu era horă, deși, în fața bisericii cânta muzica, se adunau fete și flăcăi, ciocneau ouă roșii și se plimbau prin marea curte a bisericii, mergând și la cimitirul dinspre Ropcea, la mormintele neamurilor lor, ca să aprindă lumânări.

Bărbații, destul de mulți, intrau în căsuța din partea stângă a bisericii, „Arboroasa" – Cabinet de Lectură –, și citeau ziarele la care unii oameni din sat erau abonați. De dimineață și până seara răsunau clopotele din clopotniță. Era bucuria copiilor, dar și a noastră, care nu ne mai consideram copii, pentru că numai atunci aveam voie să intrăm în clopotniță să tragem și noi, măcar de o funie, de un clopoțel. În aceste trei zile de Paști, am mers la biserică la sfânta slujbă. Către seară, am primit cu bucurie vizita lui Traian Lutic, cu care tata avea marea plăcere să joace șah, ore-n șir, în timp ce eu mă bucuram de liniște, pentru a-mi completa jurnalul de zi.

PREOCUPĂRI ȘCOLARE

După vacanța de Paști, în trimestrul al III-lea, eram foarte preocupată cu activitatea revistei liceului, în care am publicat primele poezii și un articol despre jalea leliței Catrina Lutic, căreia i-au fost deportate cele două fiice. Alte colege de liceu au publicat pagini dureroase în legătură cu deportările multor familii din Cernăuți și împrejurimi.

În acest an școlar și în următorul, 1942-1943, s-a cimentat prietenia mea cu alte camarade din liceu și din alte unități școlare: Școala Normală de Fete, Liceul Profesional de Fete, R.F.R.[1] și studente, membre ale Cetățuii, dar mai ales cu Pazi Oțel și Cocoloș (Eugenia Roșca), Clocotici, Georgescu, Ionescu, Maria Lehniuc, Corina Costea, Ostafie, Bejan, Lateș, și altele. Colaboram cu creații proprii la revista liceului, publicând articole științifice, fragmente de proză, schițe și poezii, iar din programele noastre artistice nu lipseau poezii de Mihai Eminescu, Octavian Goga, George Coșbuc, Vasile Militaru, Radu Gyr, Aron Cotruș, Topârceranu, Minulescu. Cu multe alte colege nu ne-am mai revăzut după terminarea liceului și fuga a doua de urgia bolșevică.

După orele de învățământ, în unele zile, îngrijeam mormintele eroilor și ale unor oameni iluștri ai culturii: Aron Pumnul, I. G. Sbiera, Hurmuzache, Zaharia Voronca, Dimitrie Onciul. Îngrijindu-le mormintele, ne interesa și activitatea acestor personalități, a căror biografie era pilduitoare pentru noi. Organizația urmărea formarea tineretului în lumina moralei creștine și în cultul patriei. Astfel, ajutam la săpat în grădină sau la plivit

[1] Reuniunea Femeilor Române.

familii sărace, văduve, vizitam orfelinatul, ajutam copii orfani care-și pierduseră tații în război, mergeam și la azilul de bătrâni, făcându-i să zâmbească, ascultând un cântec sau o poezie. De asemenea, împleteam ciorapi de lână, mănuși, fulare sau chiar pulovere pentru cei de pe front, dar și pentru frații de cruce din închisorile antonesciene.

Acești aproape trei ani de după întoarcerea din primul refugiu au fost ani de refacere morală și materială, ani mănoși, cu recoltă deosebit de bogată. În acest timp, atât tata cât și oamenii din sat, și-au refăcut gospodăriile.

Aveam și noi acum, din nou, patru vaci cu lapte, doi cai, multe oi, multe păsări (găini, gâște, rațe, curci) și un pomăt foarte mare (meri, peri, pruni, cireși, gutui). S-au copt și multe, foarte multe păltinele din care tata a făcut 50 litri de vin, pe care l-a pus în sticle, în beci, ca să țină ani în șir pentru când va fi nunta mea.

DORINȚE ȘI ÎNTREBĂRI

În Iunie 1943 am luat bacalaureatul și doream să urmez o facultate. Universitatea din Cernăuți s-a transformat după refugiu în Institut Politehnic, iar Facultatea de Litere și Filozofie se desființase. La Reședința Mitropolitană a revenit Facultatea de Teologie, care fusese refugiată în Suceava. În Cernăuți, nu puteam studia, fiindcă terminasem secția umană, iar pentru Politehnică îmi trebuiau cunoștințe de matematici, care se studiaseră la secția reală. Să plec la Iași, Cluj sau București, să fiu atât de departe de tatăl meu bolnav de ulcer sau de cancer? Nu, nu-l las pe tata singur! Deci am luat eroica hotărâre de a renunța la facultate și de a rămâne lângă

tata, pentru a-l îngriji și a-l vedea sănătos.

Dorința mea cea mare, încă din copilărie, era să fiu învățătoare, însă la Școala Normală de Fete, pe atunci, nu se putea să intru, din cauza defectului pe care-l aveam la ochi. Nu vedeam să cos pe fir, nu puteam să desenez și nici nu cunoșteam vreun instrument muzical. Trebuia să-mi cruț ochii. De aceea, tata nici nu m-a trimis la examenul de admitere la Școala Normală, știind că voi fi respinsă la examenul medical. Atunci, pentru a putea deveni profesoară n-aveam de ales altă soluție decât să urmez o facultate de litere.

SFATURI MEDICALE?

Acum era însă mai importantă sănătatea tatălui meu decât facultatea. Pentru aceasta, în fond, mai aveam timp. Din primele zile de vacanță, am și început să studiez diferite cărți de medicină, nu pentru facultate, ci pentru a afla cum se poate vindeca ulcerul tatii, sau, Doamne ferește, cancerul. Din acest motiv am apelat la o serie de doctori, întrebându-i cu lacrimi în ochi ce ar trebui să fac pentru tata, pentru a-l scăpa de durerile de stomac și vărsături. L-am convins pe tata să meargă la diverși medici atât din Cernăuți, cât și din Storojinet; unii mi-au spus că are cancer și că i se apropie sfârșitul. Doamne, cât am mai suferit atunci! Alții, că nu are decât un ulcer și i-au dat diverse medicamente, pe care tata nu le suporta. Un medic foarte tânăr mi-a dat următorul sfat:

– Domnișoară, vezi ce mănâncă tatăl dumitale, ce aliment sau mâncare îi face rău, acea mâncare să nu i-o mai faci. După câteva săptămâni sau chiar după câteva zile,

în care îi vei da alimente pe care le va suporta fără a avea dureri sau vomă după ingerare, înseamnă că e pe calea vindecării ulcerului. Încă ceva, înainte de fiecare mâncare, să-i dai o lingură de ulei de măsline, în care s-au macerat următoarele plante și flori: flori de pojarniță, de romaniță, 20 de boabe negre de jneapăn (zdrobite), o linguriță de chimen, câteva firișoare de pelin și o linguriță de flori de gălbenele.

Am încercat să pun în practică acel sfat, i-am făcut în fiecare zi altă mâncare, tata a fost un pacient foarte ascultător și bucuros că l-am scăpat de „otrăvuri" de la farmacie. Nu-i plăceau pastilele și avea mare încredere în planetele medicinale.

În această vară din 1943, ultima mea vacanță, am avut marea satisfacție a salvării tatălui meu.

BUCURIILE ULTIMEI VACANȚE

A FOST cea mai fericită vară din viața mea! Eram atât de tânără, cu multe și mari speranțe de viitor, deși a fost în timpul unui război îngrijorător. Nu pot uita plăcutele băi în apa caldă a Siretului și minunata excursie la munte. Am urcat atunci pentru prima oară pe Rarău împreună cu camaradele mele, printre care a fost și Pazi Oțel, o prietenă pe viață. Au fost cu noi și îndrumătoarea noastră, minunata doctor psihiatru Iolanda Popescu, alături de neprețuita-i și distinsa prietenă, Viorica Pârnac, profesoară de matemetici la Universitatea din Iași, precum și desenatoarea Puia Masichievici. Am poposit și ne-am închinat la schitul de la poalele muntelui, am urcat la cabana ridicată prin

muncă voluntară de vrednici înaintași, admirând impunătoarele stânci, Pietrele Doamnei, care apar ca niște mândre catedrale, ce-și înalță albele-marmoreele turle până în adâncul catifelat al cerului albastru ca marea. În zori de zi, am asistat la măreția de neuitat a răsăritului de soare apărut din bezna nopții, ca și cum ar ieși, din marea de-ntuneric, o scânteie mișcătoare, un punct de rubin ce crește, crește, ajungând la mărimea unui cuptor încins, înroșind întreaga zare.

Îmi amintesc și de întâlnirile noastre cu alți noi prieteni iordănești. Atunci mergeam adesea la scăldat și înotam cu plăcere în valurile repezi ale Siretului împreună tânăra familie a preotului Nicolae Bojescu, finul tatălui meu, căsătorit cu o fostă colegă de liceu, ceva mai în vârstă decât mine, Aurica Bilan, fiica șefului de post din Ropcea și cu o altă prietenă din sat, Moldovan Ileana.

Adesea aveam și marea bucurie să facem câte o mică excursie în pădurile de la marginile satului, unde erau lacuri cu pești, și izvoare ispititoare, care ne răcoreau cu apa lor dulce și rece ca gheața.

Părintele Nicolae Bojescu era originar din satul Iordănești. A fost un student eminent la Facultatea de Teologie din Cernăuți și, după ce și-a dat licența, s-a căsătorit, primind postul de preot în satul Mănăstioara din județul Rădăuți. Când venea să-și vadă părinții, care locuiau peste Siret, pe partea dreaptă a râului, ne vizita și pe noi. Juca și el, ca și Traian Lutic, șah cu tata. În timpul sau la sfârșitul jocului, cântam cu toții diferite cântece patriotice, romanțe, cântece populare, de răsuna casa. Nicolae, care avea o voce foarte frumoasă de tenor și multă răbdare pentru cei tineri, ne-a învățat atât pe mine, cât și pe Mircea, o mulțime de melodii de neuitat.

După o vacanță frumoasă, iată că a venit și bogata toamnă. Tata era acum aproape sănătos, ceea ce însemna o imensă bucurie pentru mine. Domnul învățător Melnic a fost concentrat și astfel școala a rămas cu un dascăl mai puțin.

Având în vedere că era nevoie de un suplinitor, am făcut o cerere către Inspectoratul Școlar din Storojineț și am primit un răspuns pozitiv. Nu știu de ce, am primit numirea de învățătoare suplinitoare mai întâi la școala primară din Carapciu pe Siret și apoi la cea din Iordănești. Cu bucurie și încântare am prestat acest sublim serviciu de învățătoare în satul copilăriei mele.

Primele două luni mergeam pe jos, pe o scurtătură, prin câmp, cam doi kilometri până la școala primară din satul apropiat, Carapciu, unde nu mai știu pe cine am înlocuit. Mi-aduc foarte bine aminte de faptul că în drum spre școală mă opream uneori în curtea casei parohiale. Aceasta era plină de școlari care se jucau cu micuții copilași ai părintelui Stoleriu și-i luam după mine la lecții. La întoarcere, după ore, mă opream din nou la acea casă, iar doamna preoteasă, Viola, mă servea cu dulceață de nuci verzi și apă proaspătă din fântână. Ospitalitatea și amabilitatea acestei familii m-a impresionat atât de mult, încât și acum, în anii de adâncă bătrânețe, mă mai întreb, uneori, pe unde or fi fiind copiii de atunci, ai căror părinți, demult, nu mai sunt printre cei vii.

În satul Iordănești erau două școli primare, una pe partea dreaptă a râului Siret și alta pe stânga lui. Eu am predat în școala care se afla pe malul stâng al Siretului, în centrul comunei, lângă primărie. Acolo se afla o mică

toloacă, pe care avea loc, de obicei, în zile de Duminică și de sărbători, hora satului. În această vară, fiind războiul în toi, n-am asistat la hore. Lumea nu mai era veselă ca altă dată. Mulți bărbați erau acum pe front, unii chiar muriseră. Foarte multe familii erau îndoliate, iar despre cele deportate nu se mai știa nimic.

Directorul meu, domnul Cuparencu, aprecia faptul că eram punctuală, că-mi făceam planurile de lecție așa cum mă îndrumase și mai ales că participam cu elevii și la munca agricolă, ajutându-i la strânsul recoltei de pe ogorul școlii.

Emoții mari am avut cu ocazia unor inspecții. Ce fericită am fost când domnii inspectori mi-au scris un proces verbal încurajator! Mi-au dat și îndrumările necesare, datorită cărora am dobândit mai multă încredere în activitatea mea didactică.

Nu era deloc ușor să predai în aceeași oră simultan la două clase. Aveam în clasă două rânduri de bănci: în partea dreaptă se aflau copiii de clasa a treia, iar în partea stângă, copiii de clasa întâia. Trebuia să lucrez cu ambele clase deodată. Greutatea era să-i menții pe elevi atenți și liniștiți. Prin dragoste și mai ales prin răbdare, am reușit să mi-i apropii sufletește pe cei mai micuți, liniștindu-i prin cântece pe care le cântam cu toții. Mă simțeam sora lor mai mare și-i iubeam ca și cum mi-ar fi fost frați. Și azi, după atâția ani, parcă-i văd. Cel mai bine îmi amintesc de micuțul Aurel Șapcă, din banca a treia din dreapta, care era mereu cu degetuțele în sus, vrând să-mi arate că știe tot ce întreb.

MĂ ÎMPĂCAM bine și cu cealaltă învățătoare suplinitoare, doamna Melnic, refugiată din Ardealul ocupat de unguri. Soțul ei, tot învățător, era concentrat ca ofițer, pe front, iar ea avea grijă de două fetițe, care erau ca două păpuși. Îi înțelegeam jalea de refugiată, mai mult decât oricine, pentru că trecusem și eu prin asemenea situații și nimic nu durea mai mult decât dorul de acasă. Față de ea, noi eram acum cei „bogați" și fericiți, deși bogăția nu ne dădea afară din casă. Pierdusem foarte, foarte multe, care încă nu se puteau recupera. Familia Melnic, însă, era acum în situația noastră de acum doi ani și de aceea, atât eu, cât și tata, o ajutam cu ce puteam și între noi s-a cimentat o frumoasă colaborare și prietenie.

Doamna Melnic preda, ca și mine, la două clase, la a doua și la a patra. Nici ei nu-i era ușor, dar avea ceva mai multă experiență, fiindcă mai predase și în Vișău, de unde se refugiase. În plus, soțul ei, fiind învățător, i-a dat încă mai demult instrucțiunile necesare în acest sens.

Vacanța de Crăciun am petrecut-o împreună cu doamna Melnic și cu fetițele ei, deoarece ea era singură, soțul fiindu-i pe front. Tata o tot încuraja, povestindu-i aspecte din primul război mondial, când și el fusese ofițer, dar pe frontul italian, în armata austriacă.

– Cum oare de ne împăcăm atât de bine cu voi, pe când de învățătorul din Ciopârțeni[2] nu ne-am putut apropia? m-a întrebat, într-o zi, doamna Elena Melnic.

[2]Ciopârțenii erau tot locuitori ai Iordănești ului: cei care locuiau peste apa Siretului. Învățătorii de acolo erau veniți de curând din Iași și nu trăiseră drama refugiului.

– Pentru că am băut din același pahar, paharul amărăciunii refugiului, i-am răspuns.

Am ascultat cu plăcere colindele de Crăciun și urăturile din noaptea Anului Nou, primind, după datină, mălăncile și grupurile ce interpretau scenetele cu Iancu Jianu sau cu Irod. Deși erau sărbători, domnea o atmosferă de tristețe apăsătoare, pentru că aproape zilnic apăreau vești îngrijorătoare. Se făceau rechiziții de cai și de camere pentru soldații și ofițerii români sau germani care plecau sau veneau de pe front. Poșta mergea foarte greu, deoarece corespondența era cenzurată. Noaptea, ferestrele caselor trebuiau camuflate, să nu se zărească nici o luminiță, iar cine nu se supunea, risca o aspră pedeapsă. Era război și în țară, dictatură.

După vacanța de iarnă, care a fost și în anul acesta ceva mai lungă din cauza gerului și a zăpezilor mari, am reînceput cu plăcere activitatea didactică și m-am înseninat sufletește, lucrând cu copiii, care erau atât de zglobii și încă nu cunoșteau marile griji ale celor adulți.

Așa a trecut, ca un vis, restul lunii Ianuarie, iar Februarie cel geros era spre sfârșite. Împreună cu doamna Melnic și câteva eleve mai mari, făceam mărțișoare. Fiecare avea câte un simbol al primăverii pe pieptul său și spera într-un noroc.

Dar norocul visat n-a mai venit. Dimpotrivă, spaime, lacrimi, jale... un nou refugiu, o nouă și îndelungată cotropire, fioroasa urgie bolșevică.

Capitolul 3

Al doilea refugiu

ORDIN DE EVACUARE

Ningea domol cu fulgi leneși și rari, care se așterneau somnoroși pe ulița umedă și neagră. Pe la mijlocul lunii Martie 1944, primisem un „Ordin de serviciu" și o adresă de la Inspectoratul Școlar Storojineț, prin care mi se comunica: *„Sunteți evacuată la Școala primară din satul Hezeriș, plasa Lugoj, județul Severin. Îndată ce veți ajunge acolo, prezentați-vă la post"*. Totodată eram anunțată că în decursul acelei săptămâni va sosi un tren special cu vagoane pentru cei evacuați, care pot lua cu sine bagaje până la cel mult 70 de kilograme.

Am așteptat o săptămână întreagă sosirea acelui tren fantomă. Ni se părea o glumă proastă, pentru că n-a mai venit nici un tren special în stația Ropcea. Șeful Jandarmeriei de acolo ne-ar fi înștiințat imediat, prin Primărie. Îl întrebasem pe tata ce am putea lua cu noi ca să cântărească 70 de kilograme? Ajunsesem la concluzia că vom lua, eventual, doar haine, așternut, perne, plapume, lenjerie de pat, vasele cele mai necesare și ceva alimente. Trimisesem de altfel, unchiului, la Cernăuți, două lăzi în care eu am pus serviciul de cafea salvat de vecinele surdo-mute, tacâmurile de alpaca și de argint, de asemenea salvate de bunii vecini care le ascunseseră

în pământul din vechiul cimitir și le dăduseră tatii alături de alte lucruri considerate de valoare. Tata a trimis lăzile încă din luna Februarie, fratelui său, la Cernăuți. Acesta, precaut, cu ajutorul ginerelui său polonez, președintele Casei Polone, a trimis lăzile noastre împreună cu pianul și o parte din mobila sa la Casa Polonă din Lupeni.

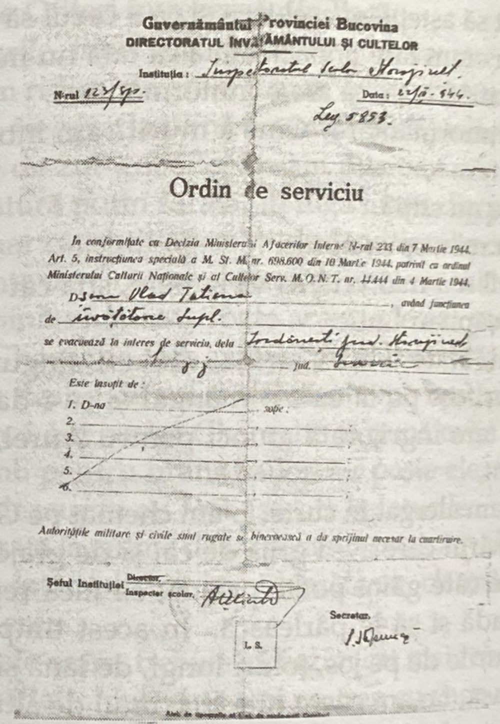

Guvernământul Provinciei Bucovina
DIRECTORATUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘI CULTELOR

Instituția:

N-rul 127/90. Data: 22/III-944.

Leg. 5853.

Ordin de serviciu

În conformitate cu Decizia Ministerului Afacerilor Interne N-rul 233 din 7 Martie 1944, Art. 5, instrucțiunea specială a M. St. M. nr. 698.600 din 10 Martie 1944, potrivit cu ordinul Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor Serv. M. O. N. T. nr. 44.444 din 4 Martie 1944,

*D-*șoara Vlad Tatiana, *având funcțiunea de* învățătoare supl.

se evacuează în interes de serviciu, dela

jud.

Este însoțit de:

1. D-na ... *soție:*
2.
3.
4.
5.
6.

Autoritățile militare și civile sunt rugate să binevoiască a da sprijinul necesar la cuartiruire.

Șeful Instituției Director, Inspector școlar,

L. S.

Secretar,

Ordinul de evacuare din 22 Martie 1944

Spre mirarea tatei, biserica era aproape goală, deși era mare sărbătoare. Eu nu m-am dus la sfânta slujbă, urmând să pregătesc așternuturile și lenjeria, hainele și

alimentele pentru eventuala sosire a trenului fantomă, fiindcă și tata primise ordin de evacuare, dar la Caransebeș. La un moment dat, căzând o bombă nu departe de ulița noastră, s-a zgâlțâit toată casa, deschizându-se ferestrele. Nu mică mi-a fost spaima, neștiind ce a însemnat acel vuiet îngrozitor. Credeam că bolșevicii sunt deja în apropiere și am intrat în panică. Mi-am dat seama că nu mai are rost să așteptăm acel tren și că e cazul să pornim imediat. Eu eram tare impacientată că tata nu mai sosea acasă. Am aflat, însă, că are o înmormântare.

– A cui înmormântare? Cine a murit? am întrebat eu pe un trecător.

– Cum de nu știți?

– Tata nu mi-a spus nimic.

– Probabil n-a mai vrut să vă supere, știa cât ați ținut la domnul căpitan Lutic.

– Vai, vai, biata lelița Catrina, rămasă singură, doar mai ieri am fost pe la ea s-o mângâi și să-i dau puțin curaj. Era tare îngrijorată atunci pentru Aurel, care se afla pe front.

Imediat am alergat în curte. L-am chemat pe Gheorghe Meglei, tânărul care avea grijă de cai și de grajd, rugându-l să taie câte găini poate prinde, să facă repede un foc în ogradă și să le pârlească. În acest timp, eu am adunat țolurile de pe jos, țoluri lungi, de lână și cânepă, țesute în casă. Le-am cusut câte trei, unul de altul, le-am întins lângă cele două dulapuri din cămăruța a doua și am azvârlit toată lenjeria și toate rufele din dulapuri pe ele. Apoi am adunat marginile lor și le-am cusut, făcând două baloturi aproape cât masa de mari. Pe urmă, în alte două baloturi asemănătoare, am înghesuit pernele și plapumele, iar în al cincilea am strâns la repezeală

hainele de pe cuiere. Voiam să salvez cât mai multe din casă, din cele de mare trebuință, să nu plecăm și în acest refugiu, așa cum a făcut-o tata în Iunie 1940.

Acum vom pleca într-un total necunoscut, unde nu mai cunoaștem pe nimeni, gândeam eu, și trebuie să avem strictul necesar cu noi. Săracul tata, cine să-l ajute, dacă nu eu? Mircea era încă din toamna lui 1943 elev la Școala de Ofițeri în rezervă din Bacău.

Baloturile, fiind gata, le-am lăsat în camere, că nici nu le puteam ridica, de grele și mari ce erau. M-am dus apoi, în grabă, în ograda plină acum de fum, unde Gheorghe perpelea de zor gobăile. Le-am pus pe toate în oale de lut, în untură puțin sărată. În fuga mare, din podul casei, am adunat cârnații afumați de la ultimul porc tăiat de tata înainte de Crăciun, luând de acolo o oală cu untură și cu slănină afumată. Toate acestea le-am pus în găleți pe care Gheorghe le-a aranjat pe sub căruță, alături de un ceaun destul de mare. În căruță, pe fundul ei, pe un țol enorm, i-am zis lui Gheorghe să pună ovăz și grăunțe de porumb pentru hrana cailor, iar peste ele, fân și ceva paie. Pe deasupra au fost așezate baloturile.

Îngrijorată la culme de întârzierea tatei, am alergat spre cimitir, în întâmpinarea sa și-l întâlnesc, clătinându-se de obosit ce era:

– Jale, jale mare, trebuie să fugim cât mai repede, iarăși am fost trădați. Nu există nici un tren cu vagoane pentru evacuare, autoritățile au plecat de cu noapte sau chiar de ieri. Am fost și la primărie și la șeful de post, gol peste tot. Bolșevicii înaintează cu rapiditate și, dacă nu plecăm imediat, ne prind pe drum. N-ai auzit bomba dimineața? spunea tata, gâfâind și grăbind pașii.

– Dacă-i așa, de ce ați zăbovit atâta la biserică, doar

știu că nu era multă lume.

– Nu puteam să nu-i fac slujba de înmormântare domnului căpitan Aurel Lutic, erou și fiu al altui erou, tatăl său murise pe front, în primul război mondial. Săraca lelița Catrina! Vai și amar de văduva lui, venită tocmai de la Breaza. Da', hai să mergem mai repede, că nu-i timp de pierdut, ne-or prinde pe drum și s-a zis cu noi!

Intrând în curte, tata a făcut ochii mari, văzând căruța încărcată ca una de la o șatră de țigani

– Ce-i cu asta? a întrebat el nedumerit.

– Ce să fie, suntem gata de plecare. De aceea v-am venit în întâmpinare în drumul cimitirului. Muream de grijă și de nerăbdare, mai ales, văzând mașinile nemțești de pe șleah unse cu glod, ca să semene cu drumul și pe ele crengi cu frunze, pentru camuflaj. Mi-am dat seama că armatele se retrag în cea mai mare viteză. Chiar mi-e frică, tată, de drumul nostru.

– Om pleca pe drumuri lăturalnice, nu pe șosea, că hoardele, deocamdată, vânează armatele, nu civilii. Ne-a ajuta Dumnezeu și de data asta. Isteață ai mai fost, de le-ai aranjat așa de strașnic pe toate. Acum, hai să intrăm în casă să ne luăm toate actele și... la drum.!

– Du-te mata în casă, luați-vă tot ce vă trebuie, că eu mă mai duc în grajd.

RĂMAS BUN, OIȚELOR,... GOSPODĂRIE,...

N-AM AȘTEPTAT ca tata să mă întrebe de ce merg în grajd și l-am lăsat să urce cele câteva trepte spre verandă, iar eu m-am grăbit lângă vaci. Mi-am pus capul pe gâtul lor, udându-l cu lacrimile mele. Le-am sărutat, apoi le-am dezlegat și le-am dat drumul în ogradă. M-am

dus pe urmă în șură, unde erau oile, le-am mângâiat repede pe fiecare, le-am și sărutat pe botișorul roz. Am deschis larg șura ca ele să se plimbe libere pe arie sau să iasă în drum, apoi am alergat spre stodoala făcută de tata, unde țineam acareturile și îmblăteam snopii de grâu și secară. Acolo era și căsuța lui Pufi, cățelușul cel mai tânăr, căruia i-am desfăcut lănțucul de la gât, sărutându-i cu lacrimi botișorul negru. Am fugit, în continuare, din nou spre grajd; acolo scheuna Grivei, gelos pe mărinimia mea față de Pufi. L-am cuprins cu brațele, l-am sărutat și pe el, dar acum plângeam în hohote și nu m-am mai putut opri, până când au venit tata și Gheorghe, de m-au liniștit.

NU VREAU S-AJUNG SOLDAT SOVIETIC!

– Nu-i vreme de pierdut cu plâns, domnișoară, a îngăimat el, dar tot cu voce stinsă. Plec și eu cu dumneavoastră, mă ia părintele.

– Dar părinții tăi te lasă? Pe ei cui îi lași? l-am întrebat eu.

– Ei îs bătrâni și săraci, iar pe mine m-or lua bolșevicii în armată și eu cum o să lupt cu frații români? Sub nici o formă nu vreu s-ajung soldat sovietic. Mi-o ajuns un an sub jugul lor.

– Gheorghiță, înhamă caii, a zis tata, aducând încă două găleți cu apă de la fântână.

În timp ce vacile începeau să iasă din curte, oile alergau prin arie și câinii se gudurau pe lângă noi, presimțind, parcă, despărțirea pentru totdeauna, Gheorghe înhăma tacticos cei doi cai bătrâni: o iapă roșcată care se cam îngrășase în ultima vreme și era tare înceată la mers, iar

al doilea, Murgu, un cal negru și reumatic, care abia scăpase de rechiziție. Alături, nelegat, stătea Bubi, un mânz de aproape doi ani, care încă nu fusese înhămat, fiind prea tânăr, dar el era nădejdea de viitor pentru drumurile tatei. Acesta trebuia să meargă disciplinat pe lângă mama sa, Lili.

URCAȚI-VĂ-N CĂRUȚĂ!

NE-AM FĂCUT CRUCE, plângând în sinea noastră, și am ieșit din ogradă, lăsând porțile deschise. Tot atunci s-a apropiat de noi văduva ofițerului Aurel Lutic.

– Mă luați și pe mine, părinte?

– Cum să nu, doar v-am promis, i-a răspuns tata.

– N-am bagaje, numai poșeta.

– Bine, urcați-vă!

S-a urcat și s-a așezat pe un balot, lângă mine. Ulița era pustie. Din când în când cădea câte un fulg răzleț. Drumul era umed și aproape înghețat. Tata și Gheorghe ședeau pe o scândură pusă bine pe un balot din față. Amândoi mânau, pe rând, caii. Eu ședeam mai mult culcată pe un balot din spatele lor, iar lângă mine, doamna Lutic plângea și ofta.

Am luat-o pe uliță în sus, pe lângă biserică, urcând încet și cu grijă, până la linia ferată din capătul uliței. Aici, lângă casa Dăscăliței, ne întâmpină profesorul Buta, ginerele ei, cu rugămintea de a-l lua și pe el până la prima gară, pentru că astăzi n-a mai trecut trenul prin sat.

– Poftim, urcați, i-a zis tata, dar nu-i prea comod pe atâtea baloturi.

– Eu n-am decât valiza asta.

– Puneți-o unde găsiți un loc mai bun, să nu cadă.

– Tare vă mulțumesc, că pe câți i-am rugat să mă ia, toți m-au refuzat, deși erau cu mașină.

Când am ajuns la șosea și eram gata să trecem de clădirea școlii și a primăriei, ne-am întâlnit cu doamna Melnic și cele două fetițe, îmbrăcate în haine groase, de iarnă. Ele duceau câte o valizucă în mânuță, iar mama lor avea un balot destul de mare, pe care-l ținea cu greu în brațe. Strigau disperate, în gura mare:

– Luați-ne și pe noi, luați-ne și pe noi!

Gheorghe dădu tocmai atunci bici cailor, spunând în șoaptă:

– Nu avem destul loc, părinte!

Tata, însă, luându-i hățurile din mână, a strigat: Prrrr, prrrr, prrr!, oprind caii. Apoi, a coborât din căruță spunând doamnei:

– Vedeți cât suntem de încărcați, dar dacă nu e altă posibilitate și n-aveți cu ce merge mai departe, hai, sus! O să dăm un balot de-al nostru jos, îl punem pe-al dumneavoastră în loc și dați-mi mâna, să vă ajut să urcați cu fetițele.

Gheorghe a luat o fetiță în brațe și a așezat-o ca pe o păpușă lângă mine, iar domnul Buta, care coborâse și el, a luat-o pe cealaltă și a culcat-o lângă maică-sa. Toate aceste manevre au fost efectuate în mare grabă, gândind că s-ar putea să fim surprinși de hoardele cotropitoare.

DRUMURI DE BEJENIE

DIN CÂND ÎN CÂND, trebuia să urcăm un deal. Căruța, fiind foarte încărcată, coboram din ea și mergeam pe jos, pe lângă cai, la marginea șoselei. Uneori, ne opream

puțin, îngenuncheam și ne lipeam urechea de pământ, să auzim, dacă nu se apropie tancurile și răsuflam ușurați, când auzeam doar tropote de cai. La început, eram cam singuri pe șosea, dar, după ce am ajuns aproape de orașul Siret, ne-am speriat de mulțimea căruțelor trase unele de cai, altele de boi, altele de vaci. Oamenii, cei mai mulți, mergeau pe jos, ca să cruțe animalele, care abia urcau dealul de la Siret spre Rădăuți. Mai mare era frica mea la coborâre. Atunci țineam de căruță încercând să frânăm cumva roțile.

Când m-am uitat, la un moment dat, înainte și înapoi, m-a uimit lungimea convoiului: cât vedeai cu ochii, până-n zare, nu era decât un șir imens de care și de oameni. Așa am tot călătorit câteva ore bune, trecând prin sate cunoscute de tata, dar străine pentru mine. Spre seară, când încă nu se întunecase, a trebuit să ne oprim un timp, deoarece ne ajunseseră din urmă mașini militare românești și nemțești, care goneau și n-aveau loc să treacă din cauza convoaielor. Stând pe lângă căruță, s-a oprit lângă noi un camion cu soldați germani care l-au întrebat pe tata unde mergem cu aceste fetițe. Tata le-a răspuns în limba germană că suntem evacuați și că fetițele cu mama lor și cu doamna în doliu ar fi tare bucuroase dacă ei ar avea loc disponibil în camion și le-ar putea lua măcar până la Brașov. Binevoitori, ei au fost de acord și imediat au luat fetițele în brațe și le-au urcat în camion. Unul dintre ei, lăcrimând, a sărutat fetița, spunând că și el are așa un odor acasă. Doamna Melnic i-a mulțumit tatei pentru bunăvoința de a le transporta până acolo și pentru că a intervenit pentru ele la nemți. Precaută, însă, l-a rugat pe tata să-i întrebe cât o va costa drumul cu ei până la Brașov. Tata i-a întrebat, iar ei, zâmbind, i-au răspuns, tot în germană:

–Cum se poate să credeți că am putea lua bani de la voi? Chiar dacă n-am fi frați de arme cu românii, omenește este să ajutăm, în primul rând, copiii și femeile. Avem loc în mașina noastră și pentru domnișoara.

–Eu nu-l părăsesc pe tatăl meu. Plec cu el până la capătul pământului! am spus eu cu glas răspicat, în germană.

Ajunși în Rădăuți, domnul profesor Buta ne-a mulțumit pentru bunăvoința de a-l lua cu noi, l-a îmbrățișat pe tata, a luat valiza și s-a îndreptat spre gară.

DECEPȚIE

Se înserase de-a binelea. După Rădăuți am trecut prin nu știu ce sat, iar tata, care mai fusese cu căruța pe acolo cu patru ani înainte, a oprit, spunându-ne:

–N-ați vrea să poposim noaptea asta în casa din grădina de peste drum?

–Cum să nu, poate mâncăm și ceva cald.

–Stați aici, mă duc să văd și să întreb, a spus el, coborând din căruță.

N-a durat nici 20 de minute și, furios, cum nu-l mai văzusem, a revenit la noi:

–La ușa bogatului să n-ajungeți vreodată, că n-are nici inimă, nici obraz.

–Dar n-ați fost în casa unui preot? Și nu v-a primit?

–Aista nu-i preot, ci-i fariseu. Își adunau și ei lucrurile să plece mâine, n-aveau acum loc pentru noi.

A dat bice cailor, care au pornit la trap, parcă supărați și ei. Într-un trap au ținut-o bieții cai până în gara Ițcani.

Aici, beznă totală. Gara era plină de oameni, care vociferau nervoși. Aproape de aceasta se afla școala primară, al cărei director era o rudă de-a noastră, învățătorul Lăzăreanu Mihai și mătușa Odorica, verișoară dreaptă cu tata.

– Acum om mânca pe săturate și-om bea ceai sau lapte fierbinte, ne-om culca în pat moale, ne-om încălzi și-om dormi, zic eu veselă. Lui Gheorghe, care nu mai mâncase de pe la prânz, îi și lăsase gura apă.

A deschis Gheorghe poarta mare a școlii, în timp ce tata s-a dus să ciocănească pe la uși. Noi am intrat până la șura din curte. Văzând deschisă ușa grajdiului, Gheorghe a dus caii acolo și le-a dat de mâncare, bucuros că și el va mânca îndată ceva cald și pe săturate. Eu, în acest timp, cotrobăiam printr-un balot, ca să-mi iau repede o cămașă de noapte, periuța și pasta de dinți.

– Gata-s, merem în casă, domnișoară, văd că părintele nu mai vine, o fi stând de vorbă cu neamurile.

– Da, hai să mergem, și l-am luat de mână ca să-l dirijez prin întunericul de nepătruns.

Deodată răsună glasul tatei:

– O să dormim în șură, copii. Nu-i nimeni acasă. Am încercat și pe la vecini. Au fugit toți de pe aici de frica bolșevicilor. Gheorghiță, ia felinarul de sub inima căruții, du-te cu el în șură, închide mai întâi ușa, apoi aprinde-l, ca să vedem și noi ce-i pe acolo și cum să ne culcăm și să mai îmbucăm ceva înainte de somn, că ne cam chiorăie mațele de foame. Eu, cel puțin, n-am pus de aseară nimic în gură.

Până să vină Gheorghe de la căruță, am intrat în șură și ne-am speriat de ce-am simțit, bâjbâind prin întuneric: miros de paie murdare și umede, niște sticle sparte, miros de băutură și tutun, un aer imposibil, greu.

– Ce-a fost oare aici? Șura aceasta a fost totdeuna foarte curată, am zis eu. Cum o să dormim în mizeria și duhoarea asta? Îmi vine să plâng.

– La ce-ți poate ajuta plânsul? Totdeauna te-ai arătat curajoasă. Doar mergi cu mine până la capătul pământului, așa parcă te lăudai. De ce n-ai vrut să pleci cu fetițele, cu doamna Melnic și cu doamna Lutic? Erai acum aproape de Brașov, la unchiul Truță.

– Nu mă mai necăjiți, tată, sunt și așa destul de supărată, mai ales că n-ați mâncat de ieri seara și v-ați dus de dimineață la slujbă la biserică, fără a mânca. Doar n-aveți voie, pentru stomac, să îndurați atâta foame. Abia v-am scos din boală.

– Să lăsăm palavrele, nu-i nici locul, nici timpul. Om dormi cum om putea, doar e război, cum or fi dormind și bieții soldați prin tranșee.

Între timp, Gheorghiță, care intrase în șură cu felinarul, a curățat-o de mizerii și ne-a poftit să intrăm. Acum nu mi se mai părea un infern aici. Paiele murdare și umede le-a scos, la fel și sticlele urât mirositoare, a pus paie noi, probabil le luase din căruță. El ședea acum pe niște paie uscate și curate și începuse a mușca dintr-o bucată de slănină și o ceapă:

– Am adus și pentru dumneavoastră câte ceva de mâncare. Nu vă supărați că am început-o mai dinainte, că nu mai puteam răbda. Am hrănit caii și i-am adăpat, ei se hodinesc de-acum.

– Bravo, Gheorghiță, așa te vreau: harnic, isteț și curajos. Ce bine că ai vrut să mergi cu noi. Ești un flăcău de ispravă, l-a lăudat tata, bucuros.

Am mâncat, apoi, și noi, pâine, slănină, cârnat, ceapă,

ne-am potolit setea și ne-am culcat îmbrăcați pe paiele uscate, nu înainte de a stinge felinarul și a deschide ușa mare a șurii, ca să se mai aerisească.

–Cu siguranță că noaptea trecută au dormit aici mai mulți soldați; asta se vede după urmele ce le-au lăsat. Bine ar fi să nu mai vină și alții în timpul nopții..

–Da, poate ne-a ajuta Dumnezeu să ne putem hodini, și-a dat cu părerea Gheorghe, gata-gata să adoarmă.

Ne-am spus rugăciunile și, cu nădejdea-n ajutorul Celui de Sus, am adormit toți trei pe loc și nu ne-am trezit decât dimineața, la fluieratul trenurilor care treceau prin gara Iței.

–Cred că-i ziuă, de-acum. Bună dimineața!

–Da-i întuneric încă, eu aș mai dormi!

–Dormi, dormi, dacă mai poți. Eu deschid, însă, brama, mi-a zis tata.

Deschizându-se ușa, iată și soarele că râde de somnolența mea. Pe loc m-am sculat și am ieșit repede în ogradă, la fântână, să ne spălăm. Ne-am turnat reciproc, cu o ulcică, apă pe mâini și pe față, trezindu-ne de-a binelea.

Ne-am închinat, mulțumindu-i Domnului pentru așa o noapte odihnitoare și rugându-ne totodată să ne ocrotească și-n ziua aceea. Pe un fel de primus, lampă cu gaz, am prăjit niște slănină și ochiuri, ne-am făcut și un ceai, cu alte cuvinte, ne-am pus burta la cale. În acest timp au mâncat și caii, care au fost apoi înhămați repede și mânați din nou la un drum lung.

–Trecem mai întâi pe la neamurile din Suceava, poate trebuie să luăm și pe careva dintre mătuși.

–Numai să avem loc.

–Om vedea... Cu Doamne ajută, hai la drum mai departe!

Străzile Sucevei erau pustii. Am trecut pe la toate rudele de pe strada Samuil Isopescul. Am găsit, spre marea noastră mirare, toate ușile încuiate, ca și în Iței. N-aveau nici vecini pe care să-i întrebăm.

–Semn rău! Trebuie să ne grăbim, probabil că aici organizarea evacuării a fost mai bună decât la noi. De teama năvălirilor, s-au luat măsuri ca toată populația să plece din timp. Bici cailor și să ieșim din târgul ăsta, dar s-o luăm iarăși pe drumuri lăturalnice, nu pe șoseaua principală, zicea tata.

Era o zi cam posomorâtă, deși, dimineața, râdea soarele la noi. Noi eram abătuți, neavând nici o veste despre nimeni dintre ai noștri. Unde s-or fi dus? Cu ce? Pentru cât timp?

Noi pentru noi știam una și bună, că trebuie să ajungem astfel: eu la Hezeriș, plasa Lugoj din județul Severin, iar tata, la Caransebeș, tot în județul Severin. Iar în acest drum urma să trecem neapărat și prin Bacău, pe la Școala Militară de Ofițeri în Rezervă, unde se afla Mircea, ca să-l vedem, să știe și el noua noastră adresă.

Din Suceava am luat-o prin satul Sfântul Ilie, de acolo, spre Fălticeni și spre Roman. Fără să vrem, am ajuns pe o șosea aglomerată, cu convoaie foarte lungi de căruțe trase de cai, boi și chiar de vaci, cu oameni care mergeau și ei la marginea șoselei. Treceau adesea pe lângă noi și mașini militare, în retragere grabnică. Iarăși eram cuprinși de panică și, din când în când, puneam urechea la pământ, ascultând dacă nu cumva auzim durduituri de tancuri. Nu puteam întrece căruțele din față și înaintam cu greu.

Văzând că soarele-i roșu aprins, ca și cum ar arde pământul la orizont, și, găsind o uliță care parcă ne spunea că vom da de un sat izolat pe un deal ce se vedea în zare, am pornit-o într-acolo. Urcând cu greu deluțul abrupt, împingând din răsputeri căruța, până aproape de vârful dealului, ne-am oprit lângă o căsuță acoperită cu stuf. Era o casă de oameni nevoiași, dar, după cum vom vedea, oameni cu inimă de aur.

– Bună seara, oameni buni, ne-ați putea primi pe o noapte la dormit? Vă plătim, cât cereți? a întrebat tata.

– Cu dragă inimă v-am primi, dar singura odaie ce-o avem ne-o fost rechiziționată. Amu e liberă, da nu putem ști dacă n-or veni careva domni militari la noapte, că așe ni se mai întâmplă de-o bucată de vreme, a răspuns moșneagul.

– Da-n grajd sau șură n-ați putea avea loc măcar pentru cai, că noi am sta pe lângă ei să ne încălzim în timpul nopții.

– Grajdu-i mic, dar caii pot intra; numai căruța nu,... doar în curte, că și șura-i mică, nu-ncape-n ea așa o haraba.

– Bine, dacă ne primiți caii, am rămâne aici peste noapte. Noi doi om sta pe lângă cai sau în podul grajdiului, dar pe fata mea, tare v-aș mai ruga s-o primiți, deocamdată, în camera rechiziționată. Ea e cam răcită și tușește, n-aș vrea să se îmbolnăvească prea tare, mai ales acum, că mai avem mult drum în fața noastră. Poate n-a veni nimeni noaptea asta și, dacă or veni, ea repede o să iasă din odaie.

– Bine, băgați caii în grajd și apoi poftiți în casă, să vă omenim cu puțin lapte cald și să vă hodiniți oleacă la căldură, în cuhnia noastră, ne-a îmbiat cu blândețe gospodarul.

Cum să nu-ți salte inima de bucurie la o astfel de invitație?

– Mulțam din tot sufletul, bade, venim bucuroși în casa dumitale, Dumnezeu să te înzilească pentru așa inimă de creștin, i-a zis tata, sincer uimit de propunerea binevoitoare.

Între timp a ieșit și tânăra nevastă.

– Da poftiți, poftiți, vă rog, în casă, am și pregătit o mămăliguță caldă, să vă mai încălziți oleacă, văd că domnișoara tremură.

Eu am intrat prima și mi-am lipit de cuptorul fierbinte mâinile înroșite de frig. În spatele acestuia, dormitau trei copilași alături de trei pisicuțe, un mieluț proaspăt fătat și câțiva puiuți, abia ieșiți din ou. Gospodina răsturnase mămăliga pe un fund de lemn, mare și rotund, fără a ridica ceaunul de pe ea și turnase în câteva strâchini de lut lapte clocotit.

Până să vină bărbații de la grajd și șură, mi-am scos caietul, jurnalul meu de zi, ca să notez numele satului și al primitorilor țărani. Cu mare părere de rău, numele satului Borlești, l-am reținut peste ani și ani, dar al oamenilor nu. Caietul acesta, pe care l-am purtat cu mine ca pe un boț de aur, timp de șase săptămâni, cât a durat odiseea noastră până la Hezeriș, împreună cu alte câteva, în care am descris oameni și am povestit diverse întâmplări și gânduri ale celor întâlniți în timpul calvarului nostru, le-am ars, pentru a nu ajunge pe mâna securității. Aceasta ar fi putut cauza arestarea unor oameni nevinovați, pentru „delictul" de a fi gândit sau

vorbit împotriva comuniștilor și a Uniunii Sovietice. De s-ar fi găsit acele caiete, ar fi intrat și ei și noi în beciurile închisorilor din România sau am fi fost deportați în Siberia, ca atât de mulți români din țară.

După ce am mâncat cu toții, Gheorghe s-a culcat în fân, în podul grajdiului, aproape de ieslea cailor, iar tata a preferat să se culce pe niște țoale și pe un cojoc, în tinduța, care se afla între bucătărie și odaia rechiziționată, unde m-am culcat eu pe un pat curat, cu așternut proaspăt. Tata s-a întins pe jos, punându-și sub cap, în loc de pernă, o buturugă mică și pe ea, căciula sa.

În micuța bucătărie nu era loc să-l poftească și pe tata. Mai toți dormeau pe cuptor și, probabil, stăpânul casei, pe laiță. După câteva ore bune de somn, ciocăniturі puternice în ușa tindei. Tata, după ce a întrebat cine ne tulbură liniștea nopții, i-a primit cu amabilitate pe oaspeții nepoftiți, ofițeri nemți, vorbindu-le în limba germană. Și-a cerut scuzele de rigoare pentru faptul că a îndrăznit să-i înduplece pe stăpânii casei s-o instaleze pe fiica sa, bolnavă, în camera rechiziționată, care ar fi trebuit să fie liberă.

Vrând să intre în cameră să mă trezească, spre surprinderea sa, ofițerii nu i-au permis.

– Lăsați-o pe bolnavă să doarmă, să se odihnească. Ce boală are? Ce o doare? Are febră?

– Nu știu, e răcită, are dureri de gât și tușește.

– Fiica dumneavoastră va dormi cu noi. N-aveți nici o grijă. Avem cu noi un pat pliant pe care va dormi locotenentul Rudolf. Ne-am înțeles? și au și intrat în cameră, luminând-o cu niște baterii cu lumină albăstruie.

Eu, bineînțeles, m-am trezit speriată, văzând trei namile în uniforme germane. Le-am spus tot în limba

lor, că imediat voi părăsi camera și mi-am cerut scuze că m-au găsit acolo.

– Nu, în nici un caz, nu părăsiți patul, rămâneți liniștită aici, veți dormi mai departe cu noi, dar mai întâi fiți amabilă și permiteți-mi să vă iau febra. Sunt medic militar și vreau să vă ajut să vă însănătoșiți cât mai repede.

Uimită și chiar zăpăcită, speriată pentru moment, ce era să spun sau să fac? Am luat termometrul, mi l-am pus și, după 5 minute, neamțul mi l-a cerut.

– O, aveți febră destul de mare, 39 grade. A scos repede un termos cu ceai fierbinte, mi l-a oferit, dându-mi totodată și două pastiluțe, pe care a trebuit să le înghit în fața lui. Apoi a stins lanterna, a spus noapte bună și toți trei s-au dezbrăcat pe întuneric și s-au culcat. N-a durat nici două-trei minute și i-am și auzit sforăind. Inima-mi bătea ca la șoareci să-mi iasă din piept, nu alta. Cum să dorm eu cu trei bărbați în cameră? Și încă militari! Cum de m-a lăsat tata cu ei? De unde atâta încredere în niște necunoscuți? Ce fac eu, dacă în timpul nopții se vor agăța de mine? Voi lupta cu ei? Voi striga după ajutor? Cine să mi-l dea? Tata, da, dar dacă-mi sare el în ajutor, ăștia îl împușcă și eu rămân de tot a nimănui pe lumea asta. Îmi venea să plâng, dar mi-era rușine de gândurile mele... Prea frumos s-au purtat ei ca să fie niște nemernici. Și tot gândind așa, nu știu cum și când, am adormit buștean până dimineață, când i-am văzut pe toți îmbrăcați și bărbieriți, mergând pe vârful picioarelor, să nu mă trezească. Văzându-mă că am deschis ochii, toți trei, într-un glas, mi-au zis bună dimineața, iar medicul mi-a adus termometrul și m-a servit, din nou, cu un ceai fierbinte, cu pâine neagră foarte bună la gust și cu un fel de prăjituri delicioase. Bucuros, a constatat că febra mi-a

scăzut, dar încă nu de tot. Mi-a dat și acum două pastile și i-a spus tatei că sunt dispuși să mă ia cu ei cu mașina până aproape de destinația noastră, întrucât și ei trebuie să ajungă în Banat pentru a trece granița. Tata era de acord, deoarece se temea ca eu să nu răcesc mai rău în acest drum al calvarului. Eu, însă, am ripostat, energic, spunându-le atât lor cât și tatei pe nemțește:

– Nu, categoric, nu și nu! Nu-l părăsesc pe tatăl meu, chiar de-ar fi să intru într-un palat. El s-a jertfit pentru mine și nu s-a mai însurat ca să-mi dea o mamă vitregă, mi-a fost și mamă, nu numai tată, și eu acum să plec fără el? Vă mulțumesc din toată inima pentru grija ce mi-o purtați, pentru neașteptatul ajutor ce mi l-ați dat, pentru delicatețea cu care v-ați purtat cu mine. Nu vă voi uita niciodată și, dacă-mi dați numele și adresa dumneavoastră, promit că vă voi scrie.

Mi-au dat adresele lor, le-am scris în jurnal. Dar vai, au venit acele vremuri tulburi de după 23 August 1944 și câți ani după aceea, nu s-a mai putut scrie în Germania, fără a fi cenzurată corespondența sau chiar arestată persoana cu legături în străinătate!

Cu vădită părere de rău că refuz să fiu ajutată și să plec cu ei, și-au luat rămas bun de la noi și de la gazdă după ce ne-au lăsat tuturor ciocolată și bomboane pentru noi și pentru copii. Mie mi-au mai dat câteva pastile, bănuiesc că erau un fel de antibiotice, pe care trebuia să le mai iau trei zile pentru a scăpa definitiv de boală și, în plus, o punguță cu vitamine.

În aceeași zi, dar după ce ne-a mai zâmbit soarele, am pornit din nou la drum. Gospodarii n-au vrut să primească bani de la tata pentru faptul că ne-au primit, dar el, pe furiș, le-a lăsat câteva hârtii, cu care să-și poată

cumpăra cele de strictă trebuință, că se vedea doar cât de necăjiți erau.

„HAIDE, ȘATRĂ, IAR LA DRUM!"

Am părăsit satul Borlești cu gândul ca la întoarcerea spre casă să revenim și să ne revanșăm față de acești români ospitalieri și atât de buni la suflet, în antiteză cu bogatul preot care ne-a lăsat să rătăcim prin moină, noaptea, acum trei zile.

– Tată, pe unde o luăm astăzi?

– Cum pe unde? Înapoi, să dăm de șoseaua care duce spre Bacău. Doar ieri am abandonat șoseaua aceea arhiaglomerată, unde n-aveam nici cum să înaintăm și nici cum să găsim un loc de popas.

– Dar de ce la Bacău?

– Nu e Mircea acolo? Să-l văd pe el și să-i spun unde ne poate găsi dacă primește o permisie.

– Deci, haide, șatră, iar la drum!

Da, călătoream ca țiganii ce veneau vara la Iordănești, de umpleau lunca Siretului cu căruțele lor asemănătoare cu a noastră acum. După ce am coborât dealul, ținând căruța, încercând să frânăm roțile, cu frica să nu alunece caii, am ajuns în șoseaua pe care o părăsisem aseară. Aici am dat tot de o mare înghesuială de căruțe și de mașini, trebuind să așteptăm o bună bucată de vreme, până când am putut intra pe șosea. Am înaintat în pas de melc, fiindcă în fața noastră erau și câteva căruțe trase de vaci costelive, în urma cărora mergeau femei mai în vârstă și moșnegi. De nenumărate ori pășeam și noi pe lângă cai, mai ales la deal. Văzând acest exod, când mă urcam în căruță, șezând pe scândurica din față, am scris, cântând

pe nu știu ce melodie, „Cântecul de pribegie", poezioară pe care am publicat-o abia mulți ani mai târziu, într-o plachetă de versuri, „Ibi domo sum", editată de Nicolaie Șapcă din Iordănești. Și astăzi, la adânci bătrâneți, îl mai cânt, amintindu-mi de această odisee:

Pribegi, pe drumuri pustii,
trec sute și mii de care...
Flămânzi, bătrâni, femei și copii
plâng soarta și zilele-amare.

Nici pâine, nici apă n-avem
și nimeni nu-ntreabă
de unde venim și ce vrem...

SPRE BACĂU

Si așa, am tot mers, când sus, pe baloturi, când jos, pe lângă cai. De multe ori eram forțați să ieșim din șosea și s-o luăm pe drumuri lăturalnice, mai lungi și mai întortochiate, lăsând loc mașinilor militare, care se întreceau în viteză. În felul acesta, am trecut prin diferite sate, fără să mai știm pe unde am poposit și dormit sub cerul liber. Erau și locuri pustii, cu drumuri rele peste dâmburi. Pe câmpuri încă nelucrate am zăbovit mai multe nopți. Am făcut foc dincolo de șanțul drumului, am improvizat o pirostie pe care am pus ceaunul, am fiert mămăligă mare pe care o mâncam cu poftă nebună chiar zile la rând, cu brânză și ochiuri, ouă fierte-n mămăligă, ceva ce nu mai mâncasem vreodată. Dar atunci, toate mi se păreau un adevărat deliciu. Tare se mai minuna tata de improvizațiile mele culinare.

În sfârșit, după câteva zile asemănătoare între ele ca oboseală și inimă rea, am ajuns, cu chiu și vai, până aproape de Bacău. Tata a mânat din nou caii pe un drum lăturalnic, destul de departe de șoseaua aglomerată, a oprit brusc pe un câmp și ne-a spus în grabă:

– Rămâneți aici și odihniți-vă, că și așa noaptea asta n-ați prea închis ochii. Eu fug în târg, la unitatea militară să-l văd pe Mircea. Vin cât pot de repede.

– Merg și eu cu mata, vreau și eu să-l văd pe Mircea. Luați-mă și pe mine, vă rog!

– Părinte, mergem și noi cu dumneavoastră! Conduc eu, fiți fără grijă, să-l mai văd și eu pe domnișorul Mircea.

– Nu se poate să intrăm cu căruța, ca șătrarii, în oraș. N-ați văzut câtă circulație e pe drum? Doamne ferește de o nenorocire! Stați cuminciori aici, mâncați, dormiți, acum e mai cald și eu mă întorc repede de tot. La revedere!

– Ai și mata grijă, tată, când traversați străzile!

– Mă crezi copil? și dus a fost în pas alergător.

Îmi venea să plâng de supărare, dar cu tata nu mă puteam război. Avea, în felul lui, dreptate. Eu nu puteam ține pasul cu el. El fusese în timpul primului război mondial ofițer și putea și acum să-și lungească pasul.

Cu palma streașină la ochi, l-am tot urmărit, până s-a pierdut în zarea albastră. Apoi ne-am apucat, Gheorghe și cu mine, la făcut mâncare pentru când va veni tata, să-și astâmpere și el foamea. Pe locul unde eram noi domnea liniște deplină. Nici tropot de cai, nici scârțâit de căruțe, nici vâjâit de mașini cu miros de benzină și nici praf înecăcios, care te făcea să strănuți sau să închizi ochii. Un soare blând ne încălzea și parcă ne zâmbea, iar caii se uitau mulțumiți la noi, că, în sfârșit, se odihnesc și

ei și mănâncă în voie. Am încropit mai întâi o mâncare pentru noi și pentru tata care urma să vină. Noroc că luasem destule de acasă și aveam cu mine și niște tigăi de tuci, ca ceaunul, și le puteam pune fără grijă pe cărbuni, să prăjim ouă, slănină și cârnați. După așa zisul nostru ospăț, ne-am culcat puțintel, dar pe rând, fiind când unul, când celălalt de pază la cai și la marea noastră „avere". Timpul trecea destul de repede, dar nouă ni se părea un veac așteptarea întoarcerii tatei. Două ore am așteptat oarecum liniștiți, dar după aceea, a crescut vertiginos neliniștea din sufletul meu.

– Oare de ce întârzie tata? A rătăcit?

– Cum să rătăcească părintele, domnișoară? El e atâta de umblat prin lume, n-aveți grijă, n-o rătăcit. S-o fi întâlnit cu fecioru și cum să nu-l cinstească și pe dânsul cu o bere și o mâncărică mai ceva ca aceea de la cazarmă?

– Nu, tata ne-a spus să facem de mâncare și sigur n-are de gând să meargă la vreun restaurant cu Mircea.

– N-aveți de unde să știți, are să vă povestească el!

În nerăbdarea așteptării, începusem a lăcrima.

– Nu plângeți, domnișoară, că iar o să vă doară ochii și-l supărați pe părintele. Aveți răbdare, că vine el mai îndată.

Într-adevăr, a venit tata după exact trei ore.

– Bine că ați sosit întreg, tată, eram tare, tare îngrijorată că ați întârziat atâta. Ce-ați făcut? Ați vorbit cu Mircea?

– Of, of, tare greu am ajuns acolo. Prin câteva locuri n-aveam voie să trec. Lumea fuge și de aici pe-un capăt. Cazarma-i goală. Nici pui de ofițer. N-am avut unde să mă informez unde s-au evacuat. Am circulat de la Ana la Caiafa până am aflat că încă de câteva zile au plecat la Gurahonț, în Ardeal.

– Deci nu v-ați văzut feciorul, iar noi credeam că beți o bere cu el și-l omeniți cu o mâncare pe cinste, că doar nu l-ați mai văzut de aproape un an.

– Măi Gheorghiță, grele timpuri mai trăim noi acum. Cine știe ce ne mai așteaptă în ziua de mâine. Armatele se retrag din fața puhoiului bolșevic, avioanele zboară, bombardamente, nici o siguranță pe șosele, așa că ne așteptăm să ne prindă din urmă tancurile rusești. Nu mai e timp de stat de vorbă, să pornim caii, că s-au hodinit și ei destul pe ziua de azi.

– Haide, șatră, iar la drum!

Ne-am întors o bună bucată de drum, până am ajuns la o șosea, iarăși foarte înghesuită cu căruțe de refugiați.

UNDE SUNTEM?

Nu țin minte cu exactitate toate localitățile prin care am trecut. Știu că am și rătăcit de multe ori pe șosele pline de camioane în retragere, pe drumuri de sate în convoaie nesfârșite. Ca prin vis îmi amintesc și acum de numele unor sate prin care am trecut, fără să-mi amintesc de ordinea lor: Fălticeni, Boroaia, Brusturi, Crăcăoani, Bălțătești, Oglinzi, Târgu-Neamț, Humulești. După ce am trecut de micuțul târg Onești, am urcat pe un drum de munte extrem de abrupt, cu niște serpentine cum nu mai văzusem. Era întuneric, dar vedeam de sus luminile felinarelor de la căruțele care circulau pe serpentine, ca și cum s-ar fi aflat pe un etaj sub noi. Uneori, la suiș, deshămam caii de la căruța noastră și-i înhămam la unele trase de văcuțe slăbănoage, care nu puteau urca dealurile prea abrupte. La fel au făcut și alți refugiați, ajutând cu boii, căruțele trase doar de câte

un cal șchiop. Era normal să ne ajutăm unii pe alții, chiar dacă nu ne cunoșteam și astfel pierdeam mult timp. Așa, cu mare osteneală, mai mult pe jos atât la deal, cât și la vale, am trecut pasul Hârja (Oituz), ajungând seara într-o localitate din Ardealul ocupat. Habar nu aveam unde am oprit în plină noapte, văzând pe toate casele numai inscripții ungurești. Scăpând de serpentine, de urcuș și coborâș, nu mi-am dat seama că trecusem granița și eram escortați de soldați maghiari în dreapta drumului și de sodați nemți în stânga lui. Eu dormitam de atâta oboseală pe un balot ce mi se părea un pat moale. Astfel, trecând, după cum mi-a spus mai târziu tata, prin Brețcu, am ajuns în plină noapte în Târgul Săcuiesc. Tata fusese legitimat de ostași, fără a mă mai trezi. Când am deschis ochii, m-am speriat, văzându-ne în fața unor porți mari, deschise larg. Am intrat într-o curte imensă, plină de căruțe de tot felul, cu mulți bărbați în jurul lor.

– Dă-te jos din căruță, am auzit glasul răgușit al tatei. Femeile și copiii au loc de dormit în cazarmă și toată lumea primește o cană de ceai cald. Du-te și ocupă-ți fuguța un locșor. Noi, bărbații, ne odihnim pe lângă cai. Bine că nu ne plouă și nu ne ninge; oricum, aici e mai cald decât pe câmp. N-avea nici o grijă, om dormi pe rând, în căruță, pe baloturi, când Gheorghiță, când eu și ne-om odihni destul până dimineață. Noapte bună și nu mă boci, că mă superi!

– Sărut mâna, tată, să dormi și mata, să te odihnești, te rog!

Am urcat repede câteva scări și am intrat într-o sală uriașă, în care dormeau deja mai mulți copii cu mămicile lor, alături de câteva bunici, pe un imens prici de la un capăt la altul al pereților. În încăpere era semiîntuneric,

așa că nu mi-am putut da seama unde mă aflam: o cazarmă, spunea tata, o șură special amenajată pentru refugiați? Sala de gimnastică a unei școli? N-am avut prea mult timp de gândire, iar de întrebat nu aveam pe cine. Aproape toți dormeau sau erau în genunchi și se rugau. Mi-am băut și eu ceaiul fierbinte primit la ușa de la intrare și m-am cuibărit lângă o bătrânică ce sforăia de oboseală. După mine au mai intrat câteva persoane, dar se făcuse întuneric beznă și nu știu unde s-au culcat; eu, pe rândul meu, eram ultima. Mă gândeam cu jale la tata și la Gheorghe, care rămăseseră în curte. Mi se părea o enormă nedreptate că nu li s-a repartizat și lor un loc de dormit. Doar eram în țara noastră, care de patru ani era sub jug unguresc, iar acum luptau și ungurii alături de nemți împotriva Uniunii Sovietice, așa că ar fi trebuit să aibă grijă de toți refugiații, indiferent dacă sunt bărbați sau femei. Gândeam atunci copilărește, era, în fond, un gest uman din partea lor că ne-au oferit o cană de ceai fierbinte și ne-au primit în incinta unei instituții, unde măcar pentru femei și copii putuseră oferi un loc de odihnă.

Dimineața: „Haide șatră iar la drum!" Convoiul nostru a trecut, încetul cu încetul, pe niște șosele rău pietruite ale unui târg total necunoscut, despre care am aflat mult mai târziu că a fost Târgul Secuiesc. Pe toate străzile erau denumiri ungurești și pe unele case fâlfâia, semeț, steagul unguresc, iar eu, văzându-l, îl simțeam ca pe un cuțit în adâncul inimii. De aici, călătorind spre orașul Sfântu Gheorghe, am mers o bună bucată de timp pe o uliță, pe lângă Pârâul Negru, escortați mereu de ostași unguri și nemți. Caii mergeau la pas și noi, la fel, pe lângă ei.

IȘTENEM, IȘTENEM!...

Era o dimineață însorită de primăvară. Ne opream din când în când să dăm o mână de fân la cai sau să-i adăpăm. Atunci am găsit și eu de cuviință să trec de pe cărăruia pe care mergeam și să cobor înspre pârâu, pentru nevoile mele, să nu mă vadă lumea. Nu făcusem aproape nici cinci pași, când mă sperie un glas aspru:

–Hovo meg, chișason? Nem sobot, nem sobot!

Tremuram, nu alta, dar o femeie de lângă mine, care avea aceleași necesități, i-a replicat pe dată:

–Săsăchișăsonchișă-n fuga mare!

Scosese, prostul, arma și alerga după noi, dar până să ne ajungă, noi ieșiserăm, ude, din pârâu și grăbirăm pasul. Astfel, trecurăm printre căruțe, pe partea cealaltă, lângă escorta nemțească.

Priveam cu jind la câmpul plin de oameni care-l lucrau și mă gândeam, că suntem în luna Aprilie, și că acum ar fi trebuit și-n Iordănești să arăm pământul și să-l însămânțăm. Eu avusesem mari planuri să facem straturi model pe ogorul școlii. Deodată, pe când eram dusă pe gânduri, au apărut pe uliță câteva pâini maronii, ca niște mingi mari și rotunde, aruncate de vreo trei unguroaice bătrâne care însămânțau ogorul. Din nou a răsunat ca o trâmbiță spartă glasul unui ostaș ungur:

–Nem sobot!, și parcă a mai tunat cu o înjurătură, la care femeile au ridicat mâinile spre cer, strigând:

–Iștenem! Iștenem! făcându-și cruce. Tot atunci a zburat înapoi pe câmp, o pâine căzută lângă ostaș, pe care acesta a aruncat-o cu furie înapoi și care, imediat, s-a sfărâmat în câteva bucăți. M-a impresionat atitudinea miloasă a acelor unguroaice, dar și câinioșenia soldatului maghiar. Oameni și oameni, indiferent de națiе sau religie...

Au trecut atâția ani de atunci și nu uit gustul acelei pâini mari, coapte-n cuptor. Am tot ciugulit din ea, firimitură cu firimitură, până s-a înserat și iarăși am trecut granița, dar de data aceasta, în România.

LA FRAȚI...

Intrând în satul Lunca Câlnicului, am fost legitimați de niște jandarmi români, foarte ursuzi și nepoliticoși. Tata a întrebat unde-i primăria și cu greu a primit un răspuns lămuritor. Am oprit căruța pe un imaș întins, lângă altele sosite mai devreme. Din nou s-a dus tata de lângă noi, să ne găsească un loc pentru dormit și o cantină pentru a lua o masă caldă. De data aceasta, n-am așteptat aproape deloc, fiindcă s-a întors foarte repede și foarte decepționat.

–Nu-s locuri de cazare pentru refugiați și nici cantină! Bine c-au avut ungurii! Frații români de aici nu ni-s frați!

Altă noapte dormită sub cerul liber! Dar bine că era cald. Noroc de ceaun și de mămăligă, de brânză și de slănină, dar tare mi-aș mai fi dorit acum un ceai ca cel de aseară de la unguri și mă durea în suflet că în acest sat nu am găsit o casă ospitalieră ca cea din Borlești. Aici îs bogătani, care se tem de hoți și de sărăntoci ca noi.

Am dormit pe acest imaș, unde se mai găseau și alți pribegi. Nu departe era o fântână cu ciutură, de unde am scos câteva căldări cu apă pentru caii foarte însetați și pentru noi, pentru un ceai.

Am admirat cerul înstelat și luna argintie, Ursa Mare și Ursa Mică, Steaua Polară și alte constelații, până a venit

și Moș Ene pe la gene pentru fiecare. Altfel de climă era aici, în Ardeal, față de cea prin care am trecut până acum. Câmpul era verde, iarba, de o palmă; aveau și caii posibilitatea de a paște puțin.

Cântatul unor cocoși și ciripitul păsărelelor ne-au trezit în zori, când încă soarele nu apăruse la marginile pământului. Am profitat de semiîntunericul din jur și, sub căruță, am reușit să mă spăl puțin, fără a fi zărită de careva. Mare și grea, poate cea mai complicată problemă pentru mine era spălatul în condițiile unei astfel de călătorii.

După ce am îmbucat la repezeală ceva, am pornit spre Brașov, unde locuia un unchi de-al meu, frate cu mama. El era colonel și, fiind în pensie, s-a stabilit la Dârste. Mă bucuram că vom ajunge acolo, pentru că acest unchi, neavând copii, voia, cu mulți ani în urmă, să mă înfieze. Speram că ne va primi cu brațele deschise și vom mai rămâne câteva zile la el.

– Bună ziua, părinte, cum de-ați ajuns în Lunca Călnicului? Încotro călătoriți? Vă credeam deja ajunși în Lugoj, parcă acolo spuneați că sunteți evacuat?

– Bine v-am găsit, domnule Buta, ce faceți aici?

– Cum ce fac? Nu știați că am fost repartizat la Brașov? De la Inspectoratul Școlar, m-au trimis imediat încoace, unde, de bine, de rău, am o locuință bunicică, în școală. Dar, haideți la noi, nu stați în drum. Poftiți la mine acasă. Aglaia o să se bucure să vă vadă. Ce noroc am avut de Sfinția Voastră că m-ați luat atunci. Am prins ultimul tren de evacuați. Era arhiplin, o bucată de vreme am călătorit și pe tampoane, dar bine că am ajuns la timp în Brașov și-s tare mulțumit că mi-au dat imediat postul aici. Haide, iată, peste colț e școala, unde lucrez și locuiesc.

De unde veniți? Unde ați dormit?

– În căruță, pe un imaș din satul dumitale.

– Vai de mine, cum așa? Veniți la noi și o să ne povestiți în casă despre călătoria dumneavoastră.

– Bine, venim, dar nu stăm mult, că vrem să ajungem încă ziua la cumnatul meu în Brașov.

– Până-n Brașov e o azvârlitură de băț, ajungeți și răsajungeți, dar poate mai rămâneți măcar o noapte la noi.

Am întors căruța spre colțul drumului, am intrat bucuroși în ograda nu prea mare, dar destul de încăpătoare, a școlii. Soția profesorului Buta, Aglaia, care-l ținea în brațe pe micuțul ei de numai câteva luni, Leli, ne-a întâmpinat cu vădită bucurie:

– O, ce surpriză! Poftiți în casă! Unde v-ați întâlnit?

– În drumul mare. Noroc că i-am zărit!

– Mai întâi să ne spălăm, că, de când am plecat de acasă, nu ne-am șters decât ochii și vârful nasului cu câte un strop de apă rece, a spus tata, râzând.

Imediat, după ce și l-a pus pe micuțul Leli în leagăn, ne-a dat Aglăița (că așa îi spuneam noi pe când era ea domnișoara Palievici, fiica dăscăliței din Iordănești) un lighean mare cu apă caldă și săpun, de ne-am spălat fiecare nu numai pe față, ci și pe corp, că tare mai eram murdari, după atâtea zile de drum. Ne-au servit apoi și cu o masă caldă, timp în care ne-am povestit cele trăite și pățite de când ne-am despărțit. Cum noi trebuia să ajungem în aceeași zi la Brașov, n-am zăbovit la ei decât 2-3 ore. În bunătatea lor, ar fi vrut să ne oprim și să dormim acolo, deși n-aveau decât un singur prici. Domnea și la ei o sărăcie lucie, cum va domni și la noi o perioadă îndelungată.

Luându-ne rămas bun, am lăcrimat cu toții, promițând că ne vom scrie îndată ce vom avea un domiciliu stabil, ceea ce am și făcut, dar abia în luna Mai, când am ajuns în satul Hezeriș, de lângă Lugoj.

GUST TARE AMAR

DRUMUL până la Brașov prin Dârste, a fost plăcut pentru noi, dar pentru cai, chinuitor pe caldarâmul de piatră. Nu mai fusesem niciodată pe acolo, dar tot întrebând, am dat de casa cu grădină în care locuia unchiul. Am oprit căruța în fața porții, neîndrăznind s-o deschidem, văzând în curte, chiar lângă poartă, două mașini, – o mare raritate pe acele vremuri –. În fundul curții era animație: multe persoane stăteau la o masă, lângă gard, beau bere, mâncau mici și cântau. Era o atmosferă de mare veselie. Tata și cu mine am intrat prin portiță, în grădina mirosind a fum de mici prăjiți și am salutat.

– A, Costică, cu ce ați venit?, a întrebat mătușa Livica.

– Cum cu ce? Cu căruța!

– Dar tu, nepoato, de ce te-ai îmbrăcat cu suman?

– Pentru că era cam frig și-n căruță, când șezi, e mai cald cu sumanu-n spate, nu te bate vântul.

– Și de când sunteți pe drum? ne interoga repede mătușa, graseind cu un „r" puternic și neplăcut.

– De aproape două săptămâni, a răspuns tata, vădit mâhnit de acest interogatoriu nelalocul lui pentru niște rude apropiate și refugiate.

– Nu cumva aveți păduchi?

– S-ar putea și nici n-ar fi de mirare, dar nu te speria, am venit numai să vă vedem și plecăm îndată mai departe, a zis tata.

Între timp a sosit și unchiul Truță:

– Bine ai venit, cumnate, nu-i cazul să plecați imediat. Haideți măcar în casă!

– Eu unul nu mai intru.

– Ba, eu vreau să mă duc până la baie, am spus eu repede.

– Bine, du-te, dar nu sta prea mult, că mai avem azi cale lungă, mi-a atras atenția tata.

– Vino cu mine, m-a încurajat mătușa, luându-mă de mână și conducându-mă la baie, bucuroasă parcă, de hotărârea noastră de a pleca și a nu-i aduce, eventual, păduchi în eleganta locuință, care strălucea de curățenie.

Pe tata l-a servit unchesul cu niște mici și bere, dar el s-a dus repede și i-a dat și lui Gheorghe din porția primită.

N-a durat mult și eu, după ce am făcut, în sfârșit, un duș, mi-am luat rămas bun de la unchiul Truță. Mătușa, între timp, se afla printre musafirii gălăgioși. Fără a-i mai spune ceva, împreună cu tata, ne-am suit în căruță, lăsându-l pe Gheorghe să mâie caii. Amândoi eram tare, tare decepționați de nereușita noastră vizită la unchiul, care, pe vremuri, insistase mult la tata să fie de acord ca ei să mă înfieze.

Cu un gust tare amar în suflet, am călătorit tăcuți, ascultând tropotul monoton al cailor, care primeau din când în când câte un bici de la Gheorghe, ca îndemn s-o mai ia și la trap.

MICI BUCURII

PRIN aglomerația Brașovului, n-am mai oprit căruța să ne cumpărăm pâine, deși rămăsesem fără nici o

bucățică. Ne-am oprit abia în satul Cristian, unde, într-o dugheană, n-am găsit nici măcar covrigi, darămite pâine. A încercat Gheorghe să cumpere într-o casă, dar n-a fost înțeles de stăpână și s-a întors amărât. Atunci mi-am luat eu inima-n dinți și am intrat în acea curte. Auzind că se vorbește nemțește, le-am vorbit în limba lor, spunându-le că suntem refugiați, că am rămas fără pâine, că vrem să cumpărăm cu bani, dar în sat, la dugheană, n-am găsit nici măcar niște amărâți de covrigi. Curioși, mai mulți din casă s-au adunat în jurul meu, au clătinat din cap ca semn că-mi înțeleg necazul, iar gospodina m-a invitat la masă. Eu, însă, am refuzat-o, spunându-i că mă așteaptă tata și un băiat care-i cu noi. Atunci, pe loc, a umplut o coșărcuță cu două pâini, un cozonac și câteva ouă roșii, o sticlă cu vin și niște șuncă. Întrebând-o cât costă și vrând să-i plătesc, a refuzat, spunându-mi:

–Noi avem Paștele, nu primim bani, suntem bucuroși că putem ajuta pe cineva. Domnișoară, dacă vreți, vorbiți cu tata și puteți rămâne la noi, la dormit. Am mulțumit, spunându-i că ne grăbim să ajungem la Codlea, unde suntem așteptați de o rudă. M-a înțeles și n-a mai insistat, dar eu am rămas deosebit de impresionată de această familie de nemți, atât de înțelegători față de niște refugiați români. Când am ajuns triumfătoare cu coșul plin de bunătăți la căruță, tata a rămas uluit de norocul care a dat peste noi:

–Dar cum ai reușit să le moi inima?

–Simplu, le-am vorbit nemțește; ei au Paștele și doreau să facă o faptă bună.

Către seară, am ajuns în satul Codlea, care mi s-a părut atunci un orășel foarte frumos. Acolo locuia o verișoară a tatălui meu, mătușa Lidia cu fetița ei, Cornelia.

Ne-a primit cu încântare, deși situația lor nu era deloc înfloritoare. Erau și ele refugiate, dar veniseră mai din timp de la Cernăuți. Am dormit cu toții, claie peste grămadă, dar fericiți că ne-am întâlnit. Mi-era tare dragă această mătușă. Ea a fost singura din familie care i-a fost de mare ajutor tatălui meu, când mama a murit la o săptămână după nașterea unui băiețel, Radu. Tata era într-o situație foarte grea, rămăsese văduv cu trei copii mici, iar Răducu nu a mai trăit decât încă trei săptămâni.

Povestind până după miezul nopții, am adormit cu toții buștean și ne-am trezit când soarele își aruncase săgețile-i de argint prin ferestrele deschise, râzând spre minunatele și renumitele flori de Codlea. Cu lacrimi și cu îmbrățișări calde ne-am despărțit de aceste rude dragi, care ne-au primit cu atâta dragoste, care a compensat din plin dezamăgirea din ziua precedentă.

De la frumoasa Codlea, în trapul cailor, în seara următoare am poposit iarăși sub cerul liber în bogatul sat, Șercaia, unde refuzul unui țăran foarte înstărit ne-a determinat să nu mai îndrăznim a căuta vreun adăpost la bogătani. Acest mare gospodar ne-a spus răstit:

–D-apoi eu nu v-am pus să plecați în lume. Dacă ați fi voi oameni cu stare și ați fi avut și voi o gospodărie ca a mea, n-ați mai fi avut inima s-o părăsiți și să porniți în lume ca refugiați. Nu vă cunosc și nu cred că în satul nostru vă mai primește careva!

Să-i fi dorit să cunoască și ei, bunătatea comuniștilor? Au cunoscut-o, din păcate, din plin, după instalarea regimului comunist și colectivizarea agriculturii după model sovietic și, poate, și-o fi adus aminte de felul cum ne-a vorbit.

În cele câteva zile care au urmat, am trecut printr-o regiune splendidă, în care am admirat frumusețea, bogăția și curățenia satelor ardelenești din Țara Făgărașului. La Ucea am cumpărat și am căpătat și gratis mai multe brazde de iarbă.

Fiind foarte bine primiți de un preot (ce păcat că nu-i mai știu numele!) din satul Arpașul de Jos, am poposit acolo vreo patru, poate chiar cinci zile.

Era Sâmbăta Patimilor, când am bătut cu oarecare strângere de inimă la o poartă de oameni gospodari. Ne hotărâserăm nu demult, să nu mai încercăm găzduire la case arătoase, ai căror proprietari, până atunci, ne cam decepționaseră. De data aceasta, însă, ne-am înșelat. Am fost întâmpinați cu bucurie, înțelegere și dragoste frățească de către întreaga familie. Caii și căruța și-au găsit adăpostul cuvenit, Gheorghe, așișderea. Am fost ospătați cum se cuvine, cu mâncare de post, dar suficientă și gustoasă, ca pentru niște drumeți amărâți. După masă, părintele l-a luat pe tata la baie și apoi, i-a oferit un pat de odihnă până spre miezul nopții, când urmau să slujească împreună Sfânta Slujbă a Învierii Domnului. Doamna preotească m-a condus până la baia comunală, unde m-am putut spăla cum trebuie, fiindcă de mult nu mai făcusem o baie. Am constatat atunci, uitându-mă într-o oglindă, o mulțime de puncte roșii în jurul gâtului, pe piept și pe umeri. Mi-am zis că astea-s, probabil, semnele urticariei din cauza alimentației cu ouă și slănină, mâncare uscată, timp de atâtea zile de drum. Mi-am spălat hainele și revenind acasă la gazda noastră, le-am pus la uscat pe o sfoară, după care, m-am culcat

într-un pat moale și curat, unde am dormit ca un nou născut, până dimineață. Tare mâhnită am mai fost că n-am participat la Sfânta Liturghie. Doamna preotească, văzându-mă peste măsură de obosită, nu l-a lăsat pe tata să mă trezească pentru a merge la miezul nopții la Înviere.

– Părinte, părinte, ni s-a înmulțit gospodăria, veniți să vedeți, a răsunat deodată glasul bucuros al lui Gheorghe.

– Ce gospodărie, omule, visezi? a întrebat tata, impacientat.

– Nu Vă spuneam eu că Lili-i a făta? Nu m-ați crezut, râdeați de mine, spuneați că-i gloabă bătrână și-i grasă de leneșă. Acum veniți să vedeți ce harnică a mai fost: are un mânzuc, o frumusețe, dar nu putem pleca mâine la drum cu el așa de mâțâțăl.

– Cât despre asta, mai puteți rămâne aici, la noi, cât doriți, ne-a asigurat doamna preotească.

– Să mergem dară, să vedem minunea!

Și cu toții ne-am dus până-n grajd, unde, într-adevăr, un mânzuc roșcat ca maică-sa sugea de zor, iar Lili, văzându-ne, parcă ne spunea mândră: „admirați-mi puiul!"

– Nemaipomenit! De necrezut! E foarte bătrână. Când am dus-o la montă, sub nici o formă n-a mai acceptat. Habar n-am când și unde și mai ales cu cine s-a putut împerechea.

– De, părinte, n-ați păzit-o cum trebuie. Dar pe mine de ce n-ați vrut să mă credeți când v-am spus că prea se îngrașă în ultima vreme?

– Bravo ție, măi băiete, ești mai gospodar decât mine! Om vedea noi cum o s-o scoatem la capăt cu un drum încă așa de lung și cu doi mânji.

–Pe cel mare îl legăm lângă Murgu, iar Lilișor o să margă la pas, lângă mă-sa, era de părere Gheorghe, tare bucuros că i se recunoaște iscusința.

Am petrecut cele trei zile pascale mai bine decât acasă. Gazdele erau foarte amabile și atente cu noi. Ne-au luat pe la diferite cunoștințe din sat, ne-au dus la plimbare și în Arpașul de Sus, la niște rude sau prieteni, au făcut totul ca să ne ajute să mai uităm că am ajuns pribegi pe drumuri.

PRIMII PĂDUCHI

A PATRA ZI, pregătindu-ne de plecare, când să-mi iau rufele uscate la călcat, ce-mi văd ochii? În fața fierului de călcat, niște insecte, rotunde, mărunte, fugeau, pe lângă tivul cămășii, iar alături erau, parcă, niște mărgeluțe minuscule.

–Ce faci, copila mea, de când te caut ca să-mi ajuți la împachetat, că doar mâine dis-de-dimineață o luăm din loc.

–O, ce bine c-ai venit, tată, uite, calc, mi-a dat doamna cărbuni aprinși și mă grăbesc să nu se stingă. Dar, te rog, privește: ce-s gângăniile astea, că nu se lasă ușor prinse și nici nu se pot strivi între degete. Mărgeluțele astea pe lângă tiv, ce-or fi?

–Vai de mine, păduchi și lindini, ouă de păduchi. De unde i-ai luat oare? Și nu te-au mușcat? N-ai simțit? Hm, da ce-i pe gâtul tău așa de înroșit?

–Urticarie, cred.

–Ba nu, îs mușcături, înțepături de păduchi. Na, că bine am mai ajuns!

–De asta se temea mătușa din Brașov să ne primească,

să nu-i umplem casa de păduchi. Ce-i de făcut, tată? Cum scăpăm de ei? Ce facem acum cu gazdele noastre? Le spunem sau plecăm ca hoții și-o să ne blesteme pe urmă că i-am umplut și pe ei cu aceste gângănii afurisite? am spus eu plângând și apăsând cu furie fierul fierbinte pe toate tivurile cămășilor.

–Tu să taci, să nu spui nimănui nimic, nici lui Gheorghe. Dacă tu ai păduchi, înseamnă că și noi ne-am procopsit cu asemenea dar. Nu pot să știu de când. Poate de la Iței, când am dormit pe paie în șura în care cu o noapte înainte dormiseră soldați, sau de la Borlești... Dar nu, acolo erau săraci, dar foarte curați. N-are rost să ne chinuim cu întrebarea de unde și de când am devenit gazde de păduchi. Nu mai vărsa lacrimi degeaba, lasă că vorbesc eu cu părintele, care e un om foarte înțelegător și-o să înțeleagă și doamna, n-avea tu grija asta, calcă bine de tot toate hainele, și cele de pe tine, pe urmă vino la împachetat.

Am așteptat ca tata să mă trezească în zori de zi pentru plecare, dar, în locul lui, a venit doamna preoteasă cu o alifie pentru urticaria mea și ne-a chemat pe toți la masă. Micul dejun a fost un adevărat festin de bun rămas. După felul cum s-au purtat cu noi, am înțeles că tata le-a spus de musafirii nepoftiți găzduiți în hainele noastre.

ÎNTÂLNIRI

–Haide, „șatră", iar la drum! De data aceasta plecam odihniți și cu multe merinde hrănitoare spre alte meleaguri necunoscute. Caii mergeau la pas, fiindcă Lilișor era slăbuț, abia de câteva zile, și trebuia să ne oprim mai des pentru a-l lăsa să sugă. Bubi, mânzul cel mare, era

legat lângă Murgu și nu prea voia să tragă și el alături, era încă nărăvaș și destul de greu de disciplinat la un asemenea drum. Din cauza pavajului, li se umflaseră picioarele bieților cai. Și lor le-a priit acest „concediu" în grajdiul preotului din Arpaș.

Pe drumul național am călătorit, după cum am mai spus, destul de încet, având posibilitatea să admir o serie de sate ardelenești, curate, bine organizate, cu grădini frumoase, îngrădite de garduri înalte din care parcă zâmbeau înspre noi florile de cireși și de vișini. Astfel, după ce am trecut prin Scoreiu și Porumbacu, am poposit, către seară, în ospitalierul sat, Avrig, locul de naștere al marelui cărturar, Gheorghe Lazăr, întemeietorul primei școli românești din București. Aici am fost întrebați de niște trecători de unde venim și chiar, spre surpriza noastră, invitați la odihnă. Spre bucuria noastră, nu mai știu cum, vorbind cu cineva despre refugiu și refugiați, am aflat că într-una din casele din fața noastră locuiește o prietenă de-a mea din Cernăuți, și ea de curând refugiată cu familia. Era Voica Păuș-Ostafi, din Budeniți-Storojinet, la a cărei nuntă am participat și eu acum un an sau doi. Atât ea, cât și stăpâna casei în care locuia cu chirie ne-au primit cu deosebită căldură, ca pe niște frați. Nu știu unde au dormit tata și Gheorghe, dar noi aproape toată noaptea n-am închis ochii, povestindu-ne reciproc peripețiile prin care am trecut amândouă, de când nu ne-am mai văzut. Copilașul ei, Ilie, într-un pătuț improvizat, gelos pe mine că i-am furat mama, a contribuit și el destul de mult la această noapte albă de neuitat. Ei s-au refugiat din Roșa Stânca, o suburbie a Cernăuțiului, locul de baștină al familiei Ostafi, socrii Voicăi. Au lăsat în urmă o casă mare, câmp mult și o livadă foarte mare

cu pomi fructiferi, după care oftau neîncetat, dar tata le-a spus de la început că toate averile-s trecătoare, că trebuie să fie bucuroși că au scăpat cu viața:

– Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat!

Mi-a venit atunci să râd, când i s-a răspuns:

– Da, da, Domnul a dat, dar hoțul și blestematul de Stalin a luat.

– Stai, stai, că nu se știe, războiul încă nu s-a terminat și, poate, ne-om întoarce în curând acasă.

– Ba, părinte, nu vedeți că-i jale? Fug nemții, fug românii, iar mâine ne-om ascunde ca-n gură de șarpe de bolșevici.

Cam așa se derulau convorbirile dintre oameni pe atunci și eu le notam cu conștiinciozitate în jurnalul meu. Vroiam să păstrez părerile și numele lor, pentru ca-n viitor să le scriu, păstrând o legătură de prietenie cu toți cu care ne-am întâlnit în odiseea noastră din 1944. Poate că a fost un noroc pentru ei și pentru mine că, de frica percheziților, am ars acele caiete-jurnal. Securitatea nu m-ar fi iertat nici pe mine, nici pe ei! Ne-ar fi căutat și ne-ar fi trimis pentru mulți ani la închisoare pentru „atitudine dușmănoasă față de popor" sau pentru alte motive inventate, așa cum au făcut-o cu zeci de mii de nevinovați.

Și din Avrig am plecat cu oarecare tristețe, fiindcă nu știam dacă ne vom mai întâlni cândva, vremurile fiind atât de tulburi și de nesigure. Până să ajungem la destinație, am înnoptat de mai multe ori sub cerul liber, din același motiv ca la Șercaia, dar nu ne-am supărat, pentru că erau nopți feerice, cu lună de aur și stele de argint, în care am învățat de la tata denumirea constelațiilor și

multe legende despre ele. În astfel de seri era chiar o minunăție să dormi sub cerul înstelat, dar noaptea petrecută sub o ploaie torențială, ca cea din satul Veștem, când eram uzi până la piele, nu-i, totuși, de uitat.

HANGIȚA? HABAR N-AVEȚI...

LA ORĂȘTIE am dormit o noapte la un han, unde, ca și la Pitești, acum patru ani, ne-au chinuit ploșnițele. Dar nu asta m-a amărât, ci discuția cu hangița. Femeia, care vorbea foarte stricat românește, avea stimă față de ruși și de comuniști și un dispreț notoriu față de refugiați. Printre altele, spunea:

–Rușii sunt un popor viteaz, pașnic și harnic, prieteni totdeauna cu noi, comuniștii egalitate toți oamenii; comunism toți la fel, nici un sărac, toți stare bună. Eu știe că voi nimic avut și vreți venit la noi.

Această perorație, obrăznicia și ignoranța sa m-au intrigat într-atât, încât i-am răspuns și eu pe un un ton iritat:

–Habar n-aveți în ce vremuri trăim și nici istorie nu știți. Nu vă doresc răul, dar m-aș bucura să-i cunoașteți pe sovietici și pe comuniști pe propria piele, și atunci sunt sigură că nu veți mai vorbi așa. Comunismul bazat pe ateism, ură, luptă de clasă, teroare, suspiciune, nu va aduce decât suferință în lume. Vai și amar de noi, dacă ajungem sub cnut sovietic. Habar nu aveți ce vă așteaptă!

Acestea au fost ultimele cuvinte pe care i le-am spus înainte de plecare, în loc de bun rămas, după ce tata îi plătise cât ceruse pentru găzduirea noastră și a cailor.

ALTE NOPȚI în care am mai dormit într-o casă, înainte de a ajunge în Hezeriș, au fost în târgul Făget, la un rotar, bun și harnic gospodar bănățean. Aici am poposit câteva zile deoarece ni s-au stricat două roți și Lilișor începuse a șchiopăta. Rotarul s-a străduit să ne repare roțile, dovedind multă pricepere și bunăvoință. Uitându-se la mânzuc, ne-a atras atenția că din el nu mai iese un cal ca lumea, deoarece, fiind prea firav pentru atâta amar de drum, i s-au strâmbat picioarele, iar un cal cu picioare strâmbe, nu e bun nici pentru tracțiune, nici de călărie.

–Faceți cum credeți, de vândut, nu-l puteți vinde, nu vi-l cumpără nime, nici pentru dumneavoastră n-a fi bun, și-i numai de năcaz. Mai ghine îl tăiem și vă rămâne chelea, că tăt îi bună di șeva.

Eu, imediat, m-am pus pe plâns:

–Nu, nu, pe Lilișor l-oi crește eu ca pe copilul meu.

Nimeni nu mi-a mai spus un cuvânt și nici nu s-a mai vorbit ceva în legătură cu mânzucul, pe care-l îndrăgisem.

A doua zi, însă, când m-am dus să-i dau o bucățică de zahăr, Lilișor nu mai era.

–Nu-l mai căuta în zadar, măi fată, a avut dreptate rotarul. Mânzul s-ar fi putut prăpădi pe drum, ne-ar fi încurcat în călătorie și oricum n-am fi avut nimic din el. Așa, tu o să-ți faci cândva din blănița lui o jachetă modernă, frumoasă, cum rar cine are. Nu da bere la mâță, că nu-ți șade, nu mai ești copil!

Am înghițit un nod tare dureros, dar n-am mai vrut să-l supăr pe tata, pe care-l vedeam că nu-i în apele lui. Probabil că și el era amărât din cauza mânzucului.

Cu această tristă amintire am rămas despre târgul Făget, iar blănița frumoasă a mânzucului a devenit, după 33 de ani, o scurtă elegantă și caldă a fiului meu, când acesta era student în anul trei de facultate.

Primul popas mai important după plecarea din Făget a fost la Episcopia din Caransebeș, de unde și-a cerut tata aprobarea de a sluji ca preot în satul Hezeriș, fiindcă dorea să fie împreună cu mine, care primisem ordin de evacuare pentru acel sat.

De acolo am plecat pe minunata și înmiresmata vale a Timișului, ajungând în Lugoj, un oraș ce mi s-a părut deosebit de interesant și frumos. La numai cinci kilometri de acesta, pe un drum prăpăstios, foarte abrupt, urcându-l cu greu, chiar împingând la căruță, am intrat, spre seara zilei de 6 Mai, după șase săptămâni de pribegie, în sătucul de destinație, Hezeriș.

Se spunea că „Banatu-i fruncea", dar pentru noi acest sătuc a fost o cruntă decepție. Ne-am oprit mai întâi la primărie. Aici, după ce am fost înregistrați ca evacuați, conform actelor prezentate, ni s-a dat o adresă prin care ni se comunica încartiruirea în casa lui Gligor și al soției sale, nana Anița. Nu mai țin minte numele de familie al noii noastre gazde, care ne-a primit omenește.

Căsuța lor, aflată pe un vârf de deal, era compusă din două încăperi. Se intra mai întâi într-o tindă care despărțea camerele. În mijlocul acesteia, pe o vatră de cărămidă înaltă de vreo trei palme, se afla pirostria, pe care stătea un ceaun mare, de tuci, care era legat cu un lanț lung de tavan. Acolo se făcea mâncarea și se cocea pâinea, iar fumul ieșea prin deschizătura podului.

Din această tindă, spre dreapta, era o ușă prin care intrai în camera stăpânului casei, care era și bucătăria și dormitorul gazdelor. Spre stânga tinzii era ușa camerei noastre.

Aceasta avea două ferestruici cât palma, cu un singur rând de geamuri, care nu se puteau deschide, fiind bătute în cuie. Camera era complet goală, iar pe jos era doar pământ și pietricele, printre care creșteau câteva firicele de iarbă.

– Asta-i camera domniilor voastre, alta mai bună n-avem, că și noi ni-s oameni săraci. Avem niște scânduri bune și vă agiutăm să vă faceți un pat și iacă aste două laițe să vă depuneți lucrurile și pe urmă o să ședeți pe ele.

– Da mai întâi să deshămăm caii, că-s tare osteniți și ei, bieții. Aveți loc pentru cai și căruță?, a întrebat tata cu glas topit.

– Da, cum să nu, colea, spre grădină avem grajdiul în care vă încap și caii și căruța, a zis Gligor.

Grajdiul, însă, nu era o clădire propriu-zisă pentru vite, ci un acoperiș mare, care stătea bine sprijinit pe câțiva stâlpi. În locul unui perete erau strujeni, iar în locul altuia era o căpiță de paie și ceva fân, în apropierea căruia, pe niște paie ude și murdare, stătea o văcuță costelivă, care, parcă ne spunea: „Bine ați venit, veneticilor!"

– Copilul poate dormi, colea în fân, că-i moale și cald în grajdiul nostru, își dădu cu părerea nana Anița, arătând spre Gheorghe.

Gheorghe a dat ușor din cap, în semn de încuviințare. A îngrijit de cai, și-a luat niște merinde din căruță și dus a fost în țara viselor.

Tata și cu nanu Gligor au dus patru stâlpișori în odaia

noastră, pe care i-au bătut în pământ destul de adânc, să stea verticali. Peste ei au pus patru scânduri late, negeluite, pe care le-au acoperit cu câteva țoluri. În timpul acesta, eu, împreună cu nana Anița, am adus în țoluri strujeni și ciocălăi de porumb în pănușe pe care i-am întins și i-am acoperit cu alte țoluri și am desfăcut baloturile în care aveam plapume și perne. Paturile fiind făcute, hai să mâncăm. Dar ce?

– Facem acușica o mangră mare, vă dăm și lapte ș-apoi să vedeți ce ghine ăți dorni, ne-a spus, voioasă, nana Anița.

Zis și făcut. În ceaun clocotea apă și n-a durat mult că și mangra aburea în tindă pe o măsuță de lemn. Acolo, pe lângă vatra aproape fierbinte, la lumina unui felinar, în castroane de lut, am mâncat, împreună cu gazdele atât de primitoare și vesele, mămăligă cu lapte, nu înainte de a fi ciocnit cu ele un ștacan de țuică de dude, făcută în casă.

Cum am dormit noi oare pe acel minunat pat? Obosiți nevoie mare, am sforăit o bună bucată de noapte, dar ciocălăii din pănuși ne împungeau prea tare în coaste. Nu mult după miezul nopții, ne-am sculat să desfacem pănușele de pe ciocălăi. Aproape de răsăritul soarelui, ne-am culcat din nou, dar nu știu dacă am mai putut adormi, pentru că nu mai puteam de mâncărimea din cap și de pe sub brațe.

Gândul că avem paraziți mă înnebunea. Cum o să scap de ei? Ce-o să zică nana Anița când o să-i spun? Din fericire, n-a fost nici o problemă. Oamenii erau obișnuiți cu existența unor astfel de „musafiri".

Casele din Hezeriș erau la distanțe destul de mari unele de altele. Între ele se întindeau câmpuri care erau

lucrate de oameni împreună cu copiii lor. Am întovărășit-o și eu pe nana Anița la câmp de mai multe ori, pentru a o ajuta la plivit, dar nu puteam scoate buruienile la fel de repede ca dânsa. Deși scundă, era destul de voinică și se mișca foarte repede. Era îmbrăcată ca toate bănățencele, cu o fustă lungă și largă, încrețită la brâu, peste care, atât în față, cât și la spate purta un fel țesătură de lână, de culoare mai întunecată, cu modele naționale pe ea, numită fotă. Femeile căsătorite purtau totdeauna câte două fote, una în față, cealaltă în spate. Fetele mari purtau numai fota din față și în felul acesta, după port, puteai distinge care era nevastă și care era încă fată mare. Fetele mergeau cu capul descoperit, pe când nevestele purtau un fel de coc și un batic pe cap. Celor tinere te adresai cu cuvântul „dodă" în loc de domnișoară, celor mai în vârstă, cu cuvântul „nană".

– Nană Aniță, i-am spus eu a doua zi gazdei, unde mă pot duce eu pentru mine afară? Unde aveți toaleta?

– Ce-i aia?

– Un loc mai ascuns pentru nevoile noastre.

– Noi n-avem de halea, nu ne trebe, că mâncăm mai uscat, pâne cu slană și, pe câmp în buruieni nu te mai vede nime.

– Da, eu aici pe lângă casă, unde mă pot duce? În grajd?

– Vai de mine, numai acolo nu, că vaca-i sfântă. Nu se amestecă gunoiul nostru cu al vitelor. Du-te colea, în spatele casei, dar nu lângă pom, că nu mai rodește.

Cu toată rușinea, i-am spus tatei necazul meu.

– N-ai văzut, fetițo, că eu am și înjghebat o toaletă, chiar de aseară? N-ai spirit de observație. Du-te după casă și...

În pas alergător am observat ce mare meșter este tata: făcuse o groapă mică, peste care a pus o scândură destul de groasă, ca să nu se rupă dacă o călcăm, iar de jur împrejur a îngrădit acel loc cu un perete destul de înalt de strujeni. Puteai intra și ieși de acolo pe neobservate.

– Felicitări, tată, sunteți un meșter nemaipomenit, dar de ce nu mi-ați spus de ieri seară?

– Numai de nevoile tale n-aveam grijă atunci. Trăiam cu teama că mă prinde dimineața cu înjghebarea patului, dar și așa nu l-am făcut cum trebuia.

– Azi voi face o masă și încă un pat, că loc este și-i greu să dormim în același pat mai multă vreme, că de-acum, aici rămânem cine știe cât. Tu ai slujba ta, eu la fel, că părintele Nimu-i fericit prin Lugoj, nu-i pasă de Hezerișul ăsta.

Cu alte scânduri, primite sau cumpărate, a „fabricat" tata o masă și încă un pat, pentru mine. Lângă acesta a lipit o laiță, alături de care a așezat masa, iar pe cea de a doua laiță a pus-o între patul meu și masă. În felul acesta odaia noastră nu mai avea aspectul de pivniță sau șură goală, ca aseară. Am acoperit masa cu mușamaua adusă de la Iordănești și acum puteam mânca pe ea mai civilizat decât în tindă, lângă vatră, unde ardea focul care ne umplea de fum. Gheorghe l-a ajutat pe tata la această meștereală, iar eu am contribuit mai ales la desfăcatul pănușelor de pe ciocălăi.

Fiind pe deal, satul nu avea apă decât în vale, unde erau două fântâni. După apă se mergea cu cofițele: două în mâini și una pe cap. Eu, nefiind obișnuită, n-am putut, nici în ruptul capului, învăța să merg cu o cofiță pe cap. Așa că, de fiecare dată, aduceam acasă numai două cofițe în loc de trei. În felul acesta trebuia să merg de mai multe

ori după apă și nu era deloc ușor să cobori și apoi să urci pe poteca abruptă până la fântână. Din cauza apei puține trebuia să fac mare economie, atât la gătit, cât și la spălatul vaselor și, mai ales, la spălatul pe corp.

Rufele nu se spălau cu apă de la fântână, ci într-o baltă comună, nu departe de casa noastră. Acolo se duceau cu rufele la spălat unele femei în anumite zile, apoi le venea rândul altora. Fiecare își avea troaca sa de lemn și un fel de vas înalt de lemn, i-am uitat denumirea, în care se puneau rufele la opărit cu leșie fierbinte, făcută din apa din baltă, fiartă cu multă cenușă într-un cazan de tuci ce era pus pe niște pirostrii, sub care ardea focul. După ce erau spălate rufele cu apa din baltă, se storceau și se aruncau în putina cea înaltă de lemn, în care se opăreau cu leșia cea fierbinte din cazan. Se lăsau un timp acolo, acoperite cu un capac de lemn. Răcindu-se puțin apa din acea putină, cam după o oră sau două, se scotea câte o rufă și se bătea cu o scândurică specială, pe care o numeau mai, până ieșea toată leșia din rufă. Pe urmă, după ce toate rufele erau bătute bine cu maiul, se puneau în troacă, se clăteau în apa din baltă și se întindeau pe iarbă la ghilit, la soare. Nu-mi venea să cred că spălate într-o astfel de baltă, rufele vor ieși curate. Spre surprinderea mea, după-amiază sau către seară când se termina spălatul lor, toate rufele erau curate ca neaua.

Într-o seară, vrând să scap de musafirii mușcători din cap, care nu mă lăsau să dorm, mi-am spălat capul cu leșie tare, mi-am uns părul cu gaz și cu oțet, în care am pus o lingură de sare. Apoi m-am legat strâns cu un batic. Dimineața, pieptănându-mă cu un pieptene des, am constatat că, odată cu paraziții, mi s-a jupit o mare parte din piele și foarte mult păr a dispărut. Cosițele mele

groase, subțiindu-se mai ceva decât vârful codiței unei pisicuțe pipernicite. Nu mai spun ce teribile usturimi a trebuit să îndur câteva zile.

Bucuroasă că, în sfârșit, sunt curată, scăpată de „mișcători", Duminică, m-am dus și eu la hora din sat, fiindcă mă interesa folclorul bănățean. Fete și flăcăi, în costumele lor specifice, altele decât cele din Bucovina, dar tot frumoase, jucau hora ca pe la noi. Câteva dintre fete stăteau și se uitau la joc. Nu intrau în horă, înainte de a trece pe la căsuța din apropierea imașului. La un moment dat, am fost și eu poftită de o bătrânică în curtea ei.

– Hai să te despăduchez și pe tine, fato!

Eu, încremenită, i-am răspuns cu ton ridicat:

– Da eu n-am păduchi și n-am la ce veni.

– Nu să poate! Intră, că nu te mânc, să văd.

M-am dus, ca să nu par fudulă, și m-am lăsat controlată.

– Bre, n-ai nici măcar o lindină, ăista-i sămn că-i hi bolnavă, că tare mai iești gălbejâtă. De unie iești, că nu te-am mai zărit pe-așilea?

– Din județul Storojineț, am venit de-o săptămână.

– No, sărăcuța de tinie, îi hi refuzată...

– Da, refugiată, am mai zis eu și m-am și dus de acolo, că prea se adunaseră în juru-mi și fete și flăcăi, șușotind ceva pe seama mea.

Nu suportam nici mila, nici privirile iscoditoare și tare rău mă mai simțeam. Tot timpul îmi venea să plâng.

Tata se mai ducea prin sat, a mai cunoscut niște oameni, s-a dus și la preotul satului, părintele Nimu, care l-a primit bine, lăsându-l pe tata să facă toate slujbele, el având adesea mai mult grija paharului și a orașului,

decât a bisericii și a enoriașilor. Nu este de mirare de ce era biserica aproape goală și oamenii puțin credincioși.

A trebuit să mă prezint la doamna directoare Chepic, care locuia în școală. Anul școlar era cam pe sfârșite, copiii nu prea veneau la cursuri, se duceau cu părinții lor la munca câmpului sau cu vitele la păscut. Nu mai aveai cu cine face ore. Veneam zilnic la școală, semnam condica și, cu puținii copii care mai frecventau, făceam un fel de muncă voluntară, adunând plante medicinale, lucrând puțin pe ogorul școlii și cântând diverse cântece patriotice. În curtea școlii mă amuzau cei doi dulăi fioroși care lătrau necontenit, ca și cum s-ar lua la bătaie unul cu altul. Nostim mi se păreau numele lor: unul se numea Stalin, iar celălalt, Hitler.

Mi s-a povestit cu ani în urmă, că, pentru faptul că unul dintre câini avea numele „marelui eliberator al popoarelor", Stalin, familia Chepic ar fi avut mari necazuri cu Securitatea, pătimind prin arestare și ani grei de închisoare. Nu am mai putut afla tot adevărul și nici o veste n-am mai primit de la această familie, deoarece, pe vremea aceea, din cauza cenzurii, scrisorile nu mai ajungeau la destinație. Le-am pierdut, din păcate, urma, deși în nenumărate rânduri le-am scris.

Pe timp de ploaie nu puteai ieși din casă din cauza noroaielor. Un lut lipicios ca un clei ni se lipea de picioare și nu mai puteam scăpa de el decât frecându-ne cu ciocălăi. Dar atunci, odată cu lutul ni se jupea și un rând de piele. Într-o astfel de zi, nana Anița, neputând merge la câmp, mi-a arătat cum se coace pâinea în tăst. Nu avea drojdie, dar cu o zi înainte, luase un aluatăl din făina de grâu aflată într-o cofă, din podul casei. Aluatălul l-a muiat în apă căldicică, apoi, cu câțiva pumni de făină

și cu apă caldă l-a amestecat bine cu făina și l-a pus la dospit până în dimineața următoare, când a început frământatul, care a durat până i s-a dezlipit aluatul de pe mână. Bineînțeles că a pus și o lingură bună de sare. După frământat, l-a lăsat din nou la dospit într-o tipsie, un fel de tavă rotundă, lângă vatra caldă, în care ardea focul. Deasupra focului, sprijinit într-un cârlig, stătea țăstul, un fel de ceaun mare, de tuci, cu gura spre foc, pentru a fi bine înfierbântat. Când vatra și țăstul erau suficient de fierbinți și aluatul bine dospit, acesta fu scos din tipsia unde dospise, rotunjit cu mâinile înfăinate, apoi, înlăturând foarte repede cărbunele de pe mijlocul vetrei, a depus aluatul din tipsie. A scos țăstul fierbinte din cârlig și a acoperit repede aluatul cu acesta. Peste el a turnat cenușa fierbinte din jur, iar peste ea un rând de cărbuni aprinși, și la urmă altă cenușă peste cărbunii încă roșii. Cam vreo oră sau ceva mai puțin a durat coacerea pâinii. N-avea ceas să știe exact timpul când e coaptă pâinea, dar semnul că era bine coaptă, era următorul: a dat puțină cenușă și cărbuni la o parte și a scuipat pe țăst. Dacă acesta nu fâsâia, însemna că pâinea era deja coaptă, bună de scos. Urma acum procedeul invers: a dat la o parte toată cenușa și cărbunii, care, în majoritate, erau deja stinși. Apoi, cu un cârlig a ridicat țăstul, punându-l înapoi pe cârligul său, și a scos pâinea coaptă de acolo. Urma acum curățarea pâinii pe dedesubt de coaja puțin arsă și, bineînțeles, de puținul praf de cenușă. Această pâine, aproape cât roata carului, ținea câte o săptămână sau chiar două și era foarte gustoasă.

Am învățat cu plăcere să fac o astfel de pâine, dar pentru mine nu era chiar ușor, pentru că, fiind mică de statură, nu ajungeam până la mijlocul vetrei, unde era țăstul. Eu trebuia să mă urc pe vatră și să urmez toate aceste proceduri, în genunchi. Rezultatul era că genunchii mi se înnegreau, de nu mai știam cum să-i curăț. Altă piedică însemnată erau codițele mele lungi, pe care, de fiecare dată când făceam pâine sau găteam, le pârleam. Gătitul mâncării se făcea tot aici în tindă, în ceaun. El servea și de tigaie pentru fiert supa, borșul, fasolea sau cartofii, dar și pentru mămăligă. Chiar și laptele se fierbea în ceaun, după ce era mămăliga răsturnată.

Am fost un discipol foarte ascultător al nanei Anița și, deși îmi pârleam codițele de câte ori trebuia să fac pâine, nu mă lăsam bătută. Aveam marea ambiție să fiu lăudată de generoasa noastră gazdă. Ei îi datorez faptul că și astăzi mă mândresc cu frământatul și coptul pâinii, bineînțeles, nu în tipsie, în țăst sau pe vatră. Oricum, mi-a prins tare bine această învățătură pentru drumul de întoarcere, când, în gara Adjud, în 1945, a trebuit să știu să mă descurc și să fac pâine în condiții mult mai grele decât în Hezeriș, dar m-am descurcat onorabil datorită lecțiilor predate de nana Anița din Hezeriș. Dumnezeu s-o înzilească, dacă mai trăiește, și s-o odihnească-n pace, dacă s-a dus dintre noi.

Am lâncezit în acest sătuc bănățean mai bine de trei luni. În acest timp, Gheorghe a fost cel mai harnic, întrucât, îngrijea de caii cu care mergea la păscut sau câteodată la lucru, unde era chemat de oameni la cărat lemne din niște păduri mai îndepărtate pe care eu nu le-am văzut. Uneori mergea și tata cu el. Le trecea vremea mult mai ușor decât mie, care mă tot gândeam disperată la viitorul sumbru. Nu mă vedeam locuind și-n acea iarnă acolo, într-o cămăruță fără sobă, fără podele, fără lumină și cu aerisirea numai prin tinda plină de fum.

PACE!

Într-o zi toridă de August, îl aud pe Gheorghe strigând cât îl ținea gura:

– Ura! Ura! Pace! Pace! S-a terminat războiul! Ura! Domnișoară, mergem acasă, mergem amuș acasă!

– Da ce te-a apucat, Gheorghiță?

– E pace, e pace, părinte, merem acasă!

– Da nu te mai bucura atâta! E un fel de pace, dar războiul nu s-a oprit. Nici vorbă nu-i de plecat acasă. Un nou fel de trădare. Ne întoarcem armele împotriva nemților, ne aliem cu rușii și luptăm pentru dezrobirea Ardealului.

– Nu se poate, cum adică: ne împrietenim cu dușmanii noștri de moarte?

– Asta-i politica! Ea n-are morală! Vremuri din cale afară de tulburi. Am pierdut războiul. Cu ajutor american l-au câștigat rușii. Acum, ei vor veni să ne ajute, să ne învețe, să ne civilizeze. Vai și amar de noi! Dar mai bine să ne vedem de ale noastre. Plecăm de aici din Hezeriș. Ieri, când am fost în Lugoj, m-am întâlnit cu un nepot de-al meu, părintele Ienachi din Pârtești de Sus. El e evacuat la Crivina de Jos împreună cu familia și locuiește într-o fostă casă boierească, în locuințele administrației, ale foștilor slujbași. Într-o curte mare se află trei clădiri mai mici. Una este liberă. Boierul Gorcea e de acord să mă mut și eu acolo. Vom avea două cămăruțe și o bucătărioară, o toaletă în curte, nu ca asta ca vai de ea. Gorcea ne va da o plită de bucătărie și o sobă de fier pentru o cameră. Nici nu ne trebuie mai mult. Avem acolo și un grajd adevărat pentru cai. Ce ziceți? Vreți să ne mutăm din Hezeriș?

– Mai încape vorbă? Chiar azi mă gândeam cum oare om putea supraviețui iarna aici, fără posibilitatea instalării unei sobe, doară odaia noastră n-are horn. Și mâine, dac-ar fi după mine, aș pleca de aici.

– Bine, atunci, hai la treabă! Ne adunăm bagajele, doar nu mai avem prea multe. Tu ești expertă în a face baloturi. Acum vei face numai două, cu așternuturile și ceva haine. Căruța-i goală, nu mai avem de cărat nici păpușoi, nici ovăz, nici paie, nici fân, că doar într-o jumătate de zi ajungem în Crivina.

Zis și făcut. De îndată am început a aduna lucrușoarele, să le am la îndemână. Apoi, am început să cos câteva țoluri unul de altul, pentru ca a doua zi în zori să răstorn în ele „marea noastră avere" și să cos baloturile. Tata s-a dus la gazde, le-a mulțumit pentru bunătate și ospitalitate, le-a plătit cât se învoiseră pentru chirie, urmând să mai venim în vizită la ei. A doua zi dimineața, ne-am luat și noi un călduros rămas bun, promițând că vom mai veni să-i vedem. Noi le-am promis, că dacă vom ajunge acasă, negreșit îi vom chema să stea și ei la noi. Cu siguranță i-am fi chemat, dar au trecut 60 de ani și noi tot pribegi în propria țară am rămas.

MUTAREA

Drumul cu căruța până la Crivina n-a fost tocmai ușor. La Lugoj, am admirat din nou frumosul pod de fier peste râul Timiș și clădirile orașului. Apoi am străbătut câteva văi și dealuri abrupte până am ajuns într-o regiune muntoasă deosebit de frumoasă, în care am admirat păduri întregi cu pomi fructiferi. Până la Gavojdia,

localitate de unde pornește un tren de munte, pe o linie îngustă spre orășelul Nădrag, am trecut printr-o câmpie bogată, recoltele fiind deja strânse. Aici, într-adevăr, era potrivită zicala: „Banatu-i fruncea". De la Gavojdia, tot peste râulețul șerpuitor, Timiș, pe care l-am trecut de mai multe ori, în după-amiaza aceleiași zile de 24 August 1944 am ajuns în satul Crivina de Jos, unde am locuit un an întreg.

Satul, destul de mare, era pitit sub niște dealuri mai înalte, cărora ei le spuneau munți. Trecând prin sat, oamenii se uitau la noi iscoditori, dorind să afle de îndată cine suntem, de unde venim și la cine „merem". Înainte de a ne întreba ei pe noi, ne interesam noi unde se afla casa boierului. Niște copilandri ne-au însoțit voioși prin ulițele destul de înguste și pline de praf ale satului. Ulița spre casele boierești dădea spre apa Timișului. Când ne-am apropiat de acea grădină mare, în care se aflau casele de care ne amintise tata, am fost întâmpinați în urale de o întreagă „armată a lui Papuc" de cei patru copii ai verișoarei mele, Livicuța Ienachi, împreună cu părinții lor.

– Bine-ați venit, unchișule, sărut mâna! Ce mult ne mai bucurăm!

– O să stați aici ca-n rai, mătușă, mi-a spus blonduța Ailiu, fetița cea mai mare a verișoarei. Pe fiecare dintre ei l-am sărutat și întrebat cum îl cheamă. Toți ne-au condus veseli până la poarta pe care au deschis-o larg, făcând loc să intre harabaua noastră. Apoi ne-au arătat căsuța în care aveam să locuim și minunatul grajd, care până nu demult fusese adăpost pentru douăzeci de cai.

După golirea „averilor" în noua locuință și adăpostirea cailor și a căruței în grajdiul boieresc, invitați fiind

la cină de aceste rude dragi, am răspuns imediat, pentru că foamea își spunea cuvântul. Nu mâncaserăm de dimineață. Fiind preocupați de a găsi drumul și de a nu rătăci, uitaserăm de mâncare. Nu pot uita niciodată acea masă copioasă pentru noi, pentru că în Hezeriș nu putusem găti ca lumea aproape nimic bun. Ce-am înfulecat? Pește gătit în mai multe feluri, că doar Livicuța era o gospodină rară, iar părintele Ienachi, un pescar neîntrecut, care aducea cu sacii pești de tot felul. Pe lângă pește, am savurat câteva feluri de mâncăruri de ciuperci culese, de asemenea, de bravul soț, tată și părinte, care cunoștea toate pădurile de prin apropiere și le colinda cu deosebită plăcere, să aducă odraslelor sale mâncare bună, hrănitoare și mai ales necostisitoare. Pădurile erau pline de hribi pe care bănățenii nu îi cunoșteau și deci nu-i culegeau. Livicuța, avându-i din belșug, gătea adevărate delicatesuri: hribi cu smântână, pane, murați, prăjiți, copți, umpluți, tocăniță și altele.

După un asemenea ospăț, stropit și cu nițel vin sau câțiva stropi de țuică de dude, uitam de necazul nostru de refugiați. Ei, care veniseră mai demult cu trenul, își aduseseră ceva mobilă, printre care și pianul. Livicuța, după ce ne-a ospătat, ne-a făcut marea surpriză de a ne înviora cu un vals la pian, „Dunărea albastră", iar noi, tineretul, am început să dansăm. Deodată, auzim glasuri în drum:

– Măi, ian, cătați, că s-o bolânzât refuzații, că or mâncat ciuperci de hăi nebuni, că amu gioacă și-n ogradă și cântă ș-o muzică-n casă.

Auzind acestea, ne-a venit a râde, dar ne-am și întristat. Am încetat imediat cu veselia, au amuțit și pianul și cântecele noastre.

Deși Moș Ene bătea pe la gene, eu am rămas aproape toată noaptea cu verișoara mea la povești, dorind să aflu neapărat cum au ajuns ei în asemenea „rai", în care ne-au chemat și pe noi.

Tata și cu Gheorghe s-au dus mai întâi în grajd să spună noapte bună cailor. Gheorghe a rămas cu aceștia. S-a culcat în podul grajdiului, o minunăție de pod plin de fân și paie, iar tata a intrat în noua-i locuință, care era goală, dar curată, cu dușumele de lemn și ferestre duble. Camera a doua era plină de talaj curat, probabil rămăsese de la împachetatul mobilelor celor ce s-au mutat de aici nu demult. Bucuria lui: și-a transportat câteva brațe bune de talaj în camera din față, a desfăcut balotul cu lenjeria de pat și cu cele necesare pentru dormit și s-a culcat dormind împărătește până la venirea mea. Aceasta a fost prima lui noapte de adevărată odihnă, de când plecase de acasă.

Pe parcursul zilei, i-am povestit tatei odiseea familiei Ienachi, pornită și ea pe drumul pribegiei, evacuată ca și noi de frica războiului și a invaziei sovieticilor. Liviu Ienachi, soțul verișoarei mele, Livica, născută Berariu, era preot în satul Pârtești de Sus. Primise ordin să ducă arhiva parohiei undeva în Oltenia, dar noul său loc de muncă era la Arad, unde trebuia să se refugieze cu familia. El a plecat mai repede cu arhiva, urmând ca familia să plece cu trenul, cu un vagon până la Craiova, deocamdată la sora ei, Vera, căsătorită Gavrileanu. Livicuța a călătorit împreună cu cei patru copii și cu destul de mult bagaj într-un vagon în care și-au luat și pianul. Au făcut două săptămâni de la Cacica până la Craiova, deoarece, în Martie 1944, trenurile mergeau extrem de neregulat. Vagonul, deși era atașat de un tren militar, stătea ore

întregi prin diverse gări, iar la Verești a staționat aproape o zi întreagă. Au călătorit cu frica-n sân, flămânzi și însetați, dar și cu spaima că s-ar putea să fie ajunși din urmă de trupele sovietice. În gara Slatina, unde trenul s-a oprit mai mult timp, au primit de la Crucea Roșie, care venise în ajutorul trenurilor cu refugiați, câte o cană de ceai. Ailiu, bând ceaiul, a auzit deodată un tuset de om cunoscut și a început să strige cât o ținea gura:

– Tatăăă, tatăăă, suntem aici, suntem aici!

Răcnetele ei au ajuns din fericire până la urechile lui Liviu, care, în sfârșit, și-a regăsit scumpa-i familie. Au călătorit în continuare având alte peripeții până la Craiova, unde au fost bine primiți de către Veruța, devenită prin căsătorie, craioveancă.

După două zile de odihnă, Livicuța și cu Liviu au plecat singuri la Arad pentru a găsi o locuință, iar cei patru copilași au rămas în grija mătușii lor, care avea și ea doi copii. În Arad, după multe drumuri și discuții cu autoritățile, au fost încartiruiți într-o locuință mică, dar acceptabilă. Ducându-se după mai multe zile la Craiova să-și ia copiii, au călătorit extrem de greu în trenuri arhipline, atât la dus cât și la întors, până la noul lor domiciliu, în care au locuit aproape trei luni.

Îmbolnăvindu-se foarte grav Duțu, băiatul cel mai mare, părinții erau disperați. Avea pneumonie și nu-și mai putea reveni; slăbise, devenind scheletic. Familia Novac, la care locuiau, era foarte binevoitoare și-i ajuta, dar copilul avea nevoie de aer curat de la țară, să nu mai stea în praful orașului aglomerat, cum era pe atunci Aradul, plin de refugiați din toate părțile și de mașini care goneau spre graniță. Așa îi sfătuise medicul evreu care le procurase clandestin penicilina ce nu se găsea la

noi pe vremea aceea și pentru plata căreia au trebuit să-și vândă un ceas de buzunar cu lanț de aur și un palton de iarnă. Ce nu fac părinții pentru salvarea copiilor lor! Marea lor problemă era acum încotro s-o pornească din nou pentru a găsi un sat de munte cu climă adecvată pentru însănătoșirea completă a odorului lor? Într-o bună zi, parcă Dumnezeu i l-a scos pe Anton Gorcea în calea lui Liviu. Anton fusese vechiul curtezan al surorii lui Liviu, Aurora și, deși nu se căsătoriseră, rămaseră prieteni.

– Bună ziua, părinte, ce mergi așa de cătrănit?

– Numai Dumnezeu mi te-a adus în cale, sunt tare, amărât.

– Dar ce ai, frate? Dacă pot, te ajut cu drag, după cum i-am ajutat pe toți pârtești mei. Ce necaz a dat peste tine? Spune repede!

– Duțu al meu era pe moarte de bolnav. Acum îi mai binișor, dar doctorul m-a sfătuit să-l duc undeva într-un sat mai de munte, să-și revină de tot.

– Asta-i tot? Păi bine că ne-am întâlnit! Uite, am un loc minunat pentru voi și chiar pentru mai mulți refugiați. E vorba de un conac boieresc, părăsit de curând de proprietarii lor, într-un sat de munte, Crivina de Jos. E o curte, o grădină mare cu două, ba trei case, un grajd și o șură că te pierzi în ea! Dacă mai cunoști vreun năcăjt cum se cade, să vină și el să steie acolo, în aceeași curte cu voi.

Lui Liviu nu i-a venit a crede de-i vis ori realitate această întâlnire, care l-a scos din marele impas. În sinea lui și-a dat din nou seama de marea putere a rugăciunii. Dumnezeu ne ajută adesea prin oameni, trimițând în calea noastră oameni care ne salvează.

Anton Gorcea, inginer silvic cu facultatea absolvită la Viena, încă mult înainte de război, era un om deosebit de energic și capabil. Fusese cândva și ministru, iar în perioada aceea era unul din coproprietarii Uzinelor Titan, Nadrag, Calan. El era fecior de țăran gospodar din satul Pârtești și-și ajuta consătenii ca un adevărat frate.

În felul acesta, pentru însănătoșirea lui Duțu, s-a mutat întreaga familie Ienachi în satul Crivina de Jos. Domnul Anton, când s-a mai întâlnit, în Lugoj cu Liviu, l-a rugat să mai cheme, dacă mai cunoaște vreun consătean sau un bucovinean refugiat, să locuiască și acesta în casele conacului, având în vedere că mai erau locuințe libere. Așa se explică venirea noastră la Crivina după întâlnirea tatei cu Liviu. În dorința sa de a-i ajuta pe refugiați, domnul Gorcea ne-a înscris la Economatul Uzinelor, de unde puteam cumpăra mai ieftin toate alimentele. Era un ajutor neprecupețit pentru care i-am rămas pentru viață îndatorați.

La câteva zile după sosirea noastră la Crivina, cele patru familii de refugiați din incinta conacului am primit din partea domnului inginer Anton Gorgea câte o plită, marca „Vesta", o plită excepțională, nouă, având și un căzănel de apă, care se încălzea repede. Avea și cuptor, o rură în care coceam cu mare plăcere pâine și prăjituri, nu ca-n Hezeriș, când, pentru o biată pâine, trebuia să-mi pârlesc codițele, care au ajuns în Crivina ca o codiță de mâț jigărit.

Pentru o cameră am primit o sobă de fier, care ne-a încălzit toată iarna, de n-am tremurat deloc de frig. Nu-i vorbă, iarna, acolo, în Banat, e mult mai caldă decât la noi, în Bucovina, dar fără foc, tot nu am fi putut rezista.

Pentru faptele sale bune și pentru dărnicia sa, domnul Anton Gorgea n-a fost uitat de către consătenii săi, când, în anii de tristă amintire a instalării regimului comunisto-sovietic în țară, a gustat și el, ca aproape toată intelectualitatea românească, câțiva ani grei de închisoare. Țăranii din Pârtești de Sus au ajutat-o pe soția sa, rămasă în mizerie și nesiguranță în București. La ieșirea sa din închisoare, domnul Anton Gorcea a fost răsplătit de către toți țăranii Pârteștiului, fiind stimat și respectat până în ultima clipă a vieții pentru meritele și faptele sale bune. Fie-i țărâna ușoară și amintirea veșnică!

Timp de un an și ceva am petrecut în acest sat frumos de la poalele unor dealuri bogate nu numai în lemn de foc sau construcție, ci și în pomi fructiferi și duzi. Aici am trăit în condiții incomparabil mai bune decât în Hezeriș. Tata a lucrat cu caii în pădure, aducând lemne pentru gospodarii de pe aici, ai căror cai fuseseră rechiziționați în război, și a mai lucrat la căratul recoltelor de grâu, secară, porumb, orz, cu plata în natură. În felul acesta, a adunat destul de mulți saci cu grâne, care ne-au scăpat de la foamete în anii de cumplită secetă, 1946 și 1947. La venirea noastră am găsit în grădină o bună recoltă de cartofi. Apoi, toamna, în pământul atât de roditor al grădinii, am semănat și noi, toți locatarii conacului, usturoi și ceapă, iar în Martie 1945: varză, sfeclă, morcov, pătrunjel, țelină, salată, fasole. Straturile făcute de noi toți, dar mai ales de Livicuța și Ailiu, de membrii familiei învățătorului Cudla și de preotul Nicolae Bojescu erau admirate de toți sătenii care mai veneau pe la noi. Și această recoltă de zarzavat ne-a fost de mare ajutor în timpul foametei.

FUGARUL

Într-o seară de sfârșit de Septembrie 1944, când s-a întors tata cu Gheorghe din pădure cu lemne de foc pentru iarnă, l-au adus cu ei pe Lixandru, un coleg de liceu al lui Mircea. Văzându-l, am rămas paf.

– Sărut mâna și bună seara, bucuroși de oaspeți nepoftiți?

– Bine-ai venit, Lixandre! Tu aici, de unde vii, cum de te-ai întâlnit cu ei?

– Era fugar prin pădure și se ascundea de noi. Eu m-am dus repede spre el să văd cine se ascunde de noi și când l-am recunoscut, l-am strigat:

– Lixandre, sunt eu Gheorghe din Iordănești, ești prietenul lui Mircea Vlad, nu-i așa? Și părintele e aici, vino, vino, o să se bucure să te vadă. Părintele, auzind că vorbesc cu cineva, s-a apropiat de mine și domnișorul Lixandru a venit și el, dar părintele, abia de l-a recunoscut.

– Nici nu e de mirare că părintele nu m-a recunoscut, noroc de Gheorghe.

– Vorbă lungă, sărăcia omului! Suntem rupți de foame și murdari. Întâi și-ntâi dă-i un lighean cu apă caldă și săpun și chiar leșie să se spele Lixandru, și între timp adă-i alte schimburi. După ce te termini de spălat, Lixandre, vii în casă și mâncăm cu toții, că-i fi și tu, flămând, nevoie mare.

În timp ce, nu departe de fântână începu spălatul bietului fugar, am adunat eu rufele sale într-o covățică pentru a le spăla, dar tata m-a oprit.

– Acum ne dai de mâncare. După aceea ne vom spăla și noi, în grădină. Lasă rufele afară. Mâine i le calci pe la

toate cusăturile, pe la tivuri, pe urmă le speli și le fierbi.

Avea mare dreptate tata să fim precauți, întrucât de abia scăpasem în Hezeriș de... și nu mai trebuia să ne umplem din nou cu „mișcători"...

La cină, ne-a povestit Lixandru tristele lui pățanii din ultimele săptămâni. El era în armată. Când aflaseră militarii de armistițiul de la 23 August, de întoarcerea armelor împotriva nemților, alături de care luptaseră cot la cot atâta timp, nu le venea să creadă. Unii s-au revoltat și au părăsit frontul, alții s-au supus imediat, alții, în frunte cu niște ofițeri, au hotărât să părăsească țara. Din grupul batalionului condus de un ofițer care urma să treacă granița înspre Iugoslavia, făcea și el parte. Au trecut timp de multe zile și nopți prin tot Ardealul, prin munți și prin văi, prin păduri dese, prin jnepenișuri, dormind prin diverse ascunzișuri, mai ales prin codri, prin desișuri, cu grijă să nu fie văzuți, prinși și împușcați ca dezertori sau trădători, mereu cu frica-n sân. Ajungând în Banat, în apropierea graniței cu Iugoslavia, l-a cuprins o nețărmurită jale...

–Gândindu-mă la mama, am plâns o noapte-ntreagă. Nu pot, nu pot să n-o mai văd pe mămuța! Să trec granița, unde să ajung? Ce mă fac eu între străini? Și mămuța ce-o să spună când a afla că-s un dezertor?

Eu sunt stâlpul bătrâneților ei, eu n-am voie să-mi părăsesc țara, mi-am zis, și am tot rămas în urmă, până nu i-am mai zărit. Ofițerul nu mai făcea apelul, de-o bucată de vreme, așa că am putut încetul, cu încetul să mă desprind de grup. Cred că au trecut demult granița, dacă nu cumva i-or fi împușcat sârbii. Eu am rămas prin tufișuri, sunt trei sau patru săptămâni de atunci, nici nu mai știu ce zi este astăzi.

–Și ce-ai mâncat în acest timp?

–Ce-am mai găsit prin pădure: bureți, poame, că pe aici îs mulți pomi fructiferi și prin păduri, mere pădurețe, dude, urzici, rădăcini; foamea n-alege. Mâncare caldă, ca acum, n-am mai pus de peste o lună în gură.

–Și nu te-ai întâlnit cu oameni?

–M-am ferit mereu de ei. Când auzeam un foșnet, mă și ascundeam.

–De aceea ați fugit și de mine. Erați tare speriat când m-ați văzut.

–Strașnică sperietură am avut atunci. Slavă Domnului că v-am întâlnit pe dumneavoastră! Numai bunul Dumnezeu v-a scos în calea mea, de m-ați salvat.

–V-ați săturat? Să vă fie de bine! a zis tata. Și acum, la culcare, fuga marș! Tu, Lixandre, vei dormi cu mine, pe priciul ista. Îi cam vârtos, da-i sănătos, bine că-l avem.

A fost o noapte de pomină, prima mea noapte de totală insomnie din cauza sforăiturilor lui Lixandru și a emoțiilor trăite și de mine, ascultând impresionantele lui istorisiri. Eram cuprinsă de o nețărmurită milă pentru el și pentru mămuța lui, pentru că, înainte de a ne culca, el, cu melodioasa-i voce, ne-a înduioșat cu cântecul lui Vasile Militaru, „A venit aseară mama din sătucu-i de departe, ca să-și vază pe feciorul, astăzi domn cu multă carte... " Plângea, bietul de el, plângea și cânta. Eu, care n-am cunoscut dragostea de mamă, trăiam și mai puternic acest sentiment al lui.

A doua zi, pe când ei mai dormeau, am urmat sfatul tatei, omorând fără milă toți „intrușii" din hainele fugarului. Apoi, le-am spălat cu leșie tare și le-am fiert pe plita nou-nouță primită de la domnul Anton Gorcea. Mare pomană și-a mai făcut acest om cu noi cu această

minunată plită! Nici acasă nu avusesem una așa de bună!

Ca de obicei, în fiecare zi, tata și cu Gheorghe plecau cu caii undeva la lucru, fie la pădure după lemne pentru noi sau pentru alții, fie la adunat cereale pentru cei rămași fără cai, mai ales pentru nemții din satele vecine. Acum aveau un nou tovarăș de muncă, pe Lixandru, care, chiar din prima zi, n-a vrut să stea degeaba și s-a dus cu ei în fiecare zi, deși era încă foarte slăbit.

După câteva zile, îl văd pe tata foarte necăjit, scărpinându-se, mai ales pe burtă, dar și pe mâini.

– Ce ai, tată?

– Uită-te și la mâinile tale, că și tu te scarpini.

– Eu, de la lesie, mi-s mâinile crăpate, dar mata? Mata te scarpini și pe burtă, ai vreo urticarie? Nu v-a priit vreo mâncare?

– Ba, am râie, fato, râie, și tu ai și Lixandru și Gheorghe. Toți am ajuns să avem râie. Halal de noi!

– Dar de unde?

– De la Lixandru, el ne-a umplut de râie, fără să știe că aceste bubițe se mai cheamă și scabie, boala mizeriei.

– Dar cum putem scăpa de ea?

– O-ntrebăm pe Livicuța. Ea va fi salvarea noastră.

– Ce s-a întâmplat, unchesule, de sunteți atât amărât?

– Cum să mă bucur dacă am ajuns un râios? Numai tu ne poți scoate din pacostea asta.

– Dar de unde dumneavoastră și râia? Glumiți?

– Cum să-mi ardă mie de glume? Doar m-ai văzut că-s amărât nevoie mare? Ai leac pentru noi?

– Care noi? Cine mai are?

– Toată „vila" noastră. Ne-a procopsit bietul Lisandru.

– Câteodată, când faci bine, dai de rău. Curată pacoste și ăsta.

– Trebuia să-l luăm și să-l ajutăm. E un băiat de caracter. Nici el nu-i bucuros că ne-a umplut, dar n-a știut că-s molipsitoare scârbele astea. Te-am mai întrebat odată: ai leac pentru noi?

– Nu-l am, dar vi-l fac și vi-l dau cât de repede pot, numai să găsesc pucioasă. Untură de porc frecată bine cu pucioasă. Ungeți bine bubițele, stați cu degetele răsfirate la soare, să se usuce, apoi spălați mâinile cu leșie tare. O să vă cam usture, dar și așa aveți mâncărimi neplăcute.

– Mi-s mâinile curate, burta mi-e plină de bube. Unde s-o pun la soare?

– Cum unde? Mare-i grădina! Colea, lângă fântână, veți sta și dumneavoastră câteva zile, ca boierii, cu burta la soare, o să faceți plajă și-o să povestiți copiilor câte-n lună și-n stele, bucuria lor... Dar acum mă duc iute să caut undeva niște pucioasă și untură de porc. Vă fac o cremă, de vă pică nasul, dar vă vindecați în câteva zile.

Zis și făcut. În aceeași zi, minunata cremă vindecătoare și-a găsit locul pe burta tatei și a lui Lixandru, respectiv, între degetele mele și ale lui Gheorghe, iar soarele și-a făcut și el, din plin, datoria, încălzindu-ne și uscându-ne. Cele mai chinuite au fost bietele mele mâini, arse de leșie. Trebuia să și spăl zilnic rufele lor, tot cu leșie tare. În afară de asta, mai trebuia să fac și de mâncare, la care de mare ajutor mi-a fost și în aceasta privință Livicuța. Văzându-mi mâinile crăpate și însângerate, ne-a chemat pe toți la ea la masă. Eram ca la cantină: ei șase și noi patru, zece persoane, zilnic la masă. Și ce mai ospăț! Ciorbe cu toate buruienile din grădină, bureți de tot felul aduși aproape zilnic de părintele Liviu și, bineînțeles, pește. Neîntrecut pescar mai era Liviu! Venea, uneori cu atâta pește, încât Livicuței îi era lehamite să-l mai curețe.

La această muncă o mai ajutau și tata, care avea mâinile curate, și micuța gospodinuță, Ailiu, după ce venea de la școală.

Ailiu și Duțu erau școlari, frecventau școlița din vârful dealului, având-o ca învățătoare pe doamna Ciurezu, o femeie durdulie, simpatică, binevoitoare și foarte înțelegătoare, cu milă față de refugiați. Școala era mică, elevi puțini. Erau două încăperi: una pentru clasele întâi și a treia, împreună, alta, pentru clasele a patra, a cincea, a șasea și a șaptea, tot împreună. Erau două cadre didactice care se împăcau foarte bine. În școală domnea armonia, era disciplină și se învăța carte serioasă, deși eram încă în plin război.

Dimineața, în timp ce Ailiu și Duțu erau la școală, Cocuța, de cinci anișori și Ghiță de trei, zburdau prin curte ca niște mielușei, în jurul tatei și a lui Lixandru, care-și prăjeau burta la soare. Lixandru îi mai spunea povești Cocuței, care-l asculta cu mare drag. Ghiță încă nu avea prea mare răbdare la basme și-i plăceau joaca și hârjoana.

Câteodată se lua la „întrecere" la fugă cu tata și striga cât îl ținea gura:

–Mos, cucos, cu pene los, nu fugăli ghiinili, că ti tec lusinili!

El era peltic, încă nu putea rosti sunetele: „r", pe „ș" și pe „gă". Dacă-l întrebai:

–Cine ești tu, băiețele?

Răspunsul lui era de mai mare dragul:

–Gachi Anacachi, tăt fisiolu dusi a tatii (Gheorghe Ienachi, tot feciorul dulce al tatei).

Ne plăcea să-l tachinăm, repetând întrebarea de zeci de ori, iar el, când vedea că ne distrăm pe socoteala lui, fugea rușinat și se ascundea în grajd, lângă cai, ori fugărea puii și găinile până lângă fântână, să vedem că și el face o treabă de gospodar.

BĂTĂLĂUL

Erau zile de toamne, călduroase ca vara. Livicuța voia să pună la murat pentru iarnă varză tocată. Neavând bătălău pentru a bate verzele, ne-am dus să împrumutăm unul de la nana Livia, o gospodină din vecini, care, binevoitoare, ne vindea și lapte.

–Ce-i aia? N-avem așa ceva, nici n-am auzit de betaleu, dar pentru ce vă trebe?

–Pentru bătut verzele. Dumneata cu ce le bați, ca să iasă zeama?

–Apăi noi, nu cu bota. Să spală ghine pe chicioare Ionuț al nostru, îl băgăm în poloboc, fără izmene și el dănțuiește până asudă și iese zama din varză. Așe fașem noi și avem murătura tare gustoasă. Dacă vreți, vi-l trimitem pe Ionuț să dănțuiască și la voi, că-i plașe.

–Nu, mulțumim, avem și noi copiii noștri pentru treaba asta, i-a răspuns cu diplomație Livicuța, să n-o jignească, dar i-a și venit un nod în gât de greață, la gândul frământatului verzei cu picioarele, eventual și transpirate... brrr...

Tata și cu Lixandru, care se vindecaseră de pacostea dureroasă și rușinoasă, au confecționat un bătălău, pe cinste, pe care l-am adus și-n Suceava. În Bucovina, care nu se laudă că-i „fruncea", nu-i obiceiul nobil de a frământa varza cu picioarele... brrr...

LA SCĂLDAT ÎN APA TIMIȘULUI

LÂNGĂ „vila" noastră curgea un pârâu destul de mare, în care, adesea ne spălam și clăteam rufele, ba, uneori, ne și scăldam în el, mai ales vara, dar și toamna, că era, după cum am mai spus, o toamnă deosebit de caldă. Odată, clătindu-mi o rochie albă cu frunzulițe verzi, ea a devenit albastră, iar rufele albe s-au învinețit și nu după multă vreme, s-au și rupt. Ce se întâmplase? Pârâul acesta curgea de la Nădrag, pe lângă uzinele de fier, iar în apă intraseră reziduri, scursuri toxice, care au atacat țesăturile, dar și părul meu. După o baie în care am înotat pe spate, cu capul în apă, părul a început să-mi cadă și n-am prea mai avut din ce împleti codițe. Așa că, după ce l-am pregătit pe Duțu pentru examenul de admitere în clasa a opta la Liceul din Lugoj, am avut motivația și cea mai bună ocazie de a-mi tunde codițele și de a mă coafa pentru prima dată la coafor. Aveam doar 20 de ani și jumătate și eram aproape majoră[1].

VIAȚA-N „CONACUL BOIERESC"

PE LÂNGĂ pârâul Timiș se afla o linie ferată îngustă și o haltă, care avea doi mecanici: Hâc Pavelea și domnul Chepic, tatăl părintelui Chepic din Crivina de Jos. Din această haltă plecam la Gavojdia, de unde luam trenul până la Lugoj, pe linie normală, sau până la Nădrag, pe linie îngustă. Nădrag era un orășel de munte, o așezare pitorească, plină de refugiați. Cei mai mulți dintre ei erau veniți din satele Pârtești de Sus și de Jos și fuseseră angajați la uzină.

[1]Pe atunci erai major abia la împlinirea vârstei de 21 de ani.

Părintele Aurel Chepic devenise prietenul nostru. Era mai tânăr decât tata, necăsătorit, foarte serios și demn. Ne-a invitat adesea la el la masă. Locuia împreună cu părinții, mama, fiind o adevărată doamnă, amabilă, darnică, blândă și o neîntrecută gospodină. Aveau stupină și totdeauna ne dăruiau faguri cu miere. Părintele Aurel venea deseori și la noi, juca ore întregi șah cu tata și cânta frumos. Când s-a întors Mircea de pe front, s-a împrietenit cu el. Din păcate, din cauza cenzurii de mai târziu, s-a întrerupt corespondența noastră multă vreme. Ne-am reîntâlnit în anul 1966, când, în dorul revederii unor oameni dragi din vremea refugiului, am poposit o noapte în Crivina de Jos și l-am revăzut pentru ultima oară pe părintele Aurel Chepic, care ne-a îndulcit simțitor anul de răstriște, 1945. Mama sa nu mai trăia și foarte mulți oameni din cei pe care i-am cunoscut cândva, dispăruseră.

În curtea noastră „boierească", trăiam patru familii în perfectă armonie. Fiecare avea în grădină câteva straturi, dar le îngrijeam împreună, pentru a avea legumele necesare zi de zi și pentru iarnă. Cei mai harnici erau cei din familia Ienachi, unde, Livicuța știa să-și pună odoarele, cei patru copii ai săi, la săpat, semănat și plivit. Lângă „vila" noastră locuia preotul Nicolae Bojescu cu soția sa, Aurica, născută Bilan, și copilașul lor Virgil, de vreun an. Ei erau din Iordănești și, în serile lungi de iarnă, ne desfătam adesea, depănând amintiri din satul pe care, fără voia noastră, a trebuit să-l părăsim. Pe micuțul Virgiluț îl alintam cu mare plăcere, el fiind jucăria noastră, a tuturor. Cei mai în vârstă vorbeau cu jale despre cei rămași sub ocupația sovietică. Adesea l-am văzut pe părintele Nicolae lăcrimând, când vorbea despre părinții săi bătrâni,

care, din cauză că el, unicul lor fecior, plecase în România liberă, riscau să fie deportați. Îl frământa cumplit ideea că el ar putea fi vinovat de eventuala lor deportare.

În acea toamnă a anului 1944, ne-am organizat mai temeinic gospodăria pentru viitor. Ne-am cumpărat un porc și câteva puici, pentru a avea pe viitor și carnea și ouăle noastre. Eram mulți și de la masă rămâneau destule resturi de mâncare. Recolta a fost bună, așa că aveam cu ce hrăni păsările și porcul. În afară de asta, ne și plăcea această ocupație. Vedeam cu bucurie cum creștea și se îngrășa purcelul și cum se dezvoltau puicuțele. Cineva ne-a adus cadou o pereche de iepurași de casă. Bucuria tuturor copiilor din aceasta curte! Tata și Lixandru le-au făcut o cușcă și ce mai întrecere era între copii în a aduce urechiaților tot felul de frunze și ierburi hrănitoare!

La sfârșitul lui Decembrie am sărbătorit împreună Sfintele Sărbători ale Crăciunului conform tradiției bucovinene. Șeful păstrării tradiției culinare a fost, bineînțeles, Livicuța, mare meșteră în arta gătitului. Astfel, în seara de Ajun, după o zi de post, ne-am delectat, ca și la Iordănești, cu nouă sau douăsprezece feluri de bucate și anume: borș de sfeclă cu urechiuțe umplute cu piure de bob cu ceapă prăjită, plăcinte cu varză și altele cu ceapă, mâncare de bob, mâncare de ciuperci, sarmale de post, pelincile Domnului, grâu fiert îndulcit cu miere, cu nucă și mac, compot de prune, cornulețe de vanilie de post. Am avut și un mic brăduț ornat cu tot felul de lanțuri și coșulețe de hârtie lucrate de mâinile îndemânatice ale lui Ailiu. Ea își sărbătorea acum și onomastica – o chema Eugenia, și, bineînțeles, i-am intonat un răsunător „La mulți ani", de i-am speriat

pe colindătorii, care nu ne-au ocolit. Cei mici și-au găsit daruri de la Moș Crăciun sub pom. Preoții și-au făcut datoria la biserică, iar noi, la fel, datoria de creștini, rugându-ne acolo, în bisericuță, pentru sănătatea noastră, dar mai ales pentru biata noastră țară, încăputâ în mâni străine, atee. Tare ne mai temeam pentru viitorul țării, fără să știm încă ce urgie ne mai așteaptă.

TIFOS EXANTEMATIC ÎN PÂRTEȘTI

Lunile de iarnă au trecut ușor, fără frig, cu foarte puțină zăpadă, dar cu griji din ce în ce mai mari. Luptele de pe teritoriul Moldovei se terminaseră de mai multă vreme. Și prin satele din Bucovina, pe la Pârtești fuseseră lupte. De aceea a fost evacuată populația de acolo, ajungând până în Banat. Acum, spre primăvară, a primit părintele Liviu trista veste că în satul său a izbucnit tifosul exantematic și că mor foarte mulți oameni. Doctorul Lazăr Gorcea, fratele lui Anton, binefăcătorul nostru, s-a dus voluntar să trateze oamenii bolnavi și, împreună cu el, a plecat și vărul nostru, să fie la căpătâiul bolnavilor, să-i spovedească, să-i împărtășească și să îngroape morții. Livicuța și copiii au rămas în Crivina până spre sfârșitul verii. Ailiu termina clasa a patra primară, iar Duțu absolvea clasa a șaptea și urma să se prezinte la examenul de admitere în clasa a opta la liceul din Lugoj.

DAVAI CEAS... NOI FERICIRI...

Tata nu mai primise de câteva luni salariul. Au început să apară peste tot, în sate și orașe, soldați sovietici, care se îmbătau și făceau adevărate urgii: luau porci, viței, găini, rațe, gâște, le tăiau ca și cum ei ar fi

fost stăpâni în casele oamenilor. Lumea începuse să se teamă de a mai ieși seara din casă. Acești soldați, în stare de ebrietate, erau violenți și deci foarte periculoși. Dacă îndrăzneai să te opui unei dorințe de-a lor, puteai fi imediat împușcat. Fetele sau femeile mai în vârstă, găsite pe câmp, sau chiar pe uliță sau singure în casă erau violate. Trăiam adevărate spaime auzind de toate aceste întâmplări. De multe ori mă hotărâsem și eu să mă ascund în podul grajdiului de frica invaziei lor.

Odată, un asemenea soldat i-a cerut tatei ceasul de buzunar, spunându-i că, dacă se opune, îl împușcă. Tata, revoltat, dar păstrându-și calmul, i-a răspuns, vorbindu-i rusește:

–Ți-l dau, e vechi, nu mai e bun, dar dacă tu mă împuști și șeful tău află că ai omorât un om pentru un ceas, nu te va pedepsi? Păcat de dumneata să te împuște comandantul pentru un ceas vechi.

Impresionat de cuvintele tatei, soldatul s-a dus imediat de acolo, iar tata a intrat în casă, alb ca varul, spunându-mi:

–Era să mor ca un erou pentru acest ceas.

Sovieticii, care veniseră „ca eliberatori", se purtau ca niște dușmani feroce, ca stăpâni, deși, la finele războiului, fuseserăm tovarăși de arme. Prădau pe unde umblau ca bezmeticii distrugând totul din calea lor, ca niște sălbatici. Asta a fost marea binefacere și bucurie că trupele sovietice ne-au „eliberat".

Nemaiavând bani, m-am hotărât să plec eu în locul tatei la Episcopia din Caransebeș pentru a-i ridica salariul pentru câteva luni. Cu greu m-a lăsat tata să plec, dar l-am făcut să înțeleagă că pentru el era mult mai periculos să se întâlnească cu soldați sovietici, care-i urăsc și-și bat

joc de preoți. Chiar dacă se îmbrăca civil, avea să fie ușor recunoscut după barbă că e preot. A trebuit să plâng mult și să pledez ca un adevărat avocat, până l-am înduplecat pe tata să mă lase să plec.

Călătoria cu trenul din halta Crivinei de Jos până la Gavojdia a fost foarte plăcută. Mocănița, adică trenul de linie îngustă sau trenușorul cum îl numeam noi, avea o viteză mică și puteam admira frumusețea peisajelor satelor de munte și de vale ale Banatului. În gara Gavojdia, la început, aveam impresia că mă pierd. Gavojdia era un mare nod de cale ferată, dar eu, tot întrebând unde e un tren ce pleacă spre Caransebeș, am reușit destul de repede să mă văd urcată în acel tren ticsit de oameni. Căutam să stau pe lângă femei mai în vârstă, care-și aveau soții sau fiii alături și chiar să intru în vorbă cu ele, să nu pară că-s singură. Încă din tren, prin discuțiile purtate cu aceste persoane, am aflat cum se ajunge la Episcopie și chiar am fost ajutată de o doamnă, care m-a condus până la poarta Episcopiei. Acolo, chiar uimitor de repede, am fost servită cu banii, ce reprezentau salariul tatei pe câteva luni. Casierul, un domn mai în vârstă, mic de statură și cu un pic de barbă, poate că era și el preot, s-a scuzat că nu are bani de hârtie, ci numai monede metalice, în fișicuri.

–O să vă fie cam greu, domnișoară, să cărați asemenea greutate atâta drum. Poate mai așteptați o zi. Voi încerca să schimb monedele, o parte în monede mai mari și o parte în bani de hârtie.

–Nu pot rămâne aici peste noapte.

–Puteți dormi la noi și plecați mâine,... cum doriți.

–Nu, domnule, mulțumesc pentru buna intenție, dar

eu trebuie să ajung neapărat astăzi acasă, altfel îl îngrijorez și îl supăr pe tata.

– Așa sever tată aveți?

– Vă rog să-mi dați banii așa cum îi aveți.

– Nu prea înțeleg, domnișoară, de ce vă grăbiți, dar, hai, să vă dau banii pe care-i doriți. Numai să-i puteți căra, că-s tare grei. Unde-i puneți? V-ar trebui un sac.

– Aici, în acest cufăr, și i-am întins geamantănașul meu cel negru, în care-mi pusesem mâncarea de drum și câteva mere. Pe acestea le pusesem repede pe fereastra biroului.

Uimit de repeziciunea răspunsului și scoaterea lucrurilor din cufăraș, bătrânelul a scos și el, la repezeală, din casa de bani, un dulap mare de fier, o grămadă de fișicuri îmbrăcate-n hârtie, pe care le-a rostogolit cu destul zgomot în geamantan, umplându-l.

– Aiștia-s banii, salariul părintelui matale. Îs destul de mulți, de nici nu-i puteți număra. Aveți, vă rog, încredere că-s toți banii lui. El este singurul care nu și-a ridicat salariul. I l-am reținut aici. N-are rost să vă pierdeți timpul numărându-i. Și-apoi nici nu cred că puteți reface fișicurile.

– Am toată încrederea în cuvântul dumneavoastră. Vă rog numai să-mi spuneți încă o dată numele dumneavoastră, sau nu, mai bine scrieți-l aici, pe un fișic.

A zâmbit omul, privindu-mă parcă de sus, și mi-a scris numele pe un bilețel pe care l-a pus deasupra monedelor.

Eu, cu cheița de la gât, am încuiat geamantanașul, am mulțumit frumos pentru amabilitate și am gonit spre gară, gâfâind din cauza greutății sale, ținându-l când într-o mână, când în cealaltă. Abia pe drum mi-am dat seama că domnul de la Episcopie avea dreptate că banii

sunt foarte grei și că n-o să-mi fie ușor cu transportatul lor.

Preocupată de a nu pierde trenul, mergeam atât de repede, încât nici nu mai vedeam pe unde treceam și-mi părea rău că nu mi-am întipărit nimic din aspectul acestui oraș, pe care bănuiam că nu-l voi mai revedea.

În gară, ca de obicei, forfotă mare de oameni de tot felul: bătrâni și tineri, țărani și muncitori, militari români și sovietici, femei și copii, vociferări, certuri. Cu greu am reușit să-mi iau un bilet până la Gavojdia și să găsesc și trenul ce pleca în acea direcție. Acesta era arhiplin, gata de plecare. În ultimul moment, am urcat pe niște scări, auzind și fluieratul de pornire. Mă țineam cu o mână de bara de susținere, ținând în cealaltă, cufărașul-comoară. Un ceferist amabil mi-a atras atenția:

– Aici e mare pericol să nu cădeți și să vă pierdeți bagajul. Vă dau voie să stați în vagonul de alături, vă puteți așeza acolo pe un sac.

Eu țineam biletul de călătorie în gură, el mi l-a capsat și tot în gură mi l-a pus, pentru că aveam mâinile ocupate. Mi-a întins mâna pentru a mă ajuta să urc în vagonul alăturat, un vagon de marfă, plin cu saci, apoi s-a dus, probabil, să capseze alte bilete, în vagoanele de persoane.

Pe atunci toți călătorii aveau bilete, nu se pomenea de ideea de a călători cu „nașul" și nici nu văzusem târguieli între călători fără bilete și ceferiști.

Bucuroasă de amabilitatea ceferistului, m-am așezat pe un sac de făină. Era comod și odihnitor acolo. Țineam cufărașul între picioare și priveam liniștită prin ușa deschisă a vagonului spre orașul care dispărea încet. Deodată, din spatele sacilor, o namilă în haine militare, duhnind a băutură, mă cuprinde de umeri și mă sărută,

mușcându-mă de obraz, spunându-mi nu știu ce pe rusește.

Pentru moment, parcă încremenisem, dar pe dată m-a străfulgerat amintirea bătăilor mele, de altă dată, cu Mircea. M-am ridicat și, cu vârful ascuțit al bocancului, l-am lovit cu toată puterea sus, între picioare, încât a căzut pe un sac, blestemând în rusește ceva de mamă. Cu celălalt picior am dat un șut puternic cufărașului care a zburat prin ușa vagonului, iar eu, după el, sărind de pe treptele vagonului, m-am rostogolit, nimerind într-un șanț cu urzici și spini. Inima-mi bătea să-mi spargă cutia pieptului. Tremuram ca varga. Mă întrebam disperată: Unde-i geamantanul? Ce mă fac dacă rămân fără el? Avea dreptate tata să nu mă lase. Numai eu sunt vinovată! Vai, dar dacă mai vine namila aceea după mine!? și am început a plânge. Hm,... ce m-a apucat? Mulțumescu-Ți, Doamne, că m-ai salvat. Am scăpat de satana roșie și n-am murit. Sunt întreagă, cred. Pot să-mi mișc piciorul, care mă cam doare? Da, îl mișc, semn că nu e fracturat. Curge sânge de pe genunchi,... eh, sunt niște zgârieturi și s-or face bășici de la urzici.

Vorbeam cu mine însămi, să-mi fac curaj. După ce mi-am venit puțin în fire, m-am sculat și am început să-mi caut comoara, pe care am găsit-o la o distanță de vreo 20-30 metri, tot în șanț, cufărașul fiind puțin zgâriat și murdărit. L-am curățat cu niște iarbă și o batistă pe care o aveam în buzunarul fustei. Apoi, cu el în mâna dreaptă, am mers în direcția în care îl găsisem cu gândul de a găsi o gară sau o haltă de tren pentru a ajunge la Gavojdia și de acolo, cu trenușorul de linie îngustă, până la Crivina de Jos. După nu știu cât timp, am ajuns la o haltă, dar, zăpăcită cum eram, n-am citit numele

haltei. Sosind un tren, am urcat, urmând să cumpăr de la conductor biletul, pentru că din halte nu se putea cumpăra. Vagonul era aproape gol, bucuria mea, că nu mă întreabă nimeni de ce sunt zgâriată, murdară și plânsă. După câteva opriri ale trenului tresar la un moment dat, când acesta se oprește în gara Armeniș.

– A, Armeniș, ăsta-i satul unde-i doctoriță Iolanda Popescu! Hai, să cobor! De data aceasta călătorisem câteva stații fără bilet, dar fără voia mea, fiindcă nu venise încă taxatorul de bilete. Ideea că o voi revedea pe iubita mea camaradă, Iolanda, fosta mea comandantă a Mănunchiului de prietene, – Cetățuia – de la Liceul Ortodox de Fete din Cernăuți, mă înviora într-atât, încât uitasem de spaima prin care am trecut și chiar de graba de a ajunge cât mai repede la tata. Mergeam acum șchiopătând prin sat, uitându-mă cu atenție în dreapta și-n stânga, doar, doar voi întâlni pe cineva pe care să-l întreb de adresa doctoriței. Era deja spre seară și nu se circula pe ulițele prăfuite. Mi-a venit ca un fulger, strălucita idee să intru în dispensarul ce parcă mă chema spre el.

– Bună seara, am salutat eu o femeie între două vârste, care stătea lângă portița deschisă, gata să plece de acolo, vă rog să-mi spuneți unde o pot găsi pe domnișoara dr. Popescu Iolanda?

– Sunteți neam cu ea? Ce-o să se mai bucure să vă vadă... Ia, colea, în spatele căsii ăleia.

– Mulțam și noapte bună! am îndrugat eu și m-am și repezit, de data asta șchiopătând și mai tare, spre direcția arătată. Niște câini fioroși mi-au arătat colții, de mă și vedeam ruptă-n bucăți, dacă buna mea prietenă nu i-ar fi liniștit la timp.

– Tu, aici? Cu ce-ai venit? De unde? Ce-ai pățit de ești în așa hal?

– Am sărit din tren, era să mor, și am început să plâng, fără a mai putea vorbi.

Iolanda mi-a luat cufărul din mână, m-a prins de braț și m-a condus, fără a mă mai întreba ceva, până în cameră. A adus un lighean cu apă și săpun.

– Spală-te pe mâini și pe față. Eu îți voi dezinfecta zgârieturile și-ți voi șterge urmele de sânge de pe frunte, brațe și de pe picioare. Ți-e foame?

– Nu, mi-e frig.

– Ce-ai mâncat azi?

– Nu știu.

– Ți-e somn?

– Poate.

– Atunci, hai la culcare! Vei dormi în camera de alături și mâine îmi vei povesti totul, acum trebuie să te odihnești și nu ai voie să mai vorbești. Îmbracă-te în cămașa mea de noapte, sper să încapi în ea, și, noapte bună!

A stins lumânarea și a părăsit camera, îndată ce m-a văzut în pat, sub pătură.

Iolanda era medic psihiatru și și-a dat imediat seama că eu trecusem printr-un șoc; de aceea nu m-a mai întrebat nimic și m-a dus imediat la culcare. A fost un somn lung, care a îngrijorat-o pe buna mea amică.

– Niciodată în viața mea n-am dormit două zile în șir.

– Bine că te-ai odihnit. Dar ce-i cu tine? Parcă ai febră. Ia, pune-ți termometrul.

– Mă cam doare capul și-mi vine să vomit...

– Da, ai febră și încă mare, stai culcată, nu vorbi, nu-mi povesti nimic. Ai trecut printr-un șoc și acum am eu

ocazia să te tratez, să te pun pe picioare. Doar n-ai să mergi bolnavă la tata, să-i mai faci și lui griji.

– Când mă gândesc la tata, îmi vine să urlu, nu alta! El de ieri așteaptă să mă întorc, iar eu n-am ajuns nici azi.

– Ba, te așteaptă de trei zile, că doar două ai dormit aici, la mine. Hai, nu mai plânge iar, că mă superi. Ce fel de camaradă ești tu? Fii tare! Trebuie să ai voință și încredere în Dumnezeu și în propriile forțe. Ai învins un greu, vei învinge și febra, pe care o ai din cauza șocului prin care ai trecut. N-ai încredere că eu știu cum să mi te fac sănătoasă?

– Ba da, tu ești îngerul meu salvator.

Mi-a făcut Iolanda o injecție, mi-a dat ceaiuri peste ceaiuri, m-a închis în casă, să stau liniștită și fără frică, în timp ce ea era la dispensar și la alți bolnavi. Abia după două zile fără febră și dureri de cap, mi-a permis să-i expun pe îndelete „aventura" mea cu satana roșie. A fost uimită de curajul meu și m-a sfătuit ca pe viitor să nu mai fiu atât de credulă, fiindcă ceferistul cel amabil știa doar cine era supraveghetorul sacilor. În privința grabei mele de a ajunge la tata, m-a încredințat că tata știe că sunt în vizită la ea și nu-și mai face griji.

Înainte de a pleca la Crivina, Iolanda m-a invitat la o „plimbare" cu drezina. A fost o excursie de neuitat. Nici până atunci și nici de atunci n-am mai călătorit cu o drezină. Pentru mine a fost ca un vis, ca un basm. Drezina zbura cu noi când pe vârful muntelui, când în valea adâncă, pe lângă arbori înverziți și păsările care păreau că se luau la întrecere cu zborul nostru.

De la Iolanda am aflat multe noutăți despre ce se mai petrece în țară, pentru că noi, în Crivina, eram total rupți de realitate. Acolo nu avea nimeni radio, nu veneau

nici ziare, nici scrisori. Trăiam de pe o zi pe alta, cu singura grijă de a fi trupește sătui, dar ne măcina cumplit dorul de acasă. Duceam o viață în izolare, fără ziare și reviste, fără cărți, care să ne hrănească sufletește. Iolanda mi-a dăruit două cărți, câteva ziare și reviste care au adus o mare bucurie și tatei. Tot de la ea am aflat că acum, aproape două luni, la 6 Martie, s-a instalat la noi un nou guvern, avându-l ca prim ministru pe dr. Petre Groza. Unii își puneau mare nădejde în el, alții erau foarte sceptici.

– Cât timp vom fi sub ocupație sovietică, suntem sortiți degradării spirituale și nu ne putem aștepta la nimic bun.

REVENIREA LA CRIVINA

REFĂCUTĂ fizic și psihic, înarmată cu credință și idei pozitive, am ajuns după o lipsă de o săptămână la Crivina de Jos, spre bucuria tuturor că le-am adus „hrană sufletească".

Între timp, plecase și Lixandru. Unde? Cine știe? Își luase un frumos bun rămas de la tata și de la toți locatarii curții boierești și a plecat, probabil la mămuța lui pe care o visa noapte de noapte. Când și cum a ajuns el acasă, în Câmpulung Bucovina, am aflat mult mai târziu. Mama lui, în semn de recunoștință că i-am „salvat feciorul" mi-a dăruit un covoraș înflorat, țesut de mâna ei, ca amintire. Eu l-am primit ca pe un frate și m-am simțit tare rău cu acel dar, însă aș fi jignit-o dacă nu-l primeam. După ani și ani, când ne-am mai întâlnit, plăcute erau povestirile despre hramurile (rude, cum se numeau ele în Banat) pe care Mircea și cu Lixandru le-au petrecut prin satele vecine, Jdioara sau Cireșu.

Fiind vară, iată că Livicuța primește musafiri din București, care au venit să savureze viața la țară. Era domnișoara Grațiela, fiica Aurorii, sora lui Liviu, deci nepoată prin alianță cu tata și verișoară bună cu cei patru copii ai Livicuței. Era mai în vârstă decât ei, cam de vârsta mea, dar drăguță foc, iar Mircea a încercat să-i facă un pic de curte, gândindu-se, poate, că ar fi bună de o viitoare preoteasă, pentru că el numai preot dorea să devină. Ea cânta frumos la pian, iar Mircea avea o voce plăcută de bariton. Concertele lor ne-au delectat în serile cu lună și ne-au îndulcit mult viața din refugiu, făcându-ne să uităm de cruda realitate. Lipsind Liviu, lipseau acum și peștii, dar și bureții. Încerca tata să mai aducă bureți din când în când, dar n-avea norocul în a-i găsi cum îl avea Liviu.

Asta nu însemna că n-aveam ce mânca: straturile gemeau de legume, găinile-și făceau conștiincios datoria, oferindu-ne aproape zilnic ouă, iar Livicuța și cumnata ei, Aurora, se întreceau în a face meniuri cât mai gustoase pentru noi toți.

COMISIA DE REPATRIERE

ÎN FELUL acesta a mai trecut o parte din vara lui 1945. Toate ar fi fost bune și poate am fi rămas acolo chiar mai mulți ani, dacă nu s-ar fi îndesit în sat vizitele nepoftiților ostași sovietici, a căror prezență înfricoșa pe toți sătenii, în special femeile și fetele. Musafirii bucureșteni, după vreo două săptămâni de odihnă la țară, s-au întors în Bucureștiul iubit. Mircea a plecat să-și dea niște examene la Râmnicu-Vâlcea, unde era evacuată, încă din Martie 1944, Facultatea de Teologie din Cernăuți.

Tata era chemat aproape zilnic la primăria din sat și îndemnat să se repatrieze, să plece de bună voie înapoi la Iordănești. În zadar le arăta el actele că fuseserăm în anul 1940-1941 refugiați în Suceava, arătându-le și certificatele de absolvire, diploma de bacalaureat pe care scria că am frecventat atât eu cât și Mircea clasa a șasea la un liceu din Suceava. Ei nu vroiau să creadă că aceste acte nu sunt falsificate.

La primărie se schimbase primarul. În locul gospodarului ce știa carte era acum un nimenea slugarnic, care făcea jocul comisiei de repatriere. Blestematul articol cu numărul 5 din Armistițiu prevedea ca toți refugiații, care în anul 1940 rămăseseră sub ocupație sovietică, să se repatrieze cu tot ce luaseră cu ei. În această situație era foarte multă lume, dar nimeni nu voia să se reîntoarcă. Mulți au recurs la acte false prin diverși avocați sau notari. Erau și multe cozi de topor care trădau. Multe fete s-au căsătorit de formă cu tineri sau chiar bătrâni pentru a-și schimba numele și a nu fi urmărite și forțate să se înapoieze în „raiul comunist".

Prin August, aflând Livicuța că s-a mai potolit epidemia de tifos din Pârtești, a plecat cu cei patru copii, fiind ajutată și acum de Anton Gorcea, iubitul lor consătean și binefăcător.

– De ce ne ajută pe noi atât de mult nenea Anton? Sunteți curioasă să aflați?? Mătușa Aurora a fost prima lui mare iubire. El a vrut să se însoare cu ea, dar ea nu l-a vrut și s-a măritat cu domnul Țabrea. Nenea Anton n-a uitat-o, și deși s-a căsătorit cu alta, au rămas prieteni: „alte Liebe rostet nicht" (dragostea veche nu ruginește).

– Norocul vostru și al nostru acum.

– Da, dar domnul Anton e un adevărat român și bun

creștin, care își ajută toți consătenii. La fel e și fratele său, doctorul Lazăr; nu l-a obligat nimeni să se ducă în toiul epidemiei de tifos la Pârtești, să se expună de bună voie morții, ca și tata, zise Ailiu.

– Bravo lor, ăștia-s adevărații patrioți, care prin fapte bune și prin jertfe își slujesc neamul.

Plecarea Livicuței împreună cu cei patru copii și nu mult după aceea și a familiei preotului Bojescu a lăsat un gol imens în sufletul meu. Ei s-au dus la casele lor, Livicuța la Pârtești, la soțul ei, care-și avea parohia acolo, părintele Bojescu la parohia sa din Mănăstioara, un sat de lângă Rădăuți. Dar noi, vrând-nevrând, trebuia să rămânem aici. Eram refugiați veritabili, nu numai evacuați din cauză că acele teritorii fuseseră teatru de război într-o anumită perioadă. Au pierdut și ei bunuri, o parte din mobilă, animale, dar s-au întors, oricum, la casa lor. Noi am rămas pentru totdeauna niște amărâți de refugiați, niște nimenea fără țară, cărora oricine le putea reproșa:

– De ce v-ați părăsit casa și averea, dacă o veți fi avut-o?

Ca să nu-l supăr pe tata cu gândurile mele triste în legătură cu viitorul meu, eventual că aș vrea să studiez, să mă înscriu și eu la Facultatea de Litere, m-am prefăcut veselă și foarte preocupată să-i fac mâncăruri foarte bune, cum le făcea adesea Livicuța. Pervazul de la fereastră era foarte lat. Mă hotărâsem să-i fac tatei colțunași cu brânză. Unde să întind oare aluatul? Pe pervazul ferestrei. Am întins mușamaua pe pervaz; cu o sticlă, în loc de sucitor, am netezit un aluat și am făcut colțunași cu brânză. Am scos o fereastră pe care am pus restul de mușama și pe aceasta am aranjat colțunașii, ca la expoziție. Când erau gata pentru a-i pune la fiert în bucătărioară, iată-l pe

părintele Chepic, căutându-l pe tata. Nu știam cum să mă ascund de rușine, fiindcă hainele îmi erau pline de făină, și în casă erau cărări albe de cum circulasem eu dintr-o încăpere în cealaltă, ducând în mâini zecile de colțunași pentru fiert. Văzându-mă speriată și oarecum necăjită, părintele mi-a spus pe un ton glumeț:

– Stați, să vă ajut și eu, că mare potcă aveți, domnișoară. Și a încercat să transporte și el câțiva colțunași, dar, împiedicându-se, i-a scăpat pe jos. Tocmai atunci a intrat tata.

– Măi, dar ce mai gospodari găsesc eu aici. Te pomenești că și masa-i gata, ce zici, gospodinuțo, îl invităm și pe părintele Aurel la colțunași?

Eu n-am răspuns nimic, fiindcă eram tare enervată pentru cuvântul de rușine pe care mi l-a spus părintele. Cum să îndrăznească, tocmai el, preot, prieten cu tata, să-mi spună așa un cuvânt? Drept cine mă lua? Nu-l auzisem niciodată pe părintele Chepic spunând glume fără perdea; știindu-l un om foarte cuviincios, nu-mi puteam explica cum de a putut folosi un astfel de cuvânt socotit de mine murdar. I-am servit pe amândoi cu colțunași, tata m-a lăudat, dar eu tot îmbufnată am rămas. Mi-era rușine să-i spun tatei acel cuvânt ordinar din limba ucraineană și de atunci îl tot evitam cât puteam pe părintele Chepic. Abia mult mai târziu, după plecarea noastră din Crivina, am aflat că în Banat, în unele locuri, cuvântul potcă înseamnă necaz și nu e deloc un cuvânt de rușine, cum l-am nedreptățit eu pe preotul acela atât de cumsecade.

Tata, fiind mereu chemat cu actele noastre la primărie sau chiar la Lugoj, la Comisia de Repatriere, i-a lăsat numai pe Gheorghe și pe Florea Halac, să lucreze cu

caii la niște gospodării nemțești. Bădița Florea era un iordănestean care venise pe la noi, fiind și el refugiat, pare-mi-se la Crâciova. El ne aduse vestea că în curând se stabilește granița și că Iordăneștiul, prin care trece râul Siret, va fi un sat de graniță, deci, unde-i biserica și unde-i casa și pământul său vor fi în U.R.S.S., dar teritoriul de pe partea dreaptă a râului va fi al României, și, zicea el, ar trebui să fim din timp acolo, să-i sfătuim pe oameni să mute biserica la Ciopârțeni, că doar școala este acolo.

– Eu aș grăi cu careva din Ciopârțeni să-mi vândă niște pomânt și să-mi mut casa încolo și așa tot în Iordăneștiul meu aș trăi. Să ne apropiem mai din timp de casă, părinte! Mă luați și pe mine, dacă plecați de aici? Am să vă rog să-mi luați și mie câțiva saci cu făină, dacă veți pleca cu căruța.

– Numai să încapă, că doar și eu am de dus, a zis Gheorghe.

– Om pleca împreună. O să lăs averile noastre aici, la părintele Chepic și om mai veni pe îndelete să ne luăm și restul. Numai să fie așa cum spui, bade Florea, că, de când îi istoria, rușii, pe ce pun mâna nu mai dau înapoi.

– Ei, tată, dar Basarabia, în 1918, au trebuit să ne-o dea. Așa va trebui și acuma! Abia aștept să mă văd iar în Iordănești!

– Nu te bucura înainte de vreme!

LA STÂNĂ

DIN PĂCATE, n-au trecut nici trei zile și-l văd pe Gheorghe foc de supărat.

– Ce-i cu tine, băiatule?

– Domnișoară, nu mai putem pleca.

– De ce?

– S-au îmbolnăvit caii.

– Ce au?

– Râie. Și e tare greu de vindecat.

– Nu se poate!

Timp de două săptămâni și mai bine s-a tot încercat cu tot felul de unsori și spălături și medicamente și boala aceasta nu ceda. Bieții cai sufereau cumplit. Îi auzeam și noaptea cum nechezau. Ca să nu se mai frece de atâta usturime, cei trei bărbați au priponit caii cu niște hamuri și fețe cu care i-au ridicat în așa fel, încât să nu se mai poată freca din cauza mâncărimilor. Ei deveniseră ca niște schelete. Nu mai voiau să mănânce, ci numai să bea apă. Nici doctorul veterinar n-a știut cum s-ar putea vindeca.

Într-o zi, m-a trimis tata la Nădrag, orășelul de peste deal, după niște niște cumpărături.

Am urcat cu plăcere dealul, mergând pe o cărare întortochiată, printre arbori umbroși, de nu vedeam nici cerul. Vântul bătea răcoritor. La un moment dat, mă trezește din gânduri un tunet înfiorător și, după el, alte tunete și fulgere. O ploaie torențială cu grindină, spaima mea! Unde să mă ascund? Sub copaci? Nu, că e pericol de trăsnet. Merg mai departe, fie ce-o fi. Eram udă leoarcă și se făcuse întuneric. Deodată, niște câini fioroși în jurul meu. Speriată, le arunc bucăți de pâine din trăistuța ce-o aveam pe umeri și-i mai potolesc o clipă, dar ei continuă să latre. Îmi venea să fug, dar știam că ei mă vor prinde și-i gata cu mine. Un șuierat puternic a potolit lătratul lor și haita s-a îndepărtat. O voce bărbătească mă chema.

– Hai încoa, la stână, nu-ți hie frică. Suntem oameni de omenie. Hai încoa!

Deși, într-un fel tremuram de frică, totuși, făcându-mi cruce, am început a păși prin întuneric în direcția vocii. Nu puteam merge prea repede, pentru că nu mai vedeam cărarea și mă împiedicam de tot felul de ierburi și tufe. Zărind luminița unui felinar, mi-am dat seama că am și ajuns în apropierea unei stâni.

– Bună seara, oameni buni!

– Bună sara, copcilă, și bun venit la noi! Șe vânt te aduse noaptea pe aișî? De unde vii și încotro vrai s-apuși pi furtună? Da, hai, în coliba noastră, aișî îi cald, cu o țâră di fum, dar ti-i usca până dimineață.

– Vin din Crivina și mergeam la Nădrag, cu gândul că mă întorc tot în seara asta cu trenușorul, dar se vede că am cam rătăcit, s-a întunecat repede din cauza furtunii și era să mă mânce dulăii voștri. Tare vă mulțumesc că m-ați scăpat teafără.

Deși inima tremura în mine, vorbeam repede ca și cum nu mi-ar fi fost frică.

– Am dat câteva bucăți de pâine la câini, dar iată, că mai am un darab. Poftim, gustați și dumneavoastră.

– La noi iți mânca niște mangră, îi caldă încă, parcă v-aștepta în ospețâie, niște brânză și lapte acru de oaie. Poftim, mâncați, nu vă fie cu bănat, doar îți fi și flămânzît de atâta drum.

– Mulțam, mulțam, și am îmbucat câteva bucăți de mămăligă cu brânză, apoi am băut jintiță.

Și-au dat seama, după felul cum vorbesc, că nu sunt bănățeancă și, când au auzit că-s refugiată din Bucovina și-au manifestat toată compasiunea față de situația noastră, a refugiaților, arătându-și prin vorbe tari, de ocară, ură și înverșunare față de politicienii lumii, care se amestecă „unde nu le șierbe oala în tăti țările, provocând

războaie nedrepte. Războiul României o fost un război sfânt, șe le-o trebuit bolșevișilor bunătate di Basarabie și Bucovină? Eu am făcut armata la Șernăuți la 8 Vânători șî șciu ce fain târg o fost el".

M-au încălzit sufletește vorbele acestor ciobani atât de omenoși, care, cam pe la miezul nopții, mi-au oferit o blană caldă de oaie pe care să dorm într-un colț al colibei.

În zori de zi, după ce am băut o cană de lapte, am mulțumit din adâncul inimii și lor și lui Dumnezeu pentru salvarea mea. Nu mai țin minte cum s-au numit acei ciobani atât de omenoși și nu știu dacă mai trăiesc, dar și azi le sunt foarte recunoscătoare și nu-i pot uita.

Fuga, fuguța am ajuns în orășelul Nădrag chiar în momentul deschiderii prăvăliilor. Am cumpărat cele trebuitoare casei, printre care și chibrituri, lumânări, țilindre pentru felinar și pentru lampa de petrol și, imediat, în pas alergător am întins-o spre gară, ca să iau trenușorul care să mă ducă în aceeași dimineață la Crivina. Eram conștientă că tata era acum deosebit de îngrijorat din pricina absenței mele de astă noapte, mai ales că se zvonise despre atrocitățile soldaților sovietici „eliberatori".

În trenușor nu erau prea mulți oameni, dar toți vorbeau numai în șoaptă, uitându-se când în dreapta, când în stânga să nu fie auziți de urechi „rele". Curioasă, am ciulit și eu urechile, să aud ce-i durea pe oameni de se temeau și de umbra lor? Astfel, am aflat cu stupoare că mulți nemți din toată țara au fost transportați cu forța în U.R.S.S. pentru a repara distrugerile de război făcute acolo de către armata germană. De asemenea, chiar din niște sate din apropiere au fost duși sub escortă și o serie de refugiați din Basarabia cu toate lucrurile lor.

–Nu numai din Basarabia, ci și din Bucovina i-o luat nemernicii. Și s-o tâmplat ca unu să fugă din rând șî, când la numărătoare o fost lipsă, l-o luat pi unul la tâmplari, di pi drum, să hie la număr. Mare pacoste pe ghiata nostră țară.

–Țșt, mă, să nu te-auză careva s-o pați șî tu.

–Că ghine zâși. Amu nu-i di grăit.

Ascultându-i, cu privirea dusă aiurea, ca și cum nu-nțelegeam și nu-i ascultam, mă treceau fiorii și mă gândeam cu groază și la noul nostru prim ministru, dr. Petre Groza, dacă n-o fi aducând chiar el groaza-n lumea noastră... Cum și de ce să fim forțați să ne repatriem? Nu-i România patria românilor? Și ce vină au nemții de aici, nemți cetățeni români, să fie trimiși în U.R.S.S.? Cu tot felul de gânduri, care de care mai dureroase, nici nu observasem că am și ajuns în halta Crivina de Jos, fiind salutată de simpaticul domn Chepic cel bătrân, tatăl părintelui Aurel.

–Bună dimineața, domnișoară, da harnică ați mai fost astăzi! Ce prăpăd de furtună o mai fo azi noapte pe la noi. Cred că-i prăpăd și-n grădina boierească. Ce păcat de atâta muncă!

–De, toate vin de la Dumnezeu, să-I mulțumim pentru toate, la revedere, domnule Chepic, multă sănătate doamnei, i-am zis eu grăbită și am și luat-o la pas spre casă, ca nu cumva să mă mai întrebe unde am dormit noaptea trecută, că cine știe ce ar fi putut crede despre mine.

PLECĂM FĂRĂ ADRESĂ

CURTEA boierească, plină altă dată de oameni, era acum pustie și tristă. Un miros ascuțit de ceapă tăiată

mi-a pătruns în nări. Grindina făcuse ravagii în grădina noastră, tăind, tocând toată ceapa și toate zarzavaturile în bucățele, ca pentru salată. Pe lângă gard, în umbră, mai sclipeau bucăți de gheață și zăpadă. Deși era soare, domina încă răcoarea dimineții. Îmi venea să plâng. Muncisem cu atâta drag la aceste straturi, semănasem cu atâta plăcere încă de toamna trecută și ceapă și usturoi, iar acum, toate-s la pământ.

– Dar unde-o fi tata, de nu-i acasă? Doar nu m-o fi căutând pe mine, de grijă că n-am venit aseară? Poate o fi în grajd, la cai, mi-am zis, dar, când să ajung acolo, iată-l că mă striga de la poartă.

– Nu te mai du încolo, nu mai avem cai!

– Cum așa? Unde-s caii? Ce s-a întâmplat cu ei?

– Nu mă întreba! Am încheiat un capitol. Te rog să nu mă mai întrebi nimic! S-a sfârșit! Hai în casă! Ne pregătim de plecare de aici.

– Unde?

– Om vedea. Pe tine unde te-a prins furtuna de-aseară? Nu te-a udat? N-ai răcit cumva?

– Nu, tată, nici nu vă vine a crede de ce oameni cumsecade am dat. Am nimerit la o stână, baciul mi-a dat de mâncare și m-a culcat pe o blană caldă de oaie. Era oleacă de fum, dar bine că mi s-au uscat hainele de pe mine. Dar mata de unde vii acuma?

– De la Comisia de Repatriere. Analfabeții! Nu vor să recunoască actele că-s originale. O țin într-una pe-a lor, că-s false și, dacă nu vreu să merg de bună voie, o să merg cu forța. Zilele astea o să plecăm. Am și vorbit cu domnul Anton Gorcea, am comandat un vagon cu adresa Vicșani, ultima gară înspre Cernăuți. Ne facem pe încetul bagajele, nu spunem la nimeni nimic, și ne

ducem în lume... să ne mai caute rusnacii...

– Dar porcul, iepurii, cloșca cu pui și puicile cui le lăsăm?

– Cum să le lăsăm? Le luăm cu noi. Fac eu azi și mâine și poimâine coteț-cușcă pentru toate. De aici, cu trenușorul până la Gavojdia, cum s-o putea, în două-trei vagonașe, că-s mai mici decât un vagon mare de marfă. Acolo, cu câțiva hojmalăi, încărcăm un vagon, în așa fel ca să încapă pe o parte sacii și lucrurile noastre, iar pe lângă ușă vor sta cuștile, butoiul cu apă și lada cu nutreț pentru viețuitoare.

– Bine, tată, trebuie să ne apucăm de treabă. Eu ce să fac mai întâi?

– Întâi și-ntâi să-mi faci de mâncare, că azi încă n-am pus nimic în gură.

– Nici eu. Bine, mâncăm, fac și ceva pentru prânz, apoi de ce să mă apuc?

– Pregătești din nou țoluri pentru baloturi și, când e de plecat, pui numai hainele și așternuturile în baloturi, dar nu le mai coși, că-n tren poate ne-om culca mai omenește decât a fost în căruță.

Cele două-trei zile următoare, cu ajutorul părintelui Chepic, singurul care știa de marea noastră hotărâre, a construit tata cuștile-coteț-lăzi pentru animale și păsări, iar eu am pregătit atât cele necesare pentru baloturi, cât și mâncare pentru drum.

Era în prima săptămână din Septembrie când am plecat ca hoții din Crivina de Jos. Părintele Aurel a luat cu sine doi oameni voinici și de încredere, care ne-au ajutat atât la încărcat în vagoanele mocăniței, cât și la descărcat și reîncărcat în Gavojdia într-un vagon de marfă obișnuit. Pe parcursul călătoriei vagonul nostru a fost cuplat pe

rând fie la trenuri de marfă, fie la trenuri mixte cu care am călătorit fără neplăceri. Când eram atașați la vreun tren de marfă, acesta nu prea avea opriri, dar când eram atașați la un tren de persoane, ne opream în toate gările.

În câteva zile am ajuns în gara Adjud. Aici am stat aproape trei săptămâni, din cauză că trebuia să așteptăm până se refac liniile. Sovieticii schimbaseră liniile ferate, făcându-le cu ecartament lat, ca în țara lor. Probabil sperau că vor reuși să alipească și partea Moldovei din dreapta Prutului, intenție pe care o aveau încă din 1924, când au înființat dincolo de Nistru o mică entitate teritorială numită „Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească" cu capitala în orașul Balta[2].

Am considerat timpul petrecut în gara Adjud drept cea mai grea perioadă din viața de până atunci. Nu era deloc ușor să dormi atâtea nopți cu frică într-o gară mare, cu zeci de trenuri care fluierau de-ți țiuiau urechile, trezindu-te când ți-era somnul mai dulce. Frica domnea, însă, în mine nu numai noaptea, ci și ziua, deoarece treceau printre liniile din gară tot felul de oameni, foarte mulți soldați sovietici, de care mă ascundeam, tremurând, ca nu cumva să fiu întrebată de acte, de proveniența lor, și de altele. Spaima deportării mă copleșea mereu.

Tata, plimbându-se într-o zi pe linia trenului nostru, prin vagoanele de persoane, s-a întâlnit cu niște vechi prieteni din tinerețe, care se întorceau la Suceava, nu

[2]A nu se confunda cu orașul Bălți din dreapta Nistrului, care se află în Basarabia. Balta este o localitate aflată în stânga Nistrului, la 225 kilometri nord de Odessa. Orașul Chișinău a fost proclamat „capitală oficială" a RASSM, dar în fapt Balta a fost „capitală executivă" până în 1929. Apoi, până în 1940, când RASSM s-a desființat, capitală a fost orașul Tiraspol.

știu exact de unde, din Oltenia sau Banat, unde fuseseră evacuați. Era familia Crasovschi: domnul era procuror, fost coleg de serviciu cu fratele tatei, iar doamna fusese prietenă cu mama mea și-l botezase pe Mircea, în 1923, în Suceava. De la ei am aflat că unchiul procuror se află în Sibiu, fiind pensionat și că a trebuit să restituie sovieticilor o parte din mobila evacuată, chiar și pianul, ceea ce a însemnat pentru ei o grea lovitură morală și materială.

– Bine că au scăpat de repatriere, a spus tata, fără, însă, a-și arăta necazurile prin care trecuse la comisia sovieto-română. Era tare prudent tata și bine făcea. Nu se putea ști cine te-ar fi putut trăda, chiar fără să vrea. Cu această familie am petrecut câteva ceasuri plăcute, într-o atmosferă civilizată și mai curată, fără miros de găini, iepuri și porc.

Dimineața, chiar în zorii zilei, curățam cuștile animalelor și ale păsărilor, aduceam, împreună cu tata, apă de la o pompă din gară, spălam și pe jos, hrăneam și adăpam toate viețuitoarele. Apoi, după ce mâncam și noi, încuiam vagonul de marfă și ne duceam în vizită în vagonul de persoane, la familia Crasovschi. Acolo, tata juca șah cu domnul procuror, iar eu, cu doamna, împleteam un pulover din lână țigaie. Câteodată jucam chiar și taroc cu dumnealor. Tarocul este un vechi joc de cărți, austriac, care-ți pune mult mintea la contribuție și te face să mai uiți de necazuri. Ne mai povesteam reciproc și conținutul unor cărți interesante recent citite. Din acest punct de vedere, tata și domnul Crasovschi erau așii povestirilor.

Într-o zi ne-am trezit cu toții că nu mai avem pâine și nici nu era de cumpărat în acest târg urâcios, plin de

dughene murdare. Nici drojdie nu era de cumpărat. Ce-i de făcut? Ce-i de făcut? Să facem mămăligă, dar cu ce s-o mâncăm? Cine a mai văzut să mănânci mămăligă la ceai? Mie mi-a venit o idee strălucită: ce-ar fi să încerc să fac pâine cu aluatel, ca în Banat? Aveam aluatel, din întâmplare, într-un sac de făină. L-am muiat de cu seară, iar dimineața, după îngrijirea viețuitoarelor, l-am fărâmițat într-un lighean și l-am frământat cu făină, apă și puțină sare, iar către seară, după ce a dospit, crescând vizibil, m-am dus în câmpul de dincolo de liniile ferate, câmp aproape gol, fiindcă deja se strânsese porumbul. Acolo, nu prea departe de o fântână cu cumpănă, se afla un cuptor de lut. Cu strujenii rămași pe câmp și diverse bețe aruncate și crengile uscate ale unor copaci, cu bucăți de scânduri căzute sau aruncate din niște garduri, am făcut un foc zdravăn în acel cuptor. Cu un fel de cârlig de fier găsit printre linii, am adunat cărbunii până la marginea gurii cuptorului, am pus bucățile de aluat în formă de mingi de fotbal, pe frunzele de varză rămase pe câmp, apoi am închis gura lui cu o bucată pătrată de tablă. Am așteptat cam o oră până să se coacă pâinea. Noroc că mi-am adus aminte care-i semnul că pita-i coaptă: „Când scuipi pe țăst și nu se aude că sfârâie, pita-i coaptă", așa mă învățase nana Anița cu un an și jumătate în urmă, în Hezeriș, cum se coace pita-n țăst. Și au fost mai multe pâini coapte, aduse de mine seara, pe întuneric, în vagonul de persoane, unde mă aștepta, îngrijorat, tata și familia Crasovschi. Pentru mine a fost o mare victorie că i-am „salvat" de foame în condiții cu adevărat imposibile. Aceasta a fost ultima dată când am făcut pâine cu aluatel.

Cele aproape trei săptămâni de staționare în gara Adjud, după cum am mai spus, n-au fost deloc ușoare; ani și ani, după aceea, am tot visat, am avut coșmaruri cu porcul, pe care nu-l îngrijeam cum trebuie și mi-era frică să nu-l pierdem, cu ostași sovietici care-mi răpesc toate vietățile din vagon... Iepuroaica n-a avut de lucru și mi-a fătat șapte iepurași drăgălași, pe care nu puteam să-i las împreună cu iepuroiul. Ce de-a griji mari pe capul meu!

– Ce-i de făcut, tată?

– Iepuri ți-au trebuit? Descurcă-te, râdea tata de lacrimile mele disperate.

– Păi mata ai fost de acord să-i iei, mata doar le-ai făcut cușca și acum numai eu să mă descurc? Dacă ar fi Gheorghe aici, cu noi, m-ar fi ajutat.

– Ei, bietul Gheorghe, cine știe pe unde o fi și el acum.

– Dar ce s-a întâmplat? Nu mi-ai spus nimic despre el. Credeam că s-a dus cu bădița Florea pe undeva la lucru și urma să se însoare cu o bănățeancă.

– Nici vorbă deocamdată de însurătoare, au fost numai niște glume. El a plecat cu căruța noastră trasă de Bubi, care, fiind împrumutat de badea Florea, nu se îmbolnăvise. Gheorghe avea de gând să ajungă până acasă la ai lui și abia pe urmă să se întoarcă definitiv la Crâciova, dacă fata o să mai vrea să-l aștepte. Dar ăsta-i mare, mare secret. Să nu fie urmărit, fiindcă el doar n-a fost refugiat în 1940 și n-a fost înscris pe nici o listă, că de altfel era demult în Siberia. La fel și badea Florea Halac. Stătea ascuns pe unde putea. Dar, vorba lungă, sărăcia omului. Adu-mi niște resturi de gard, scânduri aruncate dincolo de gară și-ți construiesc o frumusețe de culcuș pentru iepurașii tăi.

M-am dus, deci, în grabă, peste liniile ferate și am

adunat scândurele mai mici, care și așa aveau să putrezească pe maidan. Tata, devenit, de când e refugiat, și dulgher și tâmplar de nevoie, s-a ținut de cuvânt și mi-a făcut pe plac, un adevărat leagăn pentru micuții noi născuți. Noroc că nopțile erau mai răcoroase și dormeam cu ușile întredeschise, iar sus erau niște ferestruici pe care am reușit să le deschid, adică să scot gemulețul de lângă gratii, pe unde putea intra aer curat, altfel ne-am fi asfixiat.

Cu găinile m-am împăcat mai bine. Puicile au început să-mi dăruiască ouă proaspete, pe care le mâncam cu poftă împreună cu tata, iar cloșca își vedea de puișorii ei, arătându-le cum să pigulească crupele, apoi grăunțele, îi educa, ciupindu-i când se băteau între ei, mai ales cocoșeii. Stăteam ore-ntregi și mă desfătam, uitându-mă la aceste mici vietăți care creșteau vizibil sub ochii noștri.

Cum făceam mâncarea? Simplu: pe lampa de gaz, fierbeam din când în când câte o ciorbă din legumele puse în borcănele cu sare, mai puneam în apa clocotindă și un pumn de tăiței sau arpacaș, dar asta destul de rar. De cele mai multe ori făceam mămăligă și o savuram cu brânza pe care o aveam cu noi într-o putină. Apă aveam destulă și adesea o beam și pentru potolirea senzației de foame.

Într-o noapte, vuiet mare: șuierat din zeci de locomotive. Gălăgie prin toată gara. Ne închiserăm în vagon și ne era frică să deschidem. O fi, ce-o fi! Nu deschidem, să se creadă că nu e nimeni înăuntru. Deodată, un huruit de roți,... chiar roțile vagonului nostru.

–Să știi, măi fată, că am pornit la drum. Se vede că s-au terminat lucrările pentru ecartament. În curând ajungem la destinație. Ura!

Să-I mulțumim lui Dumnezeu că am pornit! Și amândoi am îngenunchiat, spunând rugăciuni de mulțumire și apoi am adormit până dimineața.

–Am ajuns în Bucovina, iată-ne în gara Ițcani! În două, cel mult trei ceasuri ne oprim, strigă tata bucuros, cum nu-l mai văzusem demult.

–Să fac repede baloturile, nu?

–Da, așternutul tău și al meu. În rest, doar hainele sunt în balotul cel mic.

Până să mai îmbucăm ceva pâine și să bem puțină apă, la oprirea trenului, tata deschide repede ușa și coboară.

–Stai, tată, aici e Dornești, nu Vicșani, ziceai că plecăm până la...

–Pst! Aici coborâm! Stai cuminte. Eu merg până la șeful gării să aranjez cu descărcatul, să caut niște căruțe și să plecăm cât mai repede. Tu să nu vorbești cu nimeni nimic. Te faci că dormi până vin eu.

Am înțeles că trebuie să tac, că la mijloc e un secret și chiar vreun pericol.

Din fericire, n-a trecut mult și tata s-a întors cu niște oameni voinici, care au descărcat destul de repede vagonul, încărcând, totodată, două căruțe, una cu doi cai, alta cu doi boi. Și așa, încetul, cu încetul, am călătorit până în satul Mănăstioara, la părintele Bojescu și socrul acestuia, fostul șef de post din Ropcea, domnul Bilan. Doamna Bilan, născută Lutic, era din Iordănești; ne cunoștea bine și ne-a primit cu mare bucurie, mai ales că multe din lucrurile aduse erau și ale lor: oale cu untură, putini cu brânză și câțiva saci cu grăunțe de porumb, de grâu, făină de grâu și de orz, toate cumpărate și pregătite de ei înainte de plecarea lor din Crivina. Ei conveniseră cu tata că el le va aduce cu caii. S-a ținut tata de cuvânt și

le-a adus, dar cu vagonul...

ÎN CASA BUNICILOR

După o călătorie neînchipuit de lungă, ne-am spălat, ne-am odihnit și apoi am plecat cu o singură căruță până la Suceava.

– Unde ne ducem, tată?

– Tu nu mai recunoști drumul?

– Îmi dau seama că intrăm în Iţcani, dar aici, la mătușa Odorica Lăzăreanu nu-i cazul să ne oprim, că nu mai știm pe unde s-o fi aflând. Mergem la mătușa Maria Flaișer, unde am stat în primul refugiu?

– Ce să căutăm acolo? Doar n-are grajd și coteț pentru gospodăria noastră. Mergem direct la casa bunicilor. Acolo grajdiu-i gol, cotețul așișderea, curtea-i mare, avem loc berechet.

– Ce bine-mi pare!

Nu trecu nici măcar un ceas și iată-ne în ograda copilăriei mele fericite.

Din curtea mare a condus tata caii spre curtea mică, unde, cu ajutorul proprietarului căruții, au descărcat viețuitoarele în „camerele" lor mult mai confortabile decât vagonul. Prima noastră grijă a fost adăparea și hrănirea lor. Pe urmă, a intrat tata singur în casă, găsind aici niște chiriași noi: familia Vasilco. Unchiul, care locuise aici în 1940, se mutase în 1944 la Câmpulung Moldovenesc și închiriase o parte din casă acestei familii, iar în cealaltă parte, unde locuise o altă familie, nu mai locuia nimeni acum. Aici era, însă, aproape totul distrus. Ușa de la intrarea din curte era deschisă. Era aceeași ușă solidă de pe vremuri. În tinda destul de mărișoară, cu

pardoseală de piatră, se aflau patru uși: una spre stânga, unde fusese spălătoria bunicii și unde se născuse Mircea. În față erau două uși: una spre podul casei, cealaltă spre beci, iar în partea dreaptă era iarăși o ușă destul de masivă, spre vechea bucătărie a bunicii. Această ușă era acum încuiată și eu tare aș mai fi dorit s-o revăd, fiindcă în această bucătărie mare m-a învățat bunicuța să macin cafeaua și chiar să fac foc în cuptor, pe când aveam numai patru anișori. Tata a deschis ușa spre pod și am urcat cu toții pe scările de lemn, destul de întortochiate până în podul casei, mare, să te pierzi în el. Aici am depozitat, cu ajutorul căruțașului, sacii cu „averile" adunate în Banat. Apoi am coborât și în beci, unde am depozitat alte „averi" puse în diverse recipiente mari și mici, bine acoperite, hrană pentru la iarnă.

Căruțașul, după ce a fost plătit pentru munca depusă, s-a grăbit să se înapoieze la casa lui din Mănăstioara sau Dornești. Noi, cu baloturile noastre, cu săculețe mai mari și mai mici, cum s-ar spune, cu restul calabalâcului, am intrat prin verandă în cele două camere mari, cu ferestrele spre strada Samuil Isopescul, unde urma să locuim un timp. Aici ne-am depus pe lângă pereți și pe sub ferestre lucrurile. Camerele erau aproape goale. Exista doar un singur pat și o masă mare, de bună calitate, rămase după plecarea în evacuare a celor ce au locuit aici până în 1944.

Din nou eram frânți de oboseală, că doară nici drumul cu căruța de la Mănăstioara n-a fost prea ușor, și nici descărcatul și transportatul „averilor" în toată casa n-a fost o treabă odihnitoare. Nici nu mai simțeam nevoia de a mânca, ci doar de somn.

– Dar cum vom dormi, tată?

– Ce mai întrebare și asta? Pat este, țoale sunt, ladă

este, ce mai dorești? În puf nu-i sănătos nici pentru copii ca să doarmă.

– Bine, atunci eu voi dormi pe ladă, iar mata în pat. Văd că este și un fel de strojac[3] rupticel în el. O să pun o pătură și peste el așternutul.

Tata a mai adus o căldare cu apă proaspătă de la fântână de ne-am spălat, pe rând, cu apa răcoritoare și, la somn dulce până dimineața, când ne-a râs soarele-ntre gene.

Încetul, cu încetul am început a ne gospodări, că doar ne-am întors în Bucovina mult dorită. Eram plecați fără adresă și locuiam în casa bunicilor. Cei din Banat n-aveau decât să ne caute la Vicșani. De acolo am fi putut ajunge ușor în „raiul bolșevic". „S-or fi dus de bună voie", or crede poate ei... În orice caz, eram tare bucuroși că am ajuns aici, unde nu exista comisie de repatriere.

În primele zile am gătit mâncarea pe primusul pe care-l aveam încă de la Iordănești, dar tata s-a hotărât să ne zidim o mică sobiță cu plită, cu un horn de tablă, pus în gura sobei. Am adus din pod cărămizi cu inscripția inițialelor bunicului, E. V., adică Epaminonda Voronca, fost judecător și primar în timpul primului război mondial în Suceava, care-și făcuse casa împreună cu bunica, arzându-și singur aceste cărămizi. În pod erau foarte multe astfel de cărămizi, probabil că ei intenționaseră să mai adauge un etaj la casă, având vreo zece copii.

Împreună cu tata și cu Mircea, care, de câteva zile se întorsese de la Râmnicu-Vâlcea, fiindcă Facultatea de Teologie se mutase acum la Suceava, am construit sobița cu plită, pe care acum puteam găti mult mai ușor și

[3]Saltea de paie.

Epaminonda Voronca, bunicul Tațianei Vlad

mai multe feluri de mâncare. Mircea locuia în internatul Facultății și mânca acolo cu studenții.

Aflând că se căuta o pedagogă la Liceul de Fete „Doamna Maria", m-am prezentat cu o cerere la Inspectoratul Școlar în acest sens. Inspectorul Iței, foarte amabil, mi-a sugerat ideea să mă înscriu la Facultatea de Teologie din localitate pentru a fi mai sigură pe post, întrucât se cere ca pedagogii să aibă o licență. Atunci, eu, fiind în curs de calificare, voi fi pe cale de a întruni această cerință și Ministerul va putea face mai ușor numirea. Am ascultat sugestia binevoitoare

a inspectorului și așa am devenit studentă la Teologie, împreună cu alte două foste colege de liceu din Cernăuți, Marta Miron și Elvira Vasilescu, cele mai bune prietene ale mele din acea vreme.

Începând cu luna Octombrie am intrat în pâine, cum s-ar spune, fiind numită și salariată, mai întâi de Comitetul Școlar, iar din Ianuarie 1946, de Ministerul Învățământului. De la Facultate am primit și bursă, așa că acum venea și Mircea la noi la masă. Aduceam două porții de mâncare și mâncam toți trei, după ce le mai lungeam puțin cu apă și cu sare.

Tata, prezentându-se la forurile superioare bisericești din Suceava, a fost întrebat cu severitate:

– Ai fost evacuat în Banat. Acolo ai avut post și ai primit salariu. De ce ți-ai părăsit postul? Cine te-a chemat aici? N-avem nici o parohie liberă pentru sfinția ta. Du-te înapoi!

– Ce era să răspundă tata acelui neînduplecat și sever slujbaș al Mitropoliei? Că se temea de repatriere sau că spera să ni se retrocedeze nordul Bucovinei, cum se zvonise?

A tăcut mâlc, s-a întors acasă negru de supărare și a tot oftat multă, multă vreme.

– Nu te mai perpeli așa tare, tată, uite, eu am salariu, avem amândoi bursă, nu murim de foame. Ba mai dăm și ceva lecții pe la cei mai grei de cap și-om scoate noi la capăt.

DIN NOU LA ȘCOALĂ

CA PEDAGOGĂ la liceu, o duceam foarte bine, în sensul că domnișoara profesoară Almazova Maria, care era

acum directoare și profesoară atât de limba rusă cât și de latină, când erau toate profesoarele prezente și intrate la ore, mă trimitea la cursuri la facultate.

– Fuga marș la facultate, măcar pentru o oră, poate chiar două, să ai prezență.

Nu știam cum să-i mulțumesc acestei mărinimoase ființe, datorită căreia, atât eu, cât și prietena mea, Marta, am putut fi la serviciu și la facultate în același timp.

Munca de pedagogă îmi dădea satisfacții morale, fiindcă mă puteam apropia sufletește de copii și-i puteam îndruma pe căile cinstei, onoarei, bunei înțelegeri și dragostei față de aproapele, și de țară. Când serviciul meu era dimineața, dacă lipsea sau întârzia o profesoară, eu trebuia să-i țin locul și să predau, eventual o lecție, dacă mi se cerea de către cadrul didactic lipsă. Nu dădeam note, dar îi ascultam pe elevi și-i încurajam când îi vedeam activi și interesați. Le recomandam lecturi suplimentare sau le povesteam chiar eu din cele citite de mine. Aceste ore mi-au fost de mare folos la practica pedagogică pe care am făcut-o la Limba Română și la Istorie, în anii trei și patru, în cadrul Seminarului Pedagogic Universitar, condus de profesorul universitar dr. Ilie Grămadă, care, după mutarea Universității la Sibiu, a fost directorul Teatrului Național din Iași.

Când eram de serviciu de după-amiază până seara, la internat sau la cele câteva ore de după masă, mă puteam apropia și mai mult de copii. După ce ajutam elevele la efectuarea temelor, punându-le să și le corecteze, discutam cu ele despre igienă, îmbrăcăminte, dar și despre comportarea civilizată în familie și societate. Elevele mai mari se bucurau în mod deosebit când abordam subiecte despre modă sau despre prietenie și iubire. Atunci eu

căutam să scot în evidență necesitatea autoeducării în spiritul cinstei și sincerității, trăsături indispensabile unui om de caracter.

La cantină, la masa de prânz sau la cină, îi învățam pe mulți cum să folosească cuțitul și furculița, punându-le uneori, câte o carte sub brațe, pentru a-i învăța să-și țină coatele mai strâns pe lângă corp, nestingherindu-i pe vecini. Îi îndemnam să nu fie mofturoși, să mănânce orice li se pune în farfurie și să nu vocifereze în timpul mesei. Să nu arunce cu firimituri de pâine era o adevărată lozincă la masă, mai ales în anii de foamete. Aveam adesea și discuții despre bani cu ei, îndemnându-i să fie mulțumiți cu cât au, să nu ceară imposibilul de la părinți, să nu se întindă mai mult decât le permite plapuma, să nu facă datorii.

Toți elevii erau îmbrăcați în uniforme din materiale ieftine, care le protejau îmbrăcămintea și, în felul acesta, nu se făcea diferență între copiii mai înstăriți și cei nevoiași.

Una dintre activitățile cele mai plăcute din acest liceu era pregătirea serbărilor școlare, unde, alături de doamna profesoară Ștefănescu, de gimnastică, și de alte profesoare de al căror nume nu-mi mai aduc aminte, prezentam, pe lângă dansuri, solouri sau recitări, chiar și piese de teatru. Astfel, țin minte că pentru prima dată a jucat pe scena de la Dom Polski (fosta Casă Polonă) arătându-și talentul, Tamara Buciuceanu, care a devenit mai târziu o renumită actriță a României.

Am avut încă de atunci sincera bucurie de a-i prezice un strălucit viitor pe scena teatrului românesc. Ea era elevă în clasa a șasea sau a șaptea de liceu. Era refugiată din Basarabia și avea pe atunci un mic accent regional, iar eu m-am străduit să i-l corectez. M-a uimit memoria,

energia și perseverența ei, pentru care am felicitat-o și atunci.

De un real folos pentru învățământul din acele vremuri erau orele de gospodărie, predate la Liceul „Doamna Maria" de domnișoara profesoară Viorica Filimon, care își iubea profesia în mod cu totul deosebit, ca și fosta mea profesoară, distinsa doamnă Măzăreanu de la Liceul „Elena Doamna" din Cernăuți. În orele de gospodărie, se predau cunoștințele necesare pe care ar trebui să și le însușească orice fată, viitoare gospodină soție și mamă.

Conform unei judicioase programe analitice, se predau noțiuni elementare de igiena locuinței, începând cu măturatul, spălatul dușumelelor și al ferestrelor, continuând cu aerisitul, văruitul, curățatul legumelor, gătitul mâncărurilor, pregătitul murăturilor pentru iarnă, dar chiar și făcutul săpunului de casă. Cu domnișoara profesoară Viorica Filimon am închegat o frumoasă prietenie; ea era originară din satul Plăvălari, avea mare înțelegere pentru refugiați și un caracter desăvârșit. Când mi s-au îmbolnăvit găinile, pe care a trebuit să le tai (plângând în hohote), de la ea am învățat să fac săpun de foarte bună calitate, care, în acea vreme, era o raritate în Suceava.

În puținul timp liber, dădeam meditații la elevi mai slabi la învățătură sau care se pregăteau pentru examene de admitere în liceu. În felul acesta l-am pus și pe tata la treabă. El dădea cu plăcere lecții de latină, de istorie și de matematici, așa că mai câștiga și el câte un ban sau alimente. Printre acești copii meditați pentru examen de admitere în Școala Normală a fost și Eleonora Filimon, sora Vioricăi. Ea a studiat apoi mai departe, la facultate, ajungând o foarte bună profesoară cu care m-am și

împrietenit peste ani. De la meditații primeam cu mare plăcere și de-ale gurii, mai ales în anii de foamete din 1946 și 1947, când ne bucuram și de o căpățână de varză sau de o oală cu lapte bătut. Mare bucurie era când ne aducea cineva un borcănel de magiun de prune, pe care-l diluam și-l mâncam cu atâta poftă cu mămăliguță din făina adusă din Banat.

O altă profesoară tânără de care m-am atașat, pe când eram pedagogă în Suceava și care, ca și Viorica, avea compasiune pentru noi, refugiații, a fost Florica Bostan. Ea era o pasionată profesoară de lucru manual, tot un obiect deosebit de necesar pentru educația fetelor. Încă din tinerețe învățau să coase, să brodeze, să croiască și să coase chiar și la mașina de cusut cele necesare pentru casă: fețe de pernă, lenjerie, cămăși. Astfel, cine era harnic, ieșea din liceu cu o meserie bănoasă.

Florica Bostan era foarte pricepută la împletituri de tot felul, dar n-o întrecea prin cunoștințele ei pe renumita mea profesoară din Cernăuți, doamna Țintă, care a dat multora dintre elevele ei o meserie în mână. Împreună cu Florica Bostan am împletit și eu pulovere deosebit de frumoase. Am regretat mult când a plecat ea la București, măritându-se cu poetul comunist, Eugen Frunză, marele cântăreț al „salvatorului popoarelor", Stalin. Ea era cam de vârsta mea, o mai fi trăind?

Ca pedagogă, a trebuit, la un moment dat, la îndemnul directoarei, să mă înscriu în U.F.D.R.[4] și, în această calitate, am fost trimise în grup să facem propagandă pentru alegeri, să-i convingem pe țărani să voteze Blocul Partidelor Democrate. Deși am căutat să mă eschivez de

[4]Uniunea Femeilor Democrate din România.

la această acțiune ingrată, nedemnă pentru mine, și cu care nu eram deloc de acord, a trebuit să mă supun. Am plecat cu un grup de mai multe femei, într-un camion. Cinci dintre noi aveam misiunea să coborâm în satul Bosanci, unde urma să lipim afișe cu inscripția: „Votați Soarele" și, cu cretă, să desenăm, pe garduri, soarele.

Mi-era tare rușine că trebuia să fac ceva împotriva conștiinței mele, dar n-aveam încotro: când mergi cu lupii, urli cu ei, dacă nu, te lași mâncat... N-am apucat să pășim decât câțiva pași prin Bosanci, că am și fost întrebate de oameni, bărbați și femei, ce și pe cine căutăm. Când au auzit pentru ce am venit, ne-au și luat la goană, afurisindu-ne cu cele mai triviale cuvinte.

În consecință, n-am putut lipi nici un afiș, dar unele dintre femei, mai curajoase și devotate P.M.R.[5] au încercat să intre într-o curte, ca să lămurească niște gospodine. Acestea, însă, dezlegând câinii, i-au asmuțit împotriva noastră, strigând în gura mare:

–Soarele ne arde prea tare, avem nevoie de ploi, nu de soare! Blestematelor, ce veniți să prostiți lumea! și continuau cu înjurături de tot felul, pe care noi nici nu le mai auzeam, de frica dulăilor ce alergau după noi.

Din fericire nu ne-au mușcat câinii. Fuga-i rușinoasă, dar și sănătoasă. Am luat-o la goană prin sat fără a mai aștepta întoarcerea camionului care urma să ne readucă în oraș.

Pentru mine, această întâmplare a însemnat o mare bucurie, pe care, atunci, am avut curajul să i-o povestesc doar tatălui meu.

[5]Partidul Muncitoresc Român.

DECLARAȚIE DE NORĂ

Într-o după-amiază, pe când descifram cu greu un text din „Noul Testament" în limba greacă, fiind ajutată de tata, am primit vizita domnului colonel Dan, care s-a întors din prizonierat cu Divizia Tudor Vladimirescu. El era un vechi prieten de-al nostru, din Iordănești, căsătorit cu o soră a fetelor surdo-mute, Olga Melnic, o femeie deosebit de frumoasă. Întrebându-l ce știe despre băiatul său, Dinu, cel mai bun prieten din copilărie al lui Mircea, ne-a povestit cu mare jale, aproape plângând, că, Dinu, care era sublocotenent în Armata Română, a căzut pe frontul de la Iași.

Era frământat și neîmpăcat cu sine însuși la gândul că ar fi putut fi chiar el ucigașul unicului său fiu, dar se mai consola cu ideea că n-au ajuns față-n față.

– Dar cum de-ai intrat în Divizia Tudor Vladimirescu?

– Știi bine ce bun român am fost... Am căzut prizonier și multe-au fost de îndurat... N-am mai putut suporta regimul cumplit de exterminare de acolo și, mai ales, presiunilor psihice făcute de Ana Pauker... Mi-a slăbit voința în așa hal, încât... până la urmă,... am acceptat. Am ajuns în Divizia Tudor Vladimirescu. Sper că mă înțelegeți și nu mă divulgați,... vă rog! Stau în Rădăuți,... m-aș bucura să vă mai revăd. La revedere!

Am rămas foarte impresionați de această vizită neașteptată, de felul în care s-a schimbat acest bărbat, altă dată jovial și plăcut la înfățișare, dar mai ales de vestea morții în plină tinerețe a lui Dinu.

– El este o mare decepție pentru mine, a afirmat mâhnit tata.

– De ce? E frumos din partea lui că a venit să ne vadă,

nu?

– Asta, da, dar a devenit prea rece și distant. După atâția ani, de când nu ne-am mai văzut, vine, stă zece minute, nu te întreabă nimic și iese din casă cu un la revedere sec. Nu se știe dacă n-a venit cu un anumit scop și, văzând sărăcia de la noi, nu mai are ce raporta mai sus.

– Vai, dar suspicios mai sunteți. Puteți crede că-i un informator al rușilor?

– Poate da, poate nu. N-am de unde să știu. Dar în orice caz, e un om slab și din cei slabi și lași se recrutează informatorii și trădătorii. Doar a recunoscut că n-a putut suporta presiunile. E suficient să cedezi o singură dată, că mai apoi cedezi total, îți vinzi și fratele pentru ca ție să-ți fie bine, să mai urci în grad,... el, din maior a ajuns colonel, poate că mâine-i și general. În orice caz, nu-mi inspiră încredere. Pentru mine rămâne o decepție amară.

Mie îmi inspiră o nețărmurită milă. Îmi amintesc cu duioșie cum l-am cunoscut, în copilărie, pe când eram o fetiță de 9 ani. Eram acasă, în Iordămești, în vacanța de vară și mă duceam la apa Siretului la scăldat. Trecând pe lângă casa Melnicițelor, cum i se spunea acestei case în care locuiau fetele surdo-mute, frumoasa doamnă Dan, sora surdo-mutelor, respectiv soția maiorului, m-a chemat în casă și m-a servit cu dulceață de nuci. Domnul maior m-a luat în brațe, m-a așezat pe genunchii săi și m-a întrebat:

– Păpușică dragă, vrei să-mi fii noruță?

– Da, nene, dar asta când o să cresc mare.

– Bineînțeles. Tu știi să scrii frumos și corect? Ce notă ai la română?

– Numai zece!

–Ei, nu mai spune! Dacă ți-oi dicta eu ceva, vei scrie corect sau mai faci greșeli?

–Puteți să-mi dați orice dictare, eu nu greșesc la nici un dictat.

–Bine! Atunci, scrie aici o declarație, mi-a spus el dându-mi o foaie mare de hârtie, fără linii. Apoi mi-a dictat următoarele cuvinte: „Subsemnata Tatiana Vlad, elevă în clasa a treia primară, declar că sunt de acord să fiu noruța domnului maior Dan, că am să mă mărit de bună voie cu fiul său, Dinu, și promit că n-am să fug de el când voi crește mare". Mi-a spus apoi să semnez acel document de importanță pentru viitor. Am semnat, iar el m-a ridicat în sus și m-a sărutat pe amândoi obrajii, spunându-mi, râzând în hohote:

–Sunt tare curios ce vei face tu la 20 de ani, când vei citi această declarație. Acum du-te la scăldat, o să-l găsești acolo și pe Dinu și pe Mircea, numai să nu vă bateți.

Acum aveam acei 20 de ani... Uitasem de foarte multă vreme de acea întâmplare. Oare domnul colonel Dan își mai amintește de declarația mea și o mai fi având-o? Bietul Dinu... nu mai este, și nici vorbă ca pe parcursul tinereții noastre să fi luat în serios nostimele gânduri ale tatălui său. Cum oare de mi-am amintit tocmai acum de acea întâmplare nevinovată din Iordănești? Îmi răsărea, însă, în minte, chipul frumos al lui Dinu: înalt, subțirel, blond, cu ochii mari, negri, întrebători și triști. Când eram elevi în școala primară, eram foarte buni prieteni, ne jucam cu mingea, de-a ascunsa, de-a baba oarba și ne mai spuneam povești. Odată, m-a lovit cu un măr de mi-a făcut o vânătaie și m-am supărat pentru „totdeauna". În aceeași toamnă, s-a dus el la Liceul Militar și de atunci

nu l-am mai văzut. Acum, revăzându-l pe domnul Dan, mi-au revenit amintirile și-mi vine să plâng după feciorul său, pe care, cine știe, dacă nu cumva chiar un glonte de-al tatălui său să-l fi ucis. Dinu a căzut pe frontul de la Iași, unde Divizia Tudor Vladimirescu a luptat împreună cu Armata Sovietică. Îngândurată și foarte întristată, am aprins o lumânare pentru sufletul lui Dinu. Dumnezeu să-l odihnească!

SERVICIUL ROSENTHAL ȘI STRĂCHINILE DE LUT

În vacanța de Crăciun aveam serviciu numai dimineața, de la orele 7 până la 15, iar după amiezele mi-erau libere pentru gospodărie și studiu. Studenții fiind în vacanță, cantina era închisă. Acasă mă străduiam să fac mâncare bună și gustoasă din ce aveam. Slavă Domnului, mai aveam încă multe rezerve aduse din Banat și puteam, la sărbători, mai ales, să fac și prăjituri. Bineînțeles, toate cu măsură și fără nici o risipă. De la meditații, primeam din când în când și puțină smântână sau o bucățică de unt, așa că am putut coace și un tort. Pe când ne aflam la masă și savuram bunătățile, primirăm într-o zi vizita unchiului de la Câmpulung. Eram tare bucuroasă că de data aceasta am si eu ceva bun cu care să-l servesc.

–Poftă bună, dragilor!

–Mulțumim, poftim și dumneavoastră la masa noastră! am zis eu, oferindu-i un loc pe laița noastră, pentru că scaune încă nu aveam.

–Ce vremuri triste am ajuns, ca nepoata și cumnatul meu să mănânce în străchini de lut! Halal de voi! Tare v-ați mai țărănit! Încă lingură de lemn v-ar mai trebui...

– N-are importanță în ce mănânci! Mațele să-ți fie pline și să nu te scoli flămând de la masă. Mâncarea noastră-i și gustoasă și sănătoasă, i-a răspuns tata pe un ton ceva mai răstit.

– Unchește, și ce-aveți cu țăranii că cică ne-am țărănit? Ei sunt talpa țării, nu? Nu vă plac străchinile noastre de lut? Eu nu m-aș supăra dacă mi-ați dărui un serviciu de Rosenthal. Mâncarea-i la fel de bună și în acela ca și-n străchinile noastre.

– Am avut și Rosenthal, dar a rămas în Iordănești și, drept să-ți spun, nu mi-l mai doresc, a zis tata, oftând.

– Dar poftim să gustați și dumneavoastră din ce-am gătit eu.

– Nu, mulțumesc, nu mi-e foame. Dar nu vă e frig aici? E cam răcoare.

– Da, sobița asta nu poate încălzi o cameră atât de mare. Facem foc mult, dar fără randament. În curând o să ne mutăm, dar acolo n-avem nici un fel de mobilă. Aici, de bine, de rău, este un pat, o masă și lada mea, care-i și pat și dulap.

– Cum și dulap?

– Păi nu pun înăuntru toate câte ar intra într-un dulap? Uitați-vă: când ridic capacul, e dulap, când îl închid e pat.

– Inventivă mai ești.

– Nevoia te învață, unchește!

– Dacă vă veți muta, să-mi spuneți și eu vă voi da două paturi, un dulap și patru scaune. Nu sunt noi, ci vechi, dar încă bune de folosit, până vă veți cumpăra mobilă nouă.

– Mulțam de promisiune, unchește.

– La revedere, dragilor!

– La revedere și să mai veniți!

O NOUĂ LOCUINȚĂ

Nu mult după vacanța de Crăciun, povestind în Secretariat colegelor despre frigul pe care-l îndurăm în casa bunicilor, unde soba cea mare e veche și defectă, iar sobița pe care o zidisem pentru gătit nu încălzește suficient, contabila, domnișoara Czerny, mi-a oferit cu chirie o căsuță veche de-a ei, în care nu mai locuia nimeni. Chiria era convenabilă, iar ea ne închiria căsuța ca să nu se deterioreze, și pentru că mă știa că sunt refugiată și singura salariată din familie.

Cu ajutorul lui Mircea și a unui coleg de-al său, ne-am dus puținele bagaje în noua locuință de pe strada Alexandru cel Bun, numărul 16, unde am stat aproape doi ani. Înainte de a ne muta definitiv, tata a aranjat tăierea porcului, din care a făcut tot felul de cârnați și chișteă, a afumat șuncile, și nu ne-am mai putut plânge că n-avem ce mânca. De iepurii rămași încă un timp în grajdiul bunicilor a avut grijă și Mircea și tata, până i-am transformat și pe aceștia într-o friptură delicioasă.

„VAMPIRII"

Noua noastră locuință ne-a scăpat de tirania frigului. Aveam o bucătărioară minusculă în care încăpea lada-pat-dulap, o masă improvizată construită de tata din niște scânduri vechi și un cuptor mare, mare, în care puteam coace câteva pâini și mălai. Căldura de aici putea intra ușor în camera de alături, unde aveam o sobă de cărămidă văruită, călduroasă și ea. Apa o aduceam de la fântâna cu roată de la răscrucea drumului. Camera,

câteva zile, era goală, dar unchesul s-a ținut de cuvânt și ne-a trimis, îndată ce a aflat de mutarea noastră, mobila promisă, care, la început, ne-a încântat, de i-am compus și o poezie pentru-așa mărinimie. Numai că, din păcate, bucuria nu ne-a fost de lungă durată. Ca și la Pitești, în August, 1940, a trebuit să ducem o strașnică luptă mai întâi nocturnă, apoi și zile întregi să ne apărăm și apoi să scăpăm de mici viețuitoare, roșii de culoare, care ne alungau somnul, sugându-ne, ca vampirii, sângele. La început, în euforia noastră, că suntem aproape în rând cu oamenii, având, în sfârșit, și mobilă, nu ne-am dat seama de ce ne tot scărpinăm noaptea. Eu credeam că iarăși am urticarie, dar ceilalți? Aprinzând o lumânare, am găsit dușmanii, care se ascundeau fulgerător, de nu-i puteam prinde... Zile și nopți întregi ne-am tot luptat cu acești „indivizi", ce-și aveau culcușul în găurelele minuscule ale lemnelor mâncate de carii. Am încercat în foarte multe feluri să scăpăm de acești „vampiri". Mai întâi, cu lumânări aprinse, afumând toate scândurile, apoi, spălându-le și opărindu-le. Le-am „îmbăiat" și în petrol, dar n-am reușit, până când nu ne-am încălzit soba cu ambele paturi. În locul lor, a adus Mircea, nu știu de unde, două paturi de fier, cu saltea de sârmă, pe care a așezat una de paie, de am dormit, aproape doi ani, împărătește.

Povestea aceasta cu „vampirii" suceveni n-am spus-o nici rudelor, nici unchesului. La ce să-i fi făcut inima rea? Cui prodest? L-am lăsat mai bine să creadă că ne-a fost un mare binefăcător. Poate nici n-a știut ce „chiriași" avea mobila pe care ne-a dăruit-o.

DEȘI refugiați, în Suceava, ne-am simțit „mai acasă" decât în Banat. Aici nu ne urmărea nimeni, nu mai eram considerați străini.

Anii 1946 și 1947 erau ani de secetă cumplită, care a generat și foamete mare, de plecau sute de oameni din Botoșani și Dorohoi, mai ales, spre Ardeal după alimente, dar noi nu ne plângeam de foame, fiindcă mai aveam făină în pod, rezerve aduse din Banat, mulțumită muncii tatei, a lui Lixandru și Gheorghe.

Mă uitam la cerul senin, dar și înnourat uneori, la soarele dogorâtor, cerșind un strop de ploaie, dar ea nu mai cădea, deși, câteodată se plimbau și nouri negri pe deasupra pământului încins. Aveam dureri reumatice și-mi ziceam: bine că mă dor oasele, mâine va ploua, dar mă înșelam.

Într-o seară, pe când priveam uimită la cerul de un roșu aprins, simt un fum înecăcios, care-mi ustura ochii. Ce să fie? Văd apoi oameni alergând pe lângă mine și aud sirenele a două mașini de pompieri. Alerg și eu spre strada vecină, Samuil Isopescul, strada copilăriei mele. Mă cutremur: arde cu foc mare de tot casa familiei Burac, casa în care mă jucasem eu cu păpușile cu fetele Zebica, Aglaia, Lidia și Livia. Multă lume se adunase pe stradă. Era mare învălmășeală. Pompierii își făceau datoria, stropind grajdiul și casa, din care niște oameni scoseseră deja puțină mobilă și lucruri, dar nu prea multe. La un moment dat, niște soldați ne-au alungat și, înfricoșată, m-am dus acasă. A doua zi, trecând din nou pe acolo, am văzut încă jăratecul fumegând pe locul unde fusese grajdiul. Acesta arsese din temelii cu tot cu vitele care

nu putuseră scăpa, fiind legate. Ce se întâmplase? În timp ce toată familia, soț, soție, unchi și mătuși, adunau ultimele grâne de pe câmp, copiii, în vârstă de câțiva anișori, aprinzând un felinar, au aruncat chibritul nestins în cânepa pusă la uscat în jurul grajdiului și al casei. Focul a ars mocnit o bună bucată de vreme, apoi s-a întețit unindu-și flăcările în cumplitul incendiu. Văzând focul, copiii s-au speriat și au alergat în câmp la părinții lor, care, alergând spre casă, au văzut dezastrul. Noroc că nu le-a ars toată casa, pe care, încetul, cu încetul, au reparat-o, nereușind, însă, s-o refacă la fel de frumoasă cum fusese pe vremuri. Mai târziu, am mai trecut de câteva ori pe acolo, dar am găsit casa nelocuită; probabil că, până s-o repare complet, toți locatarii se mutaseră în altă parte.

Dezastrul provocat de cumplitul incendiu m-a impresionat atât de mult încât am povestit această tragică întâmplare multor elevi și părinți, cu scopul de a-i face să înțeleagă imensul pericol al jocului cu focul sau al neglijenței aruncării la întâmplare a unui chibrit nestins.

PACHIȚEL

Făcând o privire retrospectivă asupra acestor doi-trei ani petrecuți în Suceava, deși în aceasta perioadă eram studentă, pedagogă, meditatoare și gospodină, îmi dau seama că am rămas cu un mare gol sufletesc, cu foarte puține amintiri. Trăiam izolați de lume. Nu mergeam la nimeni și nimeni nu venea pe la noi, în afară de câțiva copii pe care-i meditam. Erau vremuri tulburi. Oamenii erau suspicioși, se fereau unii de alții. La facultate, nici studenții nu mai erau uniți: unii făceau

politica vremii, intrând în Partidul Comunist pentru anumite favoruri, alții, dimpotrivă, căutau să ne abată de la alunecarea spre ateism și adularea falsă a Uniunii Sovietice. Un rol important în acest sens l-a avut un prieten mai în vârstă, coleg de facultate, nu de an, călugărul Adrian Făgețeanu, care ne-a îndrumat spre fapte creștine și patriotice, organizând echipe culturale care mergeau prin satele din apropiere pentru ridicarea culturală a țărănimii și lupta împotriva superstițiilor. Mergeam cu el și la orfelinatul din Suceava, alinând copilașii fără părinți, cărora le aduceam, pe lângă dulciuri care nu se prea găseau pe atunci, cărțulii cu povești pentru copii, dar îi și învățam colinde și chiar cântece, care le plăceau. Erau tare dornici acești copii de-o mângâiere, de-o vorbă bună.

La un moment dat am luat hotărârea să iau o fetiță de la orfelinat la mine acasă. Mi s-a aprobat de către conducerea internatului și bucuria mea a fost de nedescris.

Fetița era tare micuță, pipernicită. Tatăl îi dispăruse în timpul războiului, iar mama murise de tifos. Era originară din Gura Solcii, unde avea două mătuși foarte bătrâne și sărace, care, însă, nu veneau pe la ea. Sărăcuța! Avea codițe foarte frumoase, dar pline de lindini. Am îmbăiat-o în cada de lemn de rufe, i-am spălat cu grijă părul, l-am uns cu gaz, dar nu și cu oțet și sare, cum făcusem la Hezeriș cu părul meu, de pierdusem bunătate de cosițe. Aveam deja experiență cum se scapă de asemenea oușe. Cu pieptenele des și cu foarte multă răbdare, luând, uneori, părul fir cu fir, am reușit să salvez frumoasele codițe negre ale Paraschivei, alias Pachițel, cum am numit-o de atunci. Avea ochi verzi și părul negru. O îndrăgisem. Tușea noaptea. I-am pus termometrul: avea

zilnic febră mică, semn rău. Dusă la medic, s-a constatat că are mici caverne TBC. Spaimă! Ce-i de făcut? Dăm copilul înapoi la orfelinat? Nu! Că-i poate infecta și pe ceilalți. O ținem, o hrănim bine, îi dăm medicamente și o vindecăm.

Dar cu ce-i cumpărăm streptomicina, care-i foarte scumpă? Cu ajutorul domnișoarei directoare Almazova, organizez o serbare a elevelor liceului, iar cu banii adunați am cumpărat medicamentele salvatoare pentru Pachițel, care, în trei luni de zile s-a rotunjit la față și la corp, cât alții în ani. A fost cea mai mare satisfacție a vieții mele. Fetița a stat doi ani la mine, și deși nu a putut frecventa cursurile, a dat examenele la școală, la sfârșitul fiecărui an școlar[6].

PLECAREA TATEI LA NEGOSTINA

TATA, care nu avea serviciu, deci nici salariu, fiind invitat într-o zi de un prieten, preotul Bejan din Negostina, l-a vizitat cu plăcere. Acesta, aflând că tata, de aproape doi ani e un fel de șomer fără ajutor de șomaj, i-a propus să rămână în acel sat și să-l ajute în treburile parohiei.

–Dar eu nu știu ucrainește, nu pot sluji în această limbă. Negostina este un sat de ucrainieni.

–Dar mai sunt și câțiva români. Facem slujbă împreună, eu în ucrainește, tu, ectenii în românește, împăcăm și capra și varza.

[6]Pentru cazuri speciale, cu aprobarea Inspectoratului Școlar, exista posibilitatea scutirii de frecvență, dar aceste examene erau foarte serioase. Acest fel de a urma școala se numea pe atunci „în particular", un fel de „cursuri fără frecvență" de mai târziu.

Așa a rămas tata câteva luni în Negostina, de unde a plecat, fiind numit preot în Cozănești, județul Câmpulung, un sătuc situat la 15 kilometri de Vatra Dornei, în partea dreaptă a Bistriței Aurii.

VATRA DORNEI

ÎN PRIMĂVARA anului 1948 mi-am luat licența în Teologie și am terminat cei doi ani de practică pedagogică în cadrul Seminarului Pedagogic Universitar. În urma unei cereri de a intra în învățământ, în care îmi exprimasem dorința de a rămâne în Suceava sau într-o comună apropiată de oraș, m-am trezit numită profesoară în orășelul de munte Vatra Dornei, care mi-a devenit o patrie adoptivă.

Pachițel, acum sănătoasă și dolofană, s-a întors la orfelinat, pentru că eu, în acest orășel încă necunoscut pentru mine, nu mă încumetam s-o iau. Deși locuise la mine în Suceava, din punct de vedere legal ea era copil al orfelinatului, care, principial, o avea în grijă. Despărțirea de Pachițel a fost înlăcrimată și nu ne-am uitat. Mai târziu, ea a devenit învățătoare, s-a căsătorit, și-a întemeiat o familie frumoasă, a avut doi băieți.

În Vatra Dornei, s-a terminat, cumva, viața de refugiat, deși, noi, toți refugiații, îi vom purta până la moarte amprenta trăind mereu cu dorul de acasă. Păstrăm și vom păstra legături strânse cu cei rămași în nordul Bucovinei și Basarabia, transmițând și urmașilor noștri și ai lor, dragostea de limbă, pe care n-avem voie s-o degradăm, respectul față de tradițiile și credința strămoșească, precum și dorința de unire.

Trei generații: Gheorghe Poștariu, Tatiana și Veniamin Guga; Marina Șapcă; Alexandru și Florin Guga

Imediat după 1989, am înființat în Vatra Dornei filiala „Arboroasa" a Asociației Culturale „Pro Basarabia și Bucovina". Scopul meu era să ne organizăm pentru a putea întări legăturile cu frații noștri de dincolo de sârmele ghimpate. În asociația noastră s-au înscris pe lângă refugiați și locuitori ai orașului, chiar și elevi, cu care facem excursii în nodul Bucovinei și Basarabia și ne străduim să închegăm trainice prietenii.

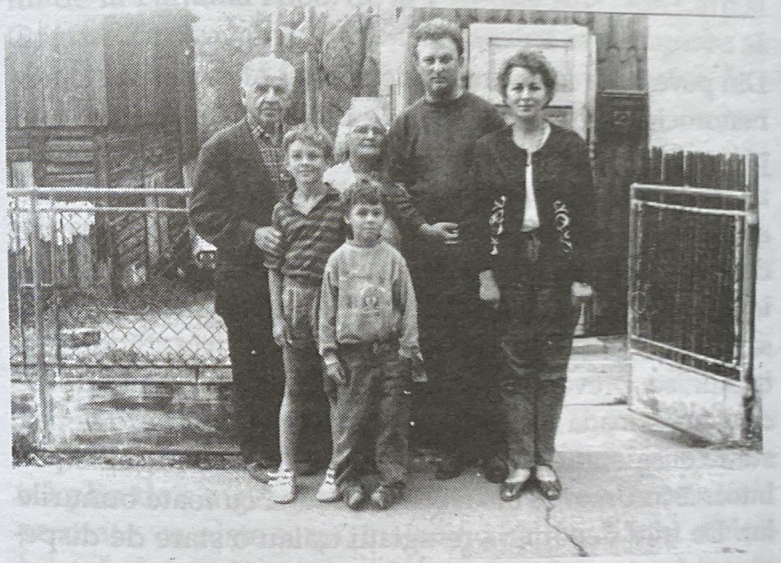

Trei generații: Gheorghe Poștariu și Tatiana Guga; Nicolae și Marina Șapcă; Alexandru și Florin Guga

Capitolul 4

Mărturii ale altor refugiați

Din povestirile noilor mei prieteni am aflat despre multe nenorociri suferite de bieții de ei, în timpul refugiului, prigoniți fiind de sovietici, dar și de cozile de topor ale acestora, ajunse printre autorități ale Statului Român după 23 August 1944. Cei mai mulți dintre cei recrutați de așa numiții frați român erau fără coloană vertebrală, lași și fără caracter, fără școală și doar pentru un grad sau un ban, au acceptat trădarea, turnătoria. Noile legi comuniste prevedeau că toți cei din teritoriile ocupate care, în perioada 1940-1941 au fost sub ocupație sovietică, sunt considerați cetățeni sovietici și sunt obligați să se întoarcă în Uniunea Sovietică împreună cu toate bunurile lor. De frica deportării, refugiații trăiau o stare de disperare și foarte mulți se ascundeau mai ales prin sate sau la periferia orașelor, pentru a nu fi prinși.

Amintirile celor care au trăit în calvarul refugiilor întregesc paginile de istorie ale neamului românesc. Din ele putem trage și multe învățăminte, după spusa înțeleptului cronicar Grigore Ureche: *„Mulți scriitori au nevoit de au scris rândul și povestea țărilor, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și rele, să rămâie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, despre cele rele să să ferească și să să socotească, iar dupre cele bune să urmeze și să să învețe și să să îndirepteze.“*

PRINTRE primii oameni pe care i-am întâlnit în Vatra Dornei în anul 1948 au fost iordănești: Maria (născută Tarnavschi), măritată cu priceputul grădinar al parcului dornean, Ion Carp, un supraviețuitor al masacrului de la Fântâna Albă, de la 1 Aprilie 1941. Ion Carp și Grigore Zegrea, alt iordănești, auzind că s-ar aproba să plece peste graniță în România, s-au dus și ei în ziua de 1 Aprilie 1941, alăturându-se mulțimii de oameni din mai multe sate care mergeau spre frontieră. Ei mi-au povestit ce groaznic măcel a fost acolo: „Mitralierele soldaților sovietici au tras în plin, de au murit foarte mulți oameni, bătrâni, femei și copii. Pe urmă, soldații sovietici au adus niște lipoveni din satul Fântâna Albă, pe care i-au pus să îngroape morții. Era un vaiet nemaipomenit. Pe lângă morți au fost îngropați și unii vii, răniți. Noi am scăpat ca prin minune de glonțul ucigător, și, în plină noapte, după ce s-a așternut liniștea în jur, lungiți pe pământul plin de sânge, glod și urme de zăpadă, ne-am târât pe coate, ca niște șerpi, înaintând cu rapiditatea melcului, până am ajuns istoviți de putere într-o margine de sat. Aici ne-am ascuns într-o șură, tremurând și de frig, dar mai mult de frică, să nu fim descoperiți și predați autorităților românești, care puteau să ne considere spioni. Dumnezeu ne-a ajutat să întâlnim oameni cu suflet de creștin adevărat, care să ne înțeleagă și ei ne-au ajutat, ne-au oblojit, de ne-am refăcut puterile. Multă, foarte multă vreme, am locuit clandestin în diferite sate de pe lângă graniță, dar tot cu mare frică, până am reușit să ne stabilim definitiv în Vatra Dornei.“

Ei au tăcut și nu i-au divulgat pe binefăcătorii lor, nici

numele satelor pe unde au stat nu le-au spus. În acele triste vremuri nu puteai avea încredere nici măcar în fratele tău...

Cu sârma ghimpată-n ogradă

Odată, în nu mai știu ce sărbătoare, am fost invitată la o familie prietenă și țin minte cum am plâns cu toții, ascultând cutremurătoarea întâmplare petrecută în satul Bainiț, care a devenit localitate de graniță după 28 Iunie 1940, când a fost cedat peste noapte, nordul Bucovinei:

„Noul hotar trecea pe lângă casa noastră, între ogradă și grădină. Mama, care semănase încă la începutul lunii Mai, ceapă și cartofi, nu știa că prin ogorul ei trece granița. Ducându-se, ca de obicei, după legume, a fost împușcată mortal, fără somație, de către grănicerul sovietic", relata plângând prietenul nostru, preotul Valerian Olariu.

Asemenea tragedii s-au mai întâmplat și în alte sate, atât în Bucovina, cât și în Basarabia, iar rușii au recurs și la măsuri radicale. Astfel, după ce în Iunie 1940 a fost fixată granița prin cătunul Prisaca, aflat la sudul comunei Tereblecea, multe case și anexe gospodărești ale oamenilor au fost rase de pe fața pământului. Apoi, în perioada de război 1941-1944 unii oameni au încercat să-și reconstruiască proprietățile, locuind temporar prin satele vecine, în case nelocuite, rămase de la foștii proprietari dintre care majoritatea fuseseră deportați. În 1944, când s-a instalat din nou granița prin Prisaca, rușii au întins sârma ghimpată prin curtea familiei Nimingean. Casa a rămas în România, iar stodoala, grajdiul, cotețul porcilor

și al găinilor în Uniunea Sovietică. Amărât, gospodarul a încropit la repezeală alte adăposturi pentru animale. Avea însă de rezolvat o problemă serioasă, pentru că, ce mare opreliște reprezintă sârma ghimpată pentru niște gobăi și vechile lor obișnuințe! Așa că, din ce i-a rămas pe lângă casă, a înjghebat un gard lângă sârma ghimpată. Nu mult a trecut însă până când animalele au scăpat din strâmtoarea noilor cotețe și au găsit drumul spre vechile ocoale. Iată-l acum pe gospodar strigând peste gard: „Pui, pui, pui! Pui, pui, pui! veniți acasă, nu mereți la ruși! Țioca, țioca, purcerlușii, hai acuș și voi acasă, nu la ruși, nu la ruși!" Vigilenții soldații sovietici i-au remarcat imediat „activitatea infracțională" și-au venit să-i ceară socoteală. L-au dus la Cernăuți unde l-au anchetat timp de câteva săptămâni. Apoi i-au dat drumul să se întoarcă acasă, dar pentru multă vreme el n-a mai avut curajul să locuiască în casa sa și a fost dat dispărut.

Martorul acelor vremuri este octogenarul Ilie Nimingean, care locuiește și acum în casa părinților săi. A crescut cu sârma ghimpată în curte la doar câțiva metri de peretele casei. Ilie povestește despre oamenii de demult și despre locurile fiecăruia. Niciuna dintre casele din sat care au rămas la ruși nu mai există astăzi. De dincoace de graniță se mai zărește temelia casei familiei Patraș, pe colțul căreia se află pichetul de grăniceri. La sud de graniță, mai sunt trei case, care astăzi aparțin de orașul Siret. Prelungind neuitarea, pe gardul uneia dintre ele, cineva a bâzgălit: „str. Prisaca".

Tristă, cumplit de tristă mi s-a părut povestirea doamnei Maria Rohozneanu, tot o membră a asociației noastre:

„M-am născut în anul 1937 în satul Huta, lângă Crăsnișoara, la aproape 7 km de Ciudei. Casa, ograda și grădina părintească au rămas amintirile cele mai scumpe ale vieții mele, deși la vârsta fragedă de numai șapte anișori a trebuit să gust din calvarul refugiului.

Părinții, care cunoscuseră viața plină de nesiguranță sub cnutul bolșevic din anul 1940-1941, când mulți oameni din sat fuseseră deportați în Siberia, de unde nu s-au mai întors, auzind că trupele române și cele germane se tot retrag de pe front și temându-se de o nouă invazie a bolșevicilor, au început, încă din toamna lui 1943 și mai ales din iarna lui 1944 să sape gropi adânci sub cotețul porcilor, sub stodoală și sub grajd, îngropând în ele cele mai prețioase bunuri din casă: lăzi cu scoarțe, cu așternuturi, pânzeturi, argintărie, lustre scumpe, veselă de bună calitate, gândindu-se să-și salveze o parte din avere. Sătucul Huta era departe de șoseaua principală, departe de lume. Erau case rare cu grădini și câmpuri între ele. Radio și telefon nu exista în sat. La 25 Martie 1944, de Bunavestire, aflând că armata sovietică intrase deja într-o parte a satului, tatăl meu hotărâse să ne refugiem cât putem de repede în România.

Dar cum? Cu ce? Aveam gospodărie mare: patru vaci, multe oi, doi porci și foarte multe păsări, dar cal și căruță nu aveam. „Trebuie neapărat să fugim de aici", spunea tata, ca sărit din minți. Mama, cât a putut de repede a pregătit mâncare pentru drum, după ce a tăiat

vreo două găini, a dezlegat vacile, a dat drumul la oi, eu am dezlegat câinii și, plângând, am părăsit cu toții casa, având numai hainele pe noi și puțină mâncare de drum. Am mers pe jos toată noaptea, prin păduri, mama cu surioara mea Bălașa, de numai doi anișori, când în brațe, când de mână și tata, cu mâncarea și câteva haine. Am dormit două nopți sub cetina brazilor, iar a treia zi, trecând prin Falcău, am ajuns în Brodina la niște huțuli care ne-au primit, dar cu frică. Condițiile de trai erau foarte grele. Bălașa răcise și plângea mereu.

După două săptămâni s-a hotărât mama să ne întoarcem acasă, la Huta, să ne mai luăm ceva lucruri. Ne-am pregătit niște provizii de drum și am luat-o din loc împreună cu tata, într-o după-amiază însorită. Drumul era uscat, am găsit la un moment dat și o căruță care ne-a mai dus vreo două-trei ore, până am ajuns iarăși în frumoasa pădure pe care am traversat-o, în deplină liniște și precauție, pe jos. Ajunși în Huta, am oftat fericiți, dar bucuria n-a fost de lungă durată. Aici părinții au constatat că cineva, în lipsa noastră, a furat tot ce ascunseseră ei înainte de plecare, în gropile de sub stodoală. Erau foc de supărați, dar eu nu pricepeam atunci motivul mâhnirii lor. Casa era pustie. În ea nu mai rămăseseră nici lucrurile de strictă necesitate. În satul vecin, la câțiva kilometri de noi, locuia bunica Bălașei, care ne-a trimis un ulcior cu lapte. Ce bucurie pentru noi toți, fiindcă eram tare doriți de a bea lapte. Mama a pus ulciorul pe o buturugă din ogradă, urmând ca noi să mâncăm acolo, întrucât în casă era întuneric. Lumină electrică nu era, iar lumânările ne erau pe terminate. Un câine flămând ca și noi, dar mai ager, și-a vârât botul în ulciorul cu lapte. Țipătul Bălașei și bățul cu care l-am alungat eu, a pus pe

fugă câinele speriat, care nu și-a mai putut scoate capul din ulcior, alergând cu acesta, curgându-i laptele pe corp și pe uliță. Deși au trecut atâția ani de atunci, îmi lasă și acum, când povestesc, gura apă, după laptele de care mi-a fost așa o poftă și parcă mai văd acest câine hămesit, fugind cu capul în ulcior.

După câteva zile, aflând părinții că în timpul unor nopți au fost ridicați unii țărani din Cireș, temându-se să nu fie ridicați și ei, s-au hotărât să plece din nou peste granița, în România. Eu nu prea înțelegeam despre ce ridicat era vorba, dar îmi dădeam seama că exista un pericol, deoarece ei vorbeau în șoaptă. În ziua plecării, luându-ne rămas bun de la bunica Bălașei, aceasta nu a vrut nici în ruptul capului să accepte ideea de a pleca împreună cu fetița. Bălașa era sora mea vitregă, singura ei nepoțică mult, mult iubită, era mititică și tare dezmierdată.

– Drumu-i greu și periculos. Granița e mai bine păzită acum. Copilița nu poate fugi ca voi, la o adică. Nu v-o las, nu v-o las!

Plângând în hohote, ne-am despărțit de Bălașa și de bunica, pe care nu le-am mai revăzut decât după foarte mulți ani.

Cu mama și tata, în plină noapte și mereu cu frica-n sân, dormind din nou sub cetini de brazi, am trecut granița, bucuroși, în România, pentru că Bucovina noastră era din nou sub jug sovietic.

De data aceasta, drumul mi-a fost și mai greu. Plouase și trebuia să trecem adesea prin gropi pline cu apă, iar eu având doar șapte ani, eram mică și plăpândă. Intrând cu piciorul într-o groapă cu noroi și apă, mi-am pierdut cizma. Fiind întuneric, n-am mai găsit-o și a trebuit să

merg în continuare desculță, numai cu un picior încălțat, până la Falcău, unde am fost primiți pentru una sau două nopți. Așa, poposind câteva zile într-un sat, pe la diverși huțuli, am ajuns cu bine în Vicovul de Sus. Aici am rămas cu mama, iar tata s-a pornit din nou la drum îndărăt, împreună cu cumnatul său, Mihai, care vroia să meargă la Cireș pentru a-și aduce sora în România.Tata nu mai putea de dorul Bălașei și spera să-și convingă mama să-i restituie copila.

Când să treacă granița, au fost surprinși de o patrulă sovietică. Ei s-au ascuns, apoi au luat-o la goană. Un glonte i-a pătruns tatei între coaste, iar el a căzut. Soldații, crezându-l mort, nu i-au mai avut grija și au alergat după Mihai până-n comuna Cireș. Mihai reușise să intre în casa surorii sale și s-a ascuns sub pat. Soldații l-au ajuns din urmă, căutându-l peste tot: prin toate încăperile, prin pod, beci, șură, grajd, dând să plece, supărați că nu l-au găsit. Când să răsufle de bucurie că n-a fost găsit, s-a întors un soldat de la poartă, a intrat în casă, s-a îndreptat spre pat și a băgat baioneta sub pat, înfingând-o mortal în trupul lui Mihai, spre spaima și jalea tuturor din casă.

Despre acestea am aflat abia după câțiva ani.

În acest timp, tata, după ce și-a mai revenit din durere, încet, încet, ținându-și strâns locul unde fusese împușcat și unde-i rămăsese glonțul, a reușit, după câteva zile să ajungă în satul unde eram împreună cu mama. Nu știu exact unde și nici cine l-a ajutat. Toate au fost povestite în șoaptă și în mare taină. Un medic omenos l-a operat, scoțându-i glontele, o farmacistă de încredere i-a dat medicamentele și o infirmieră destoinică și cu inimă de aur l-a pansat, până s-a însănătoșit. Toate s-au efectuat pe ascuns, fiindcă nu trebuia să afle nici autoritățile române

de existența noastră în Vicovul de Jos și apoi în Vicovul de Sus, sau invers. Eu nu mai știu pe unde-s aceste două localități cu oameni tare vrednici și buni gospodari.

În luna Decembrie, cu ajutorul altor rude refugiate de pe la noi, am părăsit Vicovul de Sus și ne-am stabilit în Vatra Dornei, unde am fost înscrisă în clasa întâi și unde am rămas până în ziua de azi. Și pentru mine a devenit Vatra Dornei patria mea adoptivă, fiindcă aici am învățat, aici m-am căsătorit, aici am devenit mamă și bunică. Asta nu înseamnă, însă, că mi-am uitat obârșia din nordul Bucovinei. Sunt și eu membră a Filialei „Arboroasa", plec de câte ori am posibilitatea să-mi revăd cu drag meleagurile natale.

Am rude pe care le vizitez cu mare bucurie și stropesc cu lacrimi amare mormintele alor mei din Crăsnișoara, precum și pe cel al iubitei mele surioare, Bălașa, pe care am revăzut-o după mulți ani, măritată. Ca și părinții mei, regret că trebuie să mor cu un vis neîmplinit".

Toți refugiații, de oriunde ar fi ei, rămân ancorați sufletește de pământul, credința, limba și datinile strămoșești și, de obicei, trec la cele veșnice cu același dor neîmplinit.

DRAMA FAMILIEI POȘTARIU DIN CEAHOR

GHEORGHE Poștariu, refugiat din comuna Ceahor de lângă Cernăuți a fost primul secretar al „Arboroasei" noastre. El mi-a povestit despre cumplitele întâmplări prin care au trecut toți membrii familiei sale, o adevărată tragedie, după ocuparea de către Uniunea Sovietică a nordului Bucovinei.

Soții Poștariu Neculai și Domnica au avut opt copii:

două fete Veronica și Elena și șase feciori: Vasile, Ion, Grigore, Dumitru, Constantin și Gheorghe. Cu toții au cunoscut calvarul jugului sovietic și al refugiului. În anul 1940, după cotropirea Bucovinei, ca urmare a punerii în aplicare a mârșavului tratat Ribentropp-Molotov, fiica lor, Veronica, ajutată de familia dr. Kissinger, la care era angajată ca muncitoare casnică, a reușit să plece în Germania. Aici a stat într-un lagăr până în 1941, când s-a întors acasă, la Ceahor, Bucovina fiind eliberată de trupele române în „războiul sfânt" de eliberare. În anul 1944, ea s-a refugiat în Oltenia, de unde, în anul 1951 a fost „ridicată" cu familia ei și dusă cu domiciliu forțat în Bărăgan, localitatea Urleasa de lângă Brăila, unde a stat până în 1957. După ce refugiații au fost alungați din Bărăgan, Veronica s-a stabilit în final în Timișoara.

Elena, cealaltă fiică, refugiată abia în Martie 1944, împreună cu mama, tot în Oltenia, a cunoscut și ea „binefacerile" domiciliului obligatoriu din Bărăgan, în localitatea Dâlga, județul Călărași, unde a stat din anul 1951 până în 1957. Mai târziu, s-a stabilit într-o altă localitate din județul Călărași.

Drumurile celor șase feciori au fost întortochiate și amare: Vasile, fost funcționar la primăria Municipiului Cernăuți, a cunoscut „bucuria" ambelor refugii, cel din 1940 și cel din 1944. A decedat în Dâlga, județul Călărași.

Ion a îndurat din 1946 până în 1952 crunta deportare la minele din Urali, de unde a reușit să fugă. Fiind prins, a fost rearestat și dus la minele de cărbuni din Dombas.

Grigore, fiind recrutat și întrebat de cineva ce va face dacă va izbucni un război între U.R.S.S. și România, a răspuns: „Cum aș putea eu oare să trag în frații mei români?". Din acest motiv, a fost condamnat la deportare

Soții Neculai Poștariu și Veronica Poștariu

Domnica Poștariu și trei feciori ai săi

și ridicat în ziua Sfintelor Paști a anului 1941. A stat în Siberia în mai multe lagăre de exterminare până în 1948, când s-a întors acasă, la Ceahor.

Dumitru a cunoscut „dulceața" muncii forțate tocmai în Finlanda, la tăiat păduri, timp de patru ani, între 1946 și 1950.

Constantin, care a ajuns locotenent colonel în Armata Română, a luptat pe front. A fost invalid de război, fiind grav rănit la Odessa. A primit numeroase decorații: Crucea României, Virtutea Militară și Crucea de Fier. Apoi a gustat din plin amărăciunea refugiului din anul 1944, dar și cumplita durere a „recunoștinței" fraților români. Aceștia l-au „recompensat" în 1951 cu închisorile comuniste ca „dușman al poporului" și „criminal de război", „dăruindu-i ani fericiți" în închisorile: Gherla,

Pitești, Jilava și la Canalul Dunăre-Marea Neagră. S-a mutat la cele veșnice, ca și fratele său,Vasile, în Dâlga Nouă, județul Călărași.

Mama, Domnica Poștariu, după ce a văzut „belșugul" traiului sub comuniști, din 1940-1941, s-a refugiat cu o parte a copiilor ei în Oltenia, de unde a fost „ridicată" în 1951 și dusă în domiciliu obligatoriu în localitatea Dâlga, județul Călărași. Sătulă de șicanele autorităților comuniste românești, bolnavă de leucemie și roasă de dorul de acasă, s-a „repatriat" în anul 1961, în satul natal, Ceahor, unde nu a mai trăit decât un an.

Tatăl, Nicolae Poștariu, gospodar de frunte din comuna Ceahor, și-a crescut cei opt copii, două fete și șase băieți în spiritul credinței strămoșești și a dragostei de patrie. A avut o gospodărie frumoasă, ocupându-se și cu albinăritul. Nu s-a îndurat să-și părăsească pământul, atunci când, în 1940, a avut loc invazia bolșevică în Bucovina. În 1944, aflându-se într-un vagon cu vite împreună cu alți țărani, soldații sovietici au oprit trenul în gara Adâncata (Hliboca), l-au arestat și l-au deportat la minele de cărbuni din Dombas. Întorcându-se după câțiva ani acasă și găsind toată gospodăria în ruină, speriat de hoți și de tot felul de șicane, a cerut, în anul 1948 aprobarea de a pleca definitiv în România. Primind aprobarea, s-a îndreptat în ziua de 13 Septembrie 1948 spre gara Cernăuți, pentru a pleca la familia sa din România. Trecând din Ceahor pe o scurtătură, pe câmp, înspre gară, a fost împușcat și lăsat mort, pe câmp. A fost găsit și recunoscut de câțiva trecători care l-au anunțat pe Dumitru, singurul său fiu rămas acasă, iar acesta l-a înmormântat în cimitirul din Ceahor. Nu se știe nici de cine și nici de ce a fost împușcat.

Tatiana Vlad Guga și Gheorghe Poștariu,
în Biblioteca „G. T. Kirileanu" din Vatra Dornei
„Vreau să am o amintire cu dumneavoastră" –
Gheorghe Poștaru, în ultima sa săptămână de viață pământească,
17 Noiembrie 2009

Mezinul familiei Poștariu, Gheorghe, mi-a povestit, adesea plângând, întreaga tragedie a numeroasei sale familii. El s-a refugiat în 1944 împreună cu mama și surorile sale în Oltenia. Fiind recrutat, și-a făcut serviciul militar la pompieri, rămânând mulți ani în acest serviciu. Aflând că mama și surorile sale au primit domiciliu forțat în Bărăgan și dorind neapărat să le viziteze, lucru interzis pe vremea aceea, a avut curajul să ceară audiență la Ana Pauker, care era ministru, pentru că numai în baza unei autorizații speciale putea ajunge în lagărul deportaților. Gheorghe știa că Ana Pauker, pe când era adolescentă și activistă comunistă în Cernăuți, vindea sâmburi de bostan și avea legături cu doi țărani comuniști din Ceahor, Chinciuc Dumitru și Pidoima Toader. Cu aceștia se organizau ședințe în sat, pe ascuns. Fiicele acestor doi comuniști îi fuseseră colege de școală primară. Odată, Ana Pauker venise în Ceahor la cei doi comuniști. Trecând pe lângă casa lui Nicolae Poștariu, l-a văzut pe acesta scoțând mierea. Așa cum era obiceiul locului, Nicolae i-a dat de pomană un fagure și un borcan de miere. Intrând în cabinetul de audiență, Ana Pauker l-a primit distantă și foarte rece. Vorbind cu asprime, l-a întrebat cine, de unde este și ce vrea. Amintindu-și de întâmplarea cu albinarul din Ceahor, făcând legătura de nume, și aflând că el era tatăl lui Gheorghe, l-a întrebat dacă acesta mai are stupi. Apoi i-a spus:

– Acum poți să pleci!

Mâhnit, Gheorghe a îndrăznit, cu o ultimă speranță:

– Îmi pare tare rău că am venit la dumneavoastră degeaba, sperând că mă veți ajuta.

– Dar de unde deduci tu că nu?

– Pentru că n-ați notat nimic din ce v-am spus și ce

v-am rugat.

Ea, atunci, a apăsat pe un buton și imediat s-a auzit reproducerea convorbirii lor. Deci aceasta fusese înregistrată.

– Vezi că n-a trebuit să notez nimic!

Apoi, Ana Pauker a chemat pe cineva care l-a condus pe Gheorghe cu mașina Comitetului Central până la Băneasa și de acolo, tot împreună, cu trenul, la clasa întâi, până la Dâlga. Întâlnirea cu cei dragi a fost duioasă, cu lacrimi, iar el a fost extrem de fericit și pentru că i s-a permis să le ducă un pachet (cu alimente și medicamente pentru mama sa pe care le cumpărase înainte de a urca în tren), putând să stea cu ei 48 de ore.

Drumuri, drumuri... încotro?

Urmează să povestesc acum o suită de întâmplări timpul prin care a trecut un tânăr refugiat, astăzi un bătrân cu inima tânără, domnul Iulian Cobeli, din frumosul și renumitul sat Stănești de Jos, județul Rădăuți.

Satul Stănești de Jos este situat pe malul drept al Pârâului Molnița[1], la 30 kilometri sud de Cernăuți și la 15 kilometri nord de Vama Siret, punctul de trecere a frontierei din zilele noastre. Împreună cu Stănești de Sus, formau o comună mare, bogată, cu gospodari tot una și una. Încă de prin anul 1939, sătenii erau îngrijorați de fantoma războiului. Se făceau pe raza acelor sate concentrări și se rechiziționau cai pentru armată.

Pe Iulian Cobeli, puiul tatii și al mamei, pe când era

[1]Pârâul Molnița a fost parte a vechiul hotar dintre Bucovina și Regatul României.

Iulian, Gloria, Aurica, Gheorghe și Maria Cobeli, 1036

mititel și se îmbolnăvise grav, ca să nu moară, cum muriseră alți trei băieței ai lor, l-au „vândut" pentru 5 lei unei vecine, Gireadă, conform unei credințe, că, dacă-l vinzi, scapă și trăiește, fiind al altor părinți...

Avea două surori mai mari, Aurora, prima născută și Gloria a doua. După absolvirea celor șapte clase primare, Aurora, care era o elevă eminentă, a frecventat patru clase de liceu în orașul Rădăuți, dar, îmbolnăvindu-se grav, a trebuit să renunțe la studiu. Părinții, de teamă ca nu cumva să se îmbolnăvească și Gloria, după ce absolvise și ea școala primară, n-au mai dat-o să studieze mai departe, la liceu.

Gospodăria lui Gheorghe Cobeli, tatăl lui Iulian, cuprindea 12 hectare de pământ roditor, livadă cu pomi fructiferi, acareturi de tot felul, grajd cu cai, patru vaci, oi, porci, păsări, ce mai, bogăție, vrednicie, că numai prin muncă din zori și până-n noapte putea ajunge țăranul

român la o astfel de stare înfloritoare.

Pe la începutul anului 1940, circulau zvonuri rele și anume că s-ar putea să fim ocupați de ruși, dar multă lume nu le lua în seamă. În sat se făceau instrucții cu premilitarii, tinerii care erau aproape de vârsta de a fi recrutați în armată. Iulian avea atunci numai treisprezece ani, dar dorea și el să fie premilitar, să facă instrucție. El auzise că dacă vor veni rușii în sat, ar putea fi ridicat și deportat. Tatăl său, însă, nu l-a prea lăsat cu premilitarii, explicându-i că-i mult prea crud pentru o viață de militar.

Gheorghe Cobeli în timpul primului război mondial

În ziua de 29 Iunie 1940, sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, s-a trezit satul cu cinci tancuri, spaimă, nu șagă. Era prima zi a anului de ocupație sovietică înainte de începerea războiului.

Cât timp granița încă n-a fost fixată, unii oameni mai treceau prin păduri în partea neocupată. Și Gheorghe, tatăl lui Iulian, se gândise să se refugieze, dar unde să se ducă? „Cum să-mi iau pământul în spate și să mă duc în necunoscut?", zicea el. Caii i se luaseră de către armata română, în retragere. Era destul

de în vârstă și pe jos nu se încumeta să pornească.

A fost instalat un nou primar care urma să țină legătura cu oamenii, iar comisarii sovietici își impuneau ordinele însoțiți de militari. Legile s-au schimbat și au fost impuse cote foarte mari. Primarului i se cerea să facă liste ale locuitorilor, ale ocupațiilor și proprietățile pe care le aveau. În curând au început primele deportări. Rușii veneau cu câteva camioane seara, și noaptea, pe întuneric, îi adunau pe cei care aveau să ia drumul Siberiei. Îi aveau în vedere în primul rând pe rudele celor care se refugiaseră trecând clandestin granița, pe cei care erau mai avuți și pe cei care ajunseseră pe liste pentru că se auzise că s-ar fi manifestat în vreun fel împotriva noului regim.

În timpul verii, cei tineri se întâlneau pe ascuns pentru a se organiza să treacă clandestin granița. Iulian, care ar fi vrut și el să plece cu ei, l-a rugat pe Gheorghe, argatul lor, să-l ia cu el când va pleca. Acesta i-a promis că o va face, dar nu-și putea ține promisiunea, pentru că Iulian era prea mic.

La începutul toamnei, în ziua când le venise rândul să folosească batoza pentru treierat, când abia se crăpase de ziuă, s-au trezit acasă cu milițianul sovietic însoțit de noul primar:

– Aici stă Gheorghe?

– Da, aici. Du-te, Iulian, în grajd și cheamă-l, i-a poruncit tata.

– Gheorghe, Gheorghe!, Gheorghe nu-i.

– S-o fi dus în sat să adune oamenii pentru că azi avem de treierat...

– Nu mai vorbi ... , știam noi că nu-i, a fugit la România și l-am prins. Am vrut numai să vedem dacă știți ceva, a

zis milițianul.

După plecarea lor, li s-a umplut de jale inima, crezând că bietul Gheorghe a fost deportat, deși el chiar reușise să treacă granița. S-a înrolat voluntar în armata română și a luptat pe front până după căderea Odessei, iar în 1942 a fost lăsat la vatră și s-a întors acasă, în Stănești.

La Școala din Stănești de Jos, după serbarea de la încheierea anului școlar 1937-1938

Ce mult a mai putut suferi Iulian după ce satul le-a fost ocupat de sovietici! Au tot tremurat un an întreg de frica deportării. Și familia lor era pe lista celor ce urmau să fie deportați. Aflând aceasta, tatăl său a chemat câțiva vecini, oameni de mare încredere, și le-a le-a spus: „În noaptea asta sau într-una din nopțile următoare voi fi ridicat de ruși. Nu vreau ca ei să se înfrupte din averea și munca mea. De aceea v-am chemat. Vreau să vă dau vouă. Suiți-vă-n pod și umpleți sacii cu tot ce vă trebuie

din grâne și luați-vă după plecarea mea ce e de valoare din casă, dar și vitele, oile, porcii." I-a numit pe fiecare în parte, să știe cum să-și împartă ceea ce vor lua după ce el va fi scos din casă. Voia ca lucrurile și averea lui să încapă în anumite mâini, nu în ale rușilor. Iulian, venind acasă cu oile de la păscut, a tras o spaimă bună, văzând vecinii umplând sacii cu grâne. Stăteau în casă cu frica în sân și nimeni nu putea să închidă un ochi. Pe la miez de noapte se aude o bătaie în geamul de la bucătărie. Credeau că au și venit soldații sovietici să-i ridice. Dar nu, era un vecin care le-a spus:

– Știu că mâine vă ridică sovieticii și am venit să stau cu voi, să-mi iau rămas bun.

Au stat împreună până dimineață. N-au mai venit să-i ia atunci și deși s-au tot așteptat în următoarele zile să fie ridicați, din fericire, n-au mai fost deportați, dar au rămas cu nervii măcinați. Tatăl său a fost nevoit să muncească din răsputeri pentru a putea preda cotele prescrise. Iulian și cu sora sa, Gloria, pășteau oile, deoarece nu mai aveau cioban. Nopțile erau un calvar, așteptând momentul deportării.

Un an întreg a stat satul fără preot și învățători. Rușii au încercat să reorganizeze școala pentru a se învăța în rusește. Profesori încercau să fie niște evrei, care și ei abia de îndrugau câteva vorbe și încercau să descifreze noul alfabet. Iulian nu s-a mai dus anul acela la școală și a terminat clasa a șaptea, în anul următor, când reveniseră românii. Apoi, în 1942, când avea 15 ani a fost recrutat la Siret, la antieriană.

După măcelul de la Fântâna Albă, de la 1 Aprilie 1941, pentru a-i înfricoșa pe oameni să nu mai îndrăznească de a trece granița, autoritățile sovietice au trimis delegații

din fiecare sat în pădurea măcelului, ca să vadă gropi comune încă neacoperite, în care zăceau morți unii peste alții și femei moarte, împușcate, ținându-și în brațe doi copilași ciuruiți de gloanțe. „Cine va mai îndrăzni să fugă la România, așa va păți!", li se spunea delegațiilor pentru a transmite sentimentul fricii și terorii în rândurile sătenilor.

După un an, în plină vară, pe când munceau pe câmp, au auzit din depărtare:

– Vin românii, vin românii!

Patrulele românești au fost primite cu urale, cu flori, coroane de flori și cu fanfară. A fost o bucurie de nedescris pentru toată lumea, că doar a venit salvarea și s-a scăpat de teroare.

Au urmat apoi trei ani de muncă în libertate, de refacere a gospodăriilor părăduite de comuniști. Dar, din păcate, încă în iarna lui 1944 s-au abătut nouri negri peste satul, care aflase din ziare că armatele se tot retrag și că iarăși se apropie satana roșie de granițele României. Îngrijorarea tuturor creștea, dar mai ales a lui Iulian, care avea acum 16 ani. Era înalt, se credea voinic, și dorea să plece numaidecât împreună cu premilitarii. Avea întreaga viață înainte și nici în ruptul capului n-ar fi vrut să mai ajungă iar sub ruși. Se zvonea că armata sovietică intrase deja în Cernăuți și se afla la doar câțiva kilometri de Stănești.

Duminică seara, pe 19 Martie 1944, Iulian era la un vecin la care se adunaseră mai mulți prieteni. Deodată vine sora sa Aurica și-i zice:

– Mă Iuliene, hai acasă că a venit străjeru' și a zis că mâine plecați.

Era ordin de plecare, iar tata n-avea ce face, nu s-a

opus. La întoarcerea acasă, Aurica a coborât din pod un țol pe care tatăl său l-a cusut. În el au pus cămăși de schimb, pâine, săpun, și altele necesare pentru drum. La pregătirea militară fuseseră învățați ce și cum să pregătească. Dimineața trebuiau să se adune pe toloacă, gata pregătiți, toți tinerii premilitari din satele Poieni, Stănești de Jos și de Sus. S-au adunat acolo toți oamenii din cele trei sate, pentru că în fiecare familie era câte un băiat care urma să plece. Jale mare la despărțire, cântece, fanfară,... Premilitarii s-au aliniat, li s-au inspectat ruczacele și apoi și le-au pus în spate. Când totul a fost în ordine pregătit, au cântat cu toții Tatăl nostru. „Cu Dumnezeu înainte!" și „rămâneți sănătoși!", au plecat în marș, cântând „Treceți batalioane române Carpații". S-au îndreptat, prin pădure, spre Tereblecea, pentru a ajunge la șoseaua principală, pe care urmau să meargă spre Siret. Când au ajuns în mijlocul pădurii, iată vine din urmă, în fuga mare, un călăreț, trecând în lungul coloanei pentru a ajunge în fruntea ei. Acesta venise să aducă ordinul: „Gata opriți, nu se mai pleacă. Toată lumea înapoi!" Au fost întorși din drum pentru că, probabil, șoselele pe care aveau să meargă erau deja prea aglomerate sau poate fusese doar un exercițiu. S-au întors de-a valma înapoi spre casă, era bucurie mare că nu mai pleacă.

După doar două-trei zile, chiar au plecat în refugiu contingentele '45, '46, '47. Dar, de data aceasta, adunarea s-a făcut mai degrabă cu discreție, străjerii anunțându-i doar pe cei implicați. Contingentele '48, '49 și '50 au rămas acasă. Iulian era în contingentul '49, dar vroia numaidecât să plece și el. Ocazia i se ivește imediat. Era Duminică seara, pe 26 Martie 1944. Rușii intraseră în Cernăuți, iar Regimentul 8 Vânători se retrăgea spre

Siret pe șoseaua principală, care se află la 8 kilometri de Stănești. Gheorghe, postașul care locuia în vecini, vine în grabă acasă la tatăl lui Iulian și-l roagă să-i dea ceva de mâncare, pâine și slănină, că a venit feciorul său, Vasile, într-o scurtă învoire. Trebuia să ajungă dimineață la Siret, înapoi la batalion.

– Plec și eu cu Vasile! i-a spus Iulian tatălui său.

– Băiatul tatii, n-ai vârsta să pleci. Rămâi cu tata, ai ce face acasă,... și lăcrima bietul părinte...

– Tată, mata plângi ca o babă, dar pe mine sigur mă ridică rușii. Nu vreau s-ajung soldat sovietic!

– Dacă-i așa, uite, am să-ți fac pe plac. Numai să nu-ți pară rău de ce mi-ai zis.

Atunci Iulian s-a dus în mare grabă pe la colegi să-i convingă să plece și ei împreună cu el, să-i ajungă din urmă pe premilitarii care tocmai plecaseră. Dar aceștia nu prea vroiau, doar Pavel s-a lăsat convins. Erau patru: Iulian, Pavel Posteucă, Vasile și un coleg de-al acestuia, din Poieni. Urmau să doarmă acolo și să plece spre Siret a doua zi, dis-de-dimineață. Tatăl lui Iulian i-a condus până în vârful dealului, la hotarul dintre Stănești și Poieni, unde și-au rămas bun.

– Să respecți cu strictețe cele zece porunci! O să-ți fie tare greu, dar să ai mereu credință-n ajutorul lui Dumnezeu, Căruia să I te rogi, fără disperare. Să fii supus, să ai grijă de sănătatea ta, nu ridica greutăți prea mari. Nu-l mai ai pe tata de ajutor și de scut. Cum îți vei așterne, așa vei dormi. Și nu uita: vorba dulce mult aduce. Ai grijă cu cine te însoțești; nu te încrede în lingușitori, dar nici tu nu linguși pe nimeni. Muncește cinstit după puterile tale și cată să înveți o meserie, că meseria-i brățară de aur.

Apoi, după ce s-au îmbrățișat în lacrimi, îndurerat, s-a întors bietul părinte plecând spre casă, fără a bănui, atunci, că vor trece foarte mulți ani până-și va revedea puiul iubit. Era liniște deplină, și de pe deal se distingeau în zare lumina lămpilor aprinse în casele din Stănești.

După ce-au dormit la Poieni, unde Iulian n-a mai avut curajul să treacă să-și ia rămas bun de la sora sa Gloria, care era acum măritată, dimineața, pe la ora patru, au plecat cu o cu o căruță spre Siret. Când se iveau zorile au ajuns pe un deal la Gârbovăț, de unde au zărit șoseaua principală: fum de la tancuri, zgomot sinistru, împușcături, huruit de motoare, oameni pe marginea șoselei, refugiați... Căruțașul care-i ducea n-a vrut să-i ducă mai departe, pentru că era imposibil să intre pe șoseaua ocupată. Era frig, noroi înghețat și pe alocuri zăpadă. Ningea și viscolea, bătea un vânt nebun.

După ce au trecut podul Siretului, au ajuns la comandamentul militar al Batalionului 8 Vânători, care urma să țină acolo linia frontului. Aici Vasile și prietenul său au fost aspru certați și amenințați cu Curtea marțială pentru că întârziaseră. Mai târziu Iulian a aflat că după 23 August, ambii au fost luați prizonieri și duși în lagăr în Rusia, unde au și murit.

În Siret, Pavel și Iulian s-au întâlnit cu un alt băiat din Poieni și au plecat toți trei spre Suceava. Au ajuns seara la Dărmănești unde au înnoptat într-o casă pustie, fără foc. Dimineața viscolea așa de tare că nu se putea sta cu fața în direcția din care bătea vântul. La Unitatea 4 Pionieri, n-au vrut să le dea să bea măcar un ceai. Băiatul din Poieni, pe care-l întâlniseră la Siret se hotărăște să se întoarcă acasă. Pavel, care era îmbrăcat cu haine foarte subțiri, zice că pleacă și el.

–Nu plecați, măi,... nu plecați,...

Așa a rămas Iulian în viscol, singur în mijlocul drumului. Deodată vine o căruță, iar în căruță, cine e? Unchiul Eusebie, fratele Mariei, mama lui Iulian.

–Unde pleci mai Iuliene?

–Unde pleacă toată lumea.

–Hai cu mine, urcă-te în căruță.

Eusebie venea din Bahrânești. Acolo fusese reîmproprietărit în 1941, pentru că înainte trăise în Treblecea, de unde trecuse clandestin granița în 1940, iar rușii îi distruseseră toată gospodăria. Eusebie era împreună cu trei copii ai săi, doi băieți și o fată de 13-15 ani. Împreună ajung la Ițcani, unde dorm într-o șură, iar Iulian, ca să nu-i fie frig, se vâră într-o căpiță de pleavă de grâu. Într-adevăr, nu i-a fost frig, dar cum l-au înțepat țepișorii de grâu, numai el știe și vai, cum mai arătau hainele lui pline de pleavă!

De aici, cu scopul de a-i ajunge din urmă pe premilitarii refugiați din județul Rădăuți, a luat-o singur la drum, pe jos, trecând prin Târgu-Neamț, apoi prin Roznov, pe drumuri lăturalnice. Tare-l mai rodeau bocancii. Erau ei frumoși și aspectuoși, dar puțin prea mici. Din cauza aceasta începuse să schiopăteze. Găsind un cizmar, cere să-i îndrepte puțin bocancul. Acesta încearcă, dar în zadar. Întrebându-l cum să ajungă mai degrabă la șoseaua, unde spera să întâlnească premilitarii, el îi arată un drumeag „pe de-a dreptul", care era, însă, un drum ca vai de el: numai gropi, glod, apă și urme de omăt, prin pădure. Noroc că pe acolo s-a întâlnit cu doi tineri, care aveau ca scop tot căutarea coloanelor de premilitari. Și-a amintit el de sfatul tatălui său, să fie atent cu cine se împrietenește, dar i se păreau băieți de treabă.

Cu ei merge cât merge până ajung la casa unei sărmane bătrâne, pe care o roagă să-i primească. După multe, multe rugăminți, aceasta s-a îndurat de ei. În bordei nu era decât o tindă și o cămăruță în care dormea ea, cu opaițul aprins. Băieții au rugat-o să-l stingă, că ei nu pot adormi cu lumina aprinsă, deși opaițul abia licărea.

Știa bătrâna de ce avea toată noaptea luminiță-n cămăruță! La o bucată de noapte, jale! Se tot scarpină și se tot foiesc băieții...

–Mă, ce-i cu tine?

–Ce să fie? De ce te foiești atâta?

–Da pe tine nu te mănâncă?

–Nu, ce?

Bătrâna a aprins opaițul și ei au văzut ploaie de ploșnițe, care cădeau din tavan. N-au mai putut dormi de răul mâncărimilor. Dimineața au luat-o iar din loc.

–Dacă te mai doare piciorul, ia opincile mele și dă-mi mie bocancii tăi.

Bucuros, a îmbrăcat Iulian opincile băiatului îndrăgostit de frumoșii lui bocanci. Dar această bucurie a fost de scurtă durată, fiindcă și pe băiatul acela începuseră să-l roadă bocancii. Și-au schimbat din nou încălțămintea, continuându-și drumul împreună, un timp.

–Mă, cu tine așa șchiop, nu ajungem departe. Noi mergem mai repede, nu te mânia, noroc bun!

–Duceți-vă sănătoși, le-a răspuns, tare mâhnit Iulian, care din nou a rămas singur să răzbată căi necunoscute. Întâlnind un car cu boi, se roagă să-l primească, fiind șchiop. Gospodarul, milos, refugiat și el, îl ia în car și merg cale de câțiva kilometri împreună, dar nu prea repede. Puțin odihnit, se dă jos din car:

–Mulțam frumos, moșule, dar mergeți prea încet și eu

n-am vreme de pierdut, i-a zis Iulian și a grăbit pasul, depășind carul cu boi.

Într-un alt sat, înainte de Onești, la un fel de răscruce de drumuri, pe un imaș, întâlnește trei militari, care fierbeau într-un cazan mare fasole și o dădeau din partea Crucii Roșii. Era un fel de cantină pentru refugiați. Cine trecea pe acolo putea primi oleacă de mâncare. Fiind flămând și el și, văzând că și alții se învârt pe lângă cazan, a sorbit și Iulian câteva polonice calde de borș de fasole, care i-a încălzit gura și mațele, putând merge, parcă, mai ușor. În Onești vede într-o vitrină o pereche de opinci frumoase; bucuria lui că scapă acum de bocancii care-l rod. Avea la el, de la tatăl său, 2000 lei, bani mulți pentru acea vreme. „Hai să-mi cumpăr opincile, să scăp de durere", și-a zis în gând.

– Vreau să cumpăr opincile.

– Bine, băiete, încearcă-le, i-a zis negustorul.

– Bune, tare bune, cât costă?

– 2200 lei.

– Da n-am decât 2000...

Cu un nod în gât și cu mare părere de rău, a descălțat opincile, ce l-ar fi putut salva de atâta durere, și și-a reîncălțat bocancii, pe care a început a-i urî.

– Bună ziua, domnule, și dus a fost, tare, tare mâhnit.

La Postul de jandarmi din Onești, întrebă de Centrul premilitar din județul Rădăuți.

– Au trecut premilitarii ce-i cauți acum patru zile pe aici. Mâine vor pleca din Căiuți. Dacă te grăbești, îi prinzi.

Amărât și șchiop, merge el cât poate de repede, șontâc, șontâc. Trecând pe lângă el o căruță și văzând că stăpânul ei nu vrea să-l ia, s-a prins de scara din spate pe care

se pune fânul și a călătorit așa câtva timp. Oprindu-se căruța, pentru a adăpa caii, stăpânul dă de Iulian, care se ținea de scară.

– Dă-te jos, hoțomanule, ce cați acolo? se răstește omul la băiat, gata, gata să-l și bată.

– Iertați-mă, iertați-mă, sunt refugiat, îmi caut premilitarii, trebuie s-ajung musai în noaptea asta acolo, în satul Căiuți, m-au ros bocancii, sunt șchiop și altfel n-ajung. Iertați-mă, vă rog frumos, iertați-mă!

Vocea blândă și rugătoare, aproape plânsă a lui Iulian se vede că a muiat inima țăranului, care l-a chemat să stea pe scândura din față, pe lângă el. În felul acesta, seara, destul de târziu, pe întuneric a ajuns în satul dorit. Aici, un neamț îl duce la Postul de jandarmi, unde este legitimat și i se spune să aștepte până dimineață,... afară.

– Dar nu mă puteți caza pe undeva? întrebă Iulian cu voce stinsă.

– Aici e birou, n-avem voie să cazăm pe nimeni. Premilitarii dorm acum. Stai și așteaptă. Dimineață te întâlnești cu ei, îi răspunse cu asprime majurul.

Ce mă fac eu acum? se întreba dezolat, în gând, Iulian. Tare-i frig noaptea asta. Îngheț, mă îmbolnăvesc și mor, dacă stau afară până dimineață pe vântul și ninsoarea asta. Gândind așa, aproape disperat, dar și spunând o rugăciune, s-a plimbat prin fața unei case, în care dormeau premilitarii. Deodată zări o ușă deschizându-se și un premilitar ieșind pentru nevoile sale. Iulian prinde momentul și... țuști pe ușă înăuntru, hoțește, fără să-l vadă cineva. În felul acesta și-a petrecut noaptea ferit de viscol și vânt.

Dimineața sună goarna. Toți premilitarii se adună. Este și Iulian primit în rândurile lor și e din cale afară de

bucuros. Mănâncă împreună cu ei. Cântă alături de ei „Treceți batalioane române Carpații" și, în pas de marș, pornesc la drum spre Odobești. Are însă avantajul să plece cu căruța care ducea arhiva, pentru că, fiindu-i rănit piciorul, nu putea mărșălui la fel de repede ca noii săi camarazi.

În Odobești, într-o cazarmă-baracă, se odihnesc o noapte, după ce li s-a dat o cină și ceva vin. Fiind neobișnuit cu vinul și frânt de atâta drum și durere, Iulian nu s-a trezit și nici nu a fost trezit de cineva, fiind lăsat să doarmă. Văzându-se din nou singur, supărat pe somnul lui adânc, pornește aproape în fugă să-și ajungă ortacii. Pe șosea se mai întâlnește cu niște întârziați împreună cu care mai merge vreo două-trei zile ajungând, în sfârșit, nu departe de aeroportul de la Râmnicu Sărat, unde au fost cazați premilitarii. Însă el, împreună cu băieții de pe șosea, au fost cazați la o bătrânică. Era sâmbăta Sfintelor Paști. Într-o cămăruță, avea bătrâna niște cozonac, pască, ceva copturi, ca de sărbători. Băieții, flămânzi, s-au furișat și au golit bunătățile bătrânei, care, mânioasă foc, i-a reclamat la comandat. Acesta i-a luat tare la rost pe tineri, arătându-le că au făcut toată unitatea lor de rușine. Ca s-o liniștească pe biata femeie, i-a plătit comandantul toată paguba, dar bătrâna tot fără bucate de Sfintele Paști a rămas.

Rușine i-a mai fost lui Iulian de nesimțirea camarazilor săi și și-a amintit de vorbele tatei: „fii atent, băiete, cu cine te împrietenești". Nu-i vorbă, aceștia nu-i erau chiar prieteni, dar cu ei a trebuit să împartă rușinea, deși el era nevinovat.

După ce trec apa Râmnicu Sărat, se opresc într-un sat, unde are ocazia să se închine la o biserică. Apoi sunt

găzduiți într-o curte boierească, unde lucrau câțiva prizonieri ruși, care tremurau acum de frică să nu-i prindă armata sovietică și să-i împuște, pentru faptul că au ajuns prizonieri. De aici pleacă toți cu un tren de marfă cu cărbuni până la Câmpulung-Muscel. Îngroziți de alarmă și bombardamente, fug, ca potârnichile, să se ascundă pe câmp. Mărșăluiesc, apoi, până la Boteni, unde o serie de tineri au fost înscriși pentru a fi încorporați în armată, la antiaeriană, iar alții la o școală de C.F.R.-iști, urmând să plece la Timișoara. Văzând că n-a fost înscris nicăieri, Iulian i-a scris mătușii sale Ecaterina, refugiată cu Camera Agricolă din Rădăuți lângă Târgoviște, nu foarte departe de Boteni. Soțul ei a vorbit cu comandantul și așa a ajuns Iulian la școala de C.F.R.-iști din Timișoara. De fapt școala însemna doar lucru la repararea liniilor ferate, a vagoanelor și a telefoanelor distruse în bombardamentele nemțești.

Trecuseră numai câteva luni de când plecase de acasă. Nemții, din aliați, începând cu 23 August 1944, deveniseră dușmani și acum bombardau, fără milă, teritoriul românesc, în special linia ferată de la Timișoara. Se mitraliau trenurile, cădeau adesea bombe, viața era în mare nesiguranță. Iulian, împreună cu cinci tineri din Rădăuți, sătui de spaime și de nesiguranța zilei de mâine, s-au hotărât să fugă. Și, cu un tren de marfă, au început a face cale-ntoarsă, mai întâi până la Turnu Severin. Dar trenul s-a oprit în plin câmp din cauza bombaramentului. Apoi au luat un altul, care i-a dus până la Piatra Olt și, la urmă, au mers cu un personal, care s-a oprit în stația Balș.

Aici are Iulian marele noroc să-l întâlnească pe un

fost primar din satul său, plutonierul Gireadă Gheorghe, a cărui soție îl cumpărase pe când fusese mititel și bolnav. Pe toți i-a primit Gheorghe în casă, i-a ospătat câteva zile și le-a dat niște haine vopsite de la unitatea militară. Băieții erau cu hainele ferfeniță de atâtea drumuri și de muncile prestate la reparatul liniilor ferate și a vagoanelor. La plecare, le-a dat și merinde de drum și bani. Iulian Îi mulțumea mereu bunului Dumnezeu care-l ajuta când îi era mai greu.

Prima lor oprire a fost din nou la Boteni la un Centru Militar, unde au rugat să li se dea un ordin de lăsare la vatră, cu care să se poată legitima la nevoie, întrucât rușii i-ar fi trimis acasă, care acum era în Uniunea Sovietică. Ceilalți băieți au plecat apoi unde au vrut, dar Iulian, simțindu-se bolnav, a mai făcut de unul singur mulți kilometri pe jos, până a ajuns la mătușa sa Ecaterina, lângă Târgoviște. Ea, având o locuință deosebit de mică, a intervenit pe lângă o cunoștință să-l primească la dormit pe Iulian la Arsenalul Armatei, unde avea bilet de voie permanent de intrare și ieșire, iar dacă-l întreba cineva unde lucrează, avea să spună că la ajustură. A mers aceasta cât a mers, dar, la un moment dat, cineva îl apostrofează:

–De ce-mi spui că lucrezi la ajustură? I-am întrebat pe cei ce lucrează acolo și nimeni nu te cunoaște.

Iulian s-a dus repede acasă și i-a spus mătușii sale, speriat:

–Nu mai merge cu minciuna, mătușă, eu nu mai dorm acolo.

Face mătușa ce face și-i găsește până la urmă un alt colțișor de dormit lui Iulian. Cineva vrea să-l angajeze ca ospătar la un restaurant, dar mătușa nu-l lasă:

–E tânăr, mă tem să nu se-nvețe cu băutura și să n-ajungă un bețiv.

Un timp a ajutat mătușii la mica-i gospodărie, apoi și-a mai câștigat niște bănuți, tăind lemne la unii și la alții, până-n primăvara lui 1945, când i s-au încredințat lui Iulian caii Camerei Agricole refugiate la Târgoviște, pentru a-i îngriji în deplasarea lor înapoi la Rădăuți. A călătorit, așadar, mai întâi cu un tren de marfă cu caii până la Mărășești, de aici, pe jos, cu caii și căruțele, dar și cu remorci, până la o gospodărie agricolă din satul Sfântu Ilie de lângă Suceava, ajungând, în final, cu toate în ordine, pentru a le preda Camerei Agricole din Rădăuți.

N-a fost de loc ușoară această muncă pentru tânărul Iulian, dar cu multă, multă răbdare și perseverență, a reușit să se bucure de încrederea tuturor celor ce-l angajau. După ce a mai ajutat-o pe mătușa la reorganizarea gospodăriei din Rădăuți, rămasă un an și jumătate în paragină, în toamna lui 1945, a plecat să lucreze la Lucina, la construcția de grajdiuri pentru cai. Apoi, a muncit în județul Constanța la un boier, în agricultură. Sătul de căldurile Dobrogei, pașii l-au purtat spre Bucovina neocupată, unde a lucrat mai întâi ca ajutor de gaterist la Argestru, apoi la Fabrica de cherestea „Bernat Andrei", ca gaterist. După câțiva ani, a învățat meseria de strungar și a lucrat timp de 36 ani la intreprinderea U.C.R.U.P.S. din orașul Vatra Dornei, orășel în care s-a stabilit, așa cum au făcut-o mulți alți refugiați.

Dorea mereu să se-ntoarcă acasă, în Stăneștii copilăriei sale, unde s-ar fi căsătorit cu o minunată fată din satul său. Dar Bucovina lui dragă a rămas ciopârțită-n două. Sub cnutul sovietic nu vroia să mai rămână nici un ceas,

iar speranțe de reunire erau prea puține.

Comunicând prin scrisori cu tatăl său, acesta i-a scris: „Băiete, n-ai la ce să mai vii în sat. Fetele, care ar fi fost aici pentru tine, s-au măritat. Aici nu mai ai ce alege. Găsește-ți acolo o fată cuminte și harnică gospodină și întemeiază-ți o familie." La îndemnul tatălui său, a găsit-o pe frumoasa, harnica și blânda gospodină, tot o refugiată, telefonista Varvara Andriciuc din Berhomet. Când a aflat de traumele trăite de Varvara, s-a gândit că numai cu o fată ca ea s-ar putea înțelege în viață, pentru că și ea cunoscuse destule greutăți prin refugiu.

Născută în 1934 în Berhomet, a fost evacuată împreună cu cele două surori ale sale, Iulia și Maria, părinții Dumitru și Eufrosina, și bunica paternă, Maria. Regiunea în care locuiau urma să devină un teatru de război. După ce zona a fost ocupată, armata sovietică și-a stabilit comandamentul militar în casa celeilalte sale bunicii sale, Bernic Maria, care rămăsese acasă. Cu căruța trasă de doi cai, cu două vaci și cu ce s-a mai putut lua dintr-o gospodărie bine organizată, au trecut cu greu prin păduri, pe lângă Izvoarele Sucevei, peste munte, ajungând la Cârlibaba. De acolo, prin Iacobeni, au mers pe valea Bistriței Aurii, până au ajuns să găsească, pentru o vreme, adăpost în satul Ortoaia. De acolo s-au mutat în Vatra Dornei pe strada Chiliei, unde au locuit mai mulți ani.

Într-o zi, imediat după 23 August 1944, când nemții se retrăgeau spre Germania, tatăl ei a dispărut. Se dusese în oraș după cumpărături, dar n-a mai ajuns acasă. Dispariția sa a fost o teribilă traumă pentru întreaga familie. A trebuit, la un moment dat, să vândă și vaca ce le rămăsese, neavând unde s-o pască și s-o țină. Varvara

o zărise într-o zi, păscând legată de un gard. Apropiindu-se de ea și mângâind-o, văcuța a recunoscut-o... și le curgeau lacrimile din ochi, și ei, și fetiței. Nici până la adânci bătrânețe n-o uită Varvara pe văcuța cea dragă, cum plângea. Întreaga lor familie se întreținea pe atunci lucrând la țesut, tors, împletit și altele. A fost o viață grea, modestă, dar demnă și cinstită. Varvara a învățat la Școala nr. 1 din Vatra Dornei. A fost o elevă foarte bună, dar, din lipsa mijloacelor materiale, n-a putut urma decât opt clase. A devenit telefonistă, serviciu pe care l-a îndeplinit cu deosebită conștiinciozitate până la pensionare.

Încântat de comportarea-i demnă și modestă, atras și de frumusețea ei, Iulian, s-a căsătorit cu Varvara, aleasa inimii sale și împreună cu aceasta, după o muncă de Sisif, ani și ani la rând, și-au durat o casă frumoasă cu grădină, care să le amintească de cele pierdute din Stănești de Jos și din Berhomet.

Timp de mulți ani, Varvara n-a aflat nimic despre ce se întâmplase cu tatăl ei. Într-un târziu, au primit vestea că el este în viață și că a ajuns după război, înapoi, în localitatea de baștină, Berhomet. Ce se întâmplase cu Dumitru după dispariția sa din Vatra Dornei după 23 August 1944? Fusese luat prizonier de nemții aflați în retragere și a fost dus într-un lagăr din Germania. Mai târziu, după ce zona a fost ocupată de sovietici, aceștia l-au trimis forțat la locul său de obârșie. El, însă, vroia să ajungă la familia sa din România. Îi era dor și era foarte îngrijorat de soarta soției sale, a mamei și a celor trei fetițe ale sale. Nu concepea să fie din nou sub ruși. A reușit să fugă de sub escortă și apoi a încercat să treacă clandestin granița în România. Aici însă a fost

împușcat. Rănit fiind, a trecut printr-un spital și apoi a fost dus, fără voia sa, la Berhomet. Aici a fost îngrijit cu dăruire de un suflet bun de femeie, care i-a scăpat viața. Nemaiștiind multă vreme nimic despre familia lui, s-a căsătorit cu salvatoarea sa. După mulți ani, primind pașaport, Varvara a putut să-și revadă rudele rămase în Berhomet. Cu această ocazie, a avut marea bucurie de a se întâlni cu tatăl, dar și cu o surioară vitregă, în vârstă de câțiva anișori. Dumitru a murit demult, dar Varvara menține legături frumoase cu această soră, fiica tatălui ei.

Sava, unul din frații mamei Eufrosina, se refugiase și el în același timp, împreună cu soția sa. Găsind, în comuna Iacobeni, de lângă Vatra Dornei, un adăpost doar pentru două persoane, au rămas acolo. Erau foarte apropiați de ceilalți membri ai familiei, dar într-o zi, cândva prin 1945, când cineva i-a căutat, nu i-a mai găsit. Au dispărut fără urmă. În zadar au întrebat la oameni, la autoritățile din România și mai târziu din Uniunea Sovietică. Au aflat doar că un vecin ar fi zis că „or fi dorit să se întoarcă acasă". Nu se știe ce s-a întâmplat cu ei, dar în acea vreme, așa au dispărut mulți oameni, care doreau să se întoarcă acasă. Deși casele lor erau la doar câțiva kilometri, unii dintre ei erau ținuți o vreme într-un lagăr în Rădăuți, apoi erau urcați în tren și luau probabil drumul Siberiei, de unde nimeni n-a mai auzit de ei vreodată.

Foarte interesantă și duioasă mi s-a părut reîntâlnirea lui Iulian cu tatăl său, după treisprezece ani de despărțire. Îndată ce primise invitația care era obligatorie pentru a putea călători în U.R.S.S., Iulian a depus actele necesare pentru primirea pașaportului și a vizei. Apoi i-a

Bunicul, copiii și nepoții la întâlnirea din 1962

scris tatălui său data în care spera să primească toate aprobările necesare. Întâmplarea a făcut ca actele să sosească mai repede decât se aștepta. Astfel, dorul revederii fiind mare de tot, Iulian a putut scurta lunga despărțire cu o săptămână. Ajuns în Stănești de Jos, a rămas mai întâi șocat de schimbările ce le vedea.

Intrând în casă, seara târziu, l-a găsit pe tatăl său dormind.

– Sărut mâna, tată! și a vrut să i-o sărute.

– Cum de-mi spui mie tată? Fugi încolo, ce vrei de la mine?

– Tată, eu sunt Iulian, nu mă mai cunoști?

– Fugi încolo, bre, Iulian vine peste o săptămână. Tu nu ești băiatul meu!

Noroc că tocmai atunci a intrat în casă un vecin.

– Tata nu mă recunoaște și nu vrea să creadă că eu îs Iulian, dar mata cred că mă recunoști, nu?

– Bade Gheorghe, fii pe pace, el este Iulian al dumitale, bucură-te!

– Da, el mi-a scris că vine peste o săptămână, nu puteam crede că se poate și mai repede.

E de la sine înțeles că au urmat calde îmbrățișări cu multe lacrimi, lacrimi de bucurie. Toată noaptea și-au povestit prin câte au trecut...

– Ți-o fost tare greu? Ai chinuit mult, puiul tatii?

– Destul, tată, dar bine c-au trecut, cu ajutorul Domnului...

Peste ani au mai fost câteva întâlniri între tată și fecior, de două ori fiind însoțit și de noii membrii ai familiei întemeiate în Vatra Dornei. De fiecare dată însă, au putut sta împreună doar numai câte o săptămână. Perioadele de despărțire erau de fiecare dată lungi, lungi,... fără sfârșit.

Câtă durere a sfâșiat inima lui Iulian, când l-a condus cu lacrimi fierbinți pe ultimul drum pe bunul său părinte! De atunci, în fiecare an își revede Stănești copilăriei și îngrijește locul de veci al părinților, drept recunoștință și datorie sfântă. Dăinuiesc bunele sfaturi ale lui Gheorghe puse în practică și transmise urmașilor.

REVEDEREA CASEI PĂRINTEȘTI

CINE nu-și aduce cu duioșie aminte de anii copilăriei petrecute în dulcea Bucovină? Începând cu anul 1940, aplicarea odiosului pact Ribbentrop-Molotov a adus

multă jale în nenumărate familii bucovinene, și nu numai în cele ale românilor, ci și în cele ale celorlalte naționalități. De frica invaziei bolșevice, mulți bucovineni au fost nevoiți să-și părăsească meleagurile natale, unii dintre ei luând drumul pribegiei prin Europa, Israel sau America. De aceea, nu e de mirare că, după ani și ani, dulcea noastră Bucovină este vizitată cu mare încântare de mii de refugiați bucovineni, care vin din diversele colțuri ale lumii să-și revadă locurile natale, casa părintească și mormintele strămoșilor.

Cu câțiva ani în urmă am cunoscut un cetățean german, pe nume Willi Herbert, originar din Vatra Dornei. Ajuns în Germania în 1940, Wili venea acum să-și revadă casa părintească și meleagurile natale, și l-a rugat pe fiul meu, Constantin, să-l conducă cu mașina la Pojorâta, un sat aflat dincolo de Mestecăniș, la treizeci de kilometri est de Vatra Dornei. Wili era însoțit de câțiva prieteni. Discutând în timpul călătoriei, spre marea lui mirare, Constantin află că una dintre doamnele din mașină este o verișoară de a mea, o rudă de care eu nici nu știam.

– Mamă, pregătește-te de musafiri, ți-am invitat pentru după-amiază pe o verișoară de gradul al doilea, s-o cunoști,... seamănă puțin cu tine.

– Cum? Cine? De unde?

– Ai să vezi, ai să discuți cu ea. O cheamă Irma, e foarte simpatică și a fost și ea refugiată ca și tine, dar a avut și mai mult de suferit, că a trebuit să peregrineze și mai mult decât voi.

În după-amiaza acelei zile, iată că primesc vizita necunoscutei mele verișoare, Irma, însoțită de un prieten, tot refugiat din Bucovina, domnul Anton. Discuțiile purtate au fost în limba germană, deoarece, Irma, plecată

din România la o vârstă destul de fragedă, înțelegea românește, dar nu mai vorbea corect.

– Cum ați depistat că suntem rude? am întrebat-o eu, contrariată și nevenindu-mi a crede.

– Constantin, fiul dumitale, când i-am spus că sunt refugiată din Pojorâta, m-a întrebat cum mă numesc de acasă, după tatăl meu. I-am răspuns simplu: Nekelski, iar mi-a spus că așa o chema și pe sora bunicii mamei mele. Apoi, după ce am ajuns aici, la hotel, mi-a adus certificatul de naștere al bunicii matale, din care mi-am dat seama că ea este soră cu bunica mea, deci suntem cu adevărat verișoare de sânge, de gradul al doilea.

– Atunci, dacă suntem cu adevărat rude, să bem „bruderschaft" (frățește) și să ne tutuim. Eu ți-oi spune povestea refugiului meu, iar tu să-mi povestești, măcar pe scurt, despre refugiul tău. În primul rând, de ce te-ai refugiat din Pojorâta și când?

– Aveam 12 ani, când s-a zvonit că Bucovina va fi ocupată de sovietici. Eu eram tare fericită în casa noastră de pe malul râulețului Valea Putnei și cutreieram ca un băiețoi pădurile noastre, fiindcă părinții mei aveau în posesie și destul de multe păduri, în care îmi plăcea să culeg afine și minunatele frăguțe. Părinții mei, erau scandalizați și înspăimântați că vom fi și noi deportați dacă ne ocupă bolșevicii. Nu se știa până unde va ajunge granița. Părinții au aflat de la niște vecini că și familia noastră era trecută pe o listă întocmită de niște comuniști, pe care, când vor veni sovieticii, o vor preda acestora, urmând deportarea noastră. În afară de aceasta, rudele noastre din nordul Bucovinei primiseră aprobarea să se refugieze în Germania.

– Când și unde v-ați refugiat? Ați reușit să vă luați ceva cu voi, ori ați plecat ca mine, numai cu ce eram îmbrăcată?

– O, nu! Părinții mei au predat statului român casa și pământul, și multe alte lucruri au dăruit pe la vecini și la prieteni. Au avut dreptul să plece cu doar câteva lucruri, cântărind nu mai știu câte kilograme de persoană.

– Cu ce ați plecat?

– Cu trenul, în toamna anului 1940, cu direcția Germania, în necunoscut, fără o adresă precisă, timp în care am avut mult de suferit.

Astfel, mai întâi, am fost duși într-un lagăr de refugiați în Silezia, care pe acea vreme aparținea Germaniei. După un an de zile, primind cetățenia germană în localitatea Marienbad, am primit spre folosință o casă în Silezia superioară, unde am locuit până în primăvara anului 1945, când a trebuit să ne refugiem din fața trupelor sovietice. Eu, aflându-mă la acea dată la o școală-internat din altă localitate, nu am putut pleca împreună cu părinții, care s-au refugiat în Austria. Nemaiștiind nimic despre dânșii, fiind disperată, am căutat o mătușă despre care aflasem că locuiește lângă Karlsbad. Regiunea a ajuns sub ocupația trupelor americane, dar după o scurtă perioadă de timp s-au retras, urmând ca această zonă să fie ocupată de trupele sovietice. Noi, refugiații germani, eram sub comanda unor militari cehi, ce începuseră să se reorganizeze. Am avut mare noroc cu șeful acestor militari, un maior, care, fiind ofițer austriac în primul război mondial, luptase pe frontul din Bucovina, și încă mai știa puțin românește. Aflând că urmează să fim predați sovieticilor, el a comandat o locomotivă cu câteva vagoane și ne-a expediat de urgență în Estul Germaniei, peste

granița care era în apropiere. Aici ne aflam, pentru moment, în țara nimănui. A urmat apoi, „fericita" ocupație sovietică, timp în care, mătușa și cu mine tremuram de frica deportării, iar eu plângeam întruna după părinți. Ce bucurie a fost momentul când am aflat că ei trăiesc în Austria! Abia în 1948, cu mare greutate și cu mult noroc, am putut trece în zona de Vest și pe urmă am reușit să ajung la părinți, în Austria. Destul de greu ne-am obișnuit cu viața din Austria. Neavând cetățenie austriacă, după cinci ani a trebuit să părăsim această țară și ne-am stabilit în 1953 la Frankfurt pe Main, unde locuim și astăzi. Îți poți lesne imagina că aceste nenumărate peripeții și călătorii n-au fost deloc ușoare. Ce să-ți spun, războiul ne-a făcut refugiați, risipiți prin toată lumea. Ne-a scos din cuiburile noastre tihnite și ne-a împins prin lume în nesiguranță, mizerie, ruină. Noi, refugiații, am avut parte de tot felul de amărăciuni: sărăcie lucie, foame, frig, spaime, nesiguranța zilei de mâine. Prin muncă neobosită de zile și nopți, prin răbdare și cu ajutorul lui Dumnezeu, am biruit enorm de multe greutăți și, când am ajuns la o viață mai bună, am căutat să-i înțelegem mai bine și să-i ajutăm mai mult pe cei necăjiți. Părinții mei, fie-le țărâna ușoară, m-au învățat să-mi fac zilnic bilanțul. Îmi spuneau să mă întreb permanent: „ce faptă bună ai făcut astăzi?" și, dacă nu m-am învrednicit să fac un bine cuiva, să-mi pun mintea la contribuție astfel ca mâine, neapărat, să mă străduiesc să fac un bine, fiindcă numai așa voi merita răsplata Celui de Sus, care m-a scos din toate relele de până mai ieri.

– Ai avut mare noroc, draga mea, că n-ai mai plecat cu acel tren spre est. Ai fi ajuns în Siberia, unde mureai sau ai fi rămas acolo și azi, ori ajungeai în România.

– Ce bine ar fi fost să fi ajuns înapoi în România!...

– Ba nu, Irma! Dacă reveneai atunci în România, te trimiteau cu domiciliu forțat, în Bărăgan, cum a pățit o vecină de cameră, Carolina Bilan, refugiată din județul Storojinet, care acum trăiește în Germania în Ingolstadt. N-ai idee cât a putut suferi biata fată... Plecase, la fel ca tine, copil fiind, în Germania, cunoscând și ea viața de lagăr. La un moment dat, sovieticii care ocupaseră regiunea, au trimis-o: nazat!, în România. Românii au încartiruit-o în Banat, de unde au evacuat-o cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan. Acolo a trebuit să-și construiască niște colibe aproape subpământene, iar după ce s-au obișnuit cumva și cu această mizerie, au fost alungați și de acolo, spunându-li-se: „duceți-vă unde vreți, aici nu e pământul vostru". Și au plecat, bieții ei părinți, împreună cu ea să-și caute adăpost la diverse cunoștințe dintr-un sat din Bucovina, unde au stat până au venit în Vatra Dornei. Aici, Lina Carolina s-a măritat cu un neamț, cu care după un timp a plecat în Germania, unde locuiește și astăzi. Deși și-a găsit și ea o nouă patrie adoptivă, ca și tine, nu uită meleagurile dulcii Bucovine, care au încântat-o cândva.

– Bine zici, draga mea, noi, refugiații, nu uităm niciodată de unde am plecat. Și dulcea noastră Bucovină are ceva magnetic ce ne cheamă mereu s-o revedem și să ne încălzim la sânul ei de verdeață.

– Dar dumneavoastră, domnule Anton, de unde v-ați refugiat?

– Eu, din nordul Bucovinei, din Corovia, de lângă Cernăuți.

– De acolo s-au refugiat și niște rude și prieteni de ai tatălui meu. Verișoara tatălui meu se căsătorise cu

un tânăr, Gerber, din Tereblecea. Și ei, după viața de lagăr și de tot felul de greutăți ale refugiului din 1940, au reușit, prin trudă și mult chin, să supraviețuiască. Familiile lor s-au acomodat în noua lor patrie adoptivă. Nu cred, însă, că tinerii de acolo ca și cei de aici de altfel, crescuți în nepăsare și neștiință, mai au habar de suferințele părinților și rudelor lor.

– Adevărat, ne-am crescut copiii fără să cunoască aproape nimic din istoria noastră tristă.

– Ați fost și pe front, nu?

– Cum am ajuns în Germania, cum am fost trimis pe front și apoi am căzut prizonier. Din fericire nu la sovietici, ci la francezi, dar tot pâine amară de prizonier am mâncat. Viață de refugiat nu doresc la nimeni, pentru că oriunde ai ajunge nu vei fi decât un venetic, iar asta-i tare umilitor.

M-am apropiat mult sufletește de această verișoară, că doar sângele apă nu se face. M-am împăcat mai bine cu ea decât cu verișoarele mele din țară, care n-au cunoscut refugiul. Suferința te unește mai mult. De aceea și refugiații sunt atât de apropiați unii de alții.

❧

Dincolo de vremurile grele de război și de refugiile, care au lăsat amprente ce nu se vor șterge niciodată, durerile produse de permanentizarea nemiloasei granițe îi dor pe cei care au trăit în acele timpuri și pe urmașii lor, care și astăzi trăiesc într-o forțată despărțire. Iar prin ei, mocnește în suferință neamul întreg.

Capitolul 5

După un sfert de veac

❧

Prima vizită în Uniunea Sovietică

Privind retrospectiv perioada de imediat după 23 August 1944, nu-mi vine a crede că timp de zece ani nu s-a putut călători dintr-o localitate în alta fără autorizația Miliției. Sigur că acest lucru crea o serie întreagă de neajunsuri la care se adăuga neplăcuta situație de a te prezenta la Miliție cu explicații despre călătoria pe care o doreai.

– Nu mă pot ierta, că n-am fost prezent la înmormântarea tatălui meu, mi-a spus, într-o zi, soțul meu.

– Cum așa? de ce? l-am întrebat eu foarte mirată.

– Eram student în București. Primisem de la vărul meu, care locuia în Rădăuți, telegrama, seara, în ziua decesului. A doua zi, am cerut de la Miliție autorizația de a putea pleca.

– Faci cerere, o lași aici, dar să știi că aprobarea durează trei zile, noi o să cercetăm, mi-a zis, morocănos, milițianul.

– Dar vă rog, dați-mi-o astăzi, că mâine-i înmormântarea, am insistat eu.

– Nu discutăm!

– O să regret toată viața că n-am avut curajul să plec fără aprobarea lor.

– Eu așa aș fi făcut dacă ar fi fost vorba de tatăl meu!

– Ba, tot nu reușeai, că doar la urcarea în tren trebuia să arăți autorizația.

Incredibil! Ce vremuri!... Cât despre o plecare peste graniță nici nu putea fi vorba pe atunci... Abia mult mai târziu, cam pe la 1960, s-a permis unora, în condiții speciale, să călătorească în străinătate, la rude apropiate, pe baza unei invitații.

– Spuneți-mi, vă rog, cum ați reușit să plecați la sora dumnevoastră? Am întrebat-o pe doamna profesoară Păduraru.

– Greu, tare greu, dar a doua oară, nu mă mai duc.

– De ce?

– Te saturi de atâtea formalități, drumuri, cheltuieli și nervi.

– Cum așa?

– Mai întâi a trebuit să aștept invitația surorii mele. Cu aceasta m-am dus la biroul organizației de bază a liceului pentru a primi avizul. Apoi am plecat de câteva ori la Suceava, la Miliție, după pașaport și la urmă încă două drumuri până la București, la consulat, pentru a obține viza.

– Cam multă bătaie de cap, aveți dreptate.

– Dar tu de ce întrebi? Unde vrei să pleci?

– La Cernăuți. Acolo are soțul meu un verișor pe care nu l-a văzut din 1940.

– Îți urez noroc, reușită, dar să te înarmezi cu multă răbdare.

– Mulțumesc din toată inima pentru informații, că nu oricine ți le dă...

În primăvara anului 1968 am primit o invitație din partea unui verișor din Cernăuți, Dragoș Dulgheru, a

cărui mamă, învățătoare în Roșa Stânca, se întorsese după o deportare de nouă ani la Salehard pe Cercul Polar de Nord. După câteva luni de nervi, drumuri, cheltuieli și mai ales răbdare, am reușit și eu să fac, împreună cu întreaga mea familie, prima vizită, la Cernăuți și Iordănești, în luna August. Am plecat cu un tren internațional (că pe atunci numai așa se putea călători spre Uniunea Sovietică) de la Suceava la Cernăuți. Emoțiile și bucuria erau enorme, de nedescris. În tren, grănicerii și vameșii români ne-au controlat actele. La Vadu Siret a trebuit să coborâm cu toate bagajele și să mergem până la peron. Ne-am speriat, văzând mulți soldați sovietici înarmați și câinii lup, care păzeau trenul și călătorii. Grănicerii și vameșii sovietici, care ne-au controlat foarte amănunțit, chiar și poșeta, erau ursuzi, încruntați, suspicioși, iar noi, înfricoșați, nu scoteam o vorbuliță, ca nu cumva să-i supărăm pe vajnicii controlori. Ne-am speriat și mai mult când unii au fost luați la o parte, într-o încăpere din incinta vămii, pentru a se dezbrăca, făcându-li-se controlul până la piele. Am răsuflat ușurați când am urcat din nou cu toate bagajele în trenul care ne-a dus bucuroși, pentru a parcurge „marea" distanță de 40 kilometri de la graniță până la Cernăuți.

Nici până astăzi n-am putut uita greutățile prin care am trecut până a putea pleca precum și suspiciunea și umilința îndurată atunci în vamă.

Nordul Bucovinei fusese dăruit Ucrainei de către Stalin, dar de vorbit, tot rusește se vorbea. Primul pas trebuia să-l facem la autoritățile sovietice, care ne-au atras atenția că nu ne este permis să ne deplasăm în altă localitate. Ne-am plimbat noi cât ne-am plimbat prin oraș, cutremurându-ne atunci de cele văzute: în Piața

Unirii nu mai era faimosul și impozantul monument al Ostașului Român alături de bourul Moldovei ce călca Pajura (o copie se găsește în muzeul tezaurului Poșta Veche din București) – în locul acelui monument stătea impunătoare și sfidătoare statuia lui Lenin. Nu mai exista linia de tramvai. Strada Iancu Flondor, odinioară stradă domnească, elegantă, de promenadă, acum era murdară, cu vitrine mici, cu multe butoaie de bere pe trotuar, unde puteai cumpăra și bea. Întâlneai la tot pasul femei cu coșuri ce vindeau sâmburi de bostan, iar strada și trotuarul era plin de semințe și hârtii aruncate.

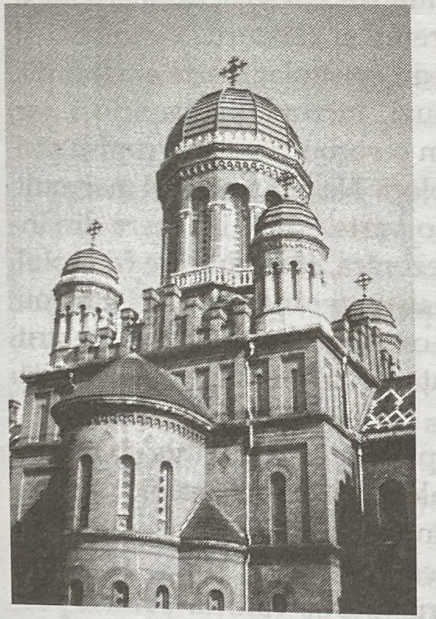

Biserica Ortodoxă a Reședinței Mitropolitane, Cernăuți

În vitrinele cu geamuri prăfuite nu se vedeau decât tot felul de sticle, cutii de conserve pe lângă pâine și saci. În frumușelul parc „Arboroasa" de peste drum de Catedrală, nu mai era bustul lui Eminescu. Clădirile erau neîngrijite, nevăruite de un sfert de veac, multe din ele, gata să se dărâme. Trist, mai trist mi-a apărut cimitirul de la Horecea, unde foarte multe morminte de români au fost profanate și distruse. În locurile lor au fost îngropate trupurile altor persoane, iar crucile au fost înlocuite cu plăci marcate de simbolurile comuniștilor,

steaua roșie sau secera și ciocanul sau. Întreaga noastră familie a plâns la revederea acelui Cernăuți, din anul 1968.

Am vizitat atunci și liceul meu de altă dată, în care era nu mai știu ce școală. Am sărutat poarta liceului, lăcrimând. Vrând să vizităm Reședința Mitropolitană, fosta Facultate de Teologie în care au studiat tata și bunicul, nu ni s-a permis. Aici este acum actuala Universitate, cu multe facultăți. Totuși ne-am bucurat că măcar am avut voie să revedem orașul și să ne plimbăm în voie peste tot, ceea ce nu se putea cu ani în urmă.

Tatiana Vlad Guga, Paraschiva Abutnăriței și Constantin Guga în fața Liceului Ortodox de Fete din Cernăuți, 13 Septembrie 2003

Tata și fiul meu, bunicul și nepotul, au colindat Cernăuțiul în lung și-n lat. Nepotul a fost tare încântat de tot ce a văzut și auzit, dar bunicul, soțul meu și cu mine, am oftat.

– Să nu uiți, Nucule, ce ai văzut astăzi prin Cernăuți. Îți place?

– Minunat, bunicule, și tu povestești atâta de frumos. Da ce-i clădirea asta din fața noastră?

– Aici suntem în fosta Piață Grigore Ghica Vodă. Se

numește așa, după numele voievodului Moldovei, căruia turcii i-au tăiat capul pentru că s-a împotrivit anexării Bucovinei la Austria. Despre asta trebuie să înveți la istorie, iar clădirea din față este închisoarea în care au fost închiși arborosenii, în frunte cu Ciprian Porumbescu și unchiul bunicii tale, Zaharia Voronca.

– Acela pe care-l numeai unchesul Zaharuță cu mormântul ce mi l-ai arătat în cimitir?

– Da, aici, în închisoarea aceasta teribil de friguroasă, zidită din ordinul împărătesei Maria Tereza, s-a îmbolnăvit bietul Ciprian.

– Cel care a compus „Balada" și „Tricolorul"?

– Da, nepoate, bravai că mai știi și tu câte ceva! Clădirea astălaltă, mare și frumoasă de lângă tribunal și închisoare o numeam pe vremuri „altă închisoare". Ea era Școala Normală de Fete. Aici am vrut s-o dau pe mama ta, dar din cauza ochilor n-a fost posibil.

– Dacă era o „altă închisoare", de ce ai vrut s-a dai pe mama acolo?

– Prostuțule, mama ta a vrut să fie învățătoare și pentru asta trebuia să urmeze Școala Normală. Era școală, nu închisoare, dar fetele care locuiau aici la internat, așa o numeau, pentru că era o strașnică severitate. Nu se putea intra sau ieși din școală decât cu bilet de voie și era vai și amar de acea fată care întârzia două minute. Aici, spre stânga, în jos este strada Pitei. Clădirea aceea mai înaltă era Liceul Evreiesc, iar nu departe de el era locuința unei verișoare de-a mele, Heda Halițchi, născută Comoroșan. Ea era profesoară de pian la Conservatorul din Cernăuți.

– Avea Cernăuțiul ăsta și Conservator?

– Sigur, și Conservator și Filarmonică, o să ți le arăt, numai să te țină picioarele.

– Mă țin ele pe mine, mata să nu obosești.

– Aici parcă am întinerit. Nu mai simt nici o oboseală. Vreau să-ți mai arăt câteva biserici și școli, că multe mai erau în orașul ăsta. Doar a fost un mare centru cultural românesc, nu glumă.

– Câte biserici și câte școli?

– Nu ți le pot număra, dar ți-oi înșira măcar câteva și, dacă om avea timp, ți-oi mai arăta câteva. Catedrala, pe care ai văzut-o, e închisă, nu știu ce-i acum în ea. Biserica Sfânta Parascheva e loc de joc de șah și table, Biserica Sfântul Niculai Vechi, din lemn, a ars, iar Sfântul Nicolai de pe strada Romană, cu turle ca la Curtea de Argeș e deschisă, dar se slujește în limba rusă. Mai sunt câteva biserici catolice. Una pe strada Regele Ferdinand, ai văzut-o, alta, roșie, catolică armenească, pe strada Mircea Vodă, tot ai văzut-o pe dinafară, că e închisă. Și mai e una catolică iezuită, în care acum este arhiva orașului.

– Dar în afară de Universitate, pe care mi-ai arătat-o, și de Școala Normală de Fete câte școli mai sunt?

– Școli primare nenumărate, printre care și școala particulară Meisler, unde a învățat mama ta, dar mai importante-s liceele. Uite, aici, lângă Teatrul Național, este vestitul Liceu „Aron Pumnul", unde a învățat Mihai Eminescu.

– Și tata a învățat aici.

– Da, și tatăl tău, dar și eu. Alte licee importante de stat mai sunt: Liceul Ortodox de Băieți „Mitropolitul Sivestru", pe lângă care trecem îndată, mai încolo spre grădina publică este Liceul Militar și nu departe de el, Liceul German și Ucrainean, vizavi de Arhive, adică biserica iezuită.

– Dar, ce, sunt și licee particulare?

– Desigur, dar nu le-am mai știut pe toate. Îmi amintesc de liceele particulare de băieți „Mihail Grigoroviță" și două de fete: „Carmen Sylva" și „Iulia Hașdeu". Dar mai este încă unul de stat, Liceul de Fete „Oltea Doamna", unde a învățat mama ta în clasele a treia și a patra, care era mai aproape de grădina publică.

– Dar mai funcționează și acum atâtea școli și licee ca pe vremea ta?

– Asta n-am de unde să știu. Acum aici e altă țară, se vorbește, după cum vezi, rusește. Eu ți-am arătat numai ca să știi ce oraș mare, frumos și elegant a fost capitala Bucovinei de altă dată.

– Ce păcat că nu mai este al nostru.

– Deocamdată să nu mai spui așa ceva cu glas tare, e periculos pentru noi toți. Bine că nu te-a auzit nimeni.

Când am ajuns aproape pe întuneric la familia Dulgheru, unde eram invitați, bunicul și nepotul au căzut frânți de oboseală, că nu le-a mai trebuit mâncare, ci, doar somn. Dar, amândoi radiau de fericire.

După ce văzusem Cernăuțiul, ne rodea întrebarea cum am putea, totuși, să revedem și leagănul copilăriei mele, Iordănești, fără a avea neplăceri din partea autorităților. Ideea salvatoare a venit de la nepoțica noastră, Lenuța, care, în românească ei stricată, ne-a spus:

– La noi nu se mai face așa dese controluri. Este scandal, dacă te îmbeți sau face galagie mare, rest nime n-are grija ta. Eu merge cu voi cu autobuz, voi taceți precum mutu, eu iau belete, voi bătreni ședeți, mâncați sâmburi, ei crede că sunteți de-ai noștri și gata. Bătrânii și copiii merge fără plată.

Dis-de-dimineață, am luat un autobuz care ne-a dus ca pe niște surdo-muți până la Iordănești. Era vară, foarte,

foarte cald. Satul era pustiu, fiindcă toată lumea era pe câmp. Am pășit mai întâi pe ulița bisericii, peste drum de care se afla casa parohială. Aici am avut primul șoc: grădina nu mai avea nici un pom și cei șapte brazi falnici de lângă casă lipseau. Acei brazi fuseseră plantați de preotul Săveanu, la nașterea fiecărui fiu al său, iar fiii ajunseseră oameni renumiți, unul dintre ei, chiar ministru, iar altul profesor universitar. Casa mi se părea pustie, dar nu era așa, pentru că înăuntru dormeau copilașii căminului de copii.

Biserica era la fel ca altă dată, doar mai îmbătrânită. În curtea ei, însă, lipsea căsuța Cabinetului de Lectură „Arboroasa". Oare de ce? Ne-am oprit în fața porții casei parohiale, privind în ogradă, alt șoc: dispăruseră stodoala construită de tata, grajdiul și fântâna. Nici gardurile dintre curte și grădină nu mai erau. În aria de lângă casă, unde păștea odinioară gâștele și oile, se afla o altă casă. Balta cu broaștele cântărețe, pe care le ascultam cândva cu plăcere în nopțile cu lună, secase, iar în locul ei, acum, creștea porumb.

– Sărut mâna, părinte, am auzit deodată un glas subțire de femeie, care se grăbea să ne îmbrățișeze, aproape plângând.

Era Ileana Moldovan, prietena mea dragă din copilărie, cu care mă scăldam cândva în apa Siretului. Ea era îngrijitoare la acest cămin și ne-a povestit o parte din necazurile prin care trecuse întregul sat. De la ea am aflat că cei mai gospodari, fruntea satului, au fost deportați în Siberia și mulți nu s-au mai întors. Tot ea mi-a povestit că tatăl băiețelului Aurel Șapcă, premiantul clasei, pe care-l îndrăgisem pentru istețimea lui, ar fi murit în deportare.

– Dar, după câte știu, ei s-au refugiat ca și noi.

La casa parohială din Iordănești, August 1968

– Da, au stat pe la Craiova sau așa ceva, dar i-au vânat românii pe refugiați și i-au predat la sovietici, care i-au deportat.

– Și ce s-a întâmplat cu micuțul Aurel?

– L-au deportat numai pe tatăl său, Nicolai, care o fost cândva șeful arcașilor. Copilul cu mamă-sa s-au întors acasă, dar tare au mai năcăjit.

Ileana ne-a însoțit pe această uliță până în lunca Siretului, trecând și pe lângă casa Melniciților surdo-mute, pe care nu le-am găsit. În casa Leliței Catrina Lutic trăiau acum niște necunoscuți, iar în ograda mare a familiei Costinean era pustiu, probabil că toți se aflau undeva pe câmp. Numai lunca Siretului rămăsese aceeași, cu pietricele și cu iarba rară, arsă de soare, câteva gâște și oi care pășteau nestingherite de nimeni, ca și odinioară. Am făcut câteva fotografii cu Ileana în luncă, apoi ea s-a dus la copiii ei, care, la acea oră urmau a se trezi.

Noi am luat-o în sus, pe lângă Bălășâca, pe o altă uliță și ne-am oprit, către seară, în casa familiei Ivanovici, un bun gospodar, care nu demult se întorsese din deportare, din ghețurile Siberiei.

– Bine ați venit la noi, părinte, câtă bucurie și cinste ne faceți, sărut mâinile, ședeți colea, că se vede c-ați obosât.

– Și eu mă bucur din toată inima că am ajuns să ne putem revedea.

Văzându-i cum se îmbrățișează, ștergându-și ochii, mi-au dat și mie lacrimile.

– Cum o duceți, bade?

– Ghine și nu tocmai. Da, slavă Domnului că m-am întors din deportare. Să știți că e o minune că m-am putut întoarce. Acolo se murea ca muștele, da, să nu mai grăiesc despre aiestea. Amu muncim la colhoz și când

nu ne-ajunge de flămânzâm, furăm, că nu-i încotro.

– Și nu vi-i frică că vă prinde?

– De, furăm și noi și paznicii. Aiștia fură mai dihai, că-s oamenii lor, dar ne mai lasă și pe noi, că altfel, cherim de foame. Eu, din gospodar de frunte, am agiuns calic, ce să zâc?

– De, bade, furați că n-aveți încotro, dar tare mă tem că furtul va deveni obișnuință și va fi vai de țara în care vor stăpâni hoții.

– Asta-i cam așa, părinte, amu furăm pentru gură, că-i flămândă, da pe urmă, când a da Domnul ș-om hi sătui, atunci, gata cu hoțâia. Da, nu vă supărati, părinte, dentrebare, mai aveți ceva gospodărie? Parcă v-ați refugiat cu căruță și cai. Îi mai țâneți?

– Asta-i altă poveste tristă. L-am lăsat pe Gheorghe a lui Meglei, care era cu noi, în Banat, să plece cu mânzul, care putea de-acum să fie înhămat și care a rămas sănătos, cu saci de grâu și păpușoi, pe căi ocolite, la părinții lui. Pe drum, pe undeva prin Ardeal, a fost oprit de sovietici, i s-a confiscat căruța cu calul, iar pe el l-au bătut măr să spună de unde a furat sacii. L-au arestat ca să-l repatrieze, dar pe la o cotitură, a scăpat cu fuga. Vreau să sper că s-a întors în Banat, la o fată cu care vorbea, o bănățeancă, dacă l-o mai fi primit.

– Dar la dumneavoastră, la România, cum o mai duceți? Aveți de toate? Este libertate ori mai trăiți cu frică, ca pe la noi?

– Ce să-ți spun, bade. La noi, ca și la voi. Se lucrează la colectiv și tot se fură, de nevoie. Mă tem însă că prea s-or obișnui oamenii cu furatul și n-a fi deloc bine. La colectiv se fură, de foame, la fabrica de brânzeturi se fură poate și de nevoie, dar și de sete de câștig la unii. Nu-i

bună furăciunea, că doar și fabricile nu-s saci fără fund. Și la noi s-a făcut colectivizarea agriculturii. Pe chiaburi și pe cei ce n-au vrut să se-nscrie în colectiv i-au bătut, i-au arestat, i-au dus în Siberia noastră, în Bărăgan sau la Canal.

– Mare jale o fi fost și pe la voi,... noi credeam că-i mai bine. Dar alimente se găsesc din belșug?

– Pentru membri de partid, da. Ei au și cantinele lor cu de toate. În rest, toate ni se dau pe cartelă: pâine, zahăr, ulei, chiar și pantofi și haine. Avem niște cozi kilometrice la de toate de ți-i lehamite să stai până-ți vine rândul să-ți iei marfa. Cine are slujbă are și cartelă, cine nu, rabdă. În privința libertății, ce să-ți spun? Trebuie să-ți ții gura! Până-n '64 au fost pline închisorile cu studenți și toată floarea intelectualității noastre a fost în închisoare. Chiar și băiatul meu o stat șase ani, fără judecată, la Pitești și pe urmă la Canal. Acuma-i ceva mai bine, dar tot cu lacăt la gură trebuie să trăim.

În tot acest timp, gospodina ne-a pregătit câte ceva de-ale gurii, ajutându-i și eu la curățat și tăiat zarzavat, apoi ne-am așezat cu toții la masă, nu înainte de a-I mulțumi lui Dumnezeu că ne-a ajutat să ne regăsim.

Am rămas peste noapte, clandestin, la ei, culcându-ne pe unde s-a putut. Tata și cu badea Ivanovici s-au culcat în același pat, dar amândoi n-au dormit toată noaptea, povestindu-și reciproc prin ce trecuseră. Vorbea cu voce scăzută, cu frică, deoarece i se poruncise să nu spună nimic despre locurile pe unde a trecut. Încă domnea frica și nesiguranța atât la ei, cât și la noi, în România comunistă.

– Tare ne-am bucura dacă ați mai veni la noi, părinte, a zis gospodina. Noi nu ne mai putem duce nicăirea.

Vedeți că-i cam slăbuc moșul meu și nici bani n-avem pentru a plăti viză și pașaport. Ba ne mai trebe și invitație.

– Oi încerca, lele, da-i mai mare porcăria să trebuiască să poți pleca numai pe bază de invitație și în plus și cu viză și cu pașaport, care te costă o grămadă. Rele vremuri am mai ajuns, dar să ne rugăm Celui de Sus și poate ne-a scăpa odată și odată de comunism.

– Slabă nădejde, părinte!

A doua zi, dis-de-dimineață, ne-am întors la Cernăuți, mergând însă, pe jos, opt kilometri până la Storojineț, de unde, tot ca mulții, am călătorit până la Cernăuți, mereu cu frică, să nu fim descoperiți că am încălcat regulamentul și pedepsiți ca atare. Cu toată frica ce ne stăpânea, într-o bună zi, dar pe vreme de noapte, am avut curajul să-l încălcăm încă odată, luând trenul din gara mare din Cernăuți și plecând cu un vagon de dormit până în fostul oraș polonez, Lemberg, astăzi orașul ucrainean, Lvov. Am admirat vechiul oraș medieval, cu clădiri monumentale, încă bine întreținute, cu impresionante catedrale catolice și cu monumentul poetului național polonez, Adam Mickiewicz. O mare surpriză mi-a fost dată să trăiesc în frumosul parc al orașului, văzându-l pe tata, discutând cu bucurie cu un fost camarad din primul război mondial. Fuseseră împreună în același regiment austriac, și-și aduceau aminte de evenimentele la care luaseră pare pe frontul din Italia.

DUPĂ ÎNCĂ UN SFERT DE VEAC

Si-a mai trecut încă aproape un sfert de veac, când am revenit la Cernăuți și Iordănești, de data aceasta, la prima mare sărbătoare „Limba noastră cea Română", sărbătoare de suflet, la care particip de atunci în fiecare an. În fiecare toamnă, venim din ce în ce mai mulți, din „Arboroasa" noastră dorneană pentru a întări frățietatea cu românii, ajutându-i după puterile noastre, cu cărți și reviste, pentru a-și păstra nealterată limba strămoșească, tradițiile, portul din străbuni și, mai presus de toate, credința, dorindu-ne să trăim mereu uniți în cuget și-n simțiri.

Vizită în satul Mahala

Aflându-mă în Cernăuți la acele minunate sărbătoriri ale Limbii Române, m-am întâlnit cu Ilie Pivin, care cânta în corul Asociației „Dragoș Vodă". El este fratele lui

Gheorghe, bunul nostru prieten din vremea când eram elevi. Ilie ne-a invitat acasă la el, în Horecea Urbană. I-am admirat frumoasa casă cu livadă și l-am felicitat pentru ce a putut realiza.

Tatiana Vlad Guga și Aspazia Lungulescu pe treptele Liceului Ortodox de Fete din Cernăuti, 2008

–Casa ta e un adevărat palat, Ilie, i-a zis admirativ soțul meu. Cum de-ai putut? Cine te-a ajutat?

–Numai bunul Dumnezeu și aceste două brațe ale mele, dar n-aveți habar prin ce nevoi am trecut.

Spunând acestea, a oftat și lăcrimat.

–Știați că am fost deportat cu părinții și am chinuit în Siberia peste zece ani de zile?

–Știam ceva de la Ghiță, fratele tău, pe care l-am vizitat de câteva ori la Gârleni, lângă Bacău.

–În 1940, când ne-o trădat regele cu miniștrii lui, de-au

lăsat Bucovina de izbeliște și-au ocupat-o peste noapte rușii, fără ca noi să știm, că poate ne-am fi refugiat și noi. Tata era primar aici în sat. La numai câteva săptămâni după venirea bolșevicilor, într-o noapte, ne-am trezit cu o dubă la poartă și fără multă vorbă ne-au scos din casă ca pe niște animale, fără a ne lăsa să ne luăm măcar o haină sau o bucată de pâine. Ne-am trezit îmbrânciți într-o mașină, o dubă, în care au mai băgat și pe alții de pe aici. Eu aveam numai opt ani, abia terminasem clasa întâia primară, abia dacă știam a scrie și citi. Ne-au dus cu trenul multe zile, vreo două trei săptămâni, până în Siberia. Acolo, tata a fost băgat mai întâi la închisoare, iar mămuța și cu mine, într-un lagăr de muncă. După un timp o venit și tata și cu toții a trebuit să muncim din greu, tare greu și tare am mai flămânzit. Tata a murit într-o zi de foame, în lagăr, iar mama, nu după mult timp, mergând cu mine pe drum, a căzut deodată, moartă, în plin glod.

–Și tu ce-ai făcut? Cum te-ai descurcat?

–Greu de tot. Am fost copilul nimănui. M-am oploșit la niște bătrâni miloși, care erau de mai mulți ani acolo. Am trăit alături de ei în coliba lor, vreo doi ani, ajutându-i la treabă. După moartea lor am cerșit ce am putut de la unul și de la altul câte o bucată de pâine, dar lumea era săracă și nu prea avea ce-mi da, că toți răbdau de foame. Erau restricții de tot felul, n-aveam nici acte. Câteodată mă luau și mă băteau câteva zile până la o săptămână la închisoare. Acolo era oleacă mai bine, că tot primeam o țâră de mâncare. Noaptea îmi spuneam rugăciunile, în gând, să mă audă Dumnezeu, să mă scape de corvoadă. Le ziceam pe românește, să nu-mi uit limba, cu nădejdea că dacă voi ajunge înapoi în Horecea voi

putea să mă mai înțeleg cu oamenii pe limba mamei mele. Și tot așa am năcăjit până m-au luat la armată. Ca militar, am învățat a scrie și citi rusește și meseria de șofer. După armată, meseria de șofer m-a salvat. Cu ea mi-am putut câștiga existența, fără a mai trebui să fur. Pe urmă, când am primit aprobare de la autorități, am plecat acasă, cutreierând toată Rusia, când cu niște trenuri, când cu mașini, dar mai mult pe jos. Mult am mai rătăcit și pătimit până am ajuns în Horecea...

–Și cum ai găsit casa și gospodăria?

–Nimic, ce să găsesc? Alții erau acum stăpâni acolo. Greu, tare greu am mai muncit, ca șofer bătând drumurile și adunând bănuț cu bănuț, până mi-am cumpărat și pământ și mi-am construit și casa și grajdiul, pe care-l vedeți. Dar acum mi-e sănătatea cam șubredă. De altfel, nimic de spus, avem acum de toate, nu mai este comunism cum a fost. E mai bine, de-ar fi mai multe școli românești și românii noștri de-ar fi mai uniți. De-am putea călători mai ușor la România, că la noi încă nu se poate pleca fără invitație, fără viză și fără pașaport. Dar la voi cum se mai trăiește?

–Nici noi în România nu mai trăim în comunism; avem acum, cu toții, libertatea cuvântului spus și scris, ceea ce e un mare pas înainte, un mare și dorit progres. Au mai rămas destule amprente negative ale trecutului negru, dar ele, treptat, treptat se vor pierde, dacă asta va fi în continuare voința românilor. Văd că și orașul Cernăuți nu mai este cum era cel văzut de noi în anul 1968 și întreaga regiune a înflorit din multe puncte de vedere.

–Da, prin osârdia multor bravi români din Cernăuți, există acum ziare și cărți în limba română, școli românești, poate că încă nu destule, dar ele se vor mai

Pe malul Nistrului: Dumitru Covalciuc, Tatiana Vlad Guga și Constantin Guga, 2010

înmulți, dacă în lupta pentru acest ideal se va persevera și se va găsi și necesara înțelegere la autorități.

Discuțiile cu Ilie Pivin, pe care l-am iubit ca pe un frate, mi-au rămas vii în amintire. Săracul de el, cât a mai putut suferi toată viața! Ne-am despărțit de el cu durere, văzându-i sănătatea tare șubezită. L-am mai revăzut de atunci de câteva ori la sărbătoarea Limbii Române de la Cernăuți. Ultima mea vizită la frumoasa lui casă din Horecea a fost acum doi ani, când m-a condus la el un alt frate de suflet, bun și curajos român, mare animator al culturii românești, Dumitru Covalciuc. Ilie era tare bolnav și singur. Soția sa și băiatul erau în Spania, la lucru. După nici măcar un an de la acea întâlnire s-a dus și bietul Ilie în lumea celor drepți. A plecat cu regretul că

n-a putut obține la timp toate actele, pașaportul, invitația de la cumnata sa din Gârleni și viza, pentru a putea aprinde o lumânare la mormântul iubitului său frate, profesorul Gheorghe Pivin.

GÂNDURI

MĂRTURIILE despre refugii și viața refugiaților sunt prețioase documente de epocă, pe care e bine să le cunoască și cei care n-au gustat din urgia bolșevică și din amara prigoană comunistă. Refugiații sunt un fel de pribegi în țara lor, niște dezrădăcinați, care, ca pasărea Phoenix, au reînviat din propria cenușă. Din munca cinstită ei și-au făcut un crez, luptând cu credință nezdruncinată în Dumnezeu și cu exemplară perseverență împotriva tuturor vicisitudinilor din calea lor, îndurând cu stoicism atât sărăcia lucie, cât și umilința ucigătoare.

Generație crescută cu lacăt la gură, „bătrâni ce cu mândrie poartă lumina anilor în plete", refugiații, păstrători ai datinilor strămoșești, buni cunoscători ai istoriei Neamului Românesc, se sting cu dorul neîmplinit după meleagurile înstrăinate.

Să nu fim nepăsători la durerile lumii și mai ales ale Țării! E strigător la Cer dacă mai vrem să dăinuim pe acest pământ străbun fără să ne îngrijim de viitorul urmașilor urmașilor noștri și fără să educăm tineretul în spiritul credinței în Dumnezeu, al cinstei și demnității, al dragostei de Neam și Țară.

Gândurile-mi zboară
spre zare senină
către tine, Țară,
plai de Bucovină.

Mă doboară dorul,
inima-mi tânjește
pentru viitorul
spicului ce crește...

DE ACEEAȘI AUTOARE

1. *Ibi domo sum*, Biblioteca Arboroasa, Cernăuți, 1997.
2. *Rană deschisă*, editura Christiana, București, 1999.
3. *Rană deschisă*, ediția a II-a, editura Mirton, Timișoara, 2001.
4. *Ibi domo sum*, ediție bilingvă germană-română, Forumul German, Suceava, 2003.
5. *Dor de Cernăuți – Czernowitzer Sehnsucht*, ediție bilingvă română-germană, editura Axa, Botoșani, 2003.
6. *Eterne vise*, editura Axa, Botoșani, 2006.
7. *Dor de acasă – Heimweh*, ediție bilingvă română-germană, germană-română, editura Axa, Botoșani, 2008.
8. *Frământări*, editura Christiana, București, 2010.
9. *Casa inimii*, editura Gutenberg, București, 2012.

Editura CHRISTIANA
Str. Theodor Sperantia nr. 104
bl. S26, sc. 3, parter, ap. 66
interfon 966, cod postal 030939
sector 3, București, România
☎ 021/3225798
☎ 031/4190676
🖷 021/3225798

PRINT multicolor
Str. Bucium nr. 34 Iași
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

BUCOVINA
DESPĂRȚITĂ
Zastavna
Nistru
Prut
JUDEŢUL
CERNĂUŢI
Ceremuş
JUDEŢUL
STOROJINEŢ
Cernăuţi
Noua Suliţă
Ceahor
Vijniţa
HERŢA
Prut
Storojineţ
Stănești de Jos
Iordănești
Poieni
Berhomet pe Siret
Tereblecea
Prisaca
Bahrinesti
Fântâna Albă
Siret
Siret
JUDEŢUL RĂDĂUŢI
Rădăuţi
Suceava
JUDEŢUL
SUCEAVA
Suceava
JUDEŢUL
CÂMPULUNG
Gura
Humorului
Câmpulung
Moldovenesc
Cârlibaba
Bistriţa
Iacobeni
Vatra
Dornei
0
km
50